

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ
VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ

**«ГУМАНІТАРНИЙ І ІННОВАЦІЙНИЙ
РАКУРС ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ:
ПОШУКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ»**

19 листопада 2021 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова:

К.В. Громошенко – д.ю.н., професор, ректор Міжнародного гуманітарного університету.

Перший заступник голови:

А.Г. Гончарук – д.е.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи Міжнародного гуманітарного університету.

Заступник голови:

О.І. Стеценко-Баранова – начальник відділу аспірантури Міжнародного гуманітарного університету.

Члени оргкомітету:

Є.Л. Стрельцов – д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, вчений секретар Південного регіонального центру НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України.

О.В. Дишкантюк – к. е. н., доц. декан факультет менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму.

М.І. Зубов – д.філол.н., професор, професор кафедри германських і східних мов та перекладу факультету лінгвістики та перекладу Міжнародного гуманітарного університету.

Н.В. Кравець – декан факультету мистецтва та дизайну Міжнародного гуманітарного університету.

Д.Г. Манько – д.ю.н., доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін факультету права, економіки та кібербезпеки

В.Г. Штурмінський – д.мед.н., директор Одеського медичного інституту Міжнародного гуманітарного університету.

Ю.В. Шарпановська – директор Фахового коледжу Міжнародного гуманітарного університету.

Г94 **«Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених»** : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Одеса, 19 листопада 2021 року. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2021. – 288 с.

ISBN 978-966-992-650-0

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників VII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» у м. Одесі 19 листопада 2021 року у Міжнародному гуманітарному університеті.

Збірник зібраний та підготовлений до друку відділом аспірантури і науки Міжнародного гуманітарного університету і розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

УДК 001.89:378.2(063)

© Міжнародний гуманітарний університет, 2021

© Південний регіональний центр

ISBN 978-966-992-650-0

Національної академії правових наук України, 2021

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Реформа децентралізації в Україні як новий етап розвитку державного будівництва Андріяшевський А. Г.	10
Судове правозастосування Анненкова А. В., Ангеловська О. Ю.	14
Проблеми визначення об'єкта екстремістських злочинів Бабій А. Ю.	17
Юридичні технології роботи із доказами під час здійснення адвокатської діяльності Бойко Н. І.	21
Попередження злочинів у сфері земельних відносин Бродзь А. С., Марченко О. М.	23
Уніфікація та гармонізація українського законодавства до норм європейського права Брояка Л. В.	27
До питання про рекриміналізацію ПОРУШЕНЬ прав споживачів в Україні: постановка проблеми Галицький Д. О.	29
Поняття децентралізації публічної влади в Україні Гоцуленко І. О., Гулько А. В.	34
Основні напрями модернізації механізмів державного управління морської галузі Грабарчук А. О.	37
Правова допомога як соціальний феномен Діденко О. І.	40
Види нотаріальних правочинів в господарській діяльності аграрних суб'єктів України Домбровський П. М.	43
Нормативно-правове забезпечення юридичної освіти в Україні Друга Г. А.	46
Щодо інституту слідчого судді за законодавством зарубіжних країн Євстрахов В. В.	51

Реалізація принципу презумпції невинуватості у кримінальному процесі України Єжова О. А.	55
Роль міжнародного права в господарському судочинстві Живко Р. В.	57
Попередження кримінальних правопорушень органами державної влади Загороднюк С. О.	60
Преюдиція як міжгалузевий інститут Зейналова А. Ф.	63
Юридична доктрина в системі джерел права Карпов А. В.	65
Застосування практики ЄСПЛ на прикладі адміністративного судочинства Карпова К. М.	68
Винятки у реалізації права особи на публічний судовий розгляд кримінального провадження України, США, Польщі та ФРН через призму аналізу статті 6 Ковенції про захист прав людини і основоположних свобод Ковальська Д. Т.	71
Юридична герменевтика в системі методів наукового пізнання Комар А. О.	75
Знаряддя та засоби вчинення злочину: кримінально-правове дослідження Корнієнко Ю. А.	78
Інкорпорація як засада ефективної кодифікації ювенального законодавства Котик Г. В.	84
Впровадження та правозастосування Міжнародної конвенції про рятування 1989 року в Україні Купрій А. А.	87
Деякі аспекти міжнародного співробітництва з протидії незаконному обігу наркотичних засобів Матвєєв О. В.	91
Деякі складові організованої злочинності в Україні Меденцев А. М., Калімбет І. Л.	94
Передумови виникнення криміналістики та становлення як науки Носуленко І. І.	98
Ознаки угоди про примирення у кримінальному процесі України Олейник І. О.	101

Угода про примирення. Проблеми становлення в кримінальному процесі України	
Ольшак М. В.	103
Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх	
Панченко К. Ю.	107
До питання про поняття і значення кримінально-процесуальних строків	
Пасканний В. О.	111
Расова дискримінація як злочин: концепції міжнародного та національного кримінального антидискримінаційного права	
Пивовар Ю. В.	115
Правове регулювання правовідносин в інформаційному суспільстві	
Поварчук Н. С.	118
Цілепокладання в інформатизації правоохоронної діяльності	
Подобний О. О., Слатвінська В. М.	122
Правовий статус суддів	
Савченко А. О., Єлісєєв М. А.	124
Медіація як спосіб вирішення господарських спорів	
Сідлецька Ю. М., Доменішена К. О.	127
Генеza міжнародного інформаційного права	
Соколова А. С.	130
Нормативно-правове регулювання інформаційної безпеки у світовому господарстві	
Стародуб Д. С.	134
Міжнародні засади захисту прав в кримінальному провадженні	
Степко Е. В.	137
Інститут приватного виконавця: особливості, недоліки та перспективи розвитку в Україні	
Тарасенко К. В.	139
Забезпечення права особи на звернення	
Ткач І. О., Копитко Н. В.	143
Визначення поняття та зміст досудового розслідування	
Ткачук В. В.	146
Підзаконні нормативно-правові акти в системі права України	
Цирульник В. О.	149

Принцип незмінюваності суддів: європейські стандарти та вітчизняна практика	
Череватий М. Ю.	152
Засоби вчинення злочину: кримінально-правове дослідження	
Чорна І. В., Корнієнко Ю. А.	156
Обмеження права особи на інформацію в інтересах забезпечення національної безпеки: аспекти позиції ЄСПЛ щодо законності мети обмеження, необхідного у демократичному суспільстві	
Шинкар Т. І.	159

НАПРЯМ 2. МЕНЕДЖМЕНТ. ЕКОНОМІКА. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИЗМ

Сучасні напрямки управління в зовнішньо-економічній діяльності промислового підприємства	
Автенюк Д. О.	162
Інформаційно-комунікаційні технології в процесах управління підприємством	
Горбаньова В. А.	166
Підвищення ефективності менеджменту українських футбольних клубів	
Сапронов А. О.	169
Побудова плану енергетичної трансформації в контексті особливостей країн, що розвиваються	
Чебаненко Д. І.	172

НАПРЯМ 3. ФІЛОЛОГІЯ

Pandemic education	
Varlamova A. O.	176
Умови застосування прийому адаптації при перекладі роману Елеонор Портер «Поліанна»	
Висоцька І. М.	179
Медіатекст як предмет вивчення медіалінгвістики	
Дашкова К. В.	182
Препаруючи «схизматрицю»: 5 питань до головного твору Брюса Стерлінга	
Донець П. М.	184
Засоби вираження заборони в німецькій мові	
Євтімова Д. І.	188

Емоційна картина світу як об'єкт емотивної лінгвістики: кваліфікаційні ознаки Кольцова О. С.	191
Характерні відмінності імпліцитності та експліцитності в лінгвістиці та художньому дискурсі Мороз Є. С.	194
Поняття «перформативність» в сучасному юридичному дискурсі Мусатова А. С.	197
Інноваційні технології формування компетенції майбутніх учителів-філологів у процесі їх професійної підготовки Паук М. М.	200
Класифікація рекламного дискурсу Поліщук М. І.	203
Професійні компетенції усного перекладача Рябчук О. В., Разумна К. А.	205
Особливості реалізації категорії емоційності на фонологічному рівні англійської мови Турська О. А.	208
Constitutional features of the value picture of the world in modern linguistics Khodzhaieva O. O.	211
Лінгвокогнітивні характеристики англомовного афоризму на матеріалі промов американських політиків Чорна А. О.	215

НАПРЯМ 4. СТОМАТОЛОГІЯ ТА ФАРМАЦІЯ. МЕДИЦИНА ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

Адаптаційні реакції слизової оболонки протезного ложа до комбінованих часткових знімних протезів у пацієнтів з дефектами зубних рядів Антощук М. М.	219
Інтенсивність карієсу у пацієнтів, які перехворіли COVID-19 Кот М. І.	222
Сучасні погляди на застосування міорелаксантів при болю у попереку спеціалістами різних галузей медицини Піцула Н. М.	225
Багатокомпонентний підхід до ведення пацієнтів з артеріальною гіпертензією у конкретному випадку Собко О. Т., Мигалатюк А. М.	229

Вплив олії амаранту на деструктивні зміни в опіковій рані у експериментальних тварин Чулак О. Л., Шумивода Ю. А.	233
---	------------

**НАПРЯМ 5. ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАУКИ.
ПЕДАГОГІКА. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО**

Дидактичні закони, закономірності та принципи як методологічні вектори реалізації педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями Алексєєв О. О.	236
Обґрунтування легітимності запровадження андрагогічного навчання в освітній процес закладів вищої освіти Дакус А. С.	239
Образ психолога-професіонала у сучасному кінематографі Дерев'янюк С. П., Дрань Б. М.	242
Проблема формування професійної іншомовної компетентності студентів природничих спеціальностей: науковий дискурс щодо понятійно-категоріального апарату Запольська Ю. А., Слабко В. М.	245
Вплив рольових позицій викладача на формування професійної ідентичності майбутніх фахівців у закладі вищої медичної освіти Касьянова О. М., Разумна А. Г.	249
Голод 1946-1947 років в Україні: основні причини Кириченко В. М., Соколенко Ю. М.	252
Окремі аспекти інформаційної війни проти України Кмін А. О.	256
DIGITAL-манекени як тренд сучасності Лю Пейвей	258
Лінгвістичний компонент і формування соціокультурної мовленнєвої компетентності іноземних студентів на заняттях української мови Лях Т. О., Гречин І. М.	262
Фронтально-площина шрифтова композиція в дизайні середовища Мартинюк Т. О.	266
«100 років самотності!» художників-реалістів у Львівському палаці мистецтв Момот А. С.	269
Доцільність використання пропорцій в рукотворному графічному написі	

Пандирєва Є. А.	272
Медична освіта в умовах пандемії: проблеми і перспективи	
Селіверстова Г. С.	275
Вплив продуктивних видів діяльності на розвиток інтелектуальних можливостей дітей старшого дошкільного віку	
Стефюк К. М.	278
Бінарна лекція як один із інструментів формування професійної компетентності майбутніх учителів технології	
Чухрій К. С.	281
Зарубіжний досвід проєктування освітнього розвивального середовища у процесі професійної підготовки	
Шетеля Н. І.	284

НАПРЯМ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

Андріяшевський А. Г.

студент 2-го курсу факультету № 2

Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ

м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Науковий керівник: Туренко О. С.

доктор філософських наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Донецький державний університет внутрішніх справ

м. Маріуполь, Донецька область, Україна

Розпад Радянського Союзу та формування на його теренах нових незалежних держав зумовив формування нового курсу розвитку цих країн, адже побудова демократичного суспільства не можлива на тоталітарних засадах й Україна не стала виключенням на цьому шляху. Адміністративно-територіальна система СРСР не є ефективною для новостворених держав, адже вона була не прозорою та недемократичною. Сучасна Україна майже 30 років базує свої реформи, виходячи зі старого, неререформованого адміністративно-територіального устрою.

Однією з багатьох завад формування нашої країни як незалежної став адміністративно-територіальний поділ, який був запроваджений радянською владою на теренах нашої держави внаслідок реформи 1923-1925 рр. та залишився основою для формування незалежної України після зникнення СРСР з карти Світу як політичного інституту.

Не дивлячись на те, що реформа децентралізації почалася достатньо через довгий проміжок часу після здобуття Україною незалежності, вона вважається наразі найуспішнішою, адже була проведена із врахуванням багатьох важливих факторів цього процесу.

Необхідно було врахувати всі важливі аспекти побудови системи адмінтерустрою, зокрема, історичний, національний, ментальний, соціально-економічний, політичний, природний, географічний, демографічний, комунікаційний, виробничо-галузевий тощо. Це важливо, оскільки населення країни внаслідок історичних процесів

відрізняється за етнічним походженням, геополітичним спрямуванням, ментальністю [3].

У грудні 2007 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про адміністративно-територіальний устрій України», який визначав поняття адміністратури України, правовий статус і види адміністративно-територіальних одиниць, повноваження органів державної влади і органів місцевого самоврядування щодо вирішення питань адміністративно-територіального розвитку [3].

У квітні 2014 року уряд ухвалив «Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» в Україні [2]. Саме цей документ дав старт реформи. Проте в повному обсязі вона не пішла, бо на заваді стала необхідність внесення поправок до Конституції. На проект відповідних поправок до Основного Закону, який, до речі, був схвалений Венеціанською комісією, так і не знайшлося необхідних 300 голосів у Верховній Раді [4].

Наступним етапом реформи стало прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», яким визначено принципи, умови та порядок добровільного об'єднання територіальних громад. Цей закон дав юридичну підставу розпочати процес укрупнення територіальних громад на добровільній основі [5].

За основу формування адміністративно-територіальної одиниці на рівні громади береться, як правило, центр економічного тяжіння – селища, містечка, міста, а не наявність соціальної інфраструктури, як передбачала концепція 2005 р. Формування громад на основі соціальної інфраструктури можливе, як виняток, на територіях, де таке формування доцільне з етнічних чи релігійних мотивів. При цьому на рівні поселень (територіальних одиниць) створюється орган самоорганізації населення [1].

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 року № 195 «Питання використання у 2015 році коштів державного фонду регіонального розвитку» області, які схвалюють перспективні плани до 1 червня 2015 року, отримують фінансування з державного фонду регіонального розвитку [6].

Однак справді масштабні зміни все ще попереду. Зокрема, найбільш болючим для центральної влади та непередбачуваним для держави в цілому буде переформатування місцевих державних адміністрацій з передачею значної частки їхніх повноважень органам місцевого самоврядування. Разом з передачею окремих функцій від інших державних органів і, відповідно, ресурсів, цей крок може суттєво збільшити частку видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті (поширений критерій «децентралізованості»), перетворивши Україну в одну з найбільш децентралізованих держав. Такі реформи неодмінно повинні враховувати

властиві ризики як децентралізації в цілому, так і вітчизняних умов її реалізації [8].

З наведених тверджень можна зробити низку рекомендацій для реформи в Україні. По-перше, повноваження мають передаватися тим територіальним одиницям, які є достатньо великими аби забезпечити їх фінансування, необхідну кількість споживачів послуг, а також отримувати економічний ефект від масштабу. Цей висновок особливо актуальний в контексті об'єднання територіальних громад і формування «великих» районів. По-друге, держава не повинна самоусуватись від виконання функцій на місцях, а надавати методичну допомогу і здійснювати нагляд за місцевим самоврядуванням, особливо в частині делегованих повноважень. Також законодавче регулювання місцевих виборів і структури органів місцевого самоврядування повинне забезпечувати їх прозорість, підзвітність і збалансованість [8].

До сфери діяльності громади повинні належати всі громадські справи місцевого значення, а саме: упорядкування земельного господарства, організація функціонування комунальної системи й інфраструктури, залучення інвестицій, утримання об'єктів загального користування, організація роботи комунального транспорту, житлове будівництво, облаштування торговельних площ, охорона навколишнього середовища, організація освітнього й культурного життя, охорона здоров'я, підтримання громадського порядку, організація роботи пожежних служб та ін. На рівні громад доцільно ліквідувати структури СБУ, МВС, прокуратури, податкові адміністрації, УБОП [7].

22 грудня 2019 року пройшли перші вибори у 86 об'єднаних та 33 приєднаних громадах, 29 грудня відбулися вибори ще в шести об'єднаних та трьох приєднаних громадах. Станом на травень 2020 року було утворено 1001 об'єднану територіальну громаду. 12 червня 2020 року уряд затвердив адміністративні центри і території 1470 громад. 17 липня 2020 року Рада прийняла постанову «Про утворення та ліквідацію районів», скоротивши кількість районів з 490 до 136 [4].

Для вдалого правого регулювання та закріплення реформи децентралізації в Україні, влада повинна прийняти низку законів, серед яких можна виокремити: «Про засади адміністративно-територіального устрою України», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Щодо державного нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування», «Про місцевий референдум». Також потребують оновлення законів про місцеве самоврядування, про місцеві державні адміністрації тощо.

У 2021 році очікується внесення зміни до Конституції щодо децентралізації, які необхідні для подальшого просування реформи та її завершення.

Отже, реформа децентралізації в Україні дала можливість відійти від радянського принципу формування адміністративно-територіального устрою, але, незважаючи на це, вона містить у собі багато недоліків, які доведеться вирішувати чинній владі у майбутньому, адже усвідомлення властивих їй ризиків, створення запобіжників і належний контроль дозволять не тільки скористатися усіма перевагами нової організації публічної влади в державі, а й створити необхідний фундамент для реформ у інших сферах.

Література:

1. Ткачук А.Ф. З історії реформ адміністративно-територіального устрою України, 1907 – 2009 роки / А. Ткачук, Р. Ткачук, Ю. Ганущак. – Київ : Леста, 2009. – 128 с.

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>

3. Стаття «Головні уроки адміністративно-територіальної реформи та питання забезпечення розвитку територій в нових умовах», І.С. Вдовенко, 2020. URL: <https://chor.gov.ua/nashadiyalnist/publikatsiji/item/10267-holovni-uroky-administratyvno-terytorialnoi-reformy-ta-pytannia-z>

4. Стаття «Адміністративно-територіальна реформа в Україні», Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Адміністративно-територіальна_реформа_в_Україні#cite_note-1

5. Стаття «Реформування адміністративно-територіального устрою України і його вплив на державне управління сільським розвитком у XX – XXI ст.», Ю. Малько, 2016. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_01\(32\)/7.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_01(32)/7.pdf)

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 року № 195 «Питання використання у 2015 році коштів державного фонду регіонального розвитку». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195-2015-p#Text>

7. Стаття «Адміністративна реформа», Іваничівська РДА, 2015. URL: <http://www.ivaadm.gov.ua/reformy-v-ukraini/administratyvna-reforma>

8. Стаття «Ризики децентралізації», М. Бризіцький, 2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11589>

СУДОВЕ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Анненкова А. В.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

Ангеловська О. Ю.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

*Науковий керівник: **Опольська Н. М.***

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права

*Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

Правозастосування безпосередньо пов'язане із реалізацією права та є особливим її різновидом в силу поєднання в собі й інших форм правореалізації. Правозастосування займає важливе місце у загальному механізмі реалізації права у зв'язку із його особливостями, до яких можливо віднести державно-владний характер та індивідуально-правовий підхід до вирішення конкретних справ. З урахуванням досліджених, проаналізованих та опрацьованих наукових здобутків, в синтезованому вигляді достатньої кількості уявлень про сутність даної проблеми, категорію «правозастосування» визначено як юридично цілісну, активну, творчу сукупність дій з реалізації права, що здійснюється чітко регламентованими повноважними органами (посадовими особами) державної влади в рамках формально закріплених процедурно– процесуальних форм, що спрямована на оформлення, кваліфікування й вирішення конкретних життєвих випадків в суспільних правовідносинах, що підлягають регулюванню та віднесені законом до компетенції таких органів [1].

Правова природа судового правозастосування повинна розглядатися виключно в площині правозастосування, при якій встановлюється належна норма права, що покликана або дозволяє правильно вирішити конкретну справу. Судова практика в нашій державі не має розглядатися в якості джерела права, а повинна розумітися як формально закріплена реальність дії, застосування і захисту права. З огляду на те, що акти вищих судових органів нових норм права не містять та не заповнюють прогалини у праві, наявні в таких актах правові позиції щодо порядку здійснення окремих дій мають правозастосовчу природу і через авторитетність цих актів утворюють прецедент правозастосування, під яким належить розуміти закріплену в актах вищих судових інстанцій

позицію стосовно вирішення того чи іншого юридичного питання, що буде розглядатися нижчестоящими судами як зразок при вирішенні таких питань у майбутньому [2].

Судове правозастосування не вкладається в загальноприйнятні структурні рамки абстрактної моделі правозастосовочого процесу, яка складається з встановлення фактичних обставин у справі; встановлення юридичної основи справи; ухвалення рішення та його документального оформлення. На підставі наукових здобутків, а також у відповідності до чинного процесуального законодавства та з урахуванням європейських стандартів, запропоновано характеризувати процес судового правозастосування (на прикладі цивільного, адміністративного та господарського процесу в Україні) наступними стадіями: 1) належне звернення до суду; 2) встановлення фактичних обставин у справі; 3) вибір й аналіз норм права; 4) ухвалення рішення та його документальне оформлення; 5) виконання рішення [3].

При судовому правозастосуванні не може ігноруватися загальне призначення права, у зв'язку з чим суд покликаний дотримуватися, поважати й укріплювати загальні принципи права, які сформульовані в матеріальному та процесуальному законодавстві або впливають з природи суспільних відносин, що підлягають врегулюванню. Коли національний суд у правозастосовчій діяльності буде дотримуватись базисних принципів правозастосування, а саме: законності, обґрунтованості, справедливості та доцільності, – рівень і якість правосуддя в Україні будуть на найвищому рівні. Однак, всі ці поняття мають доволі оціночний характер та протилежні сторони судового процесу, залежно від тих чи інших поглядів, ініціатив або висновків суду, завжди будуть вкладати різний зміст в поняття «доцільності», «справедливості» чи «обґрунтованості», а суперечливість законодавчої бази держави, відірваний аналіз окремо взятої норми від сукупності інших будуть викликати неоднакове ставлення до поняття «законності». Саме тому запропоновано віднести такі принципи до загальних принципів судового правозастосування, які потрібно розглядати в якості необхідних умов для правильного правозастосування. Для вироблення ж механізмів протидії зловживанням в судочинстві потрібні не тільки чіткість та однаковість в усвідомленні і застосуванні загальних принципів, але і впровадження до судового правозастосування принципів спеціальних [4].

Судова практика в нашій державі не повинна розглядатися в якості джерела права, а повинна розумітися як формально закріплена реальність дії, застосування і захисту права. Виходячи з цього, запропоновано розцінювати судову практику як джерело для правотворчості, оскільки на підставі реальних прикладів дії, реалізації,

застосування, захисту, відновлення прав судами в процесі відправлення правосуддя (наприклад, за допомогою класифікації спорів по тих чи інших істотних обставинах, подіях, рисах, учасниках тощо та подальшим їх зіставленням із вирішеннями), шляхом системного аналізу відтворення таких прикладів у судових рішеннях, можливим стає дослідження проблем у законодавчому регулюванні тих чи інших правовідносин. Сформований пласт судової практики, який кожного дня поповнюється, містить вкрай корисну, оперативну, достовірну і важливу інформацію щодо найгостріших проблем у суспільстві, якою не варто нехтувати, а навпаки, дуже доцільно звернути на неї пильну увагу розсуду [5].

Основа будь-якої системи, яка об'єктивно існує в природі, – стабільність. Не виключенням є й судова система, стабільність функціонування якої безпосередньо пов'язана із незалежністю, недоторканністю й особливим статусом суддів. Останнім часом чималої популярності в суспільстві отримали ініціативи із запровадження виборності суддів. Але в роботі в межах загальної теорії права відстоюється погляд, що такі пропозиції не можуть бути прийняті як абсолютні, оскільки виборність суддів передбачає проведення передвиборчої кампанії, що за своєю природою неможлива без підтримки тих чи інших політичних сил. Тому в такому підході до формування судової системи існує загроза її заполітизованості та небезпека неправомірного «злиття» судової гілки влади з іншими [6].

Судове правозастосування сьогодні здійснюється, здебільшого, в таких умовах, які вимагають від суду як правозастосувача додаткових, не передбачених класичним процесом правозастосування дій. В силу звичності, перманентності та розповсюдженості подібних обставин на практиці, автором запропоновано поняття ускладнених моделей, серед яких виокремлено: 1) судове правозастосування при здійсненні конкретизації правових норм; 2) судове правозастосування при прогалинах у праві; 3) судове правозастосування при вагомому розсуді суду; 4) судове правозастосування при колізіях правових норм; 5) судове правозастосування в умовах дії міжнародно-правових актів; 6) судове правозастосування при здійсненні державно-правового експерименту [7].

Література:

1. Бобрешов Є.Г. Соціальний захист «дітей війни»: проблеми судового правозастосування. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління: збірник наукових праць. Одеса: Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, 2009. Т. 12. Вип. 25. Ч. 2. С. 218-224.

2. Бобрешов Є.Г. Судове правозастосування в умовах наявності прогалин у праві. Вісник Одеського національного університету. Одеса: Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, 2009. Т. 14. Вип. 9. С. 18-29.

3. Бобрешов Є.Г. Структура судового правозастосування. Правова держава: наукове видання. Одеса: Астропринт, 2010. Вип. 12. С. 44-49.

4. Вовк О. О. Теоретико-правовий погляд на принцип забезпечення національної безпеки. Наше право. 2013. № 9. С. 13–19.

5. Лічман Л.Г. Вдосконалення правозастосовного механізму в сучасному цивільному процесі України (судове рішення). Право і суспільство. 2013. № 6. С. 103–106.

6. Перепелюк А.М. Принципи та вимоги права як основоположні засади правозастосовчої діяльності. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 225–229.

7. Шевчук С. Судова правотворчість. Світовий досвід і перспективи в Україні : монографія Київ : Реферат, 2007. 640 с.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА ЕКСТРЕМІСТСЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Бабій А. Ю.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри юриспруденції

Чернівецький інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Чернівці, Україна

У доктрині кримінального права проблема визначення об'єкта злочину є однією з найбільш спірних, що зумовлює відсутність єдиної, універсальної концепції його визначення. Підхід до розуміння змісту цього елементу складу злочину суттєво змінювався протягом останніх десятиліть. Об'єкт злочину має важливе та багатопланове значення. За допомогою об'єкта злочину розкривається зміст характеру та ступеня суспільної небезпечності, а відповідно, й сутність самого діяння. Він пов'язаний з предметом злочину, іншими елементами складу злочину (як об'єктивними, так і суб'єктивними). За об'єктом злочину передусім здійснюється кваліфікація злочину, проводиться розмежування між суміжними складами злочинів, тощо [4, с. 27].

Для визначення родового об'єкта екстремістських злочинів необхідно встановити, який саме групі суспільних відносин, як частини загального об'єкта, заподіюється шкода вчиненням цих злочинних посягань. Міжнародно-правові акти універсального рівня не містять визначення екстремістського акту. Лише Конвенція Шанхайської організації співпраці з протидії екстремізму 2017 року як регіональна угода містить поняття «екстремістський акт». Зокрема, ст. 2 наводить наступне положення: «будь-яке діяння, спрямоване на насильницьке захоплення влади або насильницьке утримання влади, а також на насильницьку зміну конституційного ладу держави, а так само насильницьке посягання на громадську безпеку, в тому числі організація у вищевказаних цілях незаконних збройних формувань або участь в них; організація збройного заклоту і участь у ньому в екстремістських цілях; створення, керівництво та участь в екстремістській організації; розпалювання політичної, соціальної, расової, національної та релігійної ворожнечі чи розбрату; пропаганда винятковості, переваги або неповноцінності людини за ознакою його політичної, соціальної, расової, національної та релігійної приналежності; публічні заклики до вчинення зазначених діянь; масове виготовлення, зберігання та розповсюдження екстремістських матеріалів в цілях пропаганди екстремізму» [5].

Зазначене визначення екстремістського акту свідчить проте, що в основному екстремістські діяння спрямовані проти основ державності. Також екстремістські злочини здійснюють посягання проти громадської безпеки, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку та інших об'єктів кримінально-правової охорони.

На думку О.В. Ростокінського, родовим об'єктом екстремізму, є не державна влада, а громадська безпека, дестабілізація якої відбивається на діяльності державних інститутів і конституційному ладі опосередковано, тобто через дезорганізацію взаємодії інститутів публічної влади та громадських інститутів [9, с. 15].

Слід зазначити, що екстремізм посягає передусім на основі національної безпеки України, громадську безпеку, мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок. Екстремістські злочинні посягання створюють загрозу соціально-політичній стабільності в суспільстві, а також підривають довіру громадян до інститутів державної влади.

Є.П. Сергун вважає, що об'єктом злочинів екстремістської спрямованості завжди виступає в широкому сенсі демократична правова держава [10, с. 105]. Екстремізм, як зазначають А.С. Скудіна, В.Д. Ларичев та Ю.С. Варанкіна, заподіює шкоду чи створює загрозу заподіяння шкоди соціальним ідентичностям і сформованим на їх основі

цілісностям. Відповідно надродовим об'єктом, на їх думку, екстремістських злочинів слід визнати громадську безпеку [8, с. 73].

На думку А.О. Безрокова, об'єктом охорони, який об'єднує злочини, вчинені з екстремістських мотивів, є суспільні відносини у сфері конституційно закріпленої рівності людей незалежно від політичних, ідеологічних, расових, національних, релігійних або соціальних інтересів, тобто суспільні відносини у сфері забезпечення основ конституційного ладу держави [1, с. 73-74].

С.В. Борисов стверджує, що більшість злочинів екстремістської спрямованості посягає на інтереси особи (життя, здоров'я, здійснення конституційних прав і свобод тощо); різноманітні складові громадської безпеки та громадського порядку, в тому числі на суспільну мораль; державну владу (основи конституційного ладу та безпеку держави).

Дослідник вважає, що невід'ємним елементом безпосереднього об'єкта злочинів екстремістської спрямованості виступають суспільні відносини, що забезпечують толерантність, терпимість між різними соціальними групами та їх представниками, незалежно від соціальної, расової або національної приналежності, ставлення до релігії, прихильності певній ідеології або напряму в політиці, а також приналежності до будь-якої з груп в структурі суспільства.

Незмінним елементом безпосереднього об'єкта злочинів екстремістської спрямованості С. В. Борисов виділяє суспільні відносини, що забезпечують толерантність, терпимість між різними соціальними групами та їх представниками, незалежно від соціальної, расової або національної приналежності, ставлення до релігії, прихильності певної ідеології або напрямку в політиці, а також приналежності до будь-якої з груп у структурі суспільства [2, с. 76].

Варто зазначити, що подібна конструкція характерна не тільки для екстремістських, але так само і для терористичних злочинних проявів. Результати дослідження В. Н. Кубальського свідчать, що при вирішенні питання про належність тих чи інших злочинів, передбачених кримінальним кодексом України, до терористичних, потрібно враховувати два моменти: по-перше, як безпосередні об'єкти дій терористів виступають життя, здоров'я, свобода осіб чи матеріальні об'єкти, як кінцеві об'єкти – конституційний лад чи його елементи однієї держави чи навіть групи держав (порядок управління, політичний устрій, громадські інститути, економічна міць держави тощо), безпека держави в будь-якій сфері [6, с. 79].

Значна частина злочинів екстремістської спрямованості посягає на два, а в деяких випадках і на три об'єкти, що дає підставу О.В. Петряніну для виділення основного, додаткового та факультативного його різновидів. При цьому, на думку О.В. Петряніна, посягання на

безпосередній об'єкт найчастіше відбувається спочатку через заподіяння шкоди додатковому або факультативному об'єктам, що і розкриває сутність злочину [7, с. 237].

Таким чином, екстремістські злочини характеризуються багат-ооб'єктністю. Безпосереднім об'єктом екстремістських злочинів є порядок суспільних відносини, що забезпечує захист інтересів особи, суспільства і держави від екстремістських злочинних посягань. До родових об'єктів екстремістських діянь можуть у певних випадках належати: основи національної безпеки України, життя та здоров'я, виборчі, трудові та інші особисті права і свободи людини і громадянина, безпека руху та експлуатації транспорту, громадська безпека, громадський порядок та моральність, авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, мир, безпека людства та міжнародний правопорядок.

Література:

1. Безроков А.О. Преступления экстремистской направленности: уголовно-правовой анализ и вопросы систематизации: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Краснодар 2014. 233 с.

2. Борисов С.В. Преступления экстремистской направленности: проблемы законодательства и правоприменения: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2012. 484 с.

3. Гожій В.Д. Розуміння правової природи екстремізму в контексті забезпечення національної безпеки України. Право.ua. 2015. № 4. С. 184-190.

4. Карпова Н.Ю. Злочини проти правосуддя, які пов'язані з обмеженням права особи на захист: дис. канд. юрид. наук (д-ра філософії). 12.00.08. Київ, 2018. 370 с.

5. Конвенция Шанхайской организации сотрудничества по противодействию экстремизму 2017 г. <https://docs.cntd.ru/document/542655220> (дата звернення: 11.10.2021).

6. Кубальський В.Н. Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 199 с.

7. Петрянин А.В. Противодействие преступлениям экстремистской направленности: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2014. 501 с.

8. Правовые меры противодействия экстремизму: монография. М.: Юрлитинформ, 2012. 160 с.

9. Ростокинский А.В. Преступления экстремистской направленности как проявления субкультурных конфликтов молодежных объединений: уголовно-правовые и криминологические проблемы: автореф. дис. д-ра. юрид. наук. М., 2008. 44 с.

10. Сергун Е.П. Уголовно-правовая политика в сфере обеспечения безопасности конституционного строя Российской Федерации: монография. М.: РПА Минюста России, 2013. 344 с.

ЮРИДИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ ІЗ ДОКАЗАМИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бойко Н. І.

*аспірант кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Аналізуючи сучасний стан наукових розробок питань пов'язаних із креативними технологіями організації та здійснення якісної юридичної діяльності, можна прийти до висновку, що представники одеської правової школи сформували певну загальнотеоретичну основу їх розуміння. Цьому питанню приділяли увагу Ю. М. Оборотов, А. Ф. Крижановський, Н. М. Крестовська, В. В. Дудченко, Д. Г. Манько та інші автори.

Зокрема, Д. Г. Манько обґрунтовує, що «...юридична технологія включає в себе систему взаємопов'язаних операцій та обумовлена рівнем розвитку правової системи суспільства, яка ґрунтується на знаннях про оптимальну взаємодію юридичних і юридично-технічних засобів, а також наукових висновків, що використовуються для досягнення певних правових цілей і тягнуть за собою певні юридичні результати. Під юридичними технологіями слід розуміти науково обґрунтовану інформацію про ефективне використання правового інструментарію задля досягнення результату, який має юридичне значення. Це сукупність прийомів, способів і методів, які не лише отримують вираження у правових актах і всебічне обґрунтування в юридичній науці, але й саме вони зумовлюють форму, порядок та особливості здійснення юридичної діяльності щодо створення правових актів» [2, с. 171].

В цілому погоджуючись із запропонованим визначенням, спробуємо виявити які саме юридичні технології роботи із доказами слід використовувати під час здійснення адвокатської діяльності.

Стаття 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає такі види адвокатської діяльності: «надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань,

правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; захист прав, свобод і законних інтересів громадян, представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах та різноманітних органах влади, а також інші види адвокатської діяльності, не заборонені законом» [3].

Зазначені положення вказують на ту велику соціальну роль яку відіграє адвокатура у сучасному суспільстві.

З цього приводу О. Д. Святоцький зазначає, що «...адвокатура – найважливіший правовий інститут, який стоїть на захисті прав і свобод людини і громадянина та відображає стан і рівень демократії в країні. Від того, наскільки вона організована, законодавчо захищена, значною мірою залежить впевненість кожного громадянина в своєму майбутньому, його благополуччя, успішність у бізнесі» [4, с. 12].

Реалізація зазначених положень можливо за умови виконання адвокатом покладених на нього функцій не тільки у відповідності із законом, але й застосуванням необхідних додаткових знань і умінь щодо процедур розгляду юридичних справ.

Слід погодитися із Н. С. Єфановою, яка вказує, що: «...детальне опрацювання адвокатом матеріалів, наданих клієнтом, сприяє можливості визначитися з предметом позову та складом сторін, наявністю основних підстав для звернення до суду, наявністю чи відсутністю базових доказів, необхідністю отримання нових доказів, необхідністю вжиття заходів щодо забезпечення позову, вчинення інших процесуальних дій, спрямованих на обґрунтування позиції» [1].

На нашу думку, застосування юридичних технологій роботи із доказами починається в діяльності адвоката вже зі стадії визначення природи правовідносин, учасником яких є сторона, інтереси якої представляє (або захищає) адвокат, адже із правильного визначення характеру і природи правовідносин, їх сутті та змісту, адвокат має визначитись з колом тих фактів та обставин, які він має довести тими чи іншими доказами.

Зазначена роботи має об'єднати теорію та практику, створивши умови, при яких, застосовуючи різні юридичні технології, адвокат зможе креативно мислити, формуючи тактику представництва та захисту прав та інтересів особи крізь призму індивідуального мислення, більш глибокого розуміння конкретних правовідносин. Відтак, саме індивідуальний підхід та аналіз правовідносин, що в кожному окремому випадку є предметом адвокатської діяльності, дозволить дійти до досягнення мети адвокатської діяльності та зробити захисну і представницьку функції найбільш ефективною та спрямованою на таке застосування норм права стосовно

кожного окремого випадку, при яких буде досягатись мета індивідуалізації та пропорційності захисту права в дусі норм Європейського права.

Зазначені положення вказують на необхідність подальших досліджень в сфері організації та провадження адвокатської діяльності щодо представництва інтересів та захисту прав і свобод громадян.

Література:

1. Єфанова Н. С. Адвокат у цивільному процесі – основні принципи та завдання. URL: <https://clck.ru/ADzJo>

2. Манько Д. Г. Юридичні технології та алгоритми формалізації права у вимірі юридичної діяльності : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. С. 171.

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

4. Святоцький О. Д., Михеєнко М. М. Адвокатура України : навч. посіб. Київ : Ін Юре, 1997. С. 12.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Бродзь А. С.

*студент факультету менеджменту і права
Вінницький національний аграрний університет*

Марченко О. М.

*студент факультету менеджменту і права
Вінницький національний аграрний університет*

*Науковий керівник: **Опольська Н. М.***

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Нині в Україні активно розвивається ринок земельних відносин. Особливо актуально питання відносин у земельній сфері постає у зв'язку із прийняттям Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» [1]. Оскільки земля є важливим державним ресурсом, то за умов недосконалої правової бази, не здійснення належного контролю у цій сфері, можливими

стають злочинні дії щодо незаконного привласнення та перерозподілу земельних ресурсів. Особливо сприяє цьому корумпованість державних посадовців та представників органів місцевого самоврядування, часткове регулювання відносин у цій сфері та ін. У результаті таких дій відбувається незаконне заволодіння землею, криміналізація земельного ринку, що призводить до заподіяння збитків державі та громадянам України.

Існуючий стан спонукає до виправлення ситуації і розробки дієвої стратегії щодо попередження злочинності в сфері земельного ринку. Теоретичними засадами для вивчення питання щодо злочинності в сфері земельних відносин є праці таких вчених, як: М. М. Алексійчук, Ю. В. Баулін, А. К. Бекряшев, В. І. Василичук, В. О. Глушков, В. М. Дрьомін, А. М. Ізвіта, О. В. Козаченко, В. В. Коряк, О. М. Литвинов, А. М. Мірошніченко, В. І. Осадчий, Є. Л. Стрельцов, О. С. Тарасенко, В. І. Шақун, Л. П. Скалозуб та інших фахівців з права. Питання кримінально-правової охорони земель висвітлюються у наукових роботах вчених: А. Т. Булавінцева, В. М. Єгоршина, В. В. Колесникова, Р. О. Мовчана, О. С. Тарасенка, Б. В. Яценка та інших дослідників.

Аналіз державної політики свідчить про необхідність вдосконалення системи правового регулювання в земельній сфері, створення нормативно-правових актів з упорядкування діяльності з обігу земель, вдосконалення функціонування земельного ринку, забезпечення відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування заходів щодо безперешкодного набуття прав на земельні ділянки усіма зацікавленими особами у межах норм законодавства, забезпечення правового захисту учасників земельного ринку і здійснення заходів щодо попередження злочинів у сфері земельних відносин.

Проблема потребує комплексного вирішення, у першу чергу на законодавчому рівні. Тому задля підвищення ефективності дій у напрямі попередження злочинності в сфері земельного ринку необхідно внести зміни до статті 232-2 «Розголошення або приховування інформації при проведенні земельних торгів» Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за навмисне розголошення або приховування інформації про здійснення операцій на земельному ринку, яка може мати суттєве значення для змісту угоди і завдати вагомої шкоди правам або інтересам учасників здійснюваних операцій. Статтю 232-4 «Реєстрація незаконних правочинів із землею» доповнити змістом про посилення відповідальності з боку службових осіб за здійснення корисливих дій щодо реєстрації завідомо незаконних правочинів із землею або прав на землю, внесення до Державного земельного кадастру завідомо неправдивих відомостей, заниження розцінок платежів тощо [2], [3].

Відповідно досліджень, серед осіб, які вчинили злочини в сфері землекористування 21,5 % становлять керівники приватних підприємств, 17,86 % – держслужбовці вищої ланки влади, 16,74 % – голови сільських, селищних рад та їх заступники, 10,1 %, – службові особи органів Держкомзему, Держземінспекції і 4,4 %.– працівники районних, міських, обласних державних адміністрацій [4]. У зв'язку з цим є необхідність внесення змін до Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» [5] з метою окреслення процедури звільнення з посад службовців, котрі вчинили корупційні дії під час здійснення операцій у сфері землекористування, а також реалізовувати як громадський моніторинг за дотриманням положень цього закону, так і вдосконалювати діяльність оперативних підрозділів з виявлення злочинів у сфері земельного ринку, зокрема у напрямі вивчення та аналізу документального супроводу угод із земельними ділянками та прийнятих рішень владними органами; активізації оперативно-розшукових заходів [6]. Також необхідно встановити кримінальну відповідальність за порушення органами та посадовими особами місцевого самоврядування процедури оформлення державних актів на право власності на земельну ділянку, застосування так званих «тінювих схем» [7], [8].

З метою недопущення правопорушень у цій сфері є потреба вдосконалення діяльності контролюючих та правоохоронних органів з виявлення та розслідування злочинів у земельній сфері.

Потребує розробки і механізм забезпечення компенсації шкоди фізичним та юридичним особам, територіальним громадам, державі, заподіяної у результаті неправомірних дій у сфері земельних відносин.

Врегулювання потребує і питання щодо використання та охорони земель, зміни їх цільового призначення.

Аби упередити здійснення правопорушень у царині земельних операцій також варто розробити комплекс заходів щодо дій посадових осіб, які б включали, зокрема, забезпечення прозорості дій посадовців; спрощення процедур отримання земельних ділянок, чітке визначення меж населених пунктів, остаточну інвентаризацію земель державної власності, виправлення існуючих похибок і помилок, проведення нормативної грошової оцінки земель населених пунктів тощо, що б унеможливило хабарництво [9].

Отже, існуючі в Україні заходи щодо попередження злочинів у сфері земельних відносин потребують вдосконалення. Сформульовані нами рекомендації та пропозиції можуть бути використані з метою подальших досліджень у цій царині, реалізації попереджувальної та контролюючої діяльності, а також удосконалення законодавчої бази щодо правового регулювання відносин у сфері земельного ринку.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення». Статті 130-131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#n9>.
2. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Ізовіта А. М. Вивчення та попередження злочинності в сфері земельного ринку в Україні. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Одеса, 2014 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50595196.pdf>.
4. Пустовіт В. А. Посадова злочинність у сфері земельних відносин: пошук шляхів протидії // Боротьба з організованою злочинністю (теорія і практика) : наук.-практ. журнал; Міжвід. наук.-досл. центр з проблем боротьби з орг. злоч. при РНБО України. № 1 (29), 2013. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
5. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції». URL: https://minjust.gov.ua/m/str_36096.
6. Мовчан Р. О. Про систему злочинів в системі земельних відносин // Юридичний науковий електронний журнал. Донецький національний університет ім. В. Стуса. № 4, 2018. URL: http://lsej.org.ua/4_2018/38.pdf.
7. Тарасенко О. С. Способи вчинення корупційних діянь у сфері земельних відносин // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журнал; Міжвід. наук.-досл. центр з проблем боротьби з орг. злоч. при РНБО України. № 27. 2012.
8. Протидія злочинам у сфері економіки: метод. рек. / Скалозуб Л. П., Коряк В. В., Сливенко В. Р., Василичук В. І., Алексійчук М. М. ; [за заг. ред. О. М. Джужи]. К., 2012.
9. Ізовіта А. М. Вдосконалення правових основ діяльності із запобігання корупції в сфері земельного ринку / А. М. Ізовіта // Сучасні тенденції розвитку юридичної науки та практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Львів, 20-21 грудня 2013 р. Львів : У 2 частинах. Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2013. Частина II. URL: <https://core.ac.uk>.

УНІФІКАЦІЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Брояка Л. В.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

Світова спільнота вже кілька років перебуває в безперервному процесі глобалізації. Даний процес проявляється в тому, що в результаті світової торгівлі, культурного обміну і розвитку комунікації, відбувається зближення економік і суспільств різних країн – формування єдиного інтеграційного поля. В останні роки процес глобалізації досяг неймовірних масштабів, чому сприяв розвиток засобів передачі інформації, транспортного сполучення і в цілому технологічне вдосконалення [5]. Наслідком глобалізації є створення універсальних і максимально зручних уніфікованих систем взаємодії різних держав, тобто, створюються єдині механізми технологічних і економічних процесів, а також відбувається гармонізація та уніфікація законодавства [1].

Наприклад, гармонізація та уніфікація законодавства у сфері митного регулювання та державного фінансового контролю.

Митне регулювання. 26 січня 1953 р. була проведена вступна сесія Ради митного співробітництва за участю представників 17 європейських держав (з тих пір цей день відзначається як Міжнародний день митника) [2]. З 1953 р. відзначався стрімке зростання держав-членів ВМО: з 17 держав-членів до 138 держав-членів до 1994 року [3]. У 1994 р. Рада митного співробітництва отримала нову робочу назву – Всесвітня митна організація (далі – ВМО). В даний час членами ВМО є 182 держави, її діяльність охоплює 98% міжнародної торгівлі.

Більшість митних адміністрацій визнають, що їх роль у системі державного устрою в корені змінилася, і їх сфера діяльності значно розширена. У той же час дії національних урядів у сфері митного регулювання були неузгодженими. Це породило активну реакцію з боку Всесвітньої митної організації, яка, враховуючи свою прихильність новому баченню і оновленого плану дій митних органів, прийняла Рамкові стандарти безпеки і полегшення світової торгівлі. Вказані стандарти призводять до гармонізації та уніфікації національного законодавства країни – члена ВМО до всесвітніх правил та стандартів міжнародної торгівлі.

У 1983 р. набрала чинності розроблена ВМО міжнародна конвенція «Про гармонізовану систему опису і кодування товарів», якою

користуються всі країни світу. У 1999 р. ВМО представила Гармонізовані правила про визначення країни походження товарів. Особливе значення має Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 року в редакції Брюссельського Протоколу 1999 року (Київська конвенція).

Після впровадження в практику цього документа безпека світової торгівлі вийшла на принципово новий рівень. 166 країн-учасниць ВМО, на які припадає 99 відсотків світової торгівлі, на рівні керівників митних адміністрацій домовилися забезпечувати безпеку своїх ланцюгів поставок у відповідності з Рамковими стандартами, тобто з уніфікованими нормами права. Це унікальний інструмент, що дозволяє перейти на нові принципи безпечної міжнародної торгівлі, що знаменує собою початок принципово нового підходу до методів роботи та взаємодії митних адміністрацій і ділових кіл.

Дія принципу уніфікації митних систем, також проявляється у створенні єдиних вимог до митної документації. Так, для вантажної митної декларації встановлені: єдина форма документа, запитуються однакові для всіх відомості, використовуються єдині позначення і термінологія. Це сприяє значному прискоренню і спрощенню процесу обробки інформації, в ході митного контролю.

Державний фінансовий контроль. З метою гармонізації та уніфікації національних систем публічного права в області державного фінансового контролю у 1953 році, для вивчення і поширення позитивного досвіду в контрольній практиці різних країн була створена Міжнародна організація вищих контрольних органів (International Organization of Supreme Audit Institutions – INTOSAI). Це не урядова організація, до складу якої входять органи державного фінансового контролю 130 держав світу.

В рамках INTOSAI було вироблено кілька десятків методичних рекомендаційних документів і стандартів з різних аспектів фінансового контролю, включаючи основоположні принципи аудиту державного сектору, фундаментальні принципи фінансового аудиту, аудиту ефективності, аудиту відповідності, контролю якості, внутрішнього контролю, принципи прозорості та підзвітності, Етичний Кодекс і т. д.

Необхідно відзначити підтримку Організації Об'єднаних Націй зусиль INTOSAI з гармонізації та уніфікації принципів і методів державного фінансового контролю.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 66/209 «Заохочення ефективності, підзвітності, економності та прозорості державного управління шляхом зміцнення вищих ревізійних установ», прийнята 22 грудня 2011 р., підкреслює, що ефективність, підзвітність, економність і прозорість державної адміністрації має ключову роль у

здійсненні міжнародних погоджених цілей розвитку. У резолюції наголошується на необхідності нарощування потенціалу INTOSAI в якості інструменту для сприяння розвитку. Далі Генеральна Асамблея ООН прийняла ще кілька резолюцій аналогічного змісту (наприклад, Резолюція ГА ООН 69/228 від 19.12.2014 р.) [4].

Таким чином можна зазначити, що процес глобалізації справив істотний вплив на розвиток ряду галузей національного публічного права в напрямку сприйняття міжнародно-визнаних принципів і норм, як концептуального, так і технічного характеру.

Література:

1. Кравчук І.В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС : монографія. Київ : Слово, 2017. 320 с.
2. World Customs Organisation. History. http://www.wcoomd.org/en/about-us/what-is-thewco/au_history.aspx (дата звернення 10.10.2021).
3. Офіційний сайт ВВМО. URL: <http://www.wcoomd.org> (дата звернення 10.10.2021).
4. Офіційний сайт INTOSAI: <http://www.intosai.org/> (дата звернення 10.10.2021).
5. Малолітнева В.К. Імплементация актів законодавства ЄС у сфері господарської діяльності: запобігання «позолочування права ЄС». Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 5. С. 150–154.

ДО ПИТАННЯ ПРО РЕКРИМІНАЛІЗАЦІЮ ПОРУШЕНЬ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Галицький Д. О.

студент 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національний університет «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: Кузьмін Е. Е.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Утворення Указом Президента України у 2019 році Комісії з питань правової реформи [18], а також Робочої групи з питань розвитку кримінального права в її складі [8] офіційно утвердило наявні в країні прагнення щодо удосконалення чинного законодавства про кримінальну

відповідальність [20] та zarazом суттєво активізувало надзвичайно велику кількість фахових дискусій як серед провідних науковців, так і практиків, й загалом привело до появи низки різноманітних пропозицій стосовно внесення змін як до нині діючого Кримінального кодексу України (далі – КК України) [4], так і в частині розроблення проекту нового Кодексу [23].

Крізь призму демократичних стандартів та найкращих світових практик, позитивного досвіду розвинених країн, зокрема, держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС), з урахуванням сучасних викликів і потреб, міжнародних договорів та зобов'язань України [8] фактично був започаткований масштабний «перегляд» того, що наразі доволі часто іменується в якості «традиційних вітчизняних постулатів кримінального права та законодавства» [22, с. 33], – т. зв. «ревізія» догм Загальної частини й сталих положень Особливої частини [22, с. 89] КК України.

До того ж подібний процес «торкнувся» не тільки «модернових нововведень», які були запроваджені в існуючий кримінальний закон, а також й не оминув критичного аналізу досвіду минулого. Так, наприклад, за останні роки був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» [14], направлений на підпис Президенту Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» [15], а також прийнятий в першому читанні Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів [16].

І якщо у перших двох випадках в основі обґрунтування необхідності прийняття відповідних законів, більшою мірою, виступала доцільність запровадження досвіду зарубіжних країн [7, с. 4], підтвердженого практикою Європейського суду з прав людини, комплексом дій міжнародного співтовариства й узгодженістю з міжнародно-правовими актами [12], а також приведення кримінального законодавства у відповідність із міжнародним правом [10], то щодо останнього мова фактично йшла про повторну криміналізацію т. зв. «товарної» контрабанди, яка була декриміналізована у 2011 році у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» [13], що, у свою чергу, з-поміж іншого, обумовлювалось й сучасними реаліями [11]. Разом з цим, слід зазначити, що подібні ідеї сьогодні знаходять своє вираження також і в теорії

кримінального права стосовно й інших діянь, які так само були декриміналізовані [див., наприклад: 9, с. 1-2, 27, 29-30].

Примітно, що майже аналогічна ситуація останнім часом спостерігається і щодо сфери прав споживачів, захист інтересів і потреб яких загальноприйнято вважати одним з пріоритетних напрямів діяльності як т. зв. «міжнародного співтовариства» загалом, так і співробітництва держав, а також й власне кожної окремо взятої країни безпосередньо. Зокрема, відповідний обов'язок щодо забезпечення належного захисту населення як споживачів встановлюється у Керівних принципах для захисту інтересів споживачів [19], забезпечення високого рівня захисту прав споживачів та досягнення сумісності між системами захисту прав споживачів закріплюється в якості мети співробітництва в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС [24], захист прав споживачів державою гарантується Конституцією України [2], а його забезпечення передбачається Законом України «Про захист прав споживачів» [17] тощо.

Спільні риси також вбачаються і в площинах декриміналізації, наявних нинішніх соціальних передумов повторної криміналізації, а також і тенденцій наукових думок. Як і «товарна» контрабанда, у такий самий спосіб, в той же час, тим самим законом [13] із тексту КК України також були виключені й інші статті, зокрема, ст.ст. 217 («Незаконне виготовлення, збут або використання державного пробірнього клейма»), 225 («Обман покупців та замовників»), 226 («Фальсифікація засобів вимірювання»), а водночас абз. 2 ч. 1 ст. 227 («Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції») отримав нову редакцію [5], тим самим практично скасувавши кримінальну відповідальність за вчинення переважної більшості т. зв. «злочинів у сфері обслуговування споживачів та захисту їх прав» [3, с. 247]. Тож певно єдиною нормою, яка наразі зазвичай напряму асоціюється із кримінально-правовою охороною прав споживачів є, – закріплена у положеннях ст. 227 чинного КК України («Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції») в редакції Закону № 2735-VI від 02.12.2010; із змінами, внесеними згідно із Законами № 4025-VI від 15.11.2011, № 2617-VIII від 22.11.2018 [4].

В частині ж соціальних реалій, станом на сьогодні відзначається збільшення кількості порушень прав споживачів [1], шкода яких в певній сфері лише за сім місяців 2021 року досягла 6,8 млн. грн. [21], а щодо доктринального рівня, то науковцями в контрольному тексті проекту КК України передбачається окремий розділ, присвячений охороні прав споживачів («Розділ 6.5. Злочини та проступки проти інтересів споживачів») [6].

Таким чином, на нашу думку, все це зумовлює необхідність концептуального переосмислення питань, пов'язаних із особливостями та специфікою кримінально-правової охорони прав споживачів в Україні, а також доцільність подальших наукових досліджень означеної сфери.

Література:

1. Кількість звернень споживачів збільшилася у півтора рази – звіт за перший квартал 2020 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-zvernenn-spojivachiv-zbilshilasya-u-pivtora-razi--zvut-za-pershiy-kvartal-2020-roku> (дата звернення: 31.08.2021).

2. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.08.2021).

3. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с.

4. Кримінальний кодекс України (в редакції від 08.08.2021) : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.08.2021).

5. Кримінальний кодекс України (в редакції від 23.11.2011) : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.08.2021).

6. Кримінальний кодекс України (Проект) : Контрольний текст (станом на 25.07.2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/08/12/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-25-07-2021-1.pdf> (дата звернення: 02.09.2021).

7. Кузьмін Е. Е. Кримінальне право зарубіжних країн : навч.-метод. посіб. / Е. Е. Кузьмін ; передмова Є. Л. Стрельцова. Одеса : Гельветика, 2018. 96 с.

8. Питання Комісії з питань правової реформи : Указ Президента України від 07.08.2019 № 584/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584/2019#Text> (дата звернення: 28.08.2021).

9. Підгородинський В. М. Злочини проти честі та гідності особи (теоретичне порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2020. 40 с.

10. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права». URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=67804&pf35401=516426> (дата звернення: 29.08.2021).

11. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів». URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=71756&pf35401=546717> (дата звернення: 29.08.2021).

12. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою». URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=67506&pf35401=512431> (дата звернення: 29.08.2021).

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17#Text> (дата звернення: 02.09.2021).

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою : Закон України від 04.06.2020 № 671 IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#Text> (дата звернення: 29.08.2021).

15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права : Проект Закону від 27.12.2019 № 2689. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67804 (дата звернення: 29.08.2021).

16. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів : Проект Закону від 23.04.2021 № 5420. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71756 (дата звернення: 29.08.2021).

17. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 29.08.2021).

18. Про Комісію з питань правової реформи : Указ Президента України від 21.06.2019 № 421/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421/2019#Text> (дата звернення: 28.08.2021).

19. Резолюція 39/248 Генеральної Асамблеї ООН «Керівні принципи для захисту інтересів споживачів» : Міжнародний документ від 09.04.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_903#Text (дата звернення: 29.08.2021).

20. Реформування кримінального законодавства України. Новий Кримінальний Кодекс. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/> (дата звернення: 28.08.2021).

21. Споживачам повернули 6,8 мільйонів гривень за неякісні товари та послуги. URL: <https://dpss.gov.ua/news/spozhivacham-povernuli-68-miljoniv-griven-za-neyakisni-tovari-ta-poslugi> (дата звернення: 02.09.2021).

22. Стрельцов Є. Л. Реформа кримінального законодавства України: осінні роздуми. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 100 с.

23. Текст проекту нового кримінального Кодексу. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 28.08.2021).

24. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 29.08.2021).

ПОНЯТТЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Гоцуленко І. О.

*студент факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

Гулько А. В.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

*Науковий керівник: **Опольська Н. М.***

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Поняття децентралізації як системи місцевого самоврядування, за якої до управління залучаються її представники та ціла низка справ переводиться із центру до рук цих органів вперше було введено в обіг французьким політичним діячем Ж.-Г. Туре 1790 р. [2, с. 111].

Децентралізація публічної влади – це метод управління державою, де за принципом субсидіарності відбувається розподіл повноважень державного управління між суб'єктами публічної влади з дотриманням балансу інтересів.

Традиційно децентралізація розглядається в широкому та вузькому значеннях [3, с. 277]. Пропонується також розглядати децентралізацію державної влади в широкому (відбувається розподіл публічної влади на державну та самоврядну), вузькому (розширення повноважень органів місцевого самоврядування) та традиційному (делегування повноважень органам місцевого самоврядування, що не прирівнюється до розширення власної компетенції) розумінні [4, с. 152].

У статті 132 Конституції України децентралізацію задекларовано як одну із засад, на якій ґрунтується територіальний устрій держави. Її особливістю є поєднання централізації та децентралізації при здійсненні державної влади, що історично є відображенням геополітичного положення держави та централізованої командно-адміністративної системи державного управління.

І. Грицяк зазначає децентралізацію як діяльність незалежного місцевого самоврядування унаслідок передачі їм повноважень держави, процес розширення та зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій за одночасного звуження прав і повноважень відповідного центру [6, с. 55]. У визначенні одночасно поєднується деконцентрація (перерозподіл повноважень державної виконавчої влади на місцях) та децентралізація (передача частини повноважень органам місцевого самоврядування для забезпечення їх незалежності від центру) влади.

У літературі пропонується децентралізацію розглядати і як самостійність у підходах до управління з урахуванням багатоманітності місцевих особливостей при збереженні єдності в основному, в суттєвому [5, с. 112].

До ознак децентралізації публічної влади відносять:

1) чітке визначення у законодавстві переліку спеціальних функцій і повноважень;

2) реалізація повноважень органів місцевого самоврядування самостійно і незалежно від інших органів;

3) відсутність ієрархічних відносин з органами державної влади;

4) нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування здійснюють спеціальні уповноважені органи державної влади;

5) чітке розмежування завдань і функцій публічного характеру, що виконуються різними суб'єктами [1, с. 14].

Перевагами децентралізації називають спрощення системи і процедури прийняття рішення; прозорість і відкритість процедур прийняття рішення та процесу його реалізації; підвищення свідомості та загострення почуття відповідальності за здійснені заходи і прийняті рішення; мінімізація бюрократизму; об'єктивна оцінка результатів прийнятих і реалізованих рішень тощо [7, с. 28–35].

До недоліків належить автономізація цілей; загроза однобічності політики держави у визначених сферах; дезінтеграція діяльності публічної адміністрації щодо надання публічних послуг та прийняття управлінських рішень; ускладнення координації, труднощі узгодження цілей тощо [9, с. 235–236].

До сповільнюючих чинників реформи децентралізації публічної влади в Україні відносять залежність регіонів від рішень центральної влади, низький рівень залучення недержавних організацій та приватних осіб до надання послуг, нерозвиненість механізмів участі громадян у політичному процесі [8, с. 7] тощо.

Динамічність процесу децентралізації позбавляє можливості виробити єдині стандарти, які б однаково успішно працювали у кожній країні. Проте це не виключає загальних рис, які притаманні та прийнятні будь-якій державі. На індивідуальність цього процесу впливає геополітичне положення держави, її устрій, національні традиції, існуюча система державного управління, територіального устрою тощо. Завданням України на сьогодні є пошук власної адаптованої до вітчизняних умов моделі децентралізації публічної влади

Література:

1. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О.М. Бориславська, І.Б. Заверуха, А.М. Школик та інших; Центр політико-правових реформ. К., Москаленко О.М., 2012. 212 с.
2. Блуменау С.Ф. Французская политическая публицистика накануне Великой революции. Ж.-Г. Туре. Вопр. истории: ежемес. журн. 2010. № 1. С. 111–118.
3. Гройсман В. Місьцеве самоврядування: проблеми розвитку. Державне управління та місьцеве самоврядування. 2015. Вип. 3 (26). С. 276–289.
4. Ляпин И.Ф. Конституционные особенности децентрализации государственной власти в Российской Федерации. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2015. Вып. № 1. С. 152–154.
5. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у таблицях і схемах / Г.С. Одінцева, Г.І. Мостовий, О.Ю. Амосов [та ін.]; за заг. ред. проф. Г.С. Одінцової. Х. : ХарPI УАДУ, 2002. 492 с.
6. Грицяк І.А. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація. К. : Вид-во УАДУ, 1997. 487 с.
7. Leoński Z. Nauka administracji. Warszawa : С.Н. BECK, 2004. S. 28–35, 58–92.
8. Успішні практики децентралізованого надання послуг: набуваемо, примножуємо та поширюємо позитивний досвід (Фаза I проекту: 2007–2009). Інформ. вид. Київ : ТОВ РПЦ «Золоті ворота», 2009. 61 с.
9. Robbins S.P., DeCenzo D.A. Podstawy zarządzania. Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne 2002. S. 235–236.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Грбарчук А. О.

*магістрант кафедри морського та господарського права
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

Науковий керівник: Дмитрук І. М.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри морського та господарського права
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Державне управління – всеохоплюючий правовий інститут, який врегульовує різні сфери суспільного життя, в тому числі і морську галузь. На сьогодні існує ряд проблем в стратегії і тактиці розвитку морської інфраструктури. Це особливо негативно позначається на якості товарів та послуг суб'єктів морегосподарської діяльності. В таких умовах посилюється значення державного управління функціонуванням морської галузі. Державна підтримка морської галузі повинна здійснюватися на підставі використання економіко-правових стимулів і реалізації організаційних заходів, що підвищують зацікавленість національних та іноземних інвесторів. В такій ситуації дослідники економіко-правового напрямку повинні активізувати пошук найбільш ефективних шляхів удосконалення роботи окремих підприємств морського транспорту та реалізації господарських відносин галузі в цілому [1, с. 78].

Досліджуючі механізм державного управління розвитком морських портів України Г. С. Іванов пропонує систему удосконалення механізму державного управління розвитком МПУ, структурний синтез якого здійснено на чотирьох рівнях: стратегічний аналіз (державне прогнозування і планування); стратегічний вибір (цілепокладання державного управління галузевого розвитку); стратегічне управління (формування і реалізація стратегії (стратегічних планів)); стратегічний контроль (моніторинг результатів державного управління) [2, с. 91]. Декомпозиція структурних елементів механізму виконувалася за ієрархічними рівнями: «суб'єкти – об'єкти – цілі – завдання – методи – інструменти – важелі» [3, с.44]. Удосконалений механізм державного управління розвитком галузі передбачає посилення трьох функціональних складових, визначених за рівнями механізму, цілями і завданнями, методами, інструментами і важелями реалізації:

– маркетингової (в частині методів державного прогнозування розвитку закономірностей і довгострокових тенденцій перебігу світових економічних процесів, визначення напрямів регіональних господарських комплексів, високотехнологічних і екологічно безпечних суб'єктів господарювання);

– інституціональної (лібералізація структури власності на активів портів, підприємств і її модифікації, розвиток моделей партнерства у морській діяльності, створення інтегрованих структур);

– економічної (підвищення конкурентоспроможності морської галузі як складової транспортної і виробничої інфраструктури держави, елементів міжнародної транспортної інфраструктури і модернізація і технічне переоснащення, технологічне оновлення, нарощування потужностей, створення достатніх глибин на підхідних шляхах і в акваторіях для обслуговування великих суден; підвищення інвестиційної привабливості галузі; розширення номенклатури і підвищення якості послуг; удосконалення технічного регулювання; розвиток кадрового потенціалу) [4, с. 210].

Особливість стратегічного управління розвитком морських портів полягає в тому, що превалювання загальнодержавних цілей при цьому забезпечується, на відміну від багатьох інших сфер суспільного життя, як правовими й економічними методами державного управління, так і адміністративними практично рівною мірою. А тому особливої ваги набуває узгодженість цілей стратегічного розвитку морських портів України з цілями вищих рівнів ієрархії, які визначатимуть економічну політику держави, пріоритети зовнішньоекономічних зв'язків країни, її участь у певних інтеграційних утвореннях, горизонтальну і вертикальну кооперацію, що, зрештою, забезпечує формування як власних вантажопотоків України (експорту й імпорту), так і визначає розвиток транзиту, разом із траєкторією і потужністю вантажопотоків. Отже, виникає необхідність у посиленні взаємодії між заінтересованими міністерствами й іншими центральними органами виконавчої влади у процесі формулювання цілей стратегічного розвитку морської галузі, зокрема морських торговельних портів України, що передбачає розвиток форм і методів такої взаємодії, поліпшення організаційно-управлінських процедур тощо [5].

У зв'язку з цим виникає необхідність визначити пріоритетні напрями удосконалення державного управління у морській галузі, сформувані спектр шляхів, принципів, інструментів і механізмів реалізації.

Зазначені вектори удосконалення державного управління повинні виконати такі завдання:

- системне застосування механізмів антимонопольного регулювання;
- плановий розвиток і модернізація об'єктів моргосподарського комплексу ;

- скасування заборон і обмежень економічного та адміністративного характеру, що заважають конкуренції;
  - поступове зниження впливу за допомогою тарифного регулювання і заміщення його впровадженням вільних тарифів;
  - формування рівноправного доступу до інфраструктури морегосподарського комплексу для різних суб'єктів господарювання;
  - застосування передових інформаційних технологій, інновацій в сфері логістики;
  - методологічне вдосконалення державного управління розвитком морегосподарського комплексу держави та її регіонів. [6, с. 134]
- Для повноцінної реалізації розглянутої концепції необхідно структурувати процес прийняття належних рішень суб'єктами державного управління, для чого позначити чотири рівні конкуренції суб'єктів морської галузі. Це локальний, регіональний, міжрегіональний і міжнародний рівні конкуренції.

Література:

1. Фердман Г. П. Основні пріоритети вітчизняної системи державного управління в галузі транспорту. Ефективність державного управління. 2020. ВИП. 1 (62). Ч. 1. С. 77–87.
2. Іванов Г. С. Підходи до удосконалення механізму державного управління розвитком морських портів України. Держава та регіони (Серія: Державне управління. 2018. № 1(61). С. 89–95.
3. Іванов Г. С. Перспективи розвитку морської інфраструктури України. Реформування економіки в контексті міжнародного співробітництва : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16–17 грудня 2016 р. Львів : ЛЕФ, 2016. Ч. 1. С. 43–44.
4. Іванов Г. С. Стратегічні пріоритети розвитку морської інфраструктури України. Збірник наукових праць Донецького державного університету управління «Сучасні проблеми державного управління в умовах системних змін». Серія «Державне управління». 2015. Т. XVI. С. 206–212.
5. Пріоритети державної морської політики у сфері функціонування та розвитку морегосподарського комплексу України: аналіт. доп. / О. В. Собкевич, К. М. Михайличенко, А. В. Шевченко, В. М. Русан, Є. В. Белашов. К. : НІСД, 2016. 72 с.
6. Гайду О. В. Модернізація державного управління розвитком морегосподарського комплексу України на державному та регіональному рівнях: дис. кандидата наук з державного управління. Миколаїв, 2017. – 249 с.

ПРАВОВА ДОПОМОГА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Діденко О. І.

магістр кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

*Науковий керівник: **Опольська Н. М.***

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Правова допомога є одним із необхідних елементів забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина. Сьогодні багато дослідників цікавляться поняттям правової допомоги, тривають наукові дискусії щодо характеру та природи правової допомоги, існує багато підходів до визначення самого поняття правової допомоги. Широко обговорюється співвідношення понять «правова допомога» та «захист від обвинувачення». Незважаючи на численні публікації, присвячені цим питанням, переважна більшість з них присвячена безоплатній правовій допомозі та проблемам її реалізації в Україні. Останніми роками вчені почали частіше звертатися до проблеми отримання і надання правової допомоги. Одні з них робили акцент на вивченні правової допомоги у конституційному праві (Н. В. Альбрانت, Т. І. Ільїна, О. В. Кривоносова, А. Г. Манафов, Р. Г. Мельниченко), другі розглядали роль адвокатів і нотаріусів у процесі надання правової допомоги, треті – правову природу адвокатської діяльності, статус адвоката і організацію діяльності адвокатури. Окремі аспекти забезпечення особі права на правову допомогу у різних сферах державної діяльності досліджувались у роботах О. М. Бандурки, Т. В. Варфоломеевої, А. Т. Комзюка, В. В. Копейчикова, О. Ф. Скакун, П. М. Рабиновича та ін [1, с. 40].

В Україні право на правову допомогу є конституційним правом кожної людини, яке гарантується державою. Відповідно до ст. 59 Конституції України « Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» [2, ст. 59].

Оскільки право на одержання безоплатної правової допомоги закріплено в Конституції України, то воно відноситься до основних, тобто конституційних прав і свобод. Тому право на безоплатну правову допомогу в числі інших основних прав і свобод складає основу правового статусу особистості і як конституційне право володіє найвищою юридичною силою і підлягає підвищеному захистові. На

рівні Конституції України право на безоплатну правову допомогу відображає постійні правовідносини суб'єктів конституційного права і характеризується своєю нормативністю»[3, ст. 12].

Право на безоплатну правову допомогу є лише одним з аспектів конвенційного права на правову допомогу в кримінальному процесі, складовими елементами якого також є право на ефективну допомогу захисника, право на вибір захисника і відмова від нього, право на спілкування з захисником і забезпечення конфіденційності такої комунікації. На даний час правова допомога є одним із важливих механізмів необхідних для реалізації людиною та громадянином своїх прав, свобод та їх захист [4, ст. 3].

Феномен правової допомоги впорядковує життя суспільства. Його цінність полягає в тому, що така допомога: сприяє забезпеченню справедливості у відносинах між людьми, утримує рівновагу, яка забезпечує можливість нормального існування суспільства, є засобом вираження та дотримання політичних цінностей демократії, правової держави та громадянського суспільства, забезпечує безпосередній зв'язок із мораллю, у суспільному житті виступає засобом для забезпечення її реалізації, виступає своєрідним посередником у разі суспільних нововведень, оскільки однією з функцій правової допомоги є роз'яснення законодавчих норм, їх тлумачення. Інструментом, який забезпечує цінність правової допомоги, виступають законність та правопорядок.

Правова допомога має надаватися на основі базових принципів. До найважливіших з них належать такі: принцип загальності або демократичності (правова освіта та правова допомога доступна для будь-якої людини незалежно від її соціального становища і походження, віку, національності, статі і т. ін.); принцип творчого ставлення до практичного застосування юридичних знань і навиків. Правову допомогу не можна зводити лише до здобуття і споживання правових знань [5, с. 12-14].

Проблеми організації інституту безоплатної правової допомоги досліджувалися багатьма вітчизняними науковцями. Це, зокрема, Є.Ю. Бова, Р.С. Титикало, А.В. Козьминих, Л.В. Тацій, М.М. Антонович, А.В. Богма та ін., а також зарубіжні вчені: Роджер Сміт, Рене Кассен, М. Кіку, М. Кузінс, Бланкенбург, Ф. Рейган та інші. Філософія, що визначила створення систем юридичної допомоги, фактично застосована на обґрунтуванні невід'ємності прав людини, продиктованому міжнародними стандартами.

З метою забезпечення рівного доступу кожного до отримання безоплатної правової допомоги, багато держав ЄС покладають на себе обов'язок по оплаті такої допомоги або встановлюють знижені тарифи з

оплати юридичної допомоги і створюють для цього спеціальні системи БПД, у рамках яких створюють спеціальні органи управління цією системою, тісно пов'язані з урядом, але формально незалежні. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» зробив чинну систему безоплатної правової допомоги в Україні більш ефективною, оскільки він створив правову базу та механізм для реалізації права кожного на правову допомогу у випадках, коли вона повинна надаватися безоплатно. Закон відповідає низці міжнародних угод, учасницею яких є наша держава, зокрема Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та Міжнародному пакту про громадянські та політичні права 1966 р., які зобов'язують держав-учасниць надавати кваліфіковану безоплатну правову допомогу малозабезпеченим особам при обвинуваченні їх у вчиненні кримінальних правопорушень [3, с. 414-416].

Література:

1. Іванцова А. В. Поняття безоплатної правової допомоги в Україні та за кордоном. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. Т. 8, № 3. С. 40–45.
2. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 січня 2020 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). К.: ПАЛИВОДА А. В., 2020. (Закони України)
3. Бова Є.Ю. Організація безоплатної правової допомоги в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / Є.Ю. Бова. К., 2009. 21 с.
4. Оверчук С. В. Умови надання безоплатної правової допомоги в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2016. № 1(13) : URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n1/16osvzpl.pdf>.
5. Правова допомога як соціальний феномен [Текст] : автореферат дис. . канд. юрид. наук : 12.00.12 / Г. І. Гладун ; Хмельниц. ун-т упр. та права. Хмельницький, 2019. – 20 с.

ВИДИ НОТАРІАЛЬНИХ ПРАВОЧИНІВ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ СУБ'ЄКТІВ УКРАЇНИ

Домбровський П. М.

*студент факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

*Науковий керівник: **Опольська Н. М.***

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права

*Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

Постановка проблеми. Діяльність нотаріату спрямована за своєю сутністю на здійснення наданих державою юридичних дій, на попередження порушень прав та їх охорону. Даний вид діяльності має певну спільність із діяльністю інших органів цивільної юрисдикції. На сьогодні правове поле для функціонування повноцінного та легального ринку земельних ділянок у державі ще не сформований повністю. До того ж, іноді має місце з штучне створення перешкод шляхом блокування розпорядник таких дій власників земельних ділянок де правильним тлумаченням посадовцями органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в окремих правових приписів, що стосуються укладення земельних правочинів.

Аналіз основних досліджень. Проблеми земельних правочинів є складовою більш загальної проблеми договорів саме в екологічному праві. Дослідженням даного питання займалися як вітчизняні вчені, такі, як: Ю. С. Шемшученко, В. Л. Мунтян, П. Ф. Кулініч, О. О. Погрібний, так і зарубіжні вчені: В. В. Баранкова, В. В. Комарова, С. Я. Фурса, В. М. Безчасний, Л. С. Сміян, В. М. Черниш та інші.

Мета. За допомогою таких методів, як порівняльна правовий, діалектичний, логічний та інших проаналізувати види нотаріальних правочинів законодавства України щодо вчинення нотаріальних дій за участю аграрних суб'єктів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 202 частини першої Цивільного кодексу України правочин – це дія особи спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [1]. Вдалою є думка В. В. Барановської та В. В. Комарова, у якій йдеться про те, що нотаріальна діяльність має попереджувальний характер, захищаючи права і закони, інтереси громадян від можливих порушень, надаючи нотаріальним документам безспірного характеру.

Правочин характеризується такими ознаками [2]:

- це завжди вольовий акт, тобто дії свідомо;
- це правомірні дії, тобто не суперечить закону;

– завжди присутня цільова мета.

На підставі даних ознак можна класифікувати правочини на певні види відповідно до кодексу України (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація правочинів за ознаками відповідно до Цивільного кодексу України

№ з/п	Вид	Особливість	Приклад документу
В залежності від числа осіб			
1	Односторонній	Для вчинення достатньо волевиявлення 1 особи	Заповіт
2	Двосторонній	Для вчинення необхідно 2 особи (продавець і покупець)	Договір купівлі-продажу
3	Багатосторонній	Для вчинення необхідна воля 3х та більшої кількості осіб	Договір про спільну діяльність
За характером правовідносин, що виникають на підставі правочину			
1	Оплатні	Надається зустрічне майнове задоволення у вигляді грошей, майнових цінностей тощо	Договір купівлі-продажу, підряд, комісія
2	Безоплатні	Ніякий майновий еквівалент не передбачено	Договір дарування, безоплатного користування майном
В залежності від моменту, коли правочин породжує права та обов'язки для сторін			
1	Консенсуальні	Правочин, який вважається укладеним з моменту досягнення домовленості між сторонами за всіма істотними умовами	Договір купівлі-продажу
2	Реальні	Правочин, для якого вважається досягнення домовленості є недостатнім, моментом його укладення вважають момент фактичного виконання дій	Позика, перевезення, дарування
Від значення підстав правочину для його дійсності			
1	Каузальні	Основна його мета– досягнення певного результату	Договір купівлі-продажу
2	Абстрактні	В даному правочині мета є юридично не важливою	Вексель

Джерело: побудовано автором

Проаналізувавши надано класифікацію можна побачити, що правочин відрізняється в залежності від ознак.

Специфіка земельних правочинів обумовлена цільовим призначенням земельних ділянок та належністю їх до тієї чи іншої конкретної категорії земель України. До прикладу, ст. 130 Земельного кодексу України закріплює вичерпний перелік осіб, які можуть бути покупцями земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва [3].

У процесі реалізації земельної реформи з'являються нові та ускладнюються існуючі договірні конструкції в галузі земельних відносин. Варто зауважити, що згідно зі ст. 127 Земельного кодексу України органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень здійснюють на договірних засадах продаж земельних ділянок державної чи комунальної власності або прав на них громадянам, юридичним особам та іноземним державам на підставах та в порядку, встановлених цим Кодексом. Крім того, громадяни та юридичні особи України, а також територіальні громади та держава мають право набувати у власність земельні ділянки на підставі міні, ренти, дарування, успадкування та інших цивільно-правових договорів (ст. 131 Земельного кодексу України). Серед договорів у галузі земельних відносин також розрізняють [3]:

- договір про спільну власність на земельну ділянку;
- договір про довічне утримання особи, яка є власником земельної ділянки;
- договір про переуступку частки у праві власності на земельну ділянку;
- установчий договір про створення господарського товариства з передачею земельної ділянки чи права користування земельною ділянкою до статутного фонду та ін.

обіг земельних ділянок і прав на них повинен здійснюватись у певних визначених законом правових формах згідно з конституційними приписами та нормами чинного Земельного кодексу України. правочини займають важливе місце серед цих форм.

Також варто зазначити, що Земельний кодекс України не оперує даним терміном, а вживає термін «договір» та «угода» щодо набуття та припинення земельних прав. Так, глава 20 Земельного кодексу України має назву «Продаж земельних ділянок або прав на них на підставі цивільно-правових договорів». Згідно зі ст. 142 Земельного кодексу України добровільна відмова від права власності на земельну ділянку оформлюється укладенням угоди про передачу права власності на земельну ділянку.

Висновок. Отже, викладене дозволяє стверджувати, що договір як різновид земельної правочину не може виступати підставою виникнення зобов'язання з відшкодування заподіяної шкоди землі чи навколишньому природному середовищу. Єдиною підставою є факт протиправного заподіяння шкоди.

Таким чином, аналіз чинного законодавства України дає можливість встановити найбільш загальні риси, які характеризують договори у сфері земельних відносин.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 14.08.2021 № 435-IV
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Поняття та види правочинів URL : https://protocol.ua/ua/tsivilniy_kodeks_ukraini_stattya_202/
3. Земельний кодекс України від 20.08.2021 № 2768-III
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Друга Г. А.

*аспірантка кафедри державно-правових дисциплін
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Модернізація освіти зумовила її реформування на всіх рівнях та напрямках, і юридична освіта не стала винятком. Зміни, що відбуваються в освітньому законодавстві, спонукають до формування нової моделі юридичної освіти. Перед законодавцем стоїть завдання не лише оновити нормативно-правову базу у сфері юридичної освіти, але й забезпечити виконання всіх задекларованих положень чинного законодавства.

Дослідженню питань, присвячених нормативно-правовому забезпеченню освіти в Україні, присвячена ціла низка праць таких науковців, як В. Андрейцев, О. Білічак, К. Воронцова, Р. Кельмен, Г. Клімова, В. Комаров, М. Кравчук, О. Мельниченко, Р. Мудрак, О. Петришина, М. Скакун, М. Смокович, Р. Стефанчук, В. Сущенко, В. Тацій, А. Юшко та інші. Проте відсутність самостійних досліджень,

присвячених висвітленню особливостей нормативно-правового забезпечення юридичної освіти в Україні зумовлюють актуальність даного дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан нормативно-правового забезпечення вищої освіти в Україні та окреслити основне коло проблем, що стоїть на заваді успішного реформування юридичної освіти.

Правове регулювання юридичної освіти в Україні характеризується недостатньою ефективністю та значно відстає від суспільних потреб, а недосконалість законодавчої бази призводить до прогалин у праві, що в свою чергу стає перешкодою та ускладнює інтеграцію вітчизняної юридичної освіти в європейський науково-освітній простір.

Основною складовою нормативної бази, що регулює особливості юридичної освіти в Україні є Конституція України [1], Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») [4], Національна доктрина розвитку освіти [5], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. [6], Закон «Про освіту», Закон «Про вищу освіту», Проект Закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії [7], Проект Концепції реформування юридичної освіти [8].

За логікою законотворення у рамкових законах та концепціях реформування юридичної освіти в Україні мають бути конкретизовані механізми, за допомогою яких держава забезпечує розвиток юридичної освіти. Для розуміння динаміки оновлення нормативно-правового забезпечення освітніх змін в області юридичної освіти варто зупинитися на аналізі проекту Концепції реформування юридичної освіти.

Аналіз змісту проекту Концепції свідчить про те, що вона покликана розв'язати низку проблем, які сьогодні мають місце в системі підготовки юристів. Автори проекту Концепції зосередились на тому, щоб підвищити якість освіти, тим самим стимулюючи зростання конкуренції між закладами освіти, що готують правників, що має зменшити їх кількість. Цьому сприятимуть також посилення вимог до ліцензування освітньої діяльності, встановлення контролю за якістю пропонованих освітніх послуг, розгортання системи підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу, державної атестації випускників тощо.

Однією з новацій проекту Концепції є класифікація юридичних професій на певні категорії. До першої відносять так звані «регульовані види правничої діяльності» (суддя, прокурор, адвокат), з огляду на те, що основи їх провадження визначені положеннями Конституції України та регламентуються спеціальними законодавчими актами. У другу групу автоматично потрапляють всі інші варіації правничого фаху, а саме, робота на посадах нотаріуса, юридичного радника, слідчого, керівників

та спеціалістів юридичних служб державних органів, підприємств, установ та організацій тощо. Третю становить підготовка науково-педагогічних кадрів вищої категорії [8].

Основною метою поділу юридичних професій на групи є встановлення особливих вимог до підготовки фахівців, які по завершенню навчання в юридичних закладах вищої освіти практикуватимуть у сфері регульованих видів правничої діяльності, забезпечуючи більш ретельний відбір на навчання. Освітні послуги для осіб, які прагнуть оволодіти компетентностями, необхідними у подальшому для регулювання правничої діяльності, надаватимуться у правничих школах. До вступу у правничі школи допускатимуться особи, які засвоїли програму навчання за освітньо-професійним ступенем «молодший бакалавр» і успішно склали іспити, що підтверджують достатній рівень знання ними іноземної мови, наявність аналітичного, критичного і логічного мислення. Навчання у правничій школі відбуватиметься за наскрізною освітньо-професійною програмою за спеціальністю «Право», без будь-яких спеціалізацій. Навчання у магістратурі відбуватиметься лише за очною формою студій. З метою розроблення системи тестування для спеціальних вступних випробувань та складання Єдиного державного кваліфікаційного іспиту має бути створений Центр тестування при Міністерстві юстиції України [9, с. 61].

Аналіз проекту Концепції реформування юридичної освіти дає можливість зробити висновок, що після набуття чинності даного документу загальна кількість випускників юридичних закладів освіти суттєво зменшиться. Це відбудеться завдяки тому, що не всім вищим навчальним закладам вдасться підтвердити нові ліцензійні вимоги. Іншим чинником, що сприятиме скороченню кількості дипломованих юристів, і як наслідок зменшення кількості закладів, що готують юристів, можна вважати те, що на кожному з етапів навчання здійснюватиметься жорсткий освітньо-кваліфікаційний відбір.

Проект Концепції передбачає запровадження новітніх методик викладання. Зазначається, що закладам вищої освіти потрібно обмежити методику «по статевого відтворення нормативно-правових актів як таку, що негативно впливає на набуття студентами правничих аналітичних навичок» [8]. Натомість пропонується впроваджувати мережеві освітні технології та елементи методики навчання для дорослих шляхом постановки цілей, роботи в малих групах з використанням кейсів, обговорення практичних аспектів застосування набутих знань під час навчання.

Проект Концепції пропонує запровадження компетентнісного підходу навчання, відповідно до якого юристи повинні володіти такими компетентностями: здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, до творчого мислення і генерування нових ідей, до аналізу і

синтезу; уміння планувати, організувати і контролювати свою діяльність; знання і розуміння природи етичних стандартів, у тому числі етичних стандартів правничої професії та здатність діяти на їх основі; знання державної мови та однієї з офіційних мов Ради Європи на рівні, що забезпечує можливість як усного, так і письмового їх застосування в тому числі у професійній сфері; вміння планувати самостійно, працювати у команді колег за фахом, а також із залученням експертів з інших галузей знань; вміння примирювати сторони з протилежними інтересами та інші [8].

Водночас деякі запропоновані проектом Концепції реформування юридичної освіти положення є досить спірними і потребують уважного вивчення та аналізу юридичною спільнотою щодо можливості їх імплементації в національне законодавство. Як слушно зазначає О. Білічак: «по-перше, слід дати оцінку, наскільки є обґрунтованим поділ системи підготовки юридичних кадрів за напрямками регульованих та нерегульованих видів правничої діяльності. Не викликає заперечень, що рівень підготовки правників в Україні необхідно підвищувати, в тому числі і в межах конкретних спеціалізацій. ...Але викликає сумнів, що сучасні вимоги до професійного рівня фахівців у сфері регульованих видів правничої діяльності є настільки відмінними, що змушують проводити їх підготовку не лише за окремими освітніми програмами, але й у спеціалізованих закладах» [9, с. 62].

Досить спірним видається положення Концепції, відповідно до якого випускники юридичних вищих навчальних закладів по завершенню навчання матимуть право займатися регульованими видами правничої діяльності, без проходження тестування на загальні знання права, яке замінить складання ЄДКІ. Тобто особа не маючи належного досвіду практичної роботи за фахом матиме можливість займатися такими видами правничої діяльності для яких потрібен великий досвід в тому числі і життєвий. Так, марно в чинному законодавстві передбачені певні вимоги щодо представників суддівського корпусу, мова йде про віковий ценз, досвід практичної роботи тощо. І цьому також слід дати оцінку, наскільки це є обґрунтованим та доцільним.

В наукових колах викликає занепокоєння запровадження суттєвих відмінностей у підготовці фахівців за критерієм регульованих і нерегульованих видів правничої діяльності, що за своєю суттю є основою для дискримінації, коли у юридичній спільноті виділятиметься так звана «еліта» та юристи «другого гатунку». В сімнадцять років досить складно визначитись, якими видами юридичної діяльності воліли б займатися абітурієнти. Тому варто зберегти діючу систему підготовки майбутніх юристів, коли спеціалізація не є обов'язковою передумовою для певного виду юридичної практики, а доступ до регульованих видів юридичної

діяльності одержується за результатами відкритих конкурсів або через складання кваліфікаційних іспитів, що дозволить оцінити рівень готовності кандидата до виконання певних функцій.

Попри висловлену критику, проект Концепції реформування юридичної освіти спрямований на вирішення не лише організаційно-правових питань удосконалення юридичної професії, але й спричиняє формування нового світоглядного розуміння її значення в правовій системі України. До числа її сильних положень, слід віднести підвищення вимог до ліцензування освітньої діяльності закладів вищої освіти, що готують юристів; запровадження системи незалежного оцінювання здобувачів вищої освіти; зміна підходів до методів навчання, орієнтованих на практичну складову; нові вимоги щодо комплектації викладацького складу тощо.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що Концепція спрямована на вирішення не лише організаційно-правових питань удосконалення юридичної професії, але й спричиняє формування нового світоглядного розуміння її значення. Як слушно відмічає І. Русенко: «сфера юридичної освіти потребує ґрунтовного переосмислення та реформування, має спрямовуватися на формування сучасного юридичного мислення, що повинно бути відкритим, зверненням до конкретних суспільних потреб, до людини. Для адаптації у світовий правовий простір національна правнича освіта повинна формувати нову професійну свідомість юриста» [10, с. 70].

Література:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
3. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
4. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): Постанова Кабінету Міністрів України, Програма, від 3.11.1993 р. № 896. *Офіційний веб-портал ВР України*. URL: [//zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF).
5. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 344/2013 URL: [//zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002).
6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 URL: [//zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013).

7. Проект Закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613

8. Проект Концепції реформування юридичної освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-napracovanij-spilno-z-ministerstvom-yusticiyi-ukrayini-proekt-koncerpsiyi-reformuvannya>

9. Білічак О.А. Реформа юридичної освіти в Україні: проблеми та виклики. *Освітня аналітика України*. 2019. № 3(7). С. 57-68.

10. Русенко І.Я. Реформування національної правової системи України: філософсько-правовий підхід. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 67-72.

ЩОДО ІНСТИТУТУ СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Євстрахов В. В.

*магістрант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Інститут статусу слідчого судді передбачено нормами кримінально-процесуального законодавства багатьох сучасних правових держав.

Наявність різноманіття моделей слідчих суддів обумовлена соціальними, історичними, економічними і політичними чинниками, які притаманні кожній країні, а також формою і метою кримінального процесу, процесуальним положенням й роллю суду при провадженні по справі, межами процесуальних повноважень обвинувача, тощо.

Так, англо-американській системі права запроваджено порядок, згідно з яким суддя здійснює конструктивне керівництво перебігом кримінального процесу. Магістратські суди – основна ланка судової системи Великої Британії. Вони розглядають понад 95% кримінальних справ, застосовують штрафи або позбавлення волі на строк до шести місяців. Якщо магістрати доходять висновку, що обвинувачений заслуговує більш тяжкого покарання, вони передають справу до Суду корони. Магістратські суди здійснюють також попереднє слухання у

справах про злочини, що переслідуються за обвинувальним актом, а також вирішують питання щодо достатності доказів для віддання їх до Суду корони [1, с. 55].

У США одним із суб'єктів кримінального процесу є федеральний суддя-магістрат, який з огляду на процесуальний статус відповідає моделі слідчого судді. Змагальна схема ведення судових процесів, коли суддя дозволяє вести справу юристам супротивних сторін, а сам виступає в ролі пасивного арбітра, зазнала значних змін у багатьох найбільш навантажених судах. Правовий статус федерального судді-магістрата можна охарактеризувати наступним чином: з організаційної точки зору, федеральний суддя-магістрат – це підлеглий службовець окружного суду США, діяльність якого схожа на компетенцію судів обмеженої юрисдикції в судовій системі Штатів, а з процесуальної точки зору, до повноважень цих судів належить розгляд клопотань; розгляд справи про кримінальні проступки за умови згоди сторін, тобто останні для розгляду своєї справи можуть обрати громадського суддю замість окружного; розгляд питань про застосування заходів, що обмежують конституційні права і свободи особи тощо.

Суддя-магістрат контролює поліцію у вузлових точках слідства, оскільки далеко не всі дії поліції здійснюються в належних кримінально-процесуальних формах і не існує поділу розслідування на процесуальну й оперативно-розшукову діяльність. Кримінальний процес США побудовано таким чином, що функцію кримінального переслідування виконує поліція, яка до передачі справи в суд практично не контролюється прокурорами чи соліситорами (адвокатами). Обвинувачений і адвокат, який виконує функцію захисту, лише можуть звертатися з клопотаннями чи скаргами до федерального судді-магістрата [2, с. 4].

Ідея створення контролюючого судового органу на стадії досудового слідства була прийнята і країнами колишнього СНД.

Зокрема, у КПК Республіки Молдова (п. 4 ст. 6) передбачено посаду судді з кримінального переслідування, до функцій якого належать функції кримінального переслідування і судового контролю процесуальний дій, які здійснюються у ході кримінального переслідування [3].

КПК Литовської Республіки закріплює посаду судді досудового провадження [4]. У Кримінально-процесуальному законі Латвії передбачений такий суб'єкт як слідчий суддя [5].

Континентальна модель характеризується тим, що функцію обвинувачення на досудовому слідстві виконує прокуратура, яка здійснює процесуальне керівництво органами дізнання і кримінальне переслідування, формує й підтримує в суді обвинувачення. Функція

вирішення процесуальних спорів між обвинуваченням і захистом, санкціонування дій, що обмежують конституційні права громадян, покладається на суд. Така тенденція, спрямована на збереження континентальних процесуальних цінностей, виявилася в Бельгії. Якщо раніше судові працівники майже одностайно виступали за скасування інституту слідчого судді, то зараз в основному змісті ідей правової реформи пропонується збереження його статусу.

Особливу увагу слід приділити французькому кримінально-процесуальному праву, яке послужило джерелом класичного континентального змішаного процесу і в подальшому було сприйнято майже всіма європейськими державами, включаючи й Російську імперію. Саме у Франції було створено конструкцію досудового слідства, в центрі якої знаходився такий суб'єкт, як слідчий суддя, який став традиційною фігурою у французькій юстиції. Як зазначає Л.В. Головка, вітчизняний судовий слідчий багато в чому зобов'язаний своїм походженням французькому [6, с. 3].

Як магістрат слідчий суддя входить до складу суду великої інстанції й на нього повністю поширюється статус судді, у тому числі правило незмінюваності. Чинне законодавство Франції наділяє слідчого суддю подвійним статусом – магістрата і слідчого судді.

Слідчим суддею член трибуналу такої ж інстанції призначається Президентом Республіки за поданням міністра юстиції (при цьому обов'язково враховується думка Вищої Ради Магістратури) строком на 3 роки, який у подальшому може бути продовжений. Цей його статус не дає права на незмінюваність, тому навіть до закінчення строку він може бути звільнений від своїх обов'язків декретом Президента [6, с. 4].

До реформи кримінального процесу 2000 р. слідчий суддя головним чином виконував свої функції у стадії досудового слідства. Він вправі був здійснювати будь-які дії судової поліції (судово-поліцейські) і під час дізнання очевидних злочинів (проступків). Прибуття на місце події слідчого судді позбавляло повноважень не лише судову поліцію, а й прокурора республіки, тобто відбувалося за словами Парра і Монтрея, «верховенство (*suprematie*) слідчого судді» [6, с. 4]. Судова поліція знов отримувала свої повноваження тільки за вказівкою останнього. Якщо слідчий суддя провадить дізнання, значить кримінальне переслідування ще не було порушено. Завершувалося дізнання у звичайному порядку – шляхом передачі всіх матеріалів справи прокуророві для прийняття рішення.

Реформа кримінального процесу Франції 2000 р. залишила цього суб'єкта кримінально-процесуальної діяльності, однак його повноваження дещо змінилися. Згідно із «Законом, що зміцнює захист презумпції невинності і права потерпілого» (2000 р.) слідчий суддя втратив право самостійно приймати рішення про застосування

запобіжного заходу взяття під варту й продовження строків тримання під вартою [7, с. 82].

На сьогодні, слідчий суддя Франції має слідчі (розшукові) процесуальні повноваження, які загалом спрямовані на збирання доказів по кримінальній справі:

– вирішення питань про провадження певних слідчих дій (приміром, огляд місця події, допит свідка, прослуховування повідомлень, які передаються за допомогою засобів телекомунікації);

– вирішення питань про застосування процесуальних заходів примусового характеру, за виключенням вирішення питання про взяття особи під варту (приміром, про привід свідка; застосування судового контролю; застави). Слідчий суддя втратив право вирішувати питання про взяття особи під варту (хоча звільнити з-під варту він вправі).

Аналіз законодавства іноземних країн в частині регламентації правового статусу слідчого судді дозволяє дійти висновку, що найбільш адаптованою до сучасного кримінального процесу України слід вважати французьку модель інституту слідчого судді, позитивний досвід функціонування якої має бути використаний в Україні.

Разом з цим, незалежно від обраної зарубіжної моделі, слідчий суддя має бути надійним гарантом забезпечення додержання конституційних прав і свобод громадян у кримінальному провадженні.

Література:

1. Молдован А.В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США: навч. посіб. К., 2005. С. 70.

2. Трунов И.Л. Расширение состязательности уголовного процесса на стадии предварительного расследования в свете судебной реформы. *Российский судья*. 2002. № 3. С. 4.

3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова от 14.03.2003г. URL: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=326970>.

4. Уголовно-процессуальный кодекс Литовской Республики от 14.03.2002г. URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=319053

5. Уголовно-процессуальный закон Латвии : принят Сеймом 21 апреля 2005 года и обнародованный Президентом государства 11.05.2005г. URL: http://www.pravo.lv/likumi/29_upz.html.

6. Головки Л.В. Дознание и предварительное следствие в уголовном процессе Франции. М.: Спарк, 1995. С. 3.

7. Головки Л.В. Реформа уголовного процесса во Франции. *Государство и право*. 2001. № 8. С. 92.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Єжова О. А.

*студентка 2 курсу магістратури
спеціальності 262. Правоохоронна діяльність
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Презумпція невинуватості – законодавча вимога, що стосується всіх громадян, посадових осіб, державних і громадських організацій. З огляду на це закон вимагає, що поведження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою.

Варто зазначити правила презумпція невинуватості:

- обов’язковість доказування вини обвинуваченого покладається на обвинувачів (на особу, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора);
- будь-який не усунений сумнів у винуватості тлумачаться на користь обвинуваченого;
- недоведена вина в юридичному розумінні дорівнює доведеній невинуватості.

Згідно ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувачу вальним вироком суду. Ніхто не зобов’язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також припущеннях. Усі сумніви стосовно доведеності вини особи тлумачаться на її користь. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну й моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням [1].

Початок реалізації принципу презумпції невинуватості безпосередньо пов’язаний із самим початком кримінального провадження, специфіка якого визначається тими завданнями, які перед ним ставляться у ст. 2 КПК України [2]. Можемо констатувати, що вже з моменту виникнення кримінально-процесуальних відносин процесуальна діяльність повинна коригуватись із врахуванням вимог принципу презумпції невинуватості.

Сутність принципу проявляється в наступному: особа вважається винною не тоді, коли щодо неї висунене обвинувачення, а лише, коли її винність доведена в установленому законом порядку вироком суду. При цьому, Закон забороняє домагатися свідчень обвинуваченого або інших осіб, які беруть участь у справі, шляхом насилля, погроз та інших незаконних засобів.

Згідно з презумпцією невинуватості закон, суспільство, держава вважається обвинуваченого (підсудного) невинним, доки особи, які висувають обвинувачення (особа, яка проводить дізнання, слідчий, прокурор), не доведуть, що обвинувачений (підсудний) дійсно винний, і з цими висновками не погодиться суд у своєму вирокі. Твердження слідчого та прокурора про винність обвинуваченого (підсудного) – це їх думка, висновок, правильність якого ще потрібно довести в суді. І лише обвинувачу вальний вирок суду, винесений у встановленому законом порядку, означає позитивне вирішення питання про винність, тобто визнання обвинуваченого (підсудного) винним у вчиненні злочину.

Отже, відповідно до принципу презумпції невинуватості на обвинуваченого (а також на його захисника) не може бути покладено обов'язок доводити свою невинність, наявність обставин, які виключають кримінальну відповідальність. Цей обов'язок покладається на органи, що висунули обвинувачення (на особу, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора), але це не виключає права обвинуваченого доводити свою повну невинність або меншу вину.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-13. Ст. 88.

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Живко Р. В.

*студент факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

*Науковий керівник: **Опольська Н. М.***

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права

*Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

В сучасних умовах міжнародне та вітчизняне право починають тісніше взаємодіяти між собою, утворюючи єдиний нормативний комплекс. Це стимулює виникнення нових проблем як у вітчизняному, так і в міжнародному праві. Одночасно глобалізація змінила вигляд світу та призвела до трансформації соціуму. Звідси, новий соціум потребує нового права, яке знаходиться в процесі свого становлення. В таких умовах національні правові системи стають більш відкритими, що сприяє проникненню в них норм і принципів міжнародного права. Такий процес спостерігається й в господарському праві, зокрема в господарському судочинстві. Зростання ролі міжнародного права у господарському судочинстві України обумовлює актуальність поглибленого дослідження використання норм міжнародного права у вітчизняному процесуальному законодавстві.

Питання ролі міжнародного права в господарському судочинстві України досліджувалось видатними вченими процесуалістами та міжнародниками, такими як Авдюкова М. Г., Баймуратов М. О., Беяневич В. Е., Бобкова А. Г., Буроменський М. В., Буткевич В. Г., Григор'єва В. В., Гурвич М. А., Демченко С. Д., Денисов В. Н., Загайнова С. К., Задорожний О. В., Зейдера М. Б., Каллістратова Р. Ф., Князева О. О., Логінова П. В., Притика Д. М., Рожкова М. О., Степанова Т. В., Щербина В. С., Ярков В. В. та інших.

Мета полягає у теоретичному вивченні значення міжнародного права в господарському судочинстві України.

Глобалізація світового господарства, інтенсифікація міжнародних економічних зв'язків, виникнення міжнародних об'єднань, посилення міграційних потоків між державами, активізація наукової, господарської та культурної взаємодії викликає необхідність у вдосконаленні правового регулювання господарських відносин, ускладнених іноземним елементом, в зв'язку з чим зростає роль міжнародного права.

Останнім часом кількість розглянутих судами України справ ускладнених іноземним елементом різко зростає. Це обумовлено тим, що: 1) позивачами, відповідачами та третіми особами в господарському судочинстві виступають іноземні юридичні та фізичні особи; 2) за кордонами України можуть перебувати предмети спору; 3) За кордоном може мати місце юридичний факт, який лежить в основі правовідносин; 4) під час судового розгляду іноді виникає потреба вчинення окремих процесуальних дій за кордоном. Все перелічене вище активізує взаємодію України з іноземними державами у сфері господарського процесу, яка, в свою чергу, призводить до суттєвих змін у вітчизняному законодавстві.

Так, у порівнянні з застарілими редакціями Господарського Процесуального Кодексу України, в яких були визначені процесуальні права іноземних підприємств та компетенції господарських судів у справах за участю іноземних підприємств [1], нова редакція містить Розділ IX «Провадження у справах за участю іноземних осіб» який присвячено: регламентації та регулюванню процесуальних прав і обов'язків іноземних осіб; підсудності судам справ за участю іноземних осіб; зверненням господарських судів із судовим дорученням до іноземного суду або до іншого компетентного органу іноземної держави, його змісту і формі; питанням виконання в Україні судових доручень іноземних судів; виконанню доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів; виконанню судових доручень закордонними дипломатичними установами України [2]. До того ж варто зауважити, що 19 травня 2018 року Президент України П. Порошенко підписав указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 травня 2018 року «Про припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених у рамках Співдружності Незалежних Держав», яким почав вихід України з СНД [3]. Також була підписана низка договорів, які можна умовно поділити на: 1) Угоди про співробітництво і взаємодію господарських судів; 2) Угоди про взаємне співробітництво й обмін правовою інформацією; 3) Угоди про порядок взаємного виконання рішень арбітражних, господарських і економічних судів. Практика господарських судів свідчить і про те, що господарські суди застосовують разом з нормами міжнародних договорів міжнародні звичаї. І хоча міжнародне право існує з найдавніших часів, активний його розвиток припадає саме на XX – XXI століття, а отже воно є відносно новим та неповністю розробленим.

У зв'язку з цим виникають наступні проблеми:

1) Відсутність чіткої регламентації щодо застосування норм міжнародного права в вітчизняному законодавстві [4];

2) Існує можливість втрати законодавством України своєї самобутності;

3) Відсутність чітко сформованого міжнародно-правового інституту міжнародного господарського процесу;

4) Суперечливість процесу імплементації національною правовою системою держави норм міжнародного права шляхом входження останніх в конституційне законодавство в статусі норм національного права [5].

5) Відсутність нормативного регулювання гармонізації міжнародного і національного права [6].

Дослідивши роль міжнародного права в господарському судочинстві України можна дійти наступних висновків:

1) Відбувається посилення зв'язку між вітчизняним та міжнародним, у тому числі й господарським процесуальним законодавством, що може стати міцним підґрунтям для подальшого розвитку правової системи України;

2) Імплементация норм міжнародного права спонукає до сумлінного дотримання Україною своїх міжнародних зобов'язань, у тому числі й у сфері здійснення господарського судочинства у справах, обтяжених «іноземним елементом»;

3) Українська Держава зіштовхнулася із необхідністю прийняття ролі учасника та співавтора загальноновизнаних норм міжнародного права;

4. Існує необхідність збереження самобутності національного законодавства.

Література:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/ed20040101>.

2. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (станом на 4 жовтня 2019 року). Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/1798-12>.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 травня 2018 року «Про припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених у рамках Співдружності Незалежних Держав» : Указ Президента 280 України № 139/2018 від 19 травня 2018 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1392018-24202>.

4. Соловійов О. В. До питання про співвідношення та взаємодію національного і міжнародного права // Вісник Академії адвокатури України. 2009. № 3 (16). С. 118–123.

5. Оніщенко Н. Співвідношення внутрішньодержавного і міжнародного права: наукові реалії сьогодення // Вісник Національної академії правових наук України. 2015. № 1 (80). С. 29–36.

6. Іванченко О. Способи узгодження норм національного права з нормами міжнародного права // Юридичний вісник. 2013. № 2. С. 178–182.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Загороднюк С. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Закон пов'язує кримінальну відповідальність з вчиненням кримінального правопорушення (ст. 2 КК України), під яким розуміється суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення (ст. 11 ч. 1 КК України) [1]. Його вчинення пов'язане зі спричиненням або можливістю спричинення такої шкоди, тяжких наслідків як державі, так і окремій особі. Тому особливо важливого значення набуває попередження кримінальних правопорушень.

Попередження злочинності – це складне поняття, під яким розуміється специфічна людська діяльність щодо недопущення вчинення кримінальних правопорушень як шляхом усунення їх причин та умов, так й засобом зупинення злочинної поведінки на різних стадіях її розвитку [2, с. 84].

Сучасні умови поставили великі та складні завдання подальшого розвитку усього соціуму аби запобігти посиленню негативних руйнівних процесів, що спостерігаються в нашій державі [3, с. 1].

Заходи щодо попередження кримінальних правопорушень здійснює широке коло правоохоронних, судових органів та інших органів державної влади, які закладають основи цієї діяльності, її напрямки, забезпечують контроль за її виконанням.

Особливо слід відмітити пряму роль правозахисних органів державної влади, до яких належать: інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також адвокатура, нотаріат.

Діяльність омбудсмена безпосередньо спрямована на охорону прав і свобод людини, на інформування громадян про порушення їхніх прав органами влади, посадовими особами.

Особливістю інституту є поєднання рис інституту держави й інституту громадянського суспільства. Пріоритетною функцією Уповноваженого Верховної Ради з прав людини є здійснення легітимного парламентського контролю за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України в межах повноважень.

Згідно ч. 2 ст. 4 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», діяльність Уповноваженого доповнює наявні засоби захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина, не відміння їх і не зволікає з переглядом компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод [4].

Згідно ст. 3 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини», діяльність омбудсмена спрямована на:

- захист прав і свобод людини та громадянина, проголошених Конституцією та Законами України, а також міжнародними договорами;
- запобігання порушенням прав і свобод людини та громадянина або сприяння їх поновленню;
- дотримання та повагу до прав і свобод людини та громадянина суб'єктами, зазначеними в Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [4].

Сферою компетенції омбудсмена є відносини, що виникають під час реалізації прав і свобод людини між громадянином України, незалежно від місця його перебування, іноземцем або особою без громадянства, які перебувають на території України, й органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами (ст. 2 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини») [4].

Повноваження омбудсмена є доволі широкими. Він має право: невідкладного прийому вищими посадовими особами держави; бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Верховного Суду України й вищих спеціалізованих судів тощо; звертатися до Конституційного Суду України з відповідними поданнями; ознайомлюватися з документами та отримувати їх копії в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, в органах Прокуратури, в об'єднаннях громадян, у різноманітних установах; відвідувати місця утримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи відбування засудженими покарань, установи примусового лікування та перевиховання; перевіряти стан дотримання встановлених прав і свобод людини й громадянина відповідними державними

органами, а також органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність.

Реалізацію правоохоронної політики держави певною мірою виконують й інші правоохоронні органи. До них належать:

- митні органи;
- органи охорони державного кордону;
- Антимонопольний комітет України;
- органи державної лісової охорони;
- органи державної рибоохорони;
- Управління державної охорони України;
- органи виконання покарань;
- державна контрольно-ревізійна служба;
- інспекційні органи, що здійснюють правозастосовні дії (органи захисту прав споживача, Інспекція державного архітектурно-будівельного контролю, Державна екологічна інспекція, Санітарно-епідеміологічна служба тощо).

Особливістю цих правоохоронних органів є поєднання правоохоронної функції з організаційно-управлінськими, контрольно-ревізійними та право роз'яснювальними функціями. Їх керівні органи належать до органів центральної виконавчої влади із так званим спеціальним статусом.

Вказані правоохоронні органи виконують одну чи декілька з наступних функцій, а саме:

- охорона громадського порядку, державної безпеки;
- охорона майна фізичних і юридичних осіб;
- виявлення фактів вчинення кримінальних і адміністративних правопорушень та їх припинення;
- розгляд матеріалів про адміністративні правопорушення;
- винесення рішення про застосування адміністративного стягнення;
- накладання адміністративних стягнень.

Таким чином, попередження правопорушень як кримінального, так й адміністративного характеру являє широку систему заходів, передбачених Законом, метою якої є недопущення спричинення шкоди правоохоронюваним інтересам. Такі заходи здійснюють різноманітні державні органи, серед яких необхідно виокремити органи державної влади, які спрямовують та контролюють цю діяльність.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. Чинне законодавство України зі змінами да доповненнями станом на 22 квітня 2021 р.: (відповідає офіційному текстові) К.: «Центр учбової літератури», 2021. 197 с.
2. Курс лекцій по криминології. Х.: «Одисей», 2006, 280 с.

3. Бернюков А. М. Юридична реальність як онтогносеологічна форма існування права (філософсько-методологічний аналіз) // Автореф. доктора юрид. наук, спеціальність 12.00.12 – філософія права: Львів. 2018. 36 с.

4. Закон України Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>

ПРЕЮДИЦІЯ ЯК МІЖГАЛУЗЕВИЙ ІНСТИТУТ

Зейналова А. Ф.

*студентка II курсу спеціальності 081 «Право»
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Розвиток сучасного законодавства має бути заснованим, в тому числі, і на використанні здобутків юридичної техніки й технологій які забезпечують теоретичне підґрунтя механізму дії права. В цьому зв'язку, одним із важливих питань організації якісної юридичної діяльності є використання належної доказової бази в системі якої важлива роль відводиться преюдиції.

Аналіз норм українського законодавства дає можливість зробити висновок про відсутність нормативного закріплення дефініції преюдиції. На думку багатьох правознавців, інститут преюдиції відображається в нормативно-правових актах як одна з підстав звільнення від доказування [3, с. 134]. Отже, для того, щоб мати повне уявлення про суть та механізм застосування цього інституту, слід звернутися до пам'яток права та праць вчених, присвячених вивченню проявів феномену преюдиції від початку її існування до сучасного розуміння.

Необхідно визнати, що в першу чергу, преюдиція представляє собою результат розумової діяльності, умовивід, висновки компетентного суб'єкта правовідносин щодо юридичних фактів або змісту правових норм та порядку їх реалізації, які мають значення для вирішення справи. Такі висновки законодавством наділяються відповідною юридичною силою та використовуються у встановленому порядку.

Вищезазначене положення вказує на те, що преюдицією можуть бути не тільки судові рішення, але й рішення (висновки) інших компетентних органів, які містять достовірну інформацію про наявність або відсутність

юридичного факту, необхідного для вирішення справи (правового питання), а також тлумачення норм права та роз'яснень щодо практики їх застосування для правильного і однакового розуміння правозастосовувачем. Отже, в широкому розумінні преюдиція розглядається як зафіксовані відповідно до вимог законодавства компетентними суб'єктами правовідносин вмотивовані висновки щодо юридичних фактів, дослідження та доведення яких відбулося раніше чи на момент розгляду питання, або норм права та порядку їх реалізації, необхідні для вирішення питання, що розглядається.

Право має властивість системності. Для вираження цієї властивості права в юридичній науці використовується категорія «система права». Система права являє собою цілісне утворення, що складається з безлічі елементів, які є взаємозалежними і взаємообумовленими [2, с. 31].

Одним з елементів системи права є інститут права. Кожна галузь права складається не безпосередньо з юридичних норм, а з норм, об'єднаних у правові інститути, тобто таких сукупностей юридичних норм, що забезпечують цілісне самостійне регулювання групи відносин, функції в цьому регулюванні, втілюють у своєму змісті особливу юридичну конструкцію, деякі загальні положення, принципи.

Однак існують такі інститути права, котрі охоплюють норми різних галузей права, але регулюють взаємозалежні родові відносини. До таких інститутів належать комплексні інститути.

Слід погодитися із позицією О. І. Бережного, який визначає інститут преюдиції як комплексний, оскільки він включає норми різних галузей права, які передбачають єдиний порядок застосування преюдиціальних процедур [1, с. 37]. Саме при такому розумінні можна визначити місце, роль і призначення даного інституту в здійсненні правосуддя, отже ефективно і правильно його використовувати в практичній діяльності.

Недостатнє законодавче врегулювання застосування інституту міжгалузевої преюдиції є загрозою створення системи неправосудних рішень. Реалії життя, на жаль, свідчать про те, що досить часто судді припускаються помилок, не є рідкістю випадки винесення судом незаконних рішень, злочинних дій уповноважених на проведення розслідування осіб, що призводить до спотворення та скривлення доказової бази обставин справи, що, в свою чергу, має наслідком прийняття неправосудного рішення.

Преюдиція є дієвим міжгалузевим інститутом права, за умови його чіткої законодавчої регламентації, що регулює правові відносини у сфері доказування та сприяє пришвидшенню процесуальної діяльності. Як інститут права вона включає норми-дефініції, норми, що визначають її функцію і роль у системі правового регулювання та встановлюють

правила і механізм застосування під час провадження справи, але повного законодавчого закріплення вони не мають.

Підсумовуючи, слід зазначити, що преюдиція є міжгалузевим інститутом із притаманному йому сукупністю норм в яких містяться положення щодо особливостей процедур звільнення від доказування обставин які були встановлені належним чином. Будучи похідною категорією від фактичної презумпції істинності судового рішення преюдиція відіграє важливу роль в процесах розгляду юридичних справ.

Література:

1. Бережний О. І. Преюдиціальність судових рішень у кримінальних справах: [монографія]. Х.: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М. 2004. 176 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. К. : Алента ; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.
3. Харитонов Є. О. Цивільний процес України. Навч. посібник. К.: Істина, 2012. 472 с.

ЮРИДИЧНА ДОКТРИНА В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ПРАВА

Карпов А. В.

*студент II курсу спеціальності 081 «Право»
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Розвиток сучасного права має забезпечуватися системою якісних та ефективних джерел, які не тільки б були затребуваними суспільством, але й мали належний рівень наукового обґрунтування. В зв'язку із цим, доктрина у сучасному праві займає особливе місце, це зумовлено тим, що вона впливає на законодавчу, правозастосовну та правотлумачну діяльність.

О. Ф. Скакун під правовою доктриною розуміє «акт-документ, що містить концептуально оформлені ідеї, принципи, які розроблені вченими з метою вдосконалення законодавства, усвідомлені (сприйняті) суспільством, і підтримується (формалізується) державою» [3, с. 221].

Для того, щоб визначити місце правової доктрини в системі джерел (форм) права необхідно дослідити співвідношення усіх її компонентів. Так, нормативно-правові акти, нормативно-правові договори, міжнародно-правові акти (договори) та правова доктрина схожі в таких

елементах: письмовий характер; створюються фахівцем у сфері правотворення; встановлюють чи конкретизують певну норму з метою регулювання суспільних відносин; справляють суттєвий вплив на суспільство; є формально визначені.

Усі без виключення доктринальні форми права відрізняються від нормативно-правових актів. Співвідношення даних категорій набуло актуальності нещодавно, оскільки раніше таке порівняння було просто неприпустимим та й радянська держава не створювала правових актів, в назві яких був присутній термін «доктрина». Більш витребуваною назвою для доктринальних актів була концепція. В дійсності, документи, що в своїй назві мають термін «концепція», мало чим відрізняються від інтерпретації законодавцем слова «доктрина». І перша, і друга категорія включає в свій зміст сукупність поглядів на те чи інше явище.

Н. М. Пархоменко стверджує, що «правова доктрина характеризує юридичне мислення та праворозуміння, є віддзеркаленням правових поглядів представників юридичної науки. Вона пропонує наочне уявлення механізму виникнення і дії правової доктрини як джерела права: виникнення потреби правового регулювання окремих суспільних відносин; науковий пошук; поява ідеї та її обґрунтування; підтримка ідеї на державному рівні і схвалення громадськістю; перетворення ідеї на концепцію проведення правової реформи у будь-якій сфері суспільного життя» [2, с. 89].

Наскільки доктрини та концепції як різновид нормативного акту знайшли свою підтримку в процесі правового регулювання, свідчить активна правотворча практика їх прийняття.

Визнання доктрин та концепцій судовою практикою в якості джерела права, наділення їх нормативними властивостями свідчило б про підняття цих категорій на вищий рівень в системі джерел (форм) права. Оскільки на сьогоднішній день цього немає, то можна говорити лише про допоміжний характер правової доктрини в механізмі правового регулювання.

Залежність законодавця від доктрини сприятиме підвищенню якості нормативно-правових актів. Спроба правотворчих органів приймати акти-доктрини свідчить про певні тенденції. Проте якщо документи-доктрини будуть ігноруватись так само, як доктрини – наукові праці, то жодного позитивного результату не очікується. Закріплення основоположних ідей законодавцем в загальних актах має визначати наступну правотворчу та правозастосовчу діяльність.

Наявність великої кількості науково-консультативних органів при законодавчому органі має відігравати велику роль в якості інтелектуального центру. На жаль, нехтування доктринами наукового походження заклало підвалини нехтуванню доктринами та концепціями

законодавця. Деякі політики наділені розумовими, теоретичними здібностями і також займаються створенням доктрини. Щоправда, доктрина політиків, як правило, спрямована на захист фракційних інтересів та не наділена цінністю наукової доктрини.

Характеризуючи доктрину як об'єктивно накопичені знання, В. С. Нерсесянц зазначав, що: «Поняття права зберігає науково значущі результати попередньої класичної думки і на новому, більш високому рівні юридичного пізнання розвиває їх далі з більш глибоких теоретичних позицій і в більш широкому й адекватному смислового полі і контексті» [1, с. 69].

В умовах наявності великої кількості прогалин у перехідному праві положення доктрини найбільш прийнятні та «безпечні» під час вирішення конкретних юридичних колізій. Правова доктрина виступає в цьому випадку безпосередньо джерелом права, який оформлюється в актах правозастосовчої діяльності. Правотворчість суду обмежена доктринальними рамками: суддя не в змозі вільно творити право під час правозастосовчої практики, а скоріше знаходить оптимальну для даного казусу правову ідею, якій надає формально-визначений вигляд.

Підсумовуючи сказане, ми можемо констатувати, що в умовах розвитку правової системи України є необхідним переосмислення ролі юридичної доктрини в системі традиційних джерел права. Враховуючи тенденції щодо демонополізації держави у правотворенні та розвитку м'якого права, які є характерними для всього сучасного права, підвищується і практична значущість доктрини в якості джерела права.

Література:

1. Нерсесянц В. С. Юриспруденция. Введение в курс общей теории права и государства. М. : НОРМА–ИНФРА, 1998. 288 с.
2. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології. К. : Юрид. думка, 2008. 336 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. К. : Алента ; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ НА ПРИКЛАДІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Карпова К. М.

*аспірантка I курсу кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Андрейченко С. С.**
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

На сьогодні проблема застосування практики ЄСПЛ на прикладі адміністративного судочинства досить актуальна. Особливо слід наголосити на проблемах та техніках застосування практики, з якою вітчизняні суди та органи влади не знайомі, а також з приводу якої виникають певні труднощі щодо правового розуміння текстів рішень.

Обов'язковість практики ЄСПЛ

Після ратифікації Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод окремим Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини», країна стала ближчою до створення однорідної судової практики, що була узгоджена з європейською системою права. Верховною Радою України було надано згоду на обов'язковість Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та її протоколів як частини національного законодавства. Це було закріплено офіційно в статті 9 Конституції України. Україна після ратифікації зобов'язана підтримувати дану конвенцію, і не дати ніяким чином можливості позбавити її мети, або зробити неможливим його виконання. Відтепер після ратифікації Конвенція і практика Європейського суду з прав людини стали джерелами права для України і обов'язковість їх виконання є актуальною до цього часу [3, с. 209].

Але існують суперечки з приводу трактування та розуміння статусу практики ЄСПЛ в українській правовій системі. Є різні погляди також на місце щодо того чи іншого рішення ЄСПЛ. Так, з одного боку, існує правова позиція, що оскільки відповідно до ч. 1 ст. 46 Конвенції високі Договірні Сторони зобов'язались виконувати остаточні рішення суду в будь-яких

справах, у яких вони є сторонами, прецедентний характер мають виключно рішення, в яких Україна була стороною процесу. З іншого боку, існує правова позиція, що усі рішення ЄСПЛ є джерелом права.

Таким чином, на сьогодні Україна має повністю ґрунтуватися на практику ЄСПЛ у власних справах. Використовуючи при цьому основні норми Конвенції з усіма її рішеннями ЄСПЛ. На цьому етапі виникає основна проблема, яка заважає правильно трактувати те чи інше положення. Україна не була офіційною стороною, тому є певні проблеми з офіційним перекладом рішень ЄСПЛ. Тому що, багато з рішень не мають перекладу на українську мову. Стаття 18 зазначає, що «суди мають використовувати офіційний переклад рішення суду, що надрукований у офіційному виданні, або, за відсутності перекладу, оригінальним текстом». Зрозуміло, що якщо користуватися оригінальним текстом, потрібна відповідна філологічна підготовка, навіть при досить високому рівню обізнаності в іноземній мові, невідомо хто буде перевіряти правильність трактування суддею того чи іншого положення [4].

Проблематика при застосуванні практики ЄСПЛ

Правильність розуміння у правозастосовній практиці являє собою лише одну з проблем у застосуванні практики ЄСПЛ. Ще однією важливою проблемою є застосування власне Конвенції та рішень ЄСПЛ.

Суди все частіше починають обмежуватися лише згадуванням окремих положень Конвенції, особливо не звертаючи увагу при цьому на це положення. Можна побачити багато судових рішень, де є вказівка на ту чи іншу статтю Конвенції без належного пояснення та обґрунтування застосування цього положення до відповідної адміністративної справи. Є досить популярними судові рішення, де просто зазначається «відповідно до рішень ЄСПЛ» тощо. Відбувається підміна мотивувальної частини певного судового рішення практикою ЄСПЛ.

Ще однією особливістю є плутаниця у певних суддів в трактуванні та розрізненні практики суду ЄС та ЄСПЛ. Рішення ЄСПЛ можна побачити досить часто інтерпретованими під свій лад, тексти видозмінюються і стають зовсім не схожими на оригінальне положення [1, с. 18].

Проблеми виникають також при забезпечення єдності судової практики при застосуванні практики ЄСПЛ. Так, в одному рішенні адміністративні суди обґрунтовують відповідь на кожний аргумент сторони спору, а в інших рішеннях адміністративні суди, посилаючись на це ж рішення ЄСПЛ, не обґрунтовують свою відповідь на кожний аргумент сторони, хоча цей аргумент є важливим для сторони, що, на думку ЄСПЛ, є порушенням ст. 6 Конвенції, оскільки сторона не була почута при винесенні судового рішення, яке має бути справедливим.

Така ситуація із використанням рішень ЄСПЛ не сприяє єдності судової практики.

Основні критерії застосування практики ЄСПЛ

Ключовими критеріями, які допоможуть у врегулюванні спірних відносин можуть бути наступні:

1. Наявність невідповідності або прогалини у законодавстві України
2. Колізія норм чинного законодавства України
3. Наявність важливої проблеми, яка не може бути вирішена без втручання практики ЄСПЛ.
4. Відсутність раціонального порядку, з приводу реалізації окремих положень Закону України, що в свою чергу порушує та обмежує конвенційні права людини [5, с. 3].

Таким чином, кінцевим результатом застосування практики ЄСПЛ повинно сприяти формуванню єдності судової практики різних прав, свобод та інтересів людини. А не бути підмінним елементом або аргументом у різних частинах судових рішень.

Література:

1. Малишев Б.В. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект) // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 8 (130). С. 18.
2. Фулей Т.І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.12.00.01. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2003. С. 6.
3. Теория права и государства: Учебник / Под ред. В.В. Лазарева. М.: Новый юрист, 1996. С. 209.
4. Городовенко В. Принцип рівності громадян перед законом і судом // Вісник Конституційного Суду України. 2012. № 1. С. 178.
5. Оніщенко Н. Принцип законності: природа та сутність в умовах демократичних змін // Віче. 2012. № 12. С. 3.

ВИНЯТКИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ОСОБИ НА ПУБЛІЧНИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНИ, США, ПОЛЬЩІ ТА ФРН ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ АНАЛІЗУ СТАТТІ 6 КОВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Ковальська Д. Т.

*аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики
юридичного факультету*

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

1. Аналіз винятків, передбачених у §1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Відповідно до §1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах :моралі; громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві; якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя. Якщо мають застосовуватись один чи кілька винятків, тоді судові органи мають не зобов'язання, а право провадити закрите судове засідання, якщо вважають таке обмеження виправданим (*Тоєва проти Болгарії*). Незважаючи на те, що у кримінальному судочинстві публічність є цілком очікуваною, іноді, з огляду на статтю 6, може бути необхідно обмежити прозорість і публічність провадження, наприклад, для захисту свідка або його приватного життя, або ж для сприяння вільному обміну інформацією і думками в інтересах правосуддя (*В. і Р. проти Сполученого Королівства, § 37*).

У кримінальному провадженні проблеми безпеки трапляються часто, але справи, у яких вони виправдовують заборону присутності громадськості під час судового розгляду, скоріше рідкісні (*Рієран проти Австрії, § 34*). Заходи безпеки мають бути суворо регламентовані відповідно до принципу необхідності. Судові органи повинні передбачити усі можливі рішення, які гарантували б спокій і безпеку в приміщенні суду, і мають обирати скоріше менш, ніж більш суворий захід, якщо він дозволяє досягти тієї ж мети (*Krestovskiy проти Росії, § 29*) [1, с. 34].

Варто зауважити, що обмеження стосуються преси та публіки. Доцільно з'ясувати визначення цих понять на рівні національного законодавства, оскільки ні Конвенція, ні наукові праці, правові тлумачення не передбачають пояснень. В Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» під друкованими засобами масової інформації (пресою) розуміються періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію [2, ч. 1, ст. 1]. Чинний Закон СРСР «Про пресу та інші засоби масової інформації» містить наступне: під засобами масової інформації розуміються газети, журнали, теле – і радіопрোগрами, кінодокументалістика, інші періодичні форми публічного розповсюдження масової інформації. Засоби масової інформації репрезентуються редакціями періодичної преси, теле – і радіомовлення (інформаційними агентствами, іншими установами, які здійснюють випуск масової інформації посилянь [3, абз. 2, 3, ст. 2]. Очевидно, в § 1 статті 6 Конвенції в контексті обмеження принципу публічності йде мова саме про суб'єктів реалізації засобів масової інформації (преси). Відсутність конкретизації даного поняття зумовлює, з одного боку, науковий інтерес для дослідження з метою уточнення даної норми. З іншого – неправильне тлумачення такої.

Законодавці України не вважають за необхідність застосування поняття «публіка» до жодного із нормативно – правових актів України, що, у свою чергу, не є прогалиною чи помилкою у законодавстві. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає «публіку» як людей, що перебувають де – небудь як глядачі, слухачі, відвідувачі посилянь [4, с. 85].

Винятки у реалізації права особи на публічний розгляд кримінального провадження, передбачені в § 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є вичерпним.

2. Порівняльно-правова характеристика винятків у реалізації права особи на публічний розгляд кримінального провадження України, США та держав Європи.

Передусім слід вказати, що винятки при реалізації, в першу чергу, мають положення загально-правових процесуальних принципів і стосуються вони можливості обмеження конституційних прав та свобод особи у визначених законом випадках, порядку і межах, та пов'язані, головним чином, із встановлення об'єктивної істини у кримінальній справі. Дана ситуація не є випадковою. Це забезпечує ефективне балансування між особистими інтересами окремих осіб і публічними інтересами, які представляють уповноважені органи (чи посадові особи) [5, с. 111].

В національному законодавстві винятки у реалізації права особи на публічний розгляд кримінального провадження передбачені безпосередньо ч. 2 ст. 27 КПК України : Слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках (авт. – перелік таких випадків є вичерпним): 1) якщо обвинувачем є неповнолітній (згідно п. 12 ст. 3 КПК України, неповнолітня особа – малолітня особа (дитина до досягнення нею 14 років) ,а також дитина у віці від 14 до 18 років); 2) розгляду справи про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (Розділ IV Особливої частини КК України); 3) необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставини, які принижують гідність особи; 4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом *державна таємниця* , регулюється Законом України «Про державну таємницю»; *інформація про особу* – ст.ст. 21,31 Закону України «Про інформацію»; *комерційна таємниця* – ст. 505 Цивільного кодексу України, *адвокатська таємниця* – ст. 9 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; *лікарська таємниця* – ст. 40 Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я», ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу», ст. 286 ЦК України; *таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції* – ст. 31 Конституції України, ст. 306 ЦК України; *таємниця усиновлення* – ст. 228 Сімейного кодексу України; *таємниця страхування* – ст. 40 Закону України «Про страхування»; *банківська таємниця* – ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність»; *професійна таємниця* – ст. 20 Закону України «Про Рахункову палату»; *таємниця слідства* – Закон України «Про оперативно – розшукову діяльність»); 5) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

В ході аналізу законодавства США зрозуміло, що в нормах писаного права , яке регулює кримінальні процесуальні відносини безпосередньо не передбачено винятків з реалізації права особи на публічний розгляд кримінального провадження. Зауважу, що право особи на публічний судовий розгляд кримінального провадження закріплено у поправці 6 Конституції США: При всякому кримінальному переслідуванні обвинувачений користується правом на швидкий і відкритий суд безсторонніх присяжних зі Штату чи з того округу, в якому скоєно злочин і який має бути наперед визначений законом, а також правом знати про суть та підстави звинувачення; правом на очну ставку з людьми, що свідчать проти нього; правом на примусовий виклик

корисних для нього свідків, а також на допомогу правника для свого захисту [6, с. 855].

В законодавстві **Республіки Польща**: ч. 1,2 ст. 125 Конституції Польської Республіки передбачено винятки права особи на публічний судовий розгляд кримінального провадження: Відмова від відкритого розгляду справи можлива з моральних причин, з міркувань безпеки держави і публічного порядку, а також з метою охорони приватного життя сторін або іншого важливого приватного інтересу [7, с. 24]. Окрім того, у ст. 355 «Принцип відкритого слухання» Розділу 42 КПК Польщі визначено, що обмеження відкритості визначаються законом [8, с. Rozdział 42Art. 335].

Законодавство **ФРН** : §169 Закону ФРН «Про Судочинство» 1877 року передбачає винятки принципу гласності : Судовий розгляд може бути негласним у таких передбачених законом випадках: якщо виникає небезпека державної безпеки, публічного порядку або моралі, якщо йдеться про розголошення відомостей про особисте життя підсудних або свідків, відомостей, які складають комерційну, виробничу, винахідницьку, податкову таємницю, якщо неправомірне розголошення таємниці може сприяти покаранню в кримінальному порядку свідків і експертів, якщо допитують осіб, які не досягли 16-річного віку. На основі §48 Закону про суди у справах неповнолітніх всі справи цієї категорії розглядаються в закритих судових засіданнях, включаючи проголошення вироку [9, с. 144].

Можна зробити висновок, що порівняльний аналіз кримінальних процесуальних норм в контексті права особи на публічний розгляд кримінального провадження національного законодавства та відповідного США, Польщі та ФРН визначає, що найбільш повно винятки реалізації права особи на публічний судовий розгляд кримінального провадження висвітлено в національному законодавстві: законах України (ст. 129 Конституції України, статті 27 КПК України, ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Закону України «Про доступ до судових рішень» та інші).

Література:

1. Довідник із застосування статті 6 Ковенції – Право на справедливий суд (кримінально – правовий аспект), С. 34. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf

2. Ч. 1 ст. 1 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», документ 2782_XII, редакція від 07.03.2020

3. Абз. 2, 3 ст. 2 Закону України СРСР «Про пресу та інші засоби масової інформації», документ v1552400 – 90, введений в дію від 01.08.1990 року

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел.– 5-те вид.–К.; Ірпінь : Перун, 2005. – ISBN 966-569-013-2.

5. Кочура А.В. Винятки у реалізації принципів кримінального процесу, що передбачені кримінально – процесуальним законом // Європейські перспективи. – 2010. – № 4. – С. 111, 112.

6. Тіндалл, Джордж Бравн. Історія Америки [Текст] / Д. Б. Тіндалл, Д.Е. Шай. – 6-вид. – Львів : Літопис, 2010. – С. 855.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://web.archive.org/web/20111106024013/http://www.litopys.lviv.ua/katalog/pdf/US_Constitution.pdf

7. Конституція Польської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала) / В.М.Шаповал – К.: Москаленко О.М., 2018 – С. 24.

8. Rozdział 42 Art. 355; Kodeks postępowania karnego – Dz.U.2018.1987 t.j.– wersja od: 8 lipca 2019 r URL:<https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzuziennik-ustaw/kodeks-postepowania-karnego-16798685>

7. LoweRosenberg. Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz: Grosskommentar / 22 Aufl. Berlin; N. Y., 1971. – Bd. 2. – S. 144

ЮРИДИЧНА ГЕРМЕНЕВТИКА В СИСТЕМІ МЕТОДІВ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Комар А. О.

*студентка 2 курсу магістратури
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: Манько Д. Г.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Право, як складний соціальний феномен сьогодення, потребує постійного аналізу та вдосконалення. Зокрема, все більш актуальним є дослідження сучасного законодавства, увага на яке зосереджена як

правотворцями, так і правозастосувачами. Одним з перших кроків для досягнення певних результатів є вміння досконало тлумачити норми права. Лише повністю розуміючи зміст певної норми, правознавець має змогу справедливо вирішити питання.

Окрім текстів ніколи не можуть бути повністю зрозумілими, якщо тільки суб'єктом тлумачення не виступає безпосередньо їх творець. В інших випадках – завжди присутня суб'єктивна інтерпретація, але власне розуміння не має суперечити об'єктивним складовим. Таким чином, важливо спробувати самостійно відтворити наміри автора.

Критика з боку деяких теоретиків стосовно поверхневості висновків теорії тлумачення також присутня, але висококваліфікований спеціаліст в області права, ніколи не вийде за межі здорового глузду в обґрунтованості своєї діяльності.

Гуманітарна наука – це не про винахід чогось зовсім нового та невідомого, це аналіз вже існуючого та індивідуальний умовивід змісту.

Тлумачення для юриста – це спосіб самореалізації та професійного зросту. Існує безліч заплутаних та двозначних положень, при неякісній трактовці яких можливо припущення тотальної помилки. За буквальним змістом завжди ховається ситуаційний сенс. Без його адекватного розуміння унеможливується правильне розуміння змісту всієї норми. В англійських юристів є приказка: «У законі присутня тільки половина змісту, інша прихована, а ідеї – всередині» [2, с. 155].

Серед спеціальних методів юридичної науки виділяють метод юридичної герменевтики, який використовується для кращого розуміння юридичних текстів, їх розширеного тлумачення, яке відбувається не тільки через пізнання та роз'яснення, але й занурення в історичні особливості його прийняття.

Слово герменевтика з грецької *Jermeneueien* розуміється як декларування, оголошення чи інтерпретація. Воно походить від грецького бога Гермеса, який в античній міфології відповідав за донесення слова богів до людей [6, с. 411].

Завдяки герменевтиці можливо зрозуміти як буквальний зміст тексту, так і його правовий контекст.

Юридична герменевтика пояснює взаємозв'язки між герменевтом та текстом, між різними часовими та історичними періодами, тому її основними принципами виступають розуміння, інтерпретація, аргументація та важливість.

П. Рабінович зазначає, що герменевтичні аспекти слід аналізувати окремо в правотворчій, правозастосувальній і правотлумачній діяльності. Демократична держава повинна бути соціально орієнтована, тому у правоутворенні важливе значення має врахування думок громадськості, науковців і спеціалістів практиків. Метою законодавця є

якісне тлумачення висунутих пропозицій, щоб прийнятий нормативний акт відповідав потребам і інтересам більшості громадян. Від адекватної інтерпретації правозастосувального акта залежить належна реалізація права [3, с. 63].

Використання герменевтичних положень у дослідженнях офіційного тлумачення державних органів, наприклад, Конституційного Суду України, дозволяє краще збагнути його глибинні механізми, а відтак, й визначати шляхи та засоби його вдосконалення [4, с. 22].

Герменевтика враховує історичний контекст закону, намагаючись зв'язати значення, яке закон мав на момент його видачі, і чи застосовується воно в теперішній час. Оскільки, наприклад, багато існуючих норм не можна застосовувати до нових справ.

Юридична герменевтика не прагне зрозуміти норми текстовим способом, а скоріше враховує контекст їх застосування. Це тому, що самі по собі тексти не здатні виразити сукупність концепції. З цієї причини інтерпретаційне завдання, яке надає герменевтика, є важливим.

Крім того, він не тільки прагне інтерпретувати норми, але й намагається викрити та вивчити упереджені уявлення людей, які відповідають за їх тлумачення.

Юридична герменевтика допомагає уникнути тих ситуацій, коли правозастосувач використовує неоднозначності у законі на свою користь, інтерпретуючи його зміст у власних інтересах. Тому дуже важливо з багатьох змістів норми права вибрати саме той, ідея якого закладена законодавцем.

У праці «Герменевтика і юридичне тлумачення» В. Суслов зазначив, що юридична свідомість подібна до історичної. Юрист повинен досліджувати передісторію інтерпретованого факту. Кінцевою метою герменевтичного тлумачення є з'ясування волі історичного законодавця. В. Суслов, визнаючи багатозначність юридичних текстів і актуальність ситуативного сенсу, прихованого за буквальним, звів герменевтику до її історичного прийому тлумачення [5, с. 116].

Сенс закону конкретизується лише завдяки всім випадкам його застосування. Історик права не може задовольнитися початковим застосуванням закону для визначення його сенсу. Історик повинен, насамперед, врахувати історичні зміни, через які пройшов закон. Історик повинен опосередкувати первісне застосування закону його сучасним застосуванням [1, с. 385].

Тлумачення норм права виступає посередником між нормою і конкретною життєвою ситуацією, у якій вона застосовується. Це складний процес, який потребує креативних підходів, адже тут неможливо застосувати винайдену формулу, яка надасть точну

відповідь. Лише вміння мислити ширше та виходити за рамки надасть змогу всебічно розкрити поставлене питання.

Література:

1. Гадамер Х.– Г. Истина и метод : Основы филос. герменевтики : пер. с нем. / общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. М. : Прогресс, 1988. 704 с.

2. Косцова І. П. Герменевтичний метод тлумачення норм права: історична та юридична дивергенція. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2015. № 827. С. 153-158.

3. Рабінович П. Герменевтика і правове регулювання. Вісник Академії правових наук. 1999. № 2. С. 61–71.

4. Рабінович П. Правотлумачення і герменевтика (за матеріалами практики Конституційного Суду України). Вісник Академії правових наук України. 2006. № 4 (47). С. 13–22.

5. Суслов В. В. Герменевтика и юридическое толкование. Государство и право. 1997. № 6. С. 115–118.

6. Шутак І. Д., Онищук І. І. Юридична техніка : навч. посіб. для вищих навч. закладів. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.

ЗНАРЯДЯ ТА ЗАСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Корнієнко Ю. А.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

Суспільство завжди намагається жити за встановленими правилами, проте немає жодної людської спільноти, у якій би такі правила не порушувалися. Часто такі порушення мають дріб'язковий характер – наприклад, запізнення учня на урок, перехід дороги за межами пішохідного переходу, а іноді є надзвичайно небезпечними, як от крадіжка чи вбивство людини. Злочином в українському праві є передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину, більш тяжке, ніж кримінальний проступок. В науці кримінального права злочином

називають суспільно небезпечне, винне, протиправне і кримінально каране діяння (дія чи бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Терміни «кримінальне правопорушення» і «злочин» не є синонімами після 1 липня 2020 року, коли набрав чинності Закон України про кримінальні проступки, передбачений пунктом 1 Прикінцевих положень Кримінального процесуального кодексу України. Нині термін «кримінальне правопорушення» об'єднує в собі поняття «злочин» і «кримінальний проступок».

Предмет злочину – це речі матеріального світу, з приводу яких чи у зв'язку з якими вчиняється злочин. Є факультативною ознакою об'єкта злочину, тому що виявляється не у всіх злочинах. Від предмета злочину слід відрізнити знаряддя та засоби вчинення злочину, що належать до ознак об'єктивної сторони злочину. Предмет злочину – це те, на що впливає злочинець, а знаряддя та засоби – це ті предмети, котрі використовує злочинець при вчиненні злочину, за допомогою яких вчиняється злочинне діяння. Поділення умовне й залежить від типу злочинного діяння.

Знаряддя та засоби вчинення злочину це – предмети (засоби, пристрої, інші утворення), використовуючи які особа вчиняє вплив (як правило, руйнівний) на матеріальні об'єкти, вони прямо вказані у кримінальному законі і суттєво підвищують суспільно небезпечність діяння, адже використовуються для полегшення скоєння злочину.

У доктрині кримінального права традиційною є позиція щодо необхідності вживання у кримінальному законі чітко визначених, зрозумілих, однозначних термінів. Порушення цієї вимоги може негативно впливати на застосування кримінальноправових норм та інститутів. Враховуючи зазначене у науковій літературі вчені з метою удосконалення кримінального законодавства наголошують на необхідності зміни (уточненні) деяких диспозицій статей Особливої частини Кримінального Кодексу України (далі – КК України), в яких обов'язковими ознаками є знаряддя злочину та/або засоби злочину. У кримінально-правовій науці знаряддям і засобам вчинення злочину присвячується увага в межах вчення про склад злочину, а саме у дослідженні об'єктивної сторони складу злочину, оскільки вони традиційно визнаються факультативними ознаками вказаного елементу складу злочину. Аналізуючи статті Особливої частини КК України, можна констатувати, що законодавець надає важливе кримінально-правове значення знаряддям та засобам вчинення злочину. Це аргументується тим, що знаряддя та/або засоби вчинення злочину можуть бути: а) обов'язковими (конститутивними) ознаками основного складу, б) обов'язковими (конститутивними) ознаками кваліфікованого складу (особливо кваліфікованого складу).

Актуальним і доцільним як із теоретичної, так і з практичної точок зору дослідження окремих диспозицій статей Особливої частини КК України, в яких знаряддя та/або засоби вчинення злочину законодавчо передбачені як обов'язкові ознаки відповідних складів злочинів. Найвні кримінально-правові наукові роботи постануть відправним та необхідним підґрунтям (базою) для встановлення закономірностей розвитку наукового розуміння знарядь та засобів вчинення злочину з метою подальшого вдосконалення кримінально-правового законодавства в частині проблеми, що буде піддана дослідженню.

Юридична природа та соціальна зумовленість знарядь та засобів вчинення злочину породжені їх основною властивістю – впливати на характер та ступінь суспільно небезпечного діяння. І.М. Даньшин зазначає, що у разі, коли знаряддя вчинення злочину істотно впливають на характер і ступінь суспільної небезпечності діяння або особи, що його вчинила, законодавець вказує на них у нормі Особливої частини КК України як на обов'язкову ознаку об'єктивної сторони складу злочину [1, с. 320].

Варто зауважити, що знаряддя та засоби вчинення злочину існують не самі по собі, а перебувають у взаємозв'язку з іншими елементами та ознаками складу злочину. Так, В.Б. Малінін і О.Ф. Парфьонов зазначають, що шкода охоронюваному кримінальним законом об'єкту може бути спричинена не будь-якими, а лише відповідними засобами та знаряддями, характер яких визначається властивостями об'єкта. Необхідно зауважити, що засоби та знаряддя вчинення злочину впливають не безпосередньо на суспільні відносини, а на їх матеріальне вираження (предмети) або на людину як носія цих відносин. А.А. Музика і Є.В. Лащук стверджують, що існування знарядь залежить від наявності у складі злочину предмета або потерпілого від злочину – без предмета посягання або потерпілого від злочину немає і знарядь його вчинення. І навпаки, існування предмета злочину не залежить від наявності у складі конкретного злочину тих чи інших знарядь, а також засобів вчинення злочину. Саме суб'єкт злочину наділяє відповідний предмет цією ознакою, коли співвідносить відповідні властивості предмета з метою і злочинним результатом [9, с. 89].

Не заперечуючи загалом наведені позиції вчених, хотілося б звернути увагу, що деякі вчені використовують поняття «засоби вчинення злочину» як

родове щодо поняття «знаряддя вчинення злочину». У кримінально-правовій науці немає єдності думок щодо співвідношення цих понять. На нашу думку, знаряддя та засоби є самостійними кримінальноправовими категоріями, які варто розмежовувати між собою за властивостями, які використовуються з метою досягнення

злочинного результату, та характером їх використання. Засоби вчинення злочину – це різноманітні речовини, предмети та інше: хімічні, фізичні, біологічні властивості яких використовуються суб'єктом із метою створення сприятливих умов у процесі вчинення злочину.

На підставі аналізу кримінально-правових приписів Особливої частини КК України варто констатувати, що є низка складів злочинів, у диспозиціях яких вказані знаряддя та/або засоби як обов'язкові ознаки основного складу злочину, або вони визнаються такими, оскільки однозначно впливають із змісту диспозиції. Варто звертати увагу на те, що відповідні предмети в одних випадках бути предметом злочинів, а в інших – засобами або знаряддями вчинення злочину.

В.П. Тихий у науково-практичному коментарі до ст. 257 КК України зазначає, що під зброєю розуміють пристрої, прилади та інші предмети, конструктивно призначені і технічно придатні для ураження живої або іншої цілі, тобто зброя у вузькому, власному значенні слова. Зброя може бути вогнепальною, у тому числі гладкоствольною мисливською, холодною, вибуховою тощо [16, с. 129].

А.А. Вознюк і В.В. Арешонков наголошують, що обмежений перелік предметів, які банди можуть використовувати під час нападів, не відповідає сучасним реаліям злочинної діяльності цих злочинних формувань. З огляду на широке розмаїття різновидів зброї, а також інших предметів, які банда може використовувати під час нападів, науковці пропонують доповнити ст. 257 КК України приміткою, в якій визначити, що озброєність банди означає наявність у неї не лише зброї, а й «інших предметів, спеціально пристосованих або заздалегідь заготовлених для фізичного чи психічного насильства під час нападу». В.О. Навроцький зазначає, що для визнання банди озброєною вид зброї не має значення, зважаючи на відсутність обмежень стосовно цього у диспозиції відповідної статті, адже коли законодавець не вважає певні види зброї ознакою відповідного складу злочину, то вказує про це у диспозиції відповідної статті КК України. Тобто у кримінально-правовій доктрині відсутній єдиний підхід до вирішення питання про те, що вважати зброєю, у зв'язку з цим це може негативно впливати на кваліфікацію та розслідування відповідних злочинів [17, с. 15-22].

Так, вчена О.В. Ус наголошує, що у науці кримінального права та слідчо-судовій практиці питанню кваліфікації злочину надається велике значення, оскільки правильна юридична оцінка вчиненого особою діяння є необхідною умовою досягнення законності під час відправлення правосуддя у зв'язку з проведенням кримінального провадження. Помилка у кваліфікації може потягти за собою необґрунтоване засудження особи, чи необґрунтоване її виправдання, чи застосування до

винного норми КК, яка не містить всіх кримінальноправових ознак вчиненого діяння [10, с. 293].

Варто звернути увагу, що засоби вчинення злочину можуть бути ознакою, що визначають спеціальний характер кримінально-правової норми. Так, прикладом конкуренції адміністративно-правової та кримінально-правової норм як загальної і спеціальної, де кримінально-правова норма є спеціальною, є ч. 1 ст. 591 КУпАП України. Ознакою, що визначає спеціальний характер кримінально-правової норми, є саме засоби вчинення злочину – матеріали чи речовини, шкідливі для життя чи здоров'я людей, відходи.

У проведеному дослідженні були проаналізовані знаряддя та засоби лише у разі їх передбачення законодавцем як обов'язкових (конститутивних) ознак основного складу злочину. Варто зазначити, що у низці статей Особливої частини КК України знаряддя та засоби регламентовані як обов'язкові ознаки кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів злочинів. Приміром, однією з кваліфікованих ознак незаконного позбавлення волі або викрадення людини є вчинення такого діяння із застосуванням зброї (ч. 2 ст. 146 КК України).

Проведене дослідження дає підставу для наведених нижче висновків: Традиційно у доктрині кримінального права поняття знарядь та засобів вчинення злочину досліджуються в межах об'єктивної сторони складу злочину. Вагоме значення для дослідження знарядь та засобів вчинення злочину відіграє розвиток наукової думки щодо інших елементів і ознак складу злочину. Оскільки знаряддя та засоби вчинення злочину в об'єктивній дійсності існують не самі по собі, а перебувають у взаємозв'язку з іншими елементами та ознаками складу злочину.

Специфіка деяких знарядь і засобів вчинення злочину дає підставу стверджувати, що вони можуть значно підвищувати ступінь суспільної небезпеки діяння загалом. У зв'язку з цим законодавець враховує підвищену суспільну небезпечність окремих видів знарядь та засобів вчинення злочину у процесі конструювання кримінально-правових норм.

Аналізуючи кримінально-правові приписи Особливої частини КК України, варто констатувати, що законодавець надає важливе кримінально-правове значення знаряддям та засобам злочину. Це підтверджується тим, що знаряддя та/або засоби злочину можуть бути: а) обов'язковими (конститутивними) ознаками основного складу, б) обов'язковими ознаками кваліфікованого складу (особливо кваліфікованого складу). У цих випадках вони підлягають обов'язковому з'ясуванню, оскільки впливають на кримінально-правову кваліфікацію відповідного злочину.

Як свідчить історія кримінального законодавства, зміни в регламентації різних знарядь та засобів є постійним процесом, що

пояснюється розвитком суспільства загалом. Це означає, що очевидним у подальшому є виникнення новітніх знарядь та засобів вчинення злочину, уточнення або зникнення наявних і внесення на підставі цього відповідних змін до кримінального закону.

Література:

1. Юридична енциклопедія. Засоби вчинення злочину / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, Київ. 1998. Т. 2. С. 744.

2. Юридична енциклопедія. Предмет злочину / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, Київ. 2003. Т. 5. С. 736.

3. Велика українська юридична енциклопедія. Документ як предмет злочину: у 20 т. / В. Я. Тацій (відп. ред.) [та ін.]. Кримінальне право. Київ. 2017. Т. 17 С. 173.

4. Юридична енциклопедія. Стадії злочину / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, Київ. 2003. Т. 5. С. 736.

5. Соловійова А. М. Суб'єкт злочину та суб'єктивна сторона складу злочину примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. Держава і право. Зб. наук. праць, вип. 17 (Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України). Київ. 2002. С. 355–359.

6. Кримінальний кодекс України: станом на 11 лют. 2013 р. : відповідає офіц. тексту / упоряд. В. І. Тютюгін. Харків. 2013. 232 с.

7. Діордіца І. В. Кримінальне право України. Вид. О.С. Ліпкан. Київ. 2010. 288 с.

8. Зінченко І. О. Одиначні злочини: поняття, види, кваліфікація / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін. Харків, ФІНН. 2010. 256 с.

9. Ващенко А.В. Кваліфікація за ознаками складу злочину (аналіз постанов Пленуму Верховного Суду України): практ. посіб. Харків. 2011. 132 с.

10. Дудорова О.О., Письменський Є.О. Кваліфікація злочинів: навч. посіб. Київ. 2010. 430 с.

11. Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України : монографія. Київ. Юрінком Інтер. 2010. 120 с.

12. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник – 4-е вид., Харків. 2010. 608 с.

13. Кримінальний Кодекс України: Судово-практичний коментар/ за заг. ред. А. В. Савченка. Київ. Центр учб. л-ри. 2013. 1272 с.

14. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.

15. Кримінальний Кодекс країни: Науково-практичний коментар: за станом законодавства і Постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р./ За ред. С.С. Яценка. Київ.: А.С.К. 2002. С. 783.

16. Зброя, інші предмети, що використовуються в якості зброї, як знаряддя вчинення злочину. Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Прудніков Я.В. Харків. 2018. 552 с.

17. Вознюк А.А., Арешонков В.В. Озброєність банди: кримінально-правові та криміналістичні проблеми. Криміналістичний вісник. Київ. 2013. № 1. С. 15–22.

18. Книженко О.О. Кваліфікація злочинів, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї, бойових припасів чи вибухових речовин. Вісник академії прокуратури України. Київ. 2017. № 1 (47). С. 70–74.

ІНКОРПОРАЦІЯ ЯК ЗАСАДА ЕФЕКТИВНОЇ КОДИФІКАЦІЇ ЮВЕНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Котик Г. В.

*аспірантка кафедри державно-правових дисциплін
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Запорукою подальшого розвитку нормативного регулювання ювенальної сфери в Україні є проведення ефективних процедур систематизації, зокрема прийняття Ювенального кодексу. Однією з ключових засад кодифікації ювенального законодавства є проведення інкорпораційного впорядкування наявного нормативно-правового матеріалу. Відтак, загальнотеоретичні дослідження особливостей інкорпорації є актуальним напрямом наукових розробок сучасної юриспруденції.

Окремими аспектами питання інкорпорації законодавства займалися такі представники української юриспруденції як: К.В. Головка, О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський, Ю.С. Шемшученко та ін.

Інкорпорація (пізнюлат. *Incorporatio* – включення до складу) – об'єднання нормативно-правових актів у збірники чи зібрання, розташування їх у певному порядку без зміни змісту. Результатом інкорпорації є зовнішнє опрацювання чинного законодавства [2].

Головною характеристикою інкорпорації є її «синтетичність» – поєднання окремих частин у певну цілісність без зміни власних ознак частин. Зазначена характеристика отримує вираз в тому, що будь-які зміни до змісту нормативних актів, які розміщуються у збірниках, як правило, не вносяться, чим забезпечується незмінність та сталість правового регулювання.

Слід погодитися із К. В. Головка, щодо запропонованих нею варіантів класифікацій інкорпорації права: «а) залежно від критерію угруповання відповідних актів – на хронологічну, предметну, алфавітну тощо; б) залежно від періоду здійснення – на періодичну (безпервну) та одноразову; в) залежно від кола осіб, на які розповсюджують свою дію відповідні нормативні акти, – на інкорпорацію загальнодержавних актів законодавства та інкорпорацію місцевих актів законодавства; г) залежно від суб'єкта інкорпорації – на офіційну та неофіційну інкорпорацію законодавства» [1, с. 23].

В сучасній теорії права, в залежності від юридичної сили збірників та зібрань законодавства, які видаються, інкорпорацію пропонують поділяти на офіційну, офіційно-офіційну (термін запропонований В. С. Нерсесянцем) та неофіційну.

Вважаємо, що більш коректною є бінарна модель класифікації, згідно якої слід виділяти офіційну та неофіційну інкорпорацію (класифікаційним критерієм тут виступає юридична сила оформленого результату інкорпорації та статус суб'єкта її проведення).

Відносно суб'єктного складу інкорпораційної діяльності, в нашому дослідженні ми підтримуємо теоретичні розробки представників харківської правової школи зокрема, щодо виділення двох груп суб'єктів: «до першої групи належать спеціально уповноважені органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які здійснюють офіційну систематизацію. Її результатами є прийняття кодифікованих нормативно-правових актів (кодексів), видання офіційних збірників законодавства (як правило, під грифом уповноваженого міністерства або відомства), методичних посібників для органів публічної влади та ін. До другої групи суб'єктів систематизації входять приватні особи громадяни та організації. Систематизація здійснюється ними за власною ініціативою з метою правового забезпечення господарської, наукової, освітньої або іншої діяльності. Така систематизація називається неофіційною. Її результатами є видання друкованих збірників, комп'ютерних баз даних та ін.» [3, с. 221-222].

До позитивних здобутків, які можуть бути отримані в якості результатів інкорпорації слід відносити наступні: 1) прийняття переліку рекомендацій щодо нових законів та інших нормативних актів, які були б покликані усунути недоліки, прогалини в законодавстві, виявлені за допомогою інкорпорації; 2) отримання необхідної інформації для усунення множинності нормативних актів, які регулюють відносини з одного і того ж питання; 3) впорядкування нормативно-правового матеріалу, приведення його до визначеної системи; 4) розміщення нормативного матеріалу за тематичними або хронологічними розділами; 5) розміщення нормативного матеріалу за юридичною силою актів які підлягають інкорпорації; 6) виявлення найбільш принципівих норм відповідно до предмету та методу правового регулювання; 7) системне поєднання нормативно-правових актів в яких містяться конкретизуючі положення відносно завдань інкорпорації; 8) підготовка рекомендацій щодо подальшого узгодження нормативно-правових актів; 9) встановлення повторів, колізійних положень, положень які потребують заміни («дефектування» нормативно-правового матеріалу).

Зазначені результати інкорпорації формують вихідні засади для проведення ефективних процедур кодифікації, в тому числі, й ювенального законодавства.

Література:

1. Головка К.В. Інкорпорація муніципального законодавства України: проблеми класифікації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 3. 2019. С. 20-23.

2. Інкорпорація // *Юридична енциклопедія* : [у 6 т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1998. Т. 2 : Д – Й. 744 с.

3. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО РЯТУВАННЯ 1989 РОКУ В УКРАЇНІ

Курпій А. А.

аспірант 3 року навчання

факультету права, економіки та кібербезпеки

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Бабін Б. В.***

доктор юридичних наук, професор

факультету права, економіки та кібербезпеки

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Під час лиха на морі нерідко відбуваються ситуації, які потребують допомоги рятувальників.

При цьому пошук та рятування людини є міжнародним зобов'язанням прибережної країни, здійснюється безоплатно у відповідності до Міжнародної конвенції з пошуку та рятування на морі 1989 року (Конвенція SAR) та належить до публічно-правової функції держави.

Між тим, після першочергового пошуку та рятування людини, нерідко потребують рятування і майно, до якого може належати як саме судно, що терпить лихо або потребує допомоги, так і вантаж, що перевозиться.

Таке рятування майна здійснюється за декількома напрямками: запобігання шкоді навколишньому середовищу чи зменшення її (наприклад, від аварійних розливів нафти, затонулого майна тощо), та в інтересах зацікавлених осіб, як то судовласника, фрахтувальника, вантажовласника та інших учасників перевезення щодо зменшення матеріальної шкоди у зв'язку із втратою судна, вантажу тощо.

Відповідно таке рятування майна здійснюється на комерційній основі, що належить до приватноправового регулювання таких міжнародних відносин.

Для цілей уніфікації комерційного рятування майна відповідно до статті 2в Конвенції Міжнародної морської організації (ІМО) Рада Організації на 14 позачерговій сесії вирішила скликати міжнародну конференцію для розгляду питання по прийняттю нової конвенції з права рятування майна.

Таке рішення було погоджено Асамблеєю ІМО на 15 черговій сесії резолюцією А. 633 (18) від 20.11.1987 р.

Конференція відбулась в Лондоні в штаб-квартирі ІМО з 7 по 8 квітня 1989 р., на якій була прийнята Міжнародна конвенція про рятування 1989 року та набрала чинності 14.07.1996 року.

Після проголошення незалежності Україна тривалий час не приймала будь-якого рішення щодо приєднання до цієї Конвенції.

На законодавчому національному рівні питання рятування на морі регламентувалось Законом України «Про аварійно-рятувальні служби», Кодексом торговельного мореплавства України.

Статтю 332 Кодексу торговельного мореплавства визначається, що розмір винагороди за рятування на морі визначається угодою сторін, а за відсутності угоди – судом, господарським судом або Морською арбітражною комісією.

З метою виконання вимог Закону України «Про аварійно-рятувальні служби» узагальнюючим підзаконним нормативно-правовим актом з рятування на морі було Тимчасове Положення про порядок проведення та документального оформлення аварійно-рятувальних робіт у морській зоні відповідальності України, що затверджено наказом Міністерства транспорту України від 10.09.2002 № 643.

Також, Положенням про Морську арбітражну комісію при Торгово-промисловій палаті України, що є Додатком 2 до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» передбачено, що Морська арбітражна комісія вирішує спори, які випливають з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають із торгового мореплавства, незалежно від того, чи є сторонами таких відносин суб'єкти українського та іноземного або лише українського чи тільки іноземного права.

Зокрема, Морська арбітражна комісія вирішує спори, що випливають із відносин щодо рятування морських суден або морським судном судна внутрішнього плавання, а також щодо рятування в морських водах судном внутрішнього плавання іншого судна внутрішнього плавання (підпункт 7 пункту 2 Положення).

Відповідно Рішенням Президіуму Торгово-Промислової Палати України від 22.06.2000 р. затверджена типова форма 2000 «Договору про рятування».

У міжнародній практиці також застосовується відкрита стандартна форма угоди про рятування англійського Ллойд (Lloyd's standard form of salvage agreement).

З введенням в дію Кодексу цивільного захисту України з 01.07.2013 року втратив чинність Закон України «Про аварійно-рятувальні служби».

Стаття 18 Кодексу цивільного захисту України визначає повноваження інших центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту, до яких, зокрема належить забезпечення виконання завдань цивільного захисту створеними ними функціональними підсистемами (підпункт 3 частини 1 статті 18 КЦЗ України).

Так, наказом Міністерства інфраструктури України від 15.03.2016 № 104, що зареєстрований в Мінюсті України 05.04.2016 р. за № 506/28636 затверджено Положення про функціональну підсистему запобігання і реагування на загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій на морському і річковому транспорті в акваторії морських портів, організації пошуково-рятувальних робіт в акваторії Чорного та Азовського морів.

Зазначеним Положенням проведення пошуково-рятувальних робіт в морському пошуково-рятувальному районі України в Чорному та Азовському морях під час реагування на надзвичайні ситуації всіх рівнів забезпечує ДП «Адміністрація морських портів України» відповідно до Міжнародної конвенції ООН з морського права, Міжнародної конвенції про пошук і рятування на морі 1979 року, Міжнародної конвенції про охорону людського життя на морі 1974 року (п. 6 Положення).

Питання комерційного рятування майна на морі Положення не регламентує.

Між тим, в цей же період, з метою сприяння вдосконаленню законодавства щодо проведення рятувальних операцій на морі та забезпеченню безпеки судноплавства з метою охорони навколишнього природного середовища за ініціативою Міністерства інфраструктури України Верховною Радою України прийнято Закон України від 22.03.2017 р. № 1968 «Про приєднання Україна до Міжнародної конвенції про рятування 1989 року».

Міжнародна конвенція про рятування 1989 року набрала чинності для України через один рік після дати висловлення Україною згоди на обов'язковість для неї цієї Конвенції, що дорівнює 15.06.2018 року.

15.06.2018 року Генеральний Секретаріат ІМО циркулярним листом сповістив про інформування Україною приєднання до Міжнародної конвенції про рятування 1989 року, вчиненої 28 квітня 1989 року у м. Лондоні, з таким застереженням:

«Відповідно до статті 30 Конвенції Україна зберігає за собою право не застосовувати положення Конвенції:

- коли рятувальна операція має місце у внутрішніх водах України та всі судна, з якими пов'язані такі дії, є суднами внутрішнього плавання;
- коли рятувальні операції мають місце у внутрішніх водах України без застосування жодного судна;
- коли всі заінтересовані сторони є громадянами або юридичними особами України;
- коли майно, стосовно якого потрібно застосовувати рятувальні операції, є морським майном культурного характеру доісторичного, археологічного чи історичного значення та знаходиться на морському дні».

Згідно статті 8 Міжнародної конвенції про рятування 1989 стосовно власника судна або іншого майна, що перебуває в небезпеці, рятувальник зобов'язаний:

а) здійснювати рятувальні операції з належною турботою;

б) під час виконання зобов'язання, зазначеного в підпункті «а», виявляти належну турботу стосовно запобігання шкоді навколишньому середовищу або її зменшення;

в) коли цього переконливо вимагають обставини, звертатися по допомогу до інших рятувальників, а також

д) погоджуватися на участь інших рятувальників, коли цього переконливо вимагає власник або капітан судна чи власник іншого майна, яке перебуває в небезпеці, за умови, однак, що це не впливатиме на розмір його винагороди, якщо буде визнано, що така вимога була не доцільною.

Стосовно рятувальника власник і капітан судна або власник іншого майна, що перебуває в небезпеці, зобов'язані:

а) у повному обсязі співробітничати з ним під час рятувальних операцій;

б) здійснюючи співробітництво, виявляти належну турботу стосовно запобігання шкоді навколишньому середовищу або її зменшення, а також

в) прийняти судно чи інше майно після того, як воно було доставлене в безпечне місце, коли цього переконливо вимагає рятувальник.

Право укладати договори про здійснення рятувальних операцій від імені власника судна та власника майна, яке знаходиться на борту, має право капітан судна (стаття 6 Конвенції).

Рятувальні операції, що мали корисний результат, дають право на винагородження.

Якщо не передбачене інше в договорі, жодна сплата відповідно до цієї Конвенції не передбачається, якщо рятувальні операції не мали корисного результату (стаття 12 Конвенції).

Між тим, незважаючи на набрання чинності для України 15.06.2018 року Міжнародною конвенцією про рятування 1989 року, національне законодавство з цього часу не вдосконалено та у національну правову базу не втілюється.

З плином часу у зв'язку із втратою чинності нормативно-правових актів з рятування на морі та які було розроблені у виконанні цих актів, на сьогодні питання рятування на морі потребує суттєвого перегляду.

Відсутність регламентації на національному рівні питання рятування на морі та враховуючи неврегульованість та застарілість деяких норм права з цього питання, правозастосування та втілення міжнародних норм є вкрай ускладненим та покладає тягар формування тих чи інших правил поведінки на розсуд сторін договору про рятування.

Відповідно, питання регламентації на національному рівні питання рятування на морі згідно Міжнародної конвенції про рятування 1989 року є відкритим для нормотворчості.

Література:

1. Резолюція ІМО А. 633 (18) від 20.11.1987 р.
2. Заключий Акт з конференції про рятування 1989 року. URL: www.imodocs.imo.org
3. Міжнародна конвенція про рятування 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_045#Text
4. Document by Secretary General «Accession by Ukraine». SALVAGE/1|Circ/62 15JUN2017. URL: www.imodocs.imo.org
5. Кодекс торговельного мореплавства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Кодекс цивільного захисту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text/>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Матвеев О. В.

*аспірант кафедри державно-правових дисциплін
факультету права, економіки та кібербезпеки*

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановський А. Ф.

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент Національної академії правових наук України,

заслужений діяч науки і техніки України,

професор кафедри державно-правових дисциплін

факультету права, економіки та кібербезпеки

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Руйнівну силу міжнародного наркотрафіку порівнюють з дією зброї масового ураження. Наркоекспансія представляє один з аспектів сучасної загрози безпеки – вона найтіснішим чином пов'язана з тероризмом, транскордонною злочинністю, контрабандою і торгівлею людьми; завдає непоправної шкоди цілим державам, вибиваючи з нормального життя наймолодше і динамічний населення. Виробництво

і транспортування наркотиків залишається однією з головних сфер діяльності організованої злочинності в Європейському Союзі.

Можливості розширення наркотрафіку в Європі були створені скасуванням контролю на внутрішніх кордонах, істотними відмінностями в законодавстві держав-членів, а також недостатньо ефективною співпрацею правоохоронних органів. Для того щоб максимально збільшити прибуток, кримінальні групи від спеціалізації на якомусь певному виді наркотику перейшли до комплексних поставках. Про це свідчать конфіскації великих партій наркотичних речовин – в їх складі найрізноманітніші види. Наслідком подібної трансформації пропозиції товару стає і поступова зміна попиту: зростає споживання одночасно декількох видів наркотиків. У середині Європейського Союзу наркотики циркулюють практично вільно і безперервно, оскільки надходять одночасно з безлічі пунктів доставки і обробляються в лабораторіях, розміщених у всіх державах-членах. Гашиш з Марокко транспортується по південному та північному шляху – з Іспанії до Данії і Швеції. Синтетичні наркотики, виготовлені в Нідерландах і Бельгії, доставляються в усі без винятку країни ЄС, так само, як і кокаїн, який ввозиться через Іспанію. У розпорядженні злочинних угруповань налагоджена транспортна інфраструктура і провідні фахівці-хіміки. В процесі виготовлення і транспортування наркотиків, включаючи поставки прекурсорів, необхідних хімікатів та обладнання, активно і успішно співпрацюють багатонаціональні коаліції кримінальних груп.

Проблема наркотрафіку вважається однією з головних загроз безпеки Євросоюзу, життю і здоров'ю її громадян. У більшості держав-членів рівень споживання наркотиків традиційно дуже високий, кількість смертних випадків в останні роки стабілізувалося і навіть трохи знизилося, але це означає, що більш ефективним стало лікування наркоманів. Поставки ж наркотиків, незважаючи на протидію як з боку держав-членів, так і Європейського Союзу, залишаються одним з найбільш вигідних видів кримінального бізнесу.

Інтенсивна торгівля між Європою і азіатським континентом, наявність інфраструктури сухопутних, морських і повітряних перевезень значно спрощують поставки наркотиків в європейські країни.

У світовому масштабі незаконна культивация макового сировини для виготовлення героїну потенційно дає можливість виробляти 480 т героїну, 60-100 т якого призначається для відправки до Європи. Основний потік героїну поставляється в Європу з країн «золотого півмісяця» – Афганістану, Ірану та Пакистану, головним постачальником залишається Афганістан. Крім культивации плантацій опіумного маку, тут розширюється і безпосередньо виробництво героїну – Афганістан виробляє 92% світового обсягу наркотику і переробляє 72% опіумного сировини. За оцінкою

прикордонної служби Таджикистану, в Афганістані працює понад 400 лабораторій, 80 з них розташовані на афгано-таджицькому кордоні. Нелегальна мережа з декількох сотень лабораторій легко відновлюється навіть при втраті декількох своїх ланок.

Зусиллями міжнародного співробітництва в Афганістані значно вдалося скоротити посівні площі маку. Причини, які зводять практично нанівець зусилля влади щодо викоринення наркобізнесу, традиційні – корупція, високі доходи від наркобізнесу, відсутність інших засобів для проживання у селян, а також і недостатній розвиток транспортної інфраструктури, необхідної для вирощування та вивезення врожаю дозволених культур. Шляхи транспортування наркотиків існували здавна; основні, традиційні зберігають своє значення. Проте, спостерігається значна диверсифікація шляхів і способів їх транспортування. Традиційно опіати транспортуються в Європу, головним чином, визначеними транспортними коридорами.

В останні роки розвиваються нові маршрути в рамках традиційних шляхів наркотрафіку. Європа забезпечується наркотиками через Пакистан, Іран, Близький Схід, Східну Африку. Зростає роль перевалочних пунктів в морський порт Карачі. Все частіше використовується Чорноморський шлях, який починається в Ірані і проходить через Каспійське море, Азербайджан, Грузію і Україну до Румунії.

Так, на припинення незаконного обороту наркотичних речовин на морі спрямована і стаття 18 Конвенції 1988 року про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, Україна ратифікувала зазначений міжнародний договір. Згідно з цією статтею з метою припинення незаконного обороту наркотичних засобів, психотропних речовин, в зонах вільної торгівлі та у вільних портах.

Україна, з метою посилення охорони морської ділянки державного кордону, в рамках міжнародного прикордонного співробітництва активно застосовує систему висвітлення надводної обстановки. Розвиток інтегрованого управління безпекою державного кордону в Україні сьогодні здійснюється, враховуючи досвід держав-членів ЄС та в межах виконання зобов'язань з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1]. Так, в рамках операції «Кордон-2016», яку було проведено з метою протидії протиправній діяльності на державному кордоні було виявлено та вилучено 160 кг наркотичних речовин [2].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що державам варто створювати і використовувати системи контролю в районах портових споруд, в аеропортах і в пунктах прикордонного контролю в тих районах, які використовують для незаконного трафіку наркотичних речовин, а діяльність прикордонних служб має базуватись на принципі взаємодопомоги.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Т. 1. Стор. 83. Ст. 2125.

2. Реалізація державної політики у сфері охорони державного кордону. URL : https://dpsu.gov.ua/upload/file/rozd_1_1_1.pdf (дата звернення 25.09.2021 р.).

ДЕЯКІ СКЛАДОВІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Меденцев А. М.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет*

Калімбет І. Л.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Організована злочинна діяльність існує в усьому світі в різних галузях суспільного життя: економіки, фінансово-банківській справі, посередницьких підприємницьких структурах, підпільному виготовленні та збуті алкогольних напоїв, наркобізнесі, тощо [3, с. 46]. Феномен сучасного суспільства перехідного періоду характеризується зростанням злочинності [1, с. 7], основною ознакою якою є її економічне спрямування. Злочинність перейшла державні кордони і набула транснаціонального характеру. Світова практика свідчить про втручання організованої злочинності в різні сфери життєдіяльності суспільства [5, с. 229].

Організована злочинність утворює значну небезпеку для суспільства, особливо коли воно знаходиться в стані реформування та розбудови державно-правової системи. Саме така, сприятлива для організованої злочинності ситуація, містить у собі загрозу її проникнення практично у всі сфери суспільних відносин [2, с. 17].

Сучасна організована злочинність вирізняється такими основними ознаками:

1. швидка адаптація до нових соціально-політичних і економічних умов, використання їх на свою користь;

2. централізація і монополізація кримінального капіталу, що обумовлює високу активність в економічній сфері, перехід до експлуатації злочинної індустрії;

3. використання легального бізнесу для прикриття злочинної діяльності і відмивання коштів;

4. посилення боротьби за економічний вплив і політичну владу, інфільтрація в інститути держави;

5. підвищення організованості, професіоналізації і інтелектуалізації злочинної діяльності;

6. кооперація злочинних угруповань на регіональному і транснаціональному рівнях;

7. ускладнення організаційних структур із виділенням обов'язкових структурних ланок, функціонально-цільових елементів і тимчасово-функціональних ланок, диференціація функцій з виокремленням організаційно-управлінської групи, фінансового відділу, групи виконавців, контролю і безпеки тощо;

8. цілеспрямоване вироблення тактики дій і стратегічних цілей, планування діяльності;

9. створення системи захисту від контролюючих і правоохоронних органів;

10. руйнація існуючої системи духовних цінностей, формування позитивного іміджу правопорушника.

Серед ознак, що характеризують організовані злочинні структури, можна виділити загальні, властиві будь-якому виду формувань, і специфічні, характерні тільки злочинним співтовариствам (організаціям) і об'єднанням організованих груп.

До числа загальних ознак відповідно до закону належать, насамперед, усталеність структур, їхня згуртованість для вчинення одного або декількох кримінальних правопорушень.

Усталеність у широкому розумінні слова є спроможність системи не відхилитися від заздалегідь обраної мети під впливом випадкових обставин і зберігати рівновагу під впливом зовнішніх чинників.

Організована злочинність – стійке явище, що важко піддається службово-профілактичному впливу, оскільки внутрішня криміногенна зараженість учасників злочинного співтовариства постійно підігривається їхнім взаємовпливом, а самовільний відхід когось із них від злочинного середовища нерідко жорстоко карається. Психологічно

основою організованості угруповання є насамперед, мета спільної злочинної діяльності [4].

Якщо розглядати організовані злочинні структури як специфічну систему, то ознаками її усталеності є:

- визначення засобу вчинення заздалегідь задуманого кримінального правопорушення (об'єкта і предмета злочинного посягання, місця і часу вчинення, засобів збуту викраденого і приховання кримінального правопорушення). Це завдання вирішує, як правило, організатор кримінального правопорушення;

- організованість злочинної групи (визначення необхідної кількості виконавців і їх добір, досягнення домовленості між учасниками формування про роль кожного на тій чи іншій стадії підготовки, вчинення і приховання кримінального правопорушення), створення фондів коштів злочинної структури – «общака», їхня цілість і визначення порядку використання (придбання транспортних засобів, помешкань, зброї й інших знарядь вчинення кримінального правопорушення, підготовка членів злочинної групи (володіння зброєю, прийомами боротьби і т.ін.);

- збір інформації про об'єкт і предмет злочинного посягання (вивчення кон'юнктури; вибір об'єктів, збір інформації про неї, вивчення системи охорони і забезпечення безпеки; пошук осіб, які могли б сприяти вчиненню кримінального правопорушення; пошук технічних засобів учинення кримінальних правопорушень, зброї, транспорту і т.ін.);

- доведення злочинного задуму до виконавців, інструктаж, визначення частки кожного в розподілі коштів, здобутих злочинним шляхом, координація злочинної діяльності, особливо при її здійсненні в різних регіонах, установа контактів з іншими злочинними структурами і т.ін.;

- визначення засобів протидії правоохоронним органам (дезінформація, підкуп, залякування, фізичний вплив на потерпілих і свідків, використання корумпованих зв'язків органів влади, засобів масової інформації, забезпечення технічної переваги кримінальної структури над правоохоронними органами, конспірація злочинної діяльності, кримінальна розвідка і контррозвідка).

Відмітними ознаками, властивими злочинним співтовариствам (організаціям), є згуртованість організованої групи (організації) для вчинення тільки тяжких або особливо тяжких кримінальних правопорушень; учинення зазначених кримінальних правопорушень об'єднанням організованих груп.

Згуртованість злочинного співтовариства (організації) забезпечується шляхом об'єднання в нерозривне ціле членів організованої структури. Це не тільки чіткий розподіл ролей між

учасниками формування, але й установлення довірчих взаємовідносин, суворой дисципліни, контролю з боку організаторів за виконавцями кримінального правопорушення, їх матеріальна підтримка, взаємодопомога і встановлення атмосфери невідворотності покарання за невиконання прийнятих організаторами рішень.

Можна дійти висновку про подальшу еволюційну трансформацію організованої злочинності. Незважаючи на різноманітність внутрішньої побудови, сферу і методи діяльності, основними тенденціями та напрямками подальшого розвитку організованих злочинних структур у сучасних умовах є чітко визначена тенденція до розширення нових сфер впливу та зміцнення своїх позицій у сфері політики, правоохоронній і судовій системі та об'єднання у так звані, кримінальні альянси, для реалізації масштабних кримінальних «проектів».

Насамперед необхідно запровадити системну протидію організованій злочинності та «тінізації» економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів.

Література:

1. Дрьомін В. М. Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства. Одеса: Юридична література, 2009. 613 с.

2. Джужа О.М. Феномен – організована злочинність: Міжвідомчий наук.дослід.центр при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України / О.М. Джужа, В.В. Василевич. *Боротьба з організованою злочинністю (теорія і практика)*. 2001. № 3. С. 15-25.

3. Даньшин І. М. усталені форми злочинності: кримінологічний нарис. Харків: Акта, 2002.

4. Єфремов С.О. Організоване злочинне угруповання та його ознаки. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2001. № 4. Режим доступу: http://mndc.com.ua/menus/view/4_2001.

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЯК НАУКИ

Носуленко І. І.

студентка 3 курсу

факультету права, економіки та кібербезпеки

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Калімбет І. Л.***

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики

факультету права, економіки та кібербезпеки

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

У 19 столітті почався по-справжньому науковий пошук методів і засобів, що створюють спроможність у вирішенні завдань з розкриття злочину.

У 19 столітті відзначається видатними науково– технічними відкриттями й винаходами, які створили можливість для пошуку речових доказів, виявлення ознак невідомого злочинця та його подальшого встановлення, викриття та ідентифікації.

Види: 1) На основі даних антропології співробітник поліцейської префектури Парижа Альфонс Бертільон у 1879 р. запропонував реєстрацію та ідентифікацію злочинців їхніми антропометричними даними шляхом виміру частин тіла.

2) У 1839 з'явилось повідомлення про винахід фотографії, який здійснили французькі інженери Дагер і Ньепс. В 70-ті р. було запропоновано робити фотозйомку злочинців в фас і профіль для подальшої їх реєстрації та упізнання. Бертільон сконструював спеціальну фотоустановку для здійснення впізнавальної фотозйомки, розробив правила, розробив спосіб здійснення впізнавальної фотозйомки.

3) У 1879 р. англійський чиновник Уільям Хермель та шотландський лікар Генрі Фолдс, прийшли до висновку про неповторність та індивідуальність папілярних візерунків пальців рук. З 1897 р. система дактилоскопічної реєстрації та ідентифікації була запроваджена в Індії, а з 1905 р. в країнах США і Європи.

В Росії дактилоскопія почала застосовуватися в тюрмах з 1906 р, в поліції з 1907 р. В 1909 р. у Варшаві, в 1911 р. в Одесі, а в 1912 р. у Санкт-Петербурзі були проведені перші дактилоскопічні експертизи в Росії.

4. Криміналісти в 19 ст. стали проводити наукові дослідження з вивчення механізму слідоутворення. Експертні дослідження слідів людини або на тілі людини та тварин, знярядь злomu проводили судові медики.

5. Розповсюдження вогнепальної зброї серед населення та її використання у вчиненні злочинів викликало необхідність у дослідженні слідів та обставини пострілу ,самої зброї та боєприпасів.

В 1889 р. судовий медик Аакассаль підтвердив наявність особливостей сліди нарізів відстріляної кулі,що утворює можливість ідентифікації конкретної зброї.

6. В 19 ст. більшого значення набувають документи офіційного та особистого характеру, що стало використовуватися злочинцями для їхньої підробки, підпису й почерку їх виконавців.

В цей період почалося наукове дослідження письма і техніко криміналістичне дослідження документів.

Розвиток криміналістики у I половині XX століття

Німецький криміналіст-вчений і практик Альберт Вейнгарт в роботі «Криміналістична тактика. Керівництво з розслідування злочинів» проголошував, що розслідування кожного злочину повинно здійснюватися за певним методом, за систематично розробленим планом, пропонував застосувати розроблену ним програму розслідування.

Швейцарський криміналіст професор Лозанського університета в 1911 р. видає працю «Наукова техніка розслідування злочинів» в якій висвітлюються питання,пов'язані з тактикою проведення огляду і обшуку, особливостями розслідування деяких видів злочинів. В 1914 р. публікується робота криміналіста Альберта Гельвіга «Сучасна криміналістика»– психологія злочинців,підозрюваного, спосіб викриття підозрюваного.

У 20-ті р. з'являються цікаві роботи німецьких криміналістів Еріха Анушата «Мистецтво розкриття злочинів і закони логіки» та Ганса Шнейкерта «Вчення про прикмети для впізнання», «Таємниця злочинця та шляхи до її розкриття».

Певним підсумком досягнень криміналістики ,як науки щодо методів і засобів розкриття злочинів можна вважати видану працю в 1949 р. «Настільна книга слідчого».

Розвиток криміналістики в II половині XX століття

В 50-60 -ті р. продовжувались криміналістичні дослідження проблем криміналістичні техніки ,ідентифікації та судової експертизи, методики розслідування окремих видів злочинів .

Криміналістика -наука про закономірності виникнення, збирання, дослідження і використання доказів та оснований на таких

закономірностях засобах і методах судового дослідження і запобігання злочинів.

1970-1990 роки стали новим кроком у розвитку криміналістики. Особливу увагу в цей період було приділено теорії та методології криміналістики.

Іntenсивно розвивались криміналістичні дослідження в Україні.

В 1973 р. вийшов перший підручник з криміналістики, що включав вступ, кримінальну техніку, а в 1988 р.– його друга частина – методика розслідування окремих видів злочинів.

Сучасний стан криміналістики в Україні

В 90-ті р. були захищені докторські дисертації з питань криміналістичного науковознавства, проблем слідчої діяльності, криміналістичної тактики, криміналістичного прогнозування, розслідування осередків злочинів.

Криміналістична підготовка співробітників слідчих та оперативних підрозділів правоохоронних органів України проводиться в Національному університеті «Одеська юридична академія», в національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Національна академія внутрішніх справ.

В Україні створена мережа експертних установ Міністерства Юстиції, науково– дослідні інститути судових експертиз, здійснюють науково-методичні розробки. У складі Міністерства внутрішніх справ діють експертні служби: Державно науково– дослідний експертно–криміналістичний центр МВС України та науково-дослідні криміналістичні центри головних управлінь внутрішніх справ в обласних центрах, в УМВС окремих міст та на транспорті.

Вчені-криміналісти України ведуть співпрацю та мають наукові зв'язки з навчальними закладами, практичними органами та окремими криміналістами багатьох зарубіжних країн. Створено Міжнародний конгрес криміналістів, здійснюють участь криміналісти в міжнародних конференціях, що проводяться в Україні та в інших країнах.

Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого з 2010 р. видається міжнародний науково-практичний журнал «Криміналіст», на сторінках якого авторами різних країн висвітлюються актуальні питання криміналістики та судової експертизи.

Література:

1. Криміналістика: підручник / В.В. Пяковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексеев та ін. К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.

2. Шеремет А.П., Криміналістика: навч. пос. (для студ. вищ. навч. закл.) А.П. Шеремет 2-ге [вид.]. К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
3. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К.О.Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А.Чаплинська]. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. – 480 с.
4. Криміналістика: навчальний посібник / за заг. ред. С.В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 540 с.
5. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та ін. К : Видавничий дім «Ін. Юре», 2003.
6. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. К : Кондор, 2005.
7. Криміналістика: підручник / За ред. М.І. Скригонюка. К., 2005. 496 с.

ОЗНАКИ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Олейник І. О.

*студентка 2 курсу магістратури
спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Угода про примирення – це добровільна угода, яка укладається між потерпілим, підозрюваним чи обвинуваченим за ініціативою даних осіб, змістом якої є перелік дій обвинуваченої особи, спрямованих на найшвидше і повне відновлення прав потерпілого. Як зазначив Верховний Суд у постанові від 06.12.2018 у справі № 756/11661/17 угода про примирення являє собою ключовий інструмент узгодження інтересів учасників кримінально-правового конфлікту та забезпечення їх балансу. Адже сторони шляхом компромісних і взаємовигідних рішень між собою адаптують норми права про примирення щодо конкретного (їх) випадку, чим задовольняють свої інтереси, а в результаті і суспільні (публічні) інтереси.

Можемо погодитись з Р. В. Новаком, який розмежував ознаки угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим на процесуальні та соціально-психологічні.

Процесуальними ознаками є: оптимізація кримінального провадження шляхом укладення угоди про примирення (може відбуватися одразу після вручення особі повідомлення про підозру, що зумовлює недоцільність проведення подальшого досудового розслідування, доведення винуватості обвинуваченого в судовому порядку); розвантаженість судової системи – під час укладення угоди про примирення її сторони позбавляються права на оскарження вироку в апеляційному та касаційному порядках з підстав, визначених у п. 1, 2, ч. 1 ст. 473 КПК України; доступність – медіація у кримінальному провадженні сьогодні є невід’ємною частиною кримінального процесу [1, с. 71]; угода як спосіб врегулювання кримінально-правового конфлікту; обмежене коло осіб, які мають право ініціювати та брати участь у проведенні домовленостей стосовно угоди про примирення відповідно до ч. 1 ст. 469 КПК України; можливість залучення інших осіб до проведення домовленостей стосовно укладення угоди про примирення, так званих медіаторів. чітке визначення проваджень, у яких може бути укладена угода про примирення; наявність конкретних стадій кримінального процесу, на яких може бути укладена угода; специфічний, індивідуальний зміст угоди; обов’язковість; чітко визначенні законодавством правові наслідки невиконання угоди; судова перевірка, суть якої полягає у встановленні судом наявності підстав, необхідних для затвердження угоди [2, с. 275].

До соціально-психологічних ознак належать: визнання важливості почуттів та потреб потерпілого, що проявляється в можливості для жертви розповісти про свої потреби та переживання, бути почутим, зустріти розуміння та підтримку; прийняття правопорушником відповідальності за спричинену шкоду, що передбачає визнання провини та готовність до відшкодування нанесених збитків; ця особливість визначає основу взаємодії правопорушника та потерпілого під час процедури примирення; самовизначення сторін – надання сторонам повноважень щодо пошуку та прийняття взаємоприйняттого для них рішення; лише учасники кримінального конфлікту є компетентними у вирішенні проблеми; конфіденційність – усі учасники процедури беруть на себе зобов’язання не поширювати будь-яку інформацію, що стала їм відома, без згоди другої сторони; єдиний документ, який може бути використано під час розгляду кримінального провадження в суді, – угода про примирення сторін; добровільність – процес примирення може відбуватись лише за умови добровільної згоди

сторін на участь у ньому; як потерпілий, так і правопорушник можуть відмовитись від даної процедури на будь-якому її етапі [3, с. 152-153].

Отже, угода має безперечний ряд переваг, зокрема швидкий розгляд справи, звільнення особи від відбування покарання, погодження розміру та порядку відшкодування шкоди. Незважаючи на можливість самостійного узгодження умов угоди, законодавство встановлює вимоги, в рамках яких мають діяти сторони угоди. Запорукою затвердження угоди судом є належне її оформлення та дотримання встановлених законом вимог.

Література:

1. Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / Р. В. Новак ; Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2015. 214 с.

2. Турман Н. Поняття та значення угоди про примирення у кримінальному процесі України. Підприємництво, господарство і право. № 12. 2017. С. 273-277.

3. Черновський О. К., Федіна А. В. Психологічні особливості укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим. Європейські перспективи. 2014. № 1. С. 149–155.

УГОДА ПРО ПРИМИРЕННЯ. ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Ольшак М. В.

*студента 2-го курсу магістратури
спеціальності 081 «Право»*

*факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет*

*Науковий керівник: **Неледва Н. В.***

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права, економіки та кібербезпеки*

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Медіація є одним з найпоширеніших у світі альтернативних способів урегулювання конфліктів (спорів). Упровадження медіації в Україні є актуальним напрямком реформування системи доступу громадян до

справедливого правосуддя та ефективним засобом зниження конфліктного потенціалу суспільства в цілому [2, с. 101].

«Відновне правосуддя» означає будь-який процес, який дозволяє особам, яким було завдано шкоди злочином, та особам, які несуть відповідальність за цю шкоду, у випадку їх добровільної згоди, активно брати участь у вирішенні питань, що виникають у зв'язку зі скоєнням правопорушення, за допомогою безсторонньої третьої сторони, яка має спеціальну підготовку [1].

Проте, в Україні відома велика проблема із прийняттям Закону України «Про медіацію», який міг би уніфікувати термінологію, порядок, принципи, засади, а також коло осіб, які могли би здійснювати посередництво у конфліктах між сторонами.

Важливим інститутом кримінального процесу, є особливі порядки кримінального провадження, а саме: угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим (далі – угода про примирення).

Угода про примирення, є гарним прикладом застосування у кримінальному процесі медіації.

Дана угода дозволяє потерпілому та підозрюваному/обвинуваченому самостійно визначити розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, порядок та характер її відшкодування, міру покарання для підозрюваного/обвинуваченого або звільнення його від відбування покарання з випробувальним строком.

Угода про примирення являє собою ключовий інструмент узгодження інтересів учасників кримінально-правового конфлікту та забезпечення їх балансу. Адже сторони шляхом компромісних і взаємовигідних рішень між собою адаптують норми права про примирення до конкретного (ix) випадку, чим задовольняють свої інтереси, а в результаті й суспільні (публічні) інтереси [8].

Наприклад по справі 608/2388/20 між потерпілим та підозрюваним була укладена угода про примирення. Обвинувачений звинувачувався у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 119 КК України, тобто у вбивстві через необережність.

30 жовтня 2020 року згідно вимог ст. 471 КПК України укладено угоду про примирення між потерпілим та підозрюваним, згідно якої вони дійшли згоди щодо правової кваліфікації дій обвинуваченого.

Вислухавши учасників кримінального провадження, розглядаючи питання про затвердження угоди про примирення, суд затвердив угоду про примирення, укладену між потерпілим та підозрюваним.

Суд визнав підозрюваного винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 119 КК України, призначивши

йому узгоджене сторонами кримінального провадження покарання, у вигляді 3 років позбавлення волі.

На підставі ст. 75 КК України, враховуючи тяжкість кримінального правопорушення, особу винного та інші обставини справи, можливість виправлення засудженого без відбуття покарання, Суд звільнив винного від призначеного покарання з випробуванням, встановивши іспитовий строк на 1 (один) рік [6].

Проте при застосуванні учасниками кримінального провадження угоди про примирення на практиці, бувають випадки зловживання такою угодою.

Можуть трапляються випадки, коли прокурор навмисно перекваліфіковує злочин, аби його тяжкість відповідала вимогам щодо укладення угоди. Звісно, прокурор зацікавлений у швидкому завершенні кримінального провадження, але учасники провадження мають самостійно контролювати дотримання вимог законодавства, оскільки суд перевірить кваліфікацію злочину й не затвердить угоду.

Також дуже важливо, щоб сама угода містила у собі зазначення сторін кримінального провадження, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені статтею 473 Кримінального процесуального Кодексу, а також наслідки невиконання угоди [5].

Невиконання зазначених вимог тягне за собою відмову у затвердженні угоди між потерпілим та підозрюваним/обвинуваченим. **Крім того, повторне звернення з угодою про примирення не допускається.** Таким чином дуже важливо, щоб сторони при укладенні угоди не допустили порушення вимог змісту угоди, оскільки навіть, якщо сторони через необізнаність не зазначили вище зазначені вимоги ст. 471 КПК, Суд не буде затверджувати угоду про примирення через не дотримання вимог КПК.

Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).

Варто зазначити, що за участю третьої сторони (медіатора) у відновному правосудді, у останнього має бути відповідна кваліфікація та досвід укладання таких угод. Необізнаність у чинних положеннях кримінального законодавства може привести до надання неякісної правової допомоги при укладенні угоди про примирення між сторонами кримінального провадження. Суддя не буде враховувати, що сторони скористались неякісними послугами третьої сторони, а як результат, – це буде відмова у затвердженні угоди про примирення.

Укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. Наведена норма дозволяє зловживати процесуальним правом, оскільки підозрюваний/обвинувачений таким чином може затягнути процес розгляду кримінального провадження. Тобто якщо угоди досягнуто під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди.

Також варто зазначити, що прийняття угоди про примирення тягне за собою деякі правові наслідки, такі як:

- Для підозрюваного чи обвинуваченого – обмеження права оскарження вироку;

- Для потерпілого – обмеження права оскарження вироку та позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди.

Угода про примирення є дієвим, але дуже тонким інструментом, який зберігає час і нерви всім учасникам провадження. Угода має безперечну низку переваг, як-от: швидкий розгляд справи, звільнення особи від відбування покарання, погодження розміру й порядку відшкодування шкоди. Незважаючи на можливість самостійного узгодження умов угоди, законодавством встановлено вимоги, у межах яких мають діяти сторони угоди. Запорукою затвердження угоди судом є належне її оформлення й дотримання визначених законом вимог. Проте все одно потребують коригувань пов'язаних із термінами укладення, врегулюванням прав та обов'язків учасників кримінального провадження, а також немало важливим є надання попередньої консультації суду з затвердження угоди про примирення, що у свою чергу дозволить учасникам дотримати вимоги укладення угоди про примирення і не допустить відмову у затвердженні угоди, або користуванням послуг медіаторів, які мають відповідну кваліфікацію, проте на даний момент нормативний акт, який регулював би діяльність посередника між сторонами конфлікту приймається роками.

Література:

1. Рекомендація CM/Rec(2018)8 Комітету Міністрів державам-членам щодо відновного правосуддя у кримінальних справах.
2. Медіація у професійній діяльності юриста Підручник За редакцією Наталі Крестовської, Луїзи Романадзе, видавництво «Екологія», 2019 р., с. 101.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий 13.04.2012 № 4651-VI редакція від 08.08.2021 р.
4. Кримінальний Кодекс України, прийнятий 05.04.2001 № 2341-III, редакція від 16.09.2021 р.
5. Постанова Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 № 13.
6. Єдиний державний реєстр судових рішень, справа № 608/2388/20 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93426572>
7. Єдиний державний реєстр судових рішень – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/40287681>
8. Архів електронного видання Юрист та закон – https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA013585

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Панченко К. Ю.

*студентка магістратури факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
Науковий керівник: **Опольська Н. М.**
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

Злочинність неповнолітніх сьогодні є, мабуть, однією з найсерйозніших і насущних проблем сучасності, оскільки негативно позначається на фізичному і духовному здоров'ї підростаючого покоління і тим самим негативно впливає на подальший розвиток суспільства.

Незважаючи на те, що спостерігається позитивна динаміка в статистиці злочинності неповнолітніх, кримінальна обстановка в підлітковому середовищі залишається несприятливою. Більш того,

турбують її якісні показники, а саме: значна кількість тяжких кримінальних правопорушень, зростання кримінального професіоналізму неповнолітніх злочинців, велика кількість кримінальних правопорушень, скоєних у групі, зловживання підлітками алкоголем, наркотичними і токсичними речовинами, «омолодження» злочинності та придбання стійкого рецидивного характеру.

Такі характеристики злочинності в молодіжному середовищі позбавляють суспільство перспектив встановлення в найближчому майбутньому соціальної рівноваги і благополуччя. Тому держава і суспільство повинні забезпечити моральне здоров'я молодого покоління і застосовувати необхідні заходи для повернення в суспільне життя неповнолітніх осіб, які раніше вчинили кримінальне правопорушення. Умовами досягнення даної мети є чітке нормативне регулювання їх кримінальної відповідальності, забезпечення соціального добробуту цієї категорії громадян, забезпечення їх правового виховання, підвищення рівня їх правосвідомості та правової культури.

На жаль, сьогодні відчувається недостатня розробленість на законодавчому рівні теоретично обґрунтованих і практично значущих кримінально-правових заходів впливу на неповнолітніх порушників кримінального закону і ряд інших обставин, які сприяють злочинній поведінці неповнолітніх.

Кримінальний кодекс України передбачає 5 основних: штраф; громадські роботи; виправні роботи; арешт; позбавлення волі на певний строк, та 2 додаткових видів покарань: штраф та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, які можуть бути призначені неповнолітнім [1].

Аналіз положень даних норм і практики їх призначення дозволив дійти до висновку, що обґрунтованість і ефективність деяких з них викликає сумніви. Так, викликає сумнів доцільність застосування покарання у вигляді позбавлення права займатися певною діяльністю. По-перше, застосування даного виду покарання можливо до осіб, які займаються такою діяльністю, тобто мають постійну або тимчасову роботу, а переважна більшість неповнолітніх не зайняті взагалі будь-якою діяльністю.

Особливістю кримінальної відповідальності неповнолітніх є проблема віку настання кримінальної відповідальності, яка є однією з найбільш актуальних і обговорюваних сьогодні.

Як відомо, протягом багатьох століть вчені намагалися визначити оптимальний вік настання кримінальної відповідальності неповнолітніх. При цьому пропонувалися різні варіанти відповідно до тяжкості вчиненого кримінального правопорушення.

Чинне кримінальне законодавство передбачає вікову «ступінчастість» настання кримінальної відповідальності для неповнолітніх: з 14 років настає кримінальна відповідальність за ряд кримінальних правопорушень, які характеризуються підвищеною суспільною небезпекою, з 16 років встановлений загальний критерій настання кримінальної відповідальності, з 18 років – у випадках, пов’язаних з досягненням повноліття.

Важливо зауважити, що в основі визначення віку кримінальної відповідальності знаходиться рівень свідомості людини, його здатність усвідомлювати те, що відбувається, і відповідно до цього, осмислено здійснювати свої дії. Деякі вчені вважають, що малолітні особи, не можуть бути суб’єктами кримінального правопорушення, оскільки в силу свого віку не мають можливості в достатній мірі керувати своїми вчинками.

О.А. Плашовецький підкреслює, що законодавець, встановлюючи вік настання кримінальної відповідальності, керувався психічним критерієм, тобто можливістю суб’єкта усвідомлювати в момент вчинення кримінального правопорушення фактичний характер і суспільну небезпеку свого діяння (дії або бездіяльності) і керувати ними [2, с. 130].

Однак слід зауважити, що в дійсності, ступінь соціальної зрілості неповнолітніх різна. Н.Г. Таран відзначала, що вікові параметри, визначені статтею КК України (16 і 14 років), взяті законодавцем з запасом. На її думку, розуміння заборонності і караності, а також здатність до свідомо-вольового контролю своїх вчинків формуються у дитини значно раніше [3, с. 104].

У зв’язку з цим, на протязі вже довгого періоду часу обговорюється питання про зниження віку кримінальної відповідальності неповнолітніх. У науковій літературі можна зустріти позиції про необхідність зниження віку до 12 років за кримінальні правопорушення, при вчиненні яких відповідальність в даний час настає з 14 років.

Досить часто відзначається, що сучасне покоління підлітків і молоді дорослішають набагато раніше, в зв’язку з чим, зниження віку притягнення до кримінальної відповідальності необхідне і викликане сучасними реаліями життя суспільства.

Безумовно, не варто забувати, що в чинному Кримінальному кодексі також є кримінальні правопорушення, які не можуть бути вчинені неповнолітніми і, отже, вони не можуть нести кримінальну відповідальність. До таких складів цілком можна віднести посадові кримінальні правопорушення, в яких є наявність спеціального суб’єкту, тобто особи, яка наділена професійними повноваженнями.

Якщо звернутися до світової ювенальної практики, можна побачити, що єдиної моделі віку притягнення до кримінальної відповідальності не

сформовано. Так, в Індії, Ірландії та Сінгапурі вік кримінальної відповідальності настає – з 7 років; в США, Австралії, Великобританії і Швейцарії – з 10 років; у Франції – з 13 років; в Німеччині і Японії – з 14 років; в інших країнах Євросоюзу – від 13 до 18 років [4, с. 115].

Наприклад, в Швейцарії існує спеціальний кримінальний кодекс для неповнолітніх і самостійне кримінально-процесуальне законодавство щодо розглянутих осіб – Ювенальний кримінальний-процесуальний кодекс, який поширюється на осіб з 10 до 18 років [4, с. 116].

Крім цього, розгляд кримінальних справ щодо неповнолітніх здійснюється спеціалізованими судами при обов'язковій участі спеціально уповноважених прокурорів.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, якщо вести мову про зниження віку кримінальної відповідальності, то тільки в разі введення повноцінної системи ювенальної юстиції в Україні, яка передбачає спеціальні органи, які розглядають подібні справи, спеціальні покарання і виправні установи.

Разом з тим необхідно констатувати, що сьогодні в Україні відсутні реальні механізми допомоги «складним» підліткам, не існує справжньої система виправлення і психологічної реабілітації малолітніх злочинців.

Таким чином, система кримінальної відповідальності неповнолітніх вимагає постійного поліпшення і актуалізації. Зарубіжний досвід призначення покарання неповнолітнім неоднозначний. Безсумнівно, існують ефективні методи профілактики дитячої злочинності, проте при запозиченні тих чи інших положень слід адаптувати їх під національну правову систему, а не сліпо копіювати.

Для профілактики підліткової злочинності в першу чергу необхідно підвищувати рівень правової культури, і не тільки у неповнолітніх, а у всіх категорій населення.

Вважаємо, що зниження віку кримінальної відповідальності не знизить рівень дитячої злочинності. Слід виробити механізм раннього виявлення підлітків, які перебувають у «групі ризику», для профілактики вчинення кримінальних правопорушень такими особами.

Створення дитячо-юнацьких організацій, що працюють на постійній основі, допоможе залучити підлітків в суспільно-корисну діяльність, тим самим обмежуючи їх спілкування з особами, з девіантною поведінкою.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон від 5 квітня 2001 р. № 2341–III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.08.2021).

2. Плашовецький О. А. Кримінально-правова диференціація віку : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук:

12.00.08 кримінальне право і криминологія; кримінально-виконавче право / О.А. Плашовецький; Міністерство освіти і наук України, Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права». Львів, 2017. 200 с.

3. Таран Н. Г. До питання про вік кримінальної відповідальності. Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 09–10 верес. 2016 р.). Одеса : Причорномор. фундація права, 2016. С. 103–105.

4. Андрусак Г. М. Кримінальна відповідальність неповнолітніх за законодавством зарубіжних країн. *Правова позиція*. 2020. № 2 (27). С. 114-119.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ

Пасканний В. О.

*магістр кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Для успішного виконання завдань кримінального провадження велике значення приділяється фактору часу. У зв'язку з тим, що процесуальне законодавство в основному оперує імперативними нормами, в процесуальних кодексах, в тому числі й в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК), встановлюється велика кількість юридичних обов'язків, а звідси, – й строків їх виконання.

Будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невиправданої затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням КПК.

Будь-які строки, що встановлюються прокурором або слідчим суддею, мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень та не перешкоджають реалізації права на захист [1, с. 338]. З ціллю забезпечення швидкого та повного розслідування і судового розгляду у кримінальному процесуальному законодавстві існує інституція

процесуальних строків. Збирання, перевірка та закріплення доказів вимагає жорстких меж і обмежень: не можна допустити, щоб процес доказування продовжувався надмірно довго. Встановити істину у кримінальному провадженні в кожному конкретному випадку з урахуванням його складності можливо у визначені строки.

Відповідно до КПК України засадою кримінального провадження є розумні строки, тобто кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті у розумні строки. Критерій розумного строку – поняття суб'єктивне і залежить не тільки від складності кримінального провадження та поведінки його учасників, а й від способу здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень, передбачених чинним КПК України.

Процесуальні строки в кримінальному процесі є різновидом процесуальних гарантій. Цей висновок має принципове значення для правильного розуміння і застосування кожної норми закону, яка містить вимогу про додержання визначеного строку.

Згідно із ст. 28 КПК України проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження – суд. Кримінальне провадження щодо особи, яка тримається під вартою, неповнолітньої особи повинно бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово [2].

Правове поняття строків у кримінальному процесі визначається тією роллю, яку вони виконують в регулюванні процесуальної діяльності учасників процесу. Кожна норма процесуального закону є певною процесуальною гарантією. В кримінально-процесуальній науці під процесуальними гарантіями розуміють передбачені кримінальним процесуальним законодавством засоби забезпечення досягнення завдань кримінального провадження і охорони прав та законних інтересів осіб, які беруть участь у ньому.

Процесуальні строки в кримінальному процесі є різновидом правових засобів, спрямованих на забезпечення правильного здійснення по кожному кримінальному провадженню визначених законом завдань, тобто різновидом процесуальних гарантій. Цей висновок має принципове значення для правильного розуміння і застосування кожної норми закону, яка містить вимогу про додержання визначеного строку .

Процесуальний строк обов'язково пов'язаний з якою-небудь процесуальною дією або сукупністю дій (іноді утримання від них) [3, с. 325]. Це пояснюється тим, що строки в кримінальному процесі застосовуються не інакше як засіб регулювання процесуальних відносин, що складаються з окремих дій (утримання від дій) осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Закінчення строків реалізації права призводить до втрати можливості з боку носія цього права ним скористатися. Чим більш важливим є дане процесуальне право, тим важливішим є і значення строку. У разі пропуску такого строку з поважних причин він може бути поновлений у встановленому порядку з відновленням і втраченої у зв'язку із закінченням строку можливості реалізувати право.

Закінчення строку виконання обов'язку не спричиняє його припинення. Обов'язкова дія повинна бути виконана і після закінчення строку. Пропуск строку виконання обов'язку, на відміну від пропуску строку реалізації права, спричиняє астосування до осіб, що пропустили строк, дисциплінарних стягнень, заходів забезпечення кримінального провадження. Необхідно зазначити, що строками визначаються часові межі існування правовідносин у кримінальному процесі, в їх межах повинно відбутися здійснення прав і виконання обов'язків учасниками кримінального провадження. Правові норми встановлюють не тільки «що» і «як» потрібно зробити, але і «в які строки». Отже, процесуальні строки, як правило, є обов'язковим елементом поведінки відповідного учасника кримінального провадження і виступають як один з показників правомірності юридичної діяльності учасників провадження.

Вивчення літератури з кримінального процесу свідчить про те, що до опрацювання визначення поняття строків зверталися багато вчених, і з розвитком науки кримінально-процесуального права дане поняття все більше розширювалося за рахунок включення до нього тих властивостей кримінально-процесуальних строків, якими не володіє категорія часу.

Отже, під процесуальним строком у найширшому значенні розуміється встановлений законом, підзаконним нормативним актом або рішенням уповноваженої на те посадової особи час для виконання суб'єктами кримінально-процесуальних відносин певних процесуальних дій (іноді утримання від них) або прийняття процесуальних рішень.

Згідно ч. 1 ст. 113 КПК України визначено, що процесуальні строки – це встановлені законом, прокурором або слідчим суддею проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії.

У кримінальному процесі не всі процесуальні дії регламентовані за допомогою строків. Надмірне регулювання процесу строками перешкоджатиме здійсненню стороною обвинувачення і судом своїх функцій. Закон не обмежує тривалість часу провадження більшості слідчих дій (обшуку, виїмки тощо), в деяких випадках передбачаються альтернативні строки (клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду) та строки умовні, тобто ті, які не є категоричними та можуть бути продовжені при визначених умовах у встановленому законом порядку (строки заходів

забезпечення кримінального провадження, строки досудового розслідування).

Не можна недооцінювати значення строків у кримінальному процесі. Будь-який строк, незалежно від способу його встановлення, призначення та тривалості, має велике значення [3, с. 106]. Перш за все, строки є найважливішим засобом, що слугує для стійкості права взагалі і впорядкуванню суспільних відносин, без якого практично неможливо уявити жодного нормативного акту, якою б юридичною силою він не був наділений. Встановлення в законі порядку обчислення, продовження і поновлення строків обумовлюється необхідністю досягнення завдань кримінального провадження та забезпечення законних інтересів і прав його учасників.

Процесуальні строки є необхідним організаційним заходом, що забезпечує оперативність та ефективність розслідування, а також судового провадження. Організує значення встановлених законом строків визначається тим, що вони забезпечують достатній час та обумовлюють необхідні темпи вирішення завдань, які стоять перед органами та посадовими особами, що безпосередньо провадять досудове розслідування і судове провадження. Без наявності встановлених кримінальним процесуальним законом строків, без їх належного дотримання при здійсненні кримінального провадження виникатимуть безліч порушень прав та законних інтересів особи, які усунути і поновити дуже складно, а іноді неможливо.

Таким чином, зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, однією з яких є розумні строки, а чинний КПК створює всі умови для їх дотримання. Важливо не тільки правильно, а й швидко розглянути матеріали кримінального провадження і своєчасно виконати прийняте рішення, а одним із засобів забезпечення достатньо швидкого провадження є встановлення процесуальних строків.

Література:

1. Неледда Н.В. Розумність строків» як нове поняття в КПК України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 338-341.
2. Кримінально-процесуальний кодекс: Закон України від 13квітня 2012 р. № 4651-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.
3. Леоненко М.І. Початковий момент перебігу розумного строку кримінального провадження. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 2). С. 325-333.
4. Сисоєнко Г.І. Процесуальні строки за КПК. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2017. № 5 (20). С. 106–113.

**РАСОВА ДИСКРИМІНАЦІЯ ЯК ЗЛОЧИН:
КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО
КРИМІНАЛЬНОГО АНТИДИСКРИМІНАЦІЙНОГО ПРАВА**

Пивовар Ю. В.

студентка магістартури факультету менеджменту та права

Вінницький національний аграрний університет

*Науковий керівник: **Опольська Н. М.***

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Сучасне міжнародне право визнає міжнародно-правову заборону расової дискримінації нормою *ius cogens*. Г. Шоу, аналізуючи критерії, за якими певні норми міжнародного права визнаються міжнародним співтовариством імперативними, висловлює думку, що «концепція *ius cogens* базується на визнанні фундаментальних, найголовніших загальнолюдських принципів» [1]. Таким чином було створено система міжнародних та національних юридичних норм, які забороняють расову дискримінацію та встановлюють кримінальну (національну та міжнародну) відповідальність за її прояви. Ці норми складають кримінальне антидискримінаційне право [2].

Не зважаючи на зусилля міжнародного співтовариства зі створення ефективного правового механізму протидії расовій дискримінації, історично стратифіковані соціуми виявились неготовими оперативно відреагувати на тенденційні зміни у правовій системі відповідно до міжнародних зобов'язань, а також до нової концепції міждержавного контролю за їх дотриманням. Тільки у ХХ столітті людство засудило дискримінацію членів суспільства на основі їх приналежності до певної раси, національності, релігії. Принцип пріоритету національного суверенітету та гарантоване право держав незалежно визначати як правову, так і соціальну політику, був змінений концепцією пріоритетності поваги прав людини та їх захисту навіть шляхом втручання міжнародного співтовариства у внутрішні справи держави [3]. Втім, обов'язок змінити соціальний устрій власної незалежної держави відповідно до волі світової спільноти сприймався неоднозначно, як деякими вченими і політиками, так і певними суспільствами в цілому [4]. Крім того, суспільство не завжди спроможне моментально трансформувати сприйняття певної поведінки як норми, в засудження та розуміння її злочинного характеру. Порівняно швидкий процес

міжнародно-правового визнання дискримінації як забороненої поведінки, в умовах ще існуючої психологічної упередженості, певною мірою не відповідав внутрішнім соціальним тенденціям [5]. Расова, національна або релігійна відмінність залишилась психо-криміногенним фактором, хоча мотиви, наміри, причини злочинної дискримінаційної поведінки дещо трансформувались у відповідь на інтенсивне впровадження політики по відновленню прав расових та національних меншин (affirmative action [6]) в багатьох державах.

На сьогодні термін «hate crime» впроваджений у законодавство багатьох країн, його можна розглядати як юридичну кваліфікацію особливого роду злочинів, вчинених під впливом почуття крайньої ворожості, ненависті до осіб іншої раси, національності, віросповідання, етнічного походження, політичних переконань, статі, віку, сексуальної орієнтації або людей з особливими потребами. Така дефініція впроваджена в кримінальне право деяких штатів США і ряду держав Західної та Центральної Європи. Ненависть може виступати як кваліфікуюча ознака спеціального дискримінаційного злочину та/або обтяжуюча обставина (Україна, РФ, США, Великобританія, та ін.). У тих країнах, що не сприйняли формальну юридичну кваліфікацію дискримінаційних злочинів як «злочинів на ґрунті ненависті», судова практика бере до уваги наявність мотиву ненависті, що тягне більше суворе покарання навіть під час відсутності формальної юридичної кваліфікації злочину як «злочину на ґрунті ненависті» (Греція, Німеччина, Швейцарія та ін.) [7].

Європи (ЄКРН) у своїй доповіді, оприлюдненої 12 лютого 2008 р., закликає українську владу вдосконалити механізм захисту від дискримінації людей, які проживають в Україні. На думку авторів доповіді, масштаби проблеми не можуть бути об'єктивно визначені через те, що міліція не реєструє окремо злочини расистського характеру. В цілому, органи влади неохоче визнають існування проблеми насильства, яке здійснюється групами скінхедів і яке влада воліє розглядати як спорадичні акти хуліганства. ЄКРН наполегливо рекомендує українським органам влади визнати все більш помітну присутність активних груп скінхедів і неофашистів в Україні. У зв'язку з цим Комісія рекомендує проводити відповідний моніторинг ситуації в тісному співробітництві з неурядовими та громадськими організаціями. Комісія відзначила, що кримінальне законодавство проти злочинів расистського характеру не було вдосконалено і покарання залишилось неадекватним, і відповідно, наполегливо рекомендувала внести зміни в Кримінальний кодекс України, які б більш ефективно сприяли здійсненню справедливого кримінального правосуддя за вчинення дискримінаційних злочинів і розпалення расовій ворожнечі [8].

Расова дискримінація в Україні не має глибинних історичних корінь, але наявність її проявів свідчить про те, що існують глибокі соціальні й психологічні причини, пов'язані з неприйняттям «чужого», соціальної дезорганізацією, маргіналізацією малозабезпечених шарів населення. Расова нетерпимість в Україні набуває ознак небезпечної соціальної хвороби, імунітет до якої відсутній, і це може привести до її гострої й україн небезпечної течії, у зв'язку із чим особливий інтерес і актуальність набуває проблема оптимізації заходів державного, зокрема кримінально-правового, реагування на прояви расової дискримінації.

Література:

1. Shaw M. N. International Law. 5th edition. «The concept of jus cogens is based upon an acceptance of fundamental and superior values». Cambridge University Press. 2003. P. 834.
2. Andrew Koppelman. Antidiscrimination Law and Social Equality. Law. Yale University Press. 1996. P. 288.
3. Mats R. Berdal, Spyros Economides. United Nations Interventionism 1991 – 2004. Cambridge University Press. 2007. P. 6.
4. Antony Anghie. Imperialism, Sovereignty, and the Making of International Law. Cambridge University Press. 2005. P. 380
5. Ian F. Haney Lopez The Social Construction of Race: Some Observations on Illusion, Fabrication, and Choice. Harvard Civil Rights. № 29. 1994. P. 62
6. Samuel Leiter, William M. Leiter. Affirmative Action in Antidiscrimination Law and Policy. SUNY Press (New York). 2002. P. 495.
7. European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). Third report on Ukraine. Adopted on 29 June 2007. Strasbourg. 12 February 2008.
8. Recommendations for all Governments of the 56 Participating States of the OSCE. Human Rights First: 30th Anniversary. URL: <http://www.humanrightsfirst.org/discrimination/pages.aspx?id=152>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Поварчук Н. С.

*аспірантка кафедри державно-правових дисциплін
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Використання надбав інформаційно-комунікаційних технологій по всьому світові зумовило необхідність їх правового регулювання. Провідними європейськими країнами були прийняті основні концептуальні документи щодо розбудови інформаційного суспільства, які лягли в основу українського законодавства. Чималу роль відіграв Європейський Союз у створенні правового базису регулювання інформаційного суспільства, що також активно було впроваджено в розбудову інформаційного суспільства в Україні. Таким чином, останніми роками було прийнято основні нормативно-правові документи, націлені на розвиток інформаційних технологій та їх упровадження в життя суспільства. Однак якість такого регулювання потребує однозначного свого розвитку та вдосконалення, оскільки існують значні недоліки, що породжують відставання України від провідних країн світу. Саме тому актуальним здається вивчення тих правових принципів та норм, які спрямовані на врегулювання та розвиток інформаційного суспільства в Україні.

Вітчизняними вченими, які займаються теоретичними розробками правового регулювання та правовідносин в інформаційному суспільстві та досліджують фактори, які впливають на цей процес, є: І. Арістова, Х. Бехруз, В. Биков, В. Білоус, І. Бачило, О. Вартанова, М. Вершинін, А. Гальчинський, О. Голобуцький, В. Даніл'ян, Т. Єршова, О. Ємельяненко, І. Кисарець, П. Клімушин, Н. Крестовська, А. Колодюк, О. Литвиненко, М. С. Мигович, М. Міхровська, І. Мукомела, П. Рабінович, О. Скаун, О. Соснін, О. Старіш, В. Хомяков, П. Цегольник, І. Чиж, С. Чукут, О. Шевчук та ін.

Метою дослідження є розкриття загальнотеоретичних основ змісту, природи і специфіки правового регулювання правовідносин в інформаційному суспільстві України, проаналізувати дослідження з правового регулювання інформаційного суспільства, розмежувати моделювання правового регулювання інформаційного суспільства; визначити сучасний стан і напрямки функціонування інформаційного суспільства в Україні.

Правове опосередковування становлення та функціонування інформаційного суспільства в Україні розпочалося відносно нещодавно порівняно з країнами Європи, США, Японії, і процес впровадження правових регуляторів триває досі і здійснюється нормами міжнародного та нормами національного права.

Аналізуючи національне законодавство, становлення інформаційного суспільства, зазначимо, що його правове регулювання відображено у нормах Основного Закону, а також здійснюється через норми, які закріплені у спеціальних законах Верховної Ради України, указах Президента, а також спеціально розроблених та затверджених Програмах, Планах дій та ін.

Регулювання основних засад становлення та розвитку інформаційного суспільства в національному законодавстві України, як вже зазначалось, здійснюється конституційними нормами. Так, стаття 34 Конституції України, згідно з якою кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [1], повністю відповідає ст. 10 Конвенції про захист прав та основних свобод людини. Ще одна з гарантій свободи слова і вільного вираження поглядів міститься у ст. 54 Конституції України, яка забезпечує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних та матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1].

Національна політика розвитку правового регулювання інформаційного суспільства в Україні передбачає перехід до пріоритетного науково-технічного та інноваційного розвитку; створення системи мотивацій щодо впровадження і використання ІКТ; підвищення ефективності культури і науки в інформаційному суспільстві, тощо [3]. З метою розбудови ефективного інформаційного суспільства було прийнято низку спеціальних нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини в інформаційній сфері, наприклад Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» . Закон покликаний створити сприятливі умови для ведення інноваційного бізнесу в Україні, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій і талановитих фахівців [2]. Для стимулювання розвитку цифрової економіки документ запроваджує правовий режим «Дія Сіті» та визначає організаційні, правові й фінансові засади його функціонування. Цей правовий режим передбачає спеціальні умови оподаткування, які будуть визначені Податковим кодексом України, а також було включено до порядку денного на розгляд Проект Закону України «Про заходи щодо стимулювання розвитку ІТ-індустрії в Україні» від 11.08.2020 № 3979. Законопроект спрямований на

підвищення рівня конкурентоспроможності та привабливості для іноземних та вітчизняних клієнтів (замовників) ІТ-індустрії за рахунок запровадження низки стимулюючих заходів.

В подальшому за рахунок інтеграційних процесів ІТ-індустрії в інші сфери економіки динамічний розвиток цієї галузі матиме позитивний вплив на українську економіку в цілому.[4]

Водночас і визначається, що серед важливих інтересів в інформаційній сфері вирізняється недостатній рівень розвитку національної інформаційної інфраструктури. До основних принципів інформаційно-правових відносин, за допомогою яких, власне, створювався правовий механізм врегулювання інформаційного суспільства, слід віднести такі: свобода вираження поглядів і переконань; відкритість права на інформацію; доступність інформації; свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; гарантованість права на інформацію [6]. Звичайно, ці принципи є не тільки галузевими основоположними засадами, але й втілюють базові ідеї законодавчого забезпечення прав людини на основі розроблених та чинних міжнародних стандартів у сфері інформаційних відносин.

Чималу роль в опосередковуванні інформаційного суспільства в Україні відіграють проекти, державні пропозиції, концепції та спеціально створені підрозділи й структури державних органів, які займаються розробкою стратегій подальшого розвитку, порівняльним аналізом ситуації в Україні з результатами міжнародних вимірювань процесу формування інформаційного суспільства, наданням своєчасної консультативної допомоги та відформатованих стандартів згідно з міжнародними показниками.

Враховуючи вищенаведене, вбачається за необхідне не обмежуватись лише наданням пільг інноваційному бізнесу та інвесторам в технології, а також створити більш гнучке правове регулювання для залучення капіталу, охорони прав інтелектуальної власності, віддаленої та попроектної роботи, залучення іноземних талантів, укладення договорів онлайн, а також забезпечити свободу договору та безпеку ведення інноваційного підприємництва. Державна воля апарату країни, насамперед, повинна ґрунтуватися на сформованості в політичних діячів, державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування нового типу світогляду, інформаційних інтересів та вмій, інформаційної культури, що є адекватним новому щаблю цивілізаційного розвитку. Стратегія розвитку інформаційного суспільства також повинна включати прямий механізм співробітництва з міжнародними організаціями, іншими країнами, що створить основу

виходу України у світовий інформаційний простір. А надати кожному громадянину України можливість освоїти та одержати навички роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями, користування та виходу до Всесвітньої мережі Інтернет за допомогою навчання і спеціальної підготовки є державним зобов'язанням, так само як і організація технологічного та комп'ютерного устаткування загальноосвітніх центрів навчання, вишів, бібліотек, яке здатне буде працювати в режимі реального часу та задовольняти потреби учнів, студентів, викладачів та працівників освіти тощо. Тому врегулювання цього питання та створення ефективного й дієвого правового державного механізму формування є дуже важливим та досі актуальним.

Література:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. Ст. 34.
2. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 1667-IX. Ст. 2.
3. Закон України «Про інформацію». *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 10.10.2021р.)
4. Проект Закону України «Про заходи щодо стимулювання розвитку IT-індустрії в Україні». *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 3979. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69670 (дата звернення: 08.10.2021р.)
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні». 2013. № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-r#n8> (дата звернення: 29.09.2021р.)
6. Smarter, Faster, Better eGovernment. 8th Benchmark Measurement/November 2009. For: European Commission, Directorate General for Information Society and Media. URL: <http://ec.europa>. (дата звернення: 10.10.2021р.)
7. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості. Д. В. Дубов, М. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. К., НІСД, 2010. С. 23.

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ В ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Подобний О. О.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет*

Слатвінська В. М.

*викладач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Не викликає сумнівів той факт, що злочинність в Україні динамічно трансформується, набуває нової організаційно-тактичної якості, у зв'язку з чим потребують удосконалення і методи боротьби з нею, зокрема за рахунок підвищення ефективності інформаційно-телекомунікаційного забезпечення правоохоронців.

Постійно зростаючі інформаційні потоки вимагають від працівників правоохоронних органів істотного підвищення оперативності та ефективності інформаційного забезпечення, що є можливим лише із застосуванням високих інформаційних технологій та шляхом інформатизації правоохоронної діяльності.

Зазначимо, що проявами інформатизованості діяльності правоохоронця є: інформаційно-аналітична діяльність, робота в єдиній комп'ютерній інформаційній системі правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю, обробка персональних даних, робота з базами та банками даних, інформаційно-телекомунікаційними системами та мережами, навички комп'ютерної грамотності та комп'ютерної культури, зокрема вміння забезпечити ефективний захист інформації, що отримується та передається з використанням інформаційної системи Інтерполу.

Проте, варто звернути увагу на те, що чинна система державних органів України та їх оперативних підрозділів, до обов'язків яких належить боротьба зі злочинністю, є громіздкою та неефективною. Наразі оперативно-розшукову діяльність в Україні здійснюють одинадцять державних правоохоронних органів, а слідчу згідно зі ст. 216 КПК – п'ять органів досудового розслідування [1].

Не можемо не погодитись з М. П. Водько: «Інформатизація зачіпає оперативно-розшукову діяльність в двох аспектах. Перший розглядає

інформатизацію як змістовний елемент оперативно-розшукової політики. Вона полягає в тому, що оперативно-розшукова діяльність потребує сучасного їй інформаційного забезпечення з використанням високих технологій. Нинішній стан інформаційно-пошукових систем оперативно-розшукового призначення не можна вважати задовільним. Другий аспект полягає в тому, що оперативно-розшукова діяльність і її можливості повинні адекватно використовуватися в забезпеченні безпеки інформаційних ресурсів України, запобігання спотворенню і знищенню інформації, викриттю осіб, які займаються кримінальним отриманням і використанням інформації» [2, с. 565].

Отже, головними завданнями інформатизації правоохоронної діяльності на сучасному етапі розвитку системи правоохоронних органів в Україні є: створення і сприяння нагромадженню інформації в базах даних за всіма напрямками їх діяльності; забезпечення оперативного доступу користувачів до баз даних безпосередньо з робочих місць правоохоронців; використання аналітичних методів обробки інформації, ресурсів невідомчих інформаційних систем для забезпечення правоохоронної діяльності багатовидовою інформацією; визначення перспективних напрямів і тенденцій розвитку сучасної злочинності; адаптація існуючих положень тактики і методики розкриття та розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах інформатизації; розробка, впровадження та використання спеціального програмного забезпечення.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, Ст. 88.
2. Водько Н.П. Формирование политики противодействия уголовным правонарушениям в Украине (оперативно-розыскной аспект): монография. Одесса: Феникс, 2015. 572 с.

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДДІВ

Савченко А. О.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

Єлісєєв М. А.

*студент факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

*Науковий керівник: **Опольська Н. М.***

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права

*Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

За сучасних умов судді не можуть здійснювати правосуддя без їх єдиного правового статусу, під яким розуміють порядок набуття статусу суддів, права, обов'язки й обмеження суддів, спеціальні вимоги до суддів і їх правові гарантії. Також єдиний правовий статус судді включає у себе порядок, за яким суддю притягають до юридичної відповідальності, та порядок звільнення судді з посади та припинення його повноважень. Для того, щоб побудувати в Україні правову державу, потрібно здійснити низку системних реформ у всіх сферах суспільних відносин. Реформування торкається і питань правового статусу судді та дотримання законності і справедливості під час здійснення судочинства. Тому особлива увага зараз приділяється саме постаті судді, з'ясуванню особливостей його правового статусу та визначенню його повноважень.

Слід зазначити, що правовий статус суддів – це сукупність закріплених законом прав, обов'язків, обмежень і гарантій суддів. Невиконання рішень суддів тягне за собою юридичну відповідальність. Важливою також є засада єдності правового статусу для всіх суддів України. Єдність правового статусу судді передбачена Законом України «Про судоустрій та статус суддів». Однак існує деяка відмінність в обов'язках повноважень суддів залежно від віднесення суду до конкретної судової ланки, до певної судової інстанції або від місця конкретного суду в судовій системі України. Це означає, що єдність вимог до кандидатів на посаду судді характерна для суддів однієї судової ланки, тобто для суддів місцевих судів характерні одні вимоги щодо віку та стажу роботи, тоді як для суддів апеляційних судів висуваються вищі вимоги, єдині для суддів апеляційних судів.

Основні засади правового статусу суддів визначені в Конституції України та законах України «Про судоустрій та статус суддів» і «Про

Вищу раду правосуддя». Суддя – професійна особа, котра займає суддівську посаду в будь-якому суді України та наділена повноваженнями здійснення правосуддя. В Україні суддею може бути тільки громадянин України, який займає штатну суддівську посаду та якого згідно з конституцією України та Законом України «Про судоустрій та статус суддів» було призначено чи обрано суддею. До гарантій правового статусу судді відносять гарантію незалежності судді, сутність якої полягає у тому, що суддя, здійснюючи правосуддя, не повинен піддаватися будь-якому незаконному впливу, тиску або втручанням. Якщо буде здійснено якийсь вплив на суддю у ході справи, то до його обов'язку входить звернення до Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора з повідомленням про втручання в його діяльність. Суддя повинен користуватися повагою органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, а також фізичних і юридичних осіб і їх об'єднань.

Незалежність суддів забезпечується такими основними гарантіями: особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності та припинення повноважень; недоторканістю та імунітетом суддів; незмінністю суддів; невтручанням у здійснення правосуддя; належним матеріальним і соціальним забезпеченням судді; окремим порядком фінансування судів; відповідальністю за неповагу до судді; особистою безпекою судді та його членів родини.

Важливою є також гарантія соціального захисту та матеріального забезпечення судді, тому у Європейській Хартії про статус суддів [1, с. 4] зазначено, що «рівень оплати повинен встановлюватися так, щоб захистити суддю від тиску, спрямованого на те, щоб вплинути на зміст його рішень і взагалі на його поведінку в суді, порушуючи таким чином його незалежність і неупередженість». Достроково суддю може бути звільнено у випадках, якщо він не може виконувати свої повноваження за станом здоров'я, якщо суддя порушує присягу або умови щодо несумісництва, якщо обвинувальний вирок стосовно судді набрав чинності, якщо суддя втрачає громадянство, якщо суддю визнано безвісно зниклим або оголошено померлим або якщо суддя подав заяву про відставку за власним бажанням.

Існують спеціальні заходи для забезпечення особистої безпеки судді та членів його сім'ї й охорони його майна. Їх перелік великий: надання суддям зброї та інших засобів індивідуального захисту, встановлення охоронної сигналізації у приміщеннях, де живуть судді та члени їхніх родин. Також держава обов'язково страхує життя та здоров'я судді за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України згідно з Законом України «Про страхування» [2, с. 13].

Згідно з конституцією України [3, с. 51] та Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [4, с. 42] на посаду судді може бути призначено громадянина України віком від 30 до 65 років, котрий має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше 5 років, є компетентним, добросчесним і володіє державною мовою. Вищою юридичною освітою вважається вища юридична освіта ступеня магістра або прирівняна до неї вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, здобута в Україні, а також вища юридична освіта відповідного ступеня, здобута в іноземних державах і визнана в Україні в установленому законом порядку [5, с. 68]. Стажем професійної діяльності у сфері права вважається стаж професійної діяльності особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти.

Професійно важливою якістю судді, яка підтверджує здатність особи здійснювати правосуддя, є компетентність. Компетентність оцінюється за результатами кваліфікаційного іспиту для кандидатів на посади суддів у місцевий суд або кваліфікаційного оцінювання для кандидатів на посади суддів у суди вищого рівня або для суддів, котрі хочуть перевестися до інших судів [6, с. 45]. Не менш важливою професійною якістю судді є добросчесність. Вона підтверджується відповідністю витрат і майна кандидата на посаду судді та членів його родини задекларованим доходам. Важливою вимогою для призначення на посаду судді є також вільне володіння державною мовою.

Отже, в умовах становлення України як демократичної правової держави суттєво зростає роль судової системи, від ефективності функціонування якої залежить майбутнє України та її політичний, економічний, культурний і соціальний розвиток. Зараз в Україні зростає роль судів, що доводиться положенням Конституції України, в якому зазначається, що компетенція суду поширюється на всі правовідносини, які виникають у державі [7, с. 111]. Судова система – діючі в Україні суди, в яких правосуддя здійснюють судді. Саме правовий статус професійного судді дає можливість безперешкодно та прозоро реалізовувати судочинство

Можна підсумувати, що правовий статус судді є основою забезпечення незалежності судової системи України.

Література:

1. Про страхування : Закон України від 1996 р. із внесеними змінами. Відомості Верховної Ради України. 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к 96-ВР Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України. Відомості Верховної Ради. *Закон* від 02.06.2016 . Ст. 128. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

4. Погребняк С.П. Основоволожні принципи права (змістовна характеристика): Монографія. Харків, 2008. 240 с.

5. Конституційне право України За ред. В.Ф. Погорілка. Київ, 2002. 732 с.

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Сідлецька Ю. М.

магістрант кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

Доменішена К. О.

магістрант кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

Науковий керівник: Опольська Н. М.

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Рівень конфліктної напруженості, що притаманний юридичним спорам, в українському суспільстві, сьогодні, наprivеликий жаль, доволі, високий. Традиційне змагальне вирішення спорів часто стає причиною загострення конфліктів і припинення відносин сторін. Проблеми, що існують у вітчизняному судочинстві, приводять до втрат сил, коштів, часу, навантаження судів великою кількістю справ, а кінцеве рішення, яке завжди задовольняє одну із сторін, в результаті супроводжується труднощами у його виконанні. У зв'язку з цим, видається дуже необхідним звернення до альтернативних способів вирішення конфліктів, використання примирних процедур, особливе місце серед яких посідає медіація. З огляду на те, що медіація на сьогодні ще не має юридичного підґрунтя, висвітлення цього питання є досить важливим та актуальним.

Сьогодні законодавче визначення медіації у вітчизняному законодавстві відсутнє. У Верховній Раді України було вже декілька

zareєстрованих проектів Закону «Про медіацію», проте процес прийняття триває досі.

Легальне визначення медіації наведено в Директиві Європейського парламенту та Ради «Про деякі аспекти медіації в цивільних та господарських правовідносинах» від 21 травня 2008 р. № 2008/52/ЄС, де медіація визначається як структурований процес, незалежно від його назви чи посилання на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора [1].

На підставі аналізу ситуації національного судочинства В. В. Землянська стверджує, що така велика кількість справ, які надходять в наші суди є великою проблемою, перевантаженість впливає на строки розгляду справ, які деколи тривають роками, а також на рівень довіри суспільства, тому медіація є одним з альтернативних способів розгляду правових конфліктів [2].

На сьогоднішній час медіація є одним із найпопулярніших альтернативних способів врегулювання спорів (конфліктів) у розвинених країнах світу. Він передбачає залучення посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації, проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб сторони самостійно змогли обрати той варіант рішення який задовольнить інтереси і потреби обох учасників спору.

В Україні медіація в господарському процесі перебуває на стадії становлення та набуває все більшої популярності про що свідчать наукові дослідження цього інституту таких учених, як М.В. Вікторчук [3], В.В. Резнікова [4], Т.П. Зубро [5], І.Ю. Філіпп [6] та інші. Праці цих дослідників можуть бути основою для вирішення деяких теоретичних проблем та прийняття нормативно-правових актів у сфері медіації в Україні. Українське суспільство потребує її майже в усіх видах правовідносин, у тому числі і політичних. У зв'язку з цим, медіація за останні роки починає здійснювати свій активний розвиток на території України. Свідченням тому є створення в Україні низки громадських організацій, які здійснюють розповсюдження медіації на території України.

Основними принципами, на яких ґрунтуватиметься майбутній інститут української медіації, є принцип добровільної участі, принцип активності та самовизначення сторін медіації, принцип незалежності та нейтральності медіатора, принцип конфіденційності інформації щодо медіації. Основними завданнями медіації в господарських спорах є оперативне вирішення господарської суперечки, досягнення позитивного результату, який задовольнить усі сторони конфлікту, та ефективно практичне впровадження результатів медіації.

Якщо порівняти медіацію із судовим розглядом, інститут примирення має такі переваги:

- 1) у процесі медіації сторони відіграють активну роль;
- 2) конфіденційність процесу;
- 3) обмеження часових меж;
- 4) економія коштів;
- 5) з введенням медіації передбачається зменшення рівня корупції;
- 6) сторони самі приймають рішення;
- 7) після проведення процесу медіації, якщо сторони так і не дійшли згоди в процесі медіації, вони повертаються до судового розгляду справи [7].

Для бізнесу швидкість вирішення господарського спору є ключовим чинником. Адже перспектива витратити час та ресурси на довготривалу судову тяганину, щоб в результаті не отримати реального виконання «вистражданого» судового рішення не приваблює нікого. Тож гнучкість та оперативність медіації одразу зробить її привабливим інструментом для вирішення спорів в очах господарюючих суб'єктів.

Таким чином, необхідність інституту медіації є очевидною для українського бізнесу, який давно і наполегливо потребує дієвого інструменту для швидко та ефективного вирішення власних конфліктів.

Отож, підводячи підсумки, необхідно зазначити, що медіація як альтернативний спосіб вирішення спору має багато переваг та є перспективнішою аніж традиційний судовий розгляд. Медіація спрямована на досягнення взаємоприйняттого результату, а не на те, щоб виявити хто правий, а хто винний. Ця процедура дає сторонам можливість оцінити ситуацію з урахуванням становища в майбутньому, а не тільки юридично оцінити факти, як під час розгляду справи судом. Медіація дозволяє сторонам оцінити ситуацію на подальше з урахуванням їх майбутніх інтересів, а не лише юридичної оцінки фактів, як під час судової процедури.

Література:

1. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах: Директива Європейського парламенту та Ради № 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text.

2. Землянська В. Альтернатива судам – належить вам. Юридична газета. URL: http://bihun.in.ua/uploads/tx_upspubs/L_2007_Zemlyanska.pdf (дата звернення 13.04.2018).

3. Вікторчук М.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів в Україні. *Вісник Луганського державного*

університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2016. Вип. 3. С. 168-177.

4. Резнікова В.В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки»*. 2012. Вип. 90. С. 10-15.

5. Зубро Т.П. Медіація як спосіб альтернативного врегулювання спорів в європейському просторі. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія «Право»*. 2014. Вип. 21. С. 130-136.

6. Філіпп І.Ю. Інститут медіації як спосіб вирішення спорів у господарських правовідносинах. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2014. № 2. С. 106-113.

7. Бортнікова А.Г. Щодо правового статусу медіатора. Київ. 2015. С. 219-222.

ГЕНЕЗА МІЖНАРОДНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

Соколова А. С.

*магістрант кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Андрейченко С. С.**
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Розвиток міжнародно-правового регулювання транскордонних інформаційних відносин відбиває домінуючі технологічні засоби комунікацій в різні періоди часу історії людства, використання яких знаходило своє правове закріплення в тих чи інших міжнародно-правових актах з певною специфікою.

Поява писемності дозволила людству фіксувати і зберігати в рукотворній формі інформацію, а разом з цим забезпечила передачу знань наступним поколінням. Без появи писемності важко було б уявити розвиток права, міжнародного права в тому числі. Правове вирішення питань, пов'язаних з поширенням інформації через кордони, зокрема

релігійних учень у період від античності до середньовіччя, не знаходить закріплення у відомих на сьогоднішній день джерелах міжнародного права в сучасному їх розумінні. Історії відомі правові акти (едикти), які приймалися римськими і константинопольськими імператорами спочатку з метою протидії поширенню християнства, а потім його сприянню.

У 312 р. імператор Костянтин видає едикт про віротерпимість, який припиняє гоніння на християн, а в 325 р. визнає християнство однією з офіційних релігій Римської імперії. У зв'язку з розколом церкви в 1054 р. з обох сторін (візантійської і римської) приймалися акти, що оголошували обряди протилежного боку еретичними, якими церковні діячі оголошували один одному анафему. Під впливом поширення ісламу відбувалися і об'єднавчі заходи, неодноразово візантійськими імператорами династії Палеологів укладалися церковні унії з Римом (1274, Ліон; 1439, Флоренція).

У так званий «іспанський період» (1493 – 1648), за періодизацією В. Греве, розвивалася теологічна доктрина права на комунікацію, що переважно мала на меті продовження експансії християнського вчення на території Нового Світу. А. Маттеларт вказує, що для обґрунтування правомірності колонізації Нового світу Іспанською імперією теологом Франческом де Віторія (1492 – 1546), якого вважають одним з прабатьків міжнародного публічного права та філософії глобальної політики, використовувалася концепція двох фундаментальних прав, що є спільною спадщиною людства: *jus communicationis* та *jus commercii*.

У XVI столітті винахід друкарства забезпечив тиражування та розповсюдження, в тому числі на великі відстані і серед більшої кількості 40 одержувачів надрукованої в книгах та періодичних виданнях інформації. Питання запобігання та перешкоджання поширенню інформації, загрозової для панівних владних інституцій та осіб, – політичної цензури, протягом багатьох століть були предметом внутрішньодержавної політики та інструментом переслідувань за інакомислення.

Особливо нищівного впливу на інтелектуальний розвиток в Європі було завдано інквізицією в XVI столітті, коли разом з єзуїтським орденом вона займалася цензурою книг. У 1600 р. в Римі був спалений Джордано Бруно, а в 1633 р. Галілео Галілей відрікся від вчення Коперника.

Неконтрольоване поширення політично спрямованої друкованої преси через кордони в Європі на початку XIX століття німецькими університетами викликало реакційні заходи по відношенню до університетських видавництв. «Калсбадські Декрети», що отримали схвалення сейму Німецького Союзу в 1819 р., встановлювали «вищий

контроль» (попередню цензуру) над періодичною пресою та її поширенням між учасниками Союзу з боку цензурної колегії.

У класичний період історії розвитку міжнародного права раніше сформульовані в доктрині і ранніх правових джерелах принципи суверенітету держав в інформаційній сфері, невтручання у внутрішні справи інших держав шляхом поширення інформації та відповідальності за шкоду, заподіяну поширенням незаконної інформації, одержують загальне визнання і закріплення в універсальних міжнародних конвенціях.

Винахід електрики в XIX столітті, а пізніше завдяки їй телеграфу, телефону та радіо сприяв черговій інформаційній революції, яка характеризується стрімким розширенням аудиторії і збільшенням відстаней для передачі і отримання інформації. Зазначені засоби зв'язку дозволили зробити комунікацію масовою та більш оперативною, в режимі, наближеному до змін у суспільному житті. Це мало величезне значення для розвитку індустрії новин, поширення інформації через національні кордони та посилення впливу засобів масової інформації на розвиток людства.

З 1849 р. телеграфний зв'язок став міжнародним, і це вимагало досягнення домовленості з технічної сумісності обладнання, технічних параметрів сигналів і широкого кола питань співробітництва держав з використання комунікаційних ресурсів. Після того, як у 1876 р. був запатентований телефон, телефонний зв'язок почав стрімко поширюватися. Телеграфний союз прийняв рішення про доповнення Телеграфного регламенту положеннями регламенту «міжнародної телефонної служби». Телеграфна конференція у 1885 р., що відбулася в Берліні, започаткувала міжнародне регулювання телефонії. Конференція в Мадриді в 1932 р. ознаменувала новий позитивний крок на шляху міжнародного регулювання зв'язку.

Найбільш значущим рішенням, прийнятим на цій конференції, було об'єднання Міжнародного телеграфного союзу і Міжнародного радіотелеграфного союзу в єдину організацію – Міжнародний союз електров'язку. Крім того, була створена нова конвенція внаслідок об'єднання Міжнародної телеграфної конвенції (1865) [1] і Міжнародної радіотелеграфної конвенції (1927) [2].

Продовжуючи дослідження розвитку міжнародно-правового регулювання використання інфокомунікаційних засобів, слід констатувати, що вплив масової комунікації на суспільство ще більш посилюється з поширенням пристроїв для створення, передачі та відтворення візуалізованої інформації за допомогою телебачення, починаючи з 30-х років XX століття.

Комп'ютерна революція, що почалася в 60-х роках ХХ століття, була пов'язана з винаходом і широким упровадженням на комерційній основі персональних комп'ютерів з системами швидкої автоматизованої обробки даних, багатофункціональністю пристосувань і передачі даних мережами електрозв'язку. Писемність, друкована преса, телеграф, телефон і радіо, телебачення, комп'ютери та інформаційні мережі як засоби комунікації не заміщувалися в ході розвитку цивілізації, доповнювалися і трансформувалися, виходячи з комунікаційних потреб і можливостей, які розширювалися з новими досягненнями науково-технічного прогресу.

Наприкінці 80-х років минулого століття активно розвиваються технології, що використовують цифровий формат представлення інформації. Процес переходу з аналогового формату в цифровий відбувається в різних сферах інформаційної індустрії. Під «дигіталізацією» або «оцифровуванням» розуміють перетворення аналогового формату в цифровий [3, с. 22]. Крім систем телевізійного мовлення, методи і засоби цифрового телебачення лежать в основі сучасних систем відеозв'язку, до яких належать відеоконференції та відеотелефонія.

Отже, розвиток міжнародно-правового регулювання інформаційної сфери зумовлений її транснаціональним характером, що впливає із взаємозв'язку внутрішньодержавної інформаційної інфраструктури із світовою інформаційною інфраструктурою. Еволюція міжнародно-правового регулювання транскордонних інформаційних відносин, що слідує за революціями в технологіях, супроводжує перехід до інформаційного суспільства як сучасної історичної фази розвитку людства.

Література:

1. International Telegraph Conference, Paris, 1 March – 17 May, 1865. *ITU, plenipotentiary conferences* : portal. 1865. 17 May. URL : <http://handle.itu.int/11.1004/020.1000/4.1> (дата звернення 01.10.2021 р.).
2. International Radiotelegraph Conference, Washington, 4 October-25 November, 1927. *ITU, plenipotentiary conferences* : portal. 1927. 26 Nov. URL : Режим доступу: <http://handle.itu.int/11.1004/020.1000/4.39> (дата звернення 01.10.2021 р.).
3. Flew T. *New Media: An Introduction*. Fourth ed. South Melbourne, Vic. Oxford Univ. Press, 2014. 270 p.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Стародуб Д. С.

*студентка III курсу факультету економіки
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

*Науковий керівник: **Ведькал В. А.***

кандидат історичних наук,

*доцент кафедри європейського та міжнародного права
юридичного факультету*

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

м. Дніпро, Україна

Наразі передача та зберігання інформації в цифровому вигляді разом із всюдисущістю мережевих комп'ютерів створили нові політичні та економічні виклики. Будучи незамінним інструментом бізнесу та пристроєм обміну знаннями, мережевий комп'ютер не позбавлений вразливостей, включаючи порушення обслуговування та крадіжки, маніпулювання та знищення електронних даних.

У класичному розумінні інформаційна безпека – це набір методів, спрямованих на захист даних від несанкціонованого доступу або змін, як при їх зберіганні, так і при передачі з однієї машини або фізичного місця на інше. Іноді ви можете бачити, що це називається безпекою та захистом даних. Оскільки знання стали одним із найважливіших надбань ХХІ століття, зусилля щодо захисту інформації відповідно набувають все більшого значення. Особливо поняття інформаційної безпеки стало ще поширенішим в умовах розвитку нових ІТ-технологій.

Інформаційні ресурси, що зберігаються в цифровому електронному вигляді, а не у фізичній формі, створюють нові виклики для осіб, які їх виробляють, використовують або обробляють. Надмірно експоновані дані становлять серйозний ризик для організацій незалежно від розміру, галузі чи місцезнаходження [4, с. 132].

Проблема ускладнюється тим, що кількість загроз в інформаційно-технологічній сфері зростає. На сьогодні фахівці виокремлюють 42 види інформаційних загроз (від незаконного доступу, нелегального перехоплення і втручання у дані, до інформаційних війн). Наявність такого широкого кола інформаційних загроз та аналіз джерел загроз дозволяє стверджувати про два аспекти інформаційного впливу – технічний та змістовий. Мова йде про використання і вплив програмно-апаратними засобами, а також інформаційними (інформаційно-психологічними) засобами [3, с. 23].

Універсальний міжнародний договір з питань міжнародної інформаційної безпеки відсутній. Відсутні створені угодою суб'єктів міжнародного права формально визначені правила, що визначають права і обов'язки, здійснення яких забезпечується юридичним механізмом. Проте, склався цілий комплекс норм soft law, закріплений у резолюціях ГА ООН, які дозволяють визначити риси, окреслити контури, а у певних випадках і визначити елементи майбутнього механізму міжнародно-правового регулювання міжнародної інформаційної безпеки [1, с. 19].

Загальне бачення проблем майбутнього інституту міжнародної інформаційної безпеки відображено в резолюції за доповідями другого комітету – «Створення глобальної культури кібербезпеки» (A/RES/57/239). Генеральна Асамблея усвідомлюючи, що ефективна кібербезпека залежить не тільки від дій державних або правоохоронних органів, що вона повинна досягатися превентивними заходами і користуватися підтримкою в усьому суспільстві, що не можна її забезпечити за допомогою однієї тільки технології і що пріоритет повинен віддаватися планування кібербезпеки і управління її забезпеченням у всьому суспільстві, пропонує державам-членам і всім відповідним міжнародним організаціям враховувати елементи глобальної культури кібербезпеки [2]. Елементами цієї культури є:

1. обізнаність. Учасники повинні бути інформовані про необхідність безпеки інформаційних систем і мереж і про те, що вони можуть зробити для підвищення безпеки;

2. відповідальність. Учасники відповідають за безпеку інформаційних систем і мереж згідно з роллю кожного з них;

3. реагування. Учасники повинні вживати своєчасні і спільні заходи щодо попередження інцидентів, які зачіпають безпеку, їх виявлення і реагування на них;

4. етика. Оскільки інформаційні системи і мережі проникли в усі куточки сучасного суспільства, учасникам необхідно враховувати законні інтереси інших і визнавати, що їхні дії або бездіяльність можуть зашкодити іншим;

5. демократія. Безпека повинна забезпечуватися так, щоб це відповідало цінностям, які визнаються демократичним суспільством, включаючи свободу обміну думками та ідеями, вільний потік інформації, конфіденційність інформації та комунікації, належний захист інформації особистого характеру, відкритість і гласність;

6. оцінка ризику. Всі учасники повинні виконувати періодичну оцінку ризику, яка: дозволяє виявляти загрози та фактори уразливості;

7. проектування і впровадження засобів забезпечення безпеки. Учасники повинні розглядати міркування безпеки як найважливіший

елемент планування і проектування, експлуатації та використання інформаційних систем і мереж;

8. управління забезпеченням безпеки. Учасники повинні прийняти комплексний підхід до управління забезпеченням безпеки, спираючись на динамічну оцінку ризику, що охоплює всі рівні діяльності учасників і всі аспекти їх операцій;

9. переоцінка. Учасники повинні піддавати питання безпеки інформаційних систем і мереж огляду і повторної оцінки та вносити відповідні зміни в політику, практику, заходи і процедури забезпечення безпеки, враховуючи при цьому поява нових і зміна колишніх загроз і чинників уразливості.

Аналіз міжнародних правових актів показує, що починаючи з 2000 р. прийняті такі найважливіші акти, як Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства, підсумкові документи Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства в грудні 2003 р. в Женеві та в листопаді 2005 р. в Тунісі, спрямовані на прискорення формування постіндустріальних тенденцій в економічній, соціально-політичній і духовній сферах життя суспільства. Декларація принципів із питань інформаційного суспільства, прийнята в Женеві в 2003 р., проголосила побудову інформаційного суспільства глобальним завданням у новому тисячолітті і визначила принцип забезпечення підвищення довіри і безпеки під час використання інформаційних технологій одним із ключових [5, с. 165].

Зараз існує два підходи до міжнародно-правового регулювання інституту міжнародної інформаційної безпеки.

Перший підхід полягає в правовому регулюванні міжнародної інформаційної безпеки – із створенням міжнародно-правового механізму глобального інформаційного захисту від будь-яких інформаційних загроз, створенням спеціального міжнародного суду з інформаційних злочинів, спільній розробці технологій глобального захисту від інформаційних нападів.

Другий підхід не передбачає комплексного міжнародно-правового регулювання інформаційної безпеки. Проте він зазначає виділення тільки терористичної та кримінальної складових. За таким підходом будуть ігноруватися питання міжнародно-правового регулювання заборони розробки і використання інформаційної зброї, ведення інформаційних війн. Послідовники цього підходу вважають, що міжнародно-правове регулювання інституту можливе на регіональному рівні.

Отже, для забезпечення системи національної безпеки правове покриття інформаційної безпеки є безумовно невід'ємною та найважливішою складовою частиною. Потрібно зазначити, що покращення сучасної системи інформаційної безпеки на рівні країни – це

виключно перевага держави та її інститутів. Через це під час складного та довготривалого процесу, який полягає у забезпеченні інформаційної безпеки, на національному та міжнародному рівнях мають бути задіяні відповідні органи виконавчої влади та провідні наукові інститути.

Література:

1. Шахбазян К. С. Міжнародно-правові основи регулювання відносин в мережі Інтернет: Автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.11. – К., 2009. – 19 с.

2. Резолюція ГА ООН № 57/239 від 20 грудня 2001 року «Створення глобальної культури кібербезпеки». Режим доступу: <https://undocs.org/ru/A/RES/57/239>

3. Забара І. М. Міжнародне інформаційне право: актуальні проблеми. Наукова доповідь. – К., 2011. – 23 с.

4. Chris Bronk Ph.D. Hacking the Nation-State: Security, Information Technology and Policies of Assurance, Information Security Journal: A Global Perspective, 17:3, 2008. – 132-142.

5. Полякова Т. А. Информационная безопасность в условиях построения информационного общества. М.: РПА Минюста России, 2007. 165 с.

МІЖНАРОДНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стенко Е. В.

*студентка 2 курсу магістратури
спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Дотримання захисту прав людини є важливою складовою як будь-якому провадженні. Наразі функціонує низка фундаментальних засад юридичного захисту прав та основних свобод людини. Зокрема, Статут Організації Об'єднаних Націй гарантує право на створення умов, за яких законність буде додержуватися, і проголошує як одну з цілей досягнення співробітництва у створенні й підтриманні поваги до прав людини і основних свобод без поділу за ознаками раси, статі, мови та релігії [1].

Загальна декларація прав людини утверджує принципи рівності перед Законом, презумпцію невинуватості, право на неупереджений відкритий розгляд справи незалежним і справедливим судом, а також усі гарантії, що є необхідними для захисту будь-якої особи, обвинуваченої у здійсненні караного діяння [2, с. 18].

Конвенція про захист прав і основних свобод людини проголошує, що кожна людина, звинувачена у вчиненні кримінального злочину, має наступні права:

- a) бути негайно і детально проінформованою зрозумілою для неї мовою про характер і причину обвинувачення проти неї;
- b) мати достатньо часу і можливостей для підготовки свого захисту;
- c) захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника на власний вибір або, якщо вона не має коштів для оплати правової допомоги захисника, одержувати таку допомогу безплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;
- d) допитувати свідків, що свідчать проти неї, або вимагати їхнього допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків з її сторони на тих самих умовах, що і свідків, які свідчать проти неї;
- e) отримувати безоплатну допомогу перекладача, якщо вона не розуміє і не розмовляє мовою, яка використовується у суді.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права проголошує право бути вислуханим без тяганини і право на безупереджене й відкрите слухання справи компетентним, незалежним і справедливим судом, передбаченим Законом [2, с. 36].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права проголошує обов'язок держав відповідно до Статуту ООН сприяти загальній повазі і додержанню прав і свобод людини [2, с. 24].

Резолюція 43/173 Генеральної Асамблеї ООН проголосила Звід принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі, підкреслює, що затримана особа має право на отримання юридичної допомоги від адвоката. Ця особа невдовзі після арешту інформується компетентним органом про своє право, і їй надаються розумні можливості для здійснення цього права. Якщо затримана особа не має адвоката за своїм вибором, вона у всіх випадках, коли цього потребують інтереси правосуддя, має право користуватися послугами адвоката, призначеного для неї судовим чи іншим органом, без оплати його послуг, якщо ця особа не має достатніх коштів. Крім того, проголошується, що затримана чи ув'язнена особа має право зв'язуватися і консультуватися з адвокатом, для цього цій особі надаються необхідний час та умови. Побачення затриманої чи ув'язненої особи зі своїм адвокатом можуть мати місце в умовах, які дозволяють посадовим особам правоохоронних органів бачити їх, але не чути [3].

Конвенція Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи людини підкреслює, що кожний обвинувачений у вчиненні злочину має, як мінімум, право захищати себе за допомогою обраного ним самим захисника або мати призначеного йому захисника, коли інтереси правосуддя того потребують, а також користуватися у випадках, визначених національним законодавством, безплатною допомогою адвоката [4].

Отже, на міжнародному рівні захист прав у кримінальному провадженні забезпечується Статутом, Декларацією, Конвенціями, міжнародними Пактами, Резолюціями – фундаментальними засадами юридичного захисту прав та основних свобод людини.

Література:

1. Сборник международных договоров. Издание ООН, Нью-Йорк, 1989. St/HR: 1: Rev. 3. 290 с.

2. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. К., 2002. С. 18.

3. Права людини і професійні стандарти для працівників міліції та пенітенціарних установ в документах міжнародних організацій. Українсько-американське бюро захисту прав людини, Амстердам – Київ, 1996 С. 52.

4. Конвенція Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи людини від 26 травня 1995 року. *Дипломатический вестник*. М.: МИД Российской Федерации, 1995. № 7.

ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ: ОСОБЛИВОСТІ, НЕДОЛІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Тарасенко К. В.

*магістрант факультету морського права
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

Науковий керівник: Дмитрук І. М.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри морського та господарського права
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Більше чотирьох років, як в Україні почав діяти інститут приватного виконавця та набрав чинності Закон України «Про органи та осіб, які

здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів». За задумом законотворців приватні виконавці мали поліпшити ситуацію з виконанням рішень, та згодом – скласти конкуренцію державній виконавчій службі.

Більш ефективні результати роботи приватних виконавців ніж державних підтверджує загальна статистика. У середньому розрахунку ефективності роботи на одного приватного виконавця за показником стягнутих коштів в декілька разів перевищує ефективність одного працівника державної виконавчої служби

Але, бажаючих працювати приватним виконавцем не так вже і багато. Згідно відомостей з Єдиного реєстру приватних виконавців України на даний час діють 171 приватний виконавець по всім областям України та 81 приватний виконавець у місті Києві.

Якщо з допуском до професії державного виконавця все зрозуміло, а саме, кандидат на посаду проходить процедуру загальну для всіх державних службовців. Також, доволі зрозуміло загальний порядок отримання доходів державним виконавцем, який після прийняття присяги державного службовця, призначення на посаду отримує з бюджету заробітну плату та встановлений відсоток винагороди від фактично стягнутих сум.

На відміну від державного виконавця, особа яка бажає займатися діяльністю приватного виконавця, стає суб'єктом незалежної професійної діяльності, уповноваженою державою здійснювати діяльність із примусового виконання рішень та несе певні фінансові ризики.

Вивчаючи закордонний досвід в деяких країнах можна побачити, що приватні виконавці окрім виконання своєї основної функції примусового виконання мають право займаються наданням юридичних послуг, адвокатською практикою або нотаріальною діяльністю. В нашому законодавстві суміщати іншу оплачувану діяльність з діяльністю приватного виконавця заборонено, окрім викладацької, наукової, творчої, суддівської практики із спорту, роботою в Асоціації приватних виконавців України, роботою арбітражного керуючого.

Виникає питання, чому? Наприклад, робота ліквідатором або керуючого санацією збанкрутілого підприємства, яка напряму пов'язана з боржником та кредитором, дозволена, а надання юридичних послуг населенню ні. Приватний виконавець звичайно несе державну функцію примусу, але є приватною особою та не є державним службовцем, яким така сумісність заборонена із зрозумілих причин. Якщо законодавець під час розробки Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» ввів цю норму з причин корупційного ризику, то не зовсім зрозуміло в чому він полягає, якщо приватний виконавець маючи вищу юридичну освіту

другого магістерського рівня буде надати юридичні консультації населенню на платній основі, наприклад в Центрах надання первинної юридичної допомоги.

У процесі діяльності приватного виконавця є багато фінансових ризиків, які він несе у разі відсутності у боржника коштів або майна та неможливості задоволення вимог стягувача. Приватний виконавець у такому випадку нічого не отримує, але крім витрат на проведення виконавчих дій по конкретному виконавчому провадженню, він постійно кожного дня витрачає кошти на сплату за користування різних реєстрів, виготовлення та відправки поштової кореспонденції, утримання офісу та інше.

Скасування такої норми, дало б можливість приватному виконавцю, за бажанням, знайти додатковий дохід який у разі неможливості фактично виконати виконавчий документ та отримати винагороду зміг би покрити понесені витрати.

Актуальним є питання сплати авансового внеску при поданні заяви про відкриття виконавчого провадження. Законом України «Про виконавче провадження» передбачено, що разом з подачею заяви про примусове виконання рішення стягувач сплачує авансового внесок у визначеному розмірі 2 % від суми, що підлягає стягненню, але не більше 10 мінімальних розмірів заробітної плати. Якщо це рішенням немайнового характеру або рішень про забезпечення позову (накласти арешт на майно) в розмірі одного мінімального розміру заробітної плати, якщо це боржник фізична особа та в розмірі двох мінімальних розмірів заробітної плати якщо боржник юридична особа.

У 2019 році Конституційним Судом України було ухвалено рішення про невідповідність Конституції України положень ч. 2 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження». Своїм рішенням Конституційний суд України фактично відмінив сплату авансового внеску. Якщо державні виконавці приймають виконавчий документ без оплати авансового внеску не ризикуючи власними коштами, приватні виконавці фактично втратили можливість компенсування витрачених власних коштів. Звичайно, у разі фактичного виконання виконавчого документа ці витрати компенсуються, але у разі відсутності у боржника коштів або майна приватний виконавець несе збитки.

Проводячи аналогію з іншими професіями, наприклад з професією адвоката, можна побачити, що адвокат бере сплату за участь судовому процесі незалежно від його результату, тим самим гарантовано компенсує свої витрати, а у разі виграшу справи отримує додаткові кошти за позитивне рішення суду. Також, звернення до приватного нотаріуса передбачає обов'язкову сплату за послугу. Таким чином

приватний виконавець практично не захищений на самому початку виконання виконавчого провадження.

Важливо забезпечити гарантовану компенсацію мінімальних витрат виконавчого провадження які несе приватний виконавець під час відкриття виконавчого провадження за рахунок стягувача при подачі виконавчого документа до виконання, а у разі стягнення коштів з боржника обов'язкове повернення таких витрат стягувачу. Відповідні правові норми повинні бути закріплені у законодавстві та належним чином захищені судовою практикою.

Згідно даних Єдиного реєстру приватних виконавців України на території Миколаївської області діють чотири приватних виконавців троє з яких зареєстрували свою діяльність у 2017 році, один у 2019 році. Чому бажаючих займатися цією діяльністю так небагато?

Можливо відповідь полягає в складності порядку доступу до професії приватного виконавця, у необхідності мати чималу суму для початку своєї діяльності, у певних фінансових ризиках які супроводжують діяльність приватного виконавця, у відсутності державних програм які б підтримували осіб уповноважених саме державою здійснювати діяльність із примусового виконання рішень.

Це питання ще потребує ретельного вивчення фахівцями та внесення відповідних змін або доповнень для вдосконалення законодавчої бази яка регулює діяльність приватних виконавців в Україні.

Підводячи підсумок хотілося би сподіватися, що держава в особі Міністерства юстиції буде більше надавати уваги проблемним питанням з якими кожного дня стикаються приватні виконавці, та не тільки приймати участь в їх обговоренні, а й починати такі питання вирішувати.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

2. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 29, ст. 535).

3. Закон України «Про виконавче провадження» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 30, ст. 542).

4. Наказ Міністерства юстиції України № 3053/5 від 25.10.2016 «Про затвердження Порядку допуску до професії приватного виконавця».

5. Наказ Міністерства юстиції України № 2431/5 від 05.08.2016 року «Про затвердження Порядку формування і ведення Єдиного реєстру приватних виконавців України».

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ЗВЕРНЕННЯ

Ткач І. О.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

Копитко Н. В.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
Науковий керівник: **Опольська Н. М.***

*доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

Основний закон України статтею 40 закріплює право направляти індивідуальні і колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [1].

Право на звернення є важливим конституційно-правовим засобом захисту та однією з гарантій дотримання прав і свобод громадян. Адже, звернення громадян є однією з форм участі населення в державному управлінні, у вирішенні державних і суспільних справ, можливістю активного впливу громадянина на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.

Звернення громадян є також ефективним способом відновлення порушеного права громадянина через подання до органів державної влади скарг, заяв і клопотань.

Варто зазначити, що розвиток інституту звернення громадян сприяє формуванню правосвідомості громадян, що є запорукою становлення громадянського суспільства.

Отож, право на звернення відіграє значну роль в демократизації політичного та суспільного ладу, забезпечує зв'язок між державою та громадянами, а також виконує важливі функції в управлінні державними справами.

Згідно із Законом України «Про звернення громадян», під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) скарги [2].

Основним обов'язком органів уповноважених розглядати звернення громадян є не лише об'єктивний, всебічний та вчасний розгляд, а також забезпечення поновлення порушених прав, реальне виконання прийнятих у зв'язку із заявою чи скаргою рішень, повідомлення

громадянина про результати перевірки заяви, безпосередня перевірка стану розгляду звернень громадян та інші обов'язки, що встановлені статтею 19 Закону України «Про звернення громадян» [2].

Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, то встає необхідний термін для його розгляду [2].

Досить важливим заходом реалізації конституційного права громадян на звернення є особистий прийом громадян.

Прийом громадян проводиться в усіх державних органах та установах, а також за місцем роботи та проживання населення. Особистий прийом здійснюється за участі керівників та інших посадових осіб органів та установ, які мають на це повноваження [4].

Держава зацікавлена у дієвості інституту звернення громадян і демократизації існуючого суспільного ладу. Усі вище зазначені види звернень громадян відносять до позасудового або адміністративного порядку звернення. Однак, такі форми не є вичерпним переліком заходів, які можна застосовувати для захисту своїх прав і законних інтересів [3].

В обласних державних адміністраціях створено комісії з питань розгляду звернень громадян. Крім того, існує графік проведення «днів контролю» результатів виконання звернень громадян. Досить популярними є «гарячі лінії», які дозволяють безпосередньо дізнатися інформацію та відповіді на ті чи інші питання [6].

Існують випадки, коли орган державної влади більш усього зацікавлений у захисті інтересів системи а не прав і свобод громадян, а саме відбувається «захист честі мундира». У цьому відношенні безперечним є переваги розгляду скарги в судовому порядку, оскільки судовий порядок розгляду скарг в Україні позбавлений багатьох недоліків адміністративного провадження [7].

Наступним негативним чинником, що впливає на функціонування інституту звернень громадян є бюрократизм та корумпованість державних органів та установ. Адже, як відомо, для того, щоб досягти практичного розв'язання проблеми, необхідно «пройти» не один кабінет і заповнити не один «папірець». На сьогоднішній день, задля вирішення такого питання поширюється така форма звернень громадян як електронні звернення. Такий засіб вирішення запиту громадян є більш неупереджений та сприяє об'єктивному розгляду справи [8].

Інститут звернень громадян є своєрідною формою участі громадян у соціально-економічних, політичних процесах, які в свою чергу є складовою публічної влади. Звернення громадян забезпечують взаємодію суспільства й держави, а також сприяють ефективному

вирішенню проблем, які виникають в процесі реалізації прав та законних інтересів. Позитивний рівень ефективності функціонування даного механізму впливає на становлення правової держави, а також свідчить про демократизм у всіх сферах суспільного життя [7].

Аналізуючи види та форми звернень громадян, а також процес їх розгляду та вирішення, можна дійти висновку, що держава зацікавлена у дієвості механізму реагування на звернення, про що свідчать положення законодавства.

Література:

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 17: Кримінальне право редкол. : В.Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; НАПрН України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 1064 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додат. і допов.) уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

3. Словник української мови : в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Т. 3. Київ : Наук. думка, 1972. 744 с.

4. Даньшин И. Н. Профессиональная преступность. Збірник наукових праць Харківського Центру вивчення організованої злочинності. Вип. 1. Харків : Харк. Центр вивчення організованої злочинності, 2000.

5. Новіков В.Д., Мицак Б.Н. До питання захисту прав та законних інтересів громадян [Електронний ресурс] В.Д. Новіков, Б.Н. Мицак Наукові записки Львівського університету бізнесу та права: зб. наук. пр. Львів. бізнесу та права. Львів, 2011. URL: <http://rbis-nbu.gov.ua>. (дата звернення :09.10.2021)

6. Про звернення громадян : Закон України від 2 лют. 1996 р. № 393.96-ВР. URL : www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення :10.10.2021)

7. Про інформацію : Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ. URL : www.zakon.rada.gov.ua(дата звернення: 11.10.2021)

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ткачук В. В.

*магістр кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Законне й обґрунтоване прийняття рішення про закінчення досудового розслідування забезпечує реалізацію таких завдань кримінального провадження, як захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений і жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу.

Досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Називаючи розслідування «досудовим», законодавець тим самим вказує на його співвідношення з основною частиною судового розгляду – судовим слідством. Досудове розслідування передуює провадженню в суді і покликане забезпечити його успішне проведення, однак його не можна розглядати тільки як стадію, провадження якої здійснюється до суду і для суду. Ця стадія має особливості, що свідчать про її самостійний характер, зокрема, вона: має свої самостійні завдання, які впливають із загальних завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК) [1]; чітко окреслені межі в системі кримінального процесу – з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до винесення рішення, яким завершується провадження розслідування (в ряді випадків кримінальне провадження отримує й своє вирішення по суті, коли провадження в ньому закривається при наявності до того законних підстав); свій зміст

та свою процесуальну форму; характеризується колом суб'єктів, які беруть в ній участь; тощо.

Загальні положення досудового розслідування – це встановлені законом правила, що відображають найбільш характерні риси та особливості досудового розслідування, визначають найбільш суттєві вимоги, які пред'являються до порядку провадження процесуальних дій і прийняття рішень. В них містяться правові вимоги, які забезпечують виконання в цій стадії принципів і завдань кримінального процесу. Досудове розслідування є основною формою досудової підготовки матеріалів кримінального провадження, яке здійснюється у формі дізнання та досудового слідства.

Дізнання – це одна з форм досудового розслідування, яка представляє собою врегульовану кримінально-процесуальним законодавством діяльність слідчого, співробітників інших підрозділів органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, що полягає в провадженні досудового розслідування кримінальних проступків, з метою досягнення завдань кримінального судочинства. Під час досудового розслідування кримінальних проступків не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою. Для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК, окрім негласних слідчих (розшукових) дій. Слідчий зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше двадцяти п'яти днів після повідомлення особі про підозру, подати на затвердження прокурору один з зазначених процесуальних документів: 1) проект рішення про закриття кримінального провадження; 2) проект клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру; 4) клопотання про продовження строку досудового розслідування з підстав, передбачених КПК.

Слідчий, прокурор зобов'язаний роз'яснити підозрюваному, потерпілому зміст встановлених досудовим розслідуванням обставин, а також те, що у разі надання згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку вони будуть позбавлені права оскаржувати вирок в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, недослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини.

Досудове слідство є основною формою досудового розслідування, яка забезпечує максимальні гарантії встановлення істини та забезпечення

прав учасників процесу. Воно провадиться у всіх кримінальних провадженнях, за винятком проваджень щодо кримінальних проступків. Таким чином, законодавець віддає перевагу в розслідуванні органам досудового слідства – слідчим, розслідування для яких – це основна форма діяльності. Досудове слідство провадиться, слідчими органів Національної поліції, слідчими органів безпеки, органами що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, слідчими державного бюро розслідувань, детективами Національного антикорупційного бюро.

Прокурор, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, які проводяться детективами Національного антикорупційного бюро України, своєю постановою може віднести кримінальне провадження у злочинах, передбачених абзацом першим цієї частини, до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України, якщо відповідним злочином було заподіяно або могло бути заподіяно тяжкі наслідки охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, а також державним чи суспільним інтересам. Під тяжкими наслідками слід розуміти заподіяння шкоди життєво важливим інтересам суспільства та держави, зокрема державному суверенітету, територіальній цілісності України, реалізації конституційних прав, свобод і обов'язків трьох і більше осіб.

Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення затверджуються Генеральною прокуратурою України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке здійснюється негайно після завершення огляду. У випадку виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно; відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань при першій можливості.

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. У Єдиному реєстрі досудових розслідувань автоматично

фіксується дата внесення інформації та присвоюється номер кримінального провадження.

Слідчий невідкладно у письмовій формі повідомляє прокурора про початок розслідування, підставу початку розслідування та інші відомості, передбачені частиною п'ятою цієї статті. У випадку, якщо відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені прокурором, він зобов'язаний невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування.

Визнати досудове розслідування закінченим – означає визнати, що більше немає необхідності провадження будь-яких слідчих (розшукових) дій або інших процесуальних дій, спрямованих на збирання, перевірку та дослідження доказів: всі необхідні для прийняття підсумкового рішення докази зібрані, перевірені, досліджені та належним чином оцінені. Слідчий, прокурор оцінюючи зібрані в кримінальному провадженні докази, мають визначити, яке саме підсумкове рішення належить прийняти.

Отже, закінчення досудового розслідування – це заключний етап діяльності на стадії досудового розслідування, на якому приймається підсумкове для цієї стадії рішення. Досудове розслідування являє собою процесуальну діяльність уповноважених осіб, зокрема, щодо швидкого, повного та неупередженого розслідування.

Література:

1. Кримінально-процесуальний кодекс: Закон України від 13квітня 2012 року. № 4651-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789

ПІДЗАКОННІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Цирульник В. О.

*студент II курсу спеціальності 081 «Право»
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Підвищення ефективності правового регулювання суспільних відносин багато в чому залежить від системи джерел права та її складових елементів.

В умовах становлення нових суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню за допомогою норм права, правових звичаїв, нормативних договорів, правових прецедентів набуває актуальності проблема всебічного та комплексного дослідження ролі (місця) підзаконних нормативно-правових актів в системі джерел права. В силу своєї сутності і виконуваних функцій ця система повинна розвиватися в напрямку логічної завершеності, при збереженні своєї цілісності, оскільки лише узгоджуючись між собою, складаючи єдине системне утворення – юридичні джерела права зможуть досконало виконувати свої функції. Ця система повинна нести в собі оптимальні важелі стабільності і формалізованості, чіткості, ясності та ієрархічності і не містити протиріч.

Дослідження питання структури системи джерел права з боку взаємодії і розвитку її елементів показує, що вона динамічна, активно діє, розвивається і вдосконалюється, за посередництва правотворчої діяльності. З огляду на це, система джерел права являє собою концентрацію формально-закріплених правил поведінки найбільш активної системи соціальних норм, однієї з найважливіших систем соціального керівництва і управління, соціальної інтеграції і координації поведінки та діяльності членів суспільства. Система джерел права виступає важливою правовою категорією, умовою регулятивної та стабілізуючої ролі права, підставою для класифікації правової системи держави [3, с. 88].

Система джерел права має риси як об'єктивно виникаючого, історично законодавчого суспільного явища, що існує незалежно від волі індивідів, які застеляють вже сформовані форми права, так і певною мірою виступає продуктом творчості людей. Основними властивостями системи джерел права на думку Н.М. Пархоменко є: внутрішня узгодженість, суб'єктивно – об'єктивний характер та динамічність [2, с. 183]. Система джерел права – це не лише сукупність елементів. Характер системи визначається взаємопов'язаністю всіх видів джерел права.

Визначення місця підзаконних нормативно-правових актів в системі джерел права дасть змогу повніше розкрити властивості підзаконних нормативно-правових актів і виявити їх зв'язки з іншими елементами системи джерел права. Місце підзаконних нормативно-правових актів в системі джерел права можна розглядати шляхом співвідношення підзаконних нормативно-правових актів із законом, а потім з іншими елементами системи джерел права.

Підзаконні нормативно-правові акти являють собою комплексну правову категорію, мають власні ознаки, особливості та види. Підзаконні нормативно-правові акти – це вид правових актів, які містять обов'язкові, формально-визначені правила поведінки загального характеру, закріплені у письмових актах-документах, приймаються в офіційному порядку

суб'єктом підзаконної правотворчості, визначають межі можливої та належної поведінки усіх суб'єктів суспільних відносин.

Підзаконні нормативно-правові акти приймаються главою держави, урядом, міністерствами, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування. Підзаконні нормативно-правові акти виступають результатом діяльності суб'єктів підзаконної правотворчості. В даному співвідношенні підкреслюється дія конституційного принципу розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову, де кожна гілка влади має виконувати покладені на неї функції відповідно до норм Основного Закону держави. Підзаконні нормативно-правові акти приймаються органом або посадовою особою, яка має визначену законом компетенцію. Це призводить лише до того, що підзаконні нормативно-правові акти можуть бути оперативно змінені, доповнені чи скасовані. Ось чому саме ці акти швидше можуть реагувати на зміну певних обставин [1, с. 27].

Завдяки цьому досягається гнучкість правового регулювання суспільних відносин в державі. Сьогодні, коли суспільство і суспільні відносини розвиваються бурхливо, час прийняття і ухвалення нормативного рішення відіграє важливу роль.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що законодавчим регулюванням охоплюються майже всі сфери суспільних відносин, які вимагають правового регулювання. Проте, в одних випадках таке регулювання здійснюється в повному обсязі, що взагалі виключає будь – яке підзаконне регулювання, в інших же випадках, до предмета закону, відповідно до Конституції України, віднесено тільки визначення засад чи основ регулювання в тій чи іншій сфері суспільних відносин. Тоді, конкретне оперативне регулювання здійснюється підзаконними нормативно-правовими актами.

Місце підзаконних нормативно-правових актів визначається другорядним по відношенню до законів та нормативних договорів, первинним по відношенню до релігійних норм, правової доктрини, правового прецеденту та правового звичаю.

Література:

1. Ковальський В.С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. К.: Юрінком Інтер, 2005. 192 с.
2. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології [монографія]. Київ: Юридична думка, 2008. 336 с.
3. Скаун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. К. : Алента ; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.

ПРИНЦИП НЕЗМІНЮВАНОСТІ СУДДІВ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Черватий М. Ю.

*аспірант кафедри державно-правових дисциплін
факультету права, економіки та кібербезпеки*

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановський А. Ф.

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент Національної академії правових наук України,

заслужений діяч науки і техніки України,

професор кафедри державно-правових дисциплін

факультету права, економіки та кібербезпеки

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Європейський вектор зовнішньої політики України зумовлює необхідність наближення до європейських стандартів не лише національного законодавства, а й принципів організації та діяльності публічної влади. Зокрема, це стосується судової влади, яку реалізують судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур (ч. 2 ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1]). 2016 року Верховна Рада України внесла зміни щодо правосуддя до Конституції України [2], які стали основою для фундаментальної судової реформи з урахуванням європейських стандартів судівництва і статусу суддів. Одним із векторів цієї реформи є забезпечення незалежності суддів шляхом запровадження принципу їх незмінюваності. Вважаємо за доцільне визначити зміст цього принципу та значення його реалізації в Україні.

Як цілком слушно вказує Ю. С. Шемшученко, у розвитку системи правосуддя провідних країн Європи існують певні загальні риси, які становлять інтерес для України. Йдеться, зокрема, про організаційно-правові гарантії діяльності суддів судів загальної юрисдикції [3, с. 52]. Однією із таких гарантій, на нашу думку, виступає право безстрокового зайняття посади судді, в якому і втілюється принцип незмінюваності суддів.

Цей принцип закріплений низкою європейських нормативно-правових актів рекомендаційного характеру. Так, Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо незалежності, ефективності та ролі суддів від 13.11.1994 р. № R(94)12 містить положення про те, що судді – незалежно від того, чи було їх призначено, чи обрано – беззмінно перебувають на посаді до часу досягнення ними

віку обов'язкового виходу на пенсію або до закінчення строку їхніх повноважень [4]. Учасники багатостороннього семінару, організованого Радою Європи 8–10.07.1998 р., посилаючись на вказану Рекомендацію та визнаючи закріплені нею цілі, прийняли Європейську хартію щодо закону про статус суддів, яка передбачає перебування на посаді судді на постійній основі (п. 3.3) [5]. Прийнята 17.11.2010 р. Рекомендація CM/Res (2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, згідно з п. 49, забезпечення терміна перебування на посаді та незмінюваності визнає ключовими елементами принципу незалежності суддів [6].

На думку С. Прилуцького, у більшості цивілізованих країн світу зі сталою демократією, інститут незмінюваності суддів становить одну з ключових основ статусу професійних суддів та є важливим принципом судоустрою, який гарантує безстрокове перебування судді на посаді, а також не переміщення судді з посади та місця посади без його згоди [7, с. 73]. Частково поділяючи таку думку, вважаємо за доцільне уточнити, що незмінюваність суддів не слід розглядати як принцип судоустрою, на підставі якого будуються органи судової влади в Україні. Більш вірним буде твердження, що цей принцип належить до загальноправових статусних принципів правового статусу суддів [8, р. 115].

Аналізуючи досвід зарубіжних країн щодо практичної реалізації вказаного принципу, Ю. С. Шемшученко вказує, що в Грузії, Румунії, Швейцарії, Японії та деяких інших країнах судді призначаються (обираються) на певний строк. Водночас у багатьох державах суддів призначають або обирають не безстроково, а довічно (в Англії, Греції, Німеччині); однак встановлюється граничний вік перебування судді на посаді або передбачена можливість звільнення судді незалежно від його волі. Тому науковець доходить висновку, що загальним для понять «суддя обіймає посаду безстроково» і «суддя обіймає посаду довічно» є принцип незмінюваності суддівської діяльності. Однак обидва поняття мають відносний характер, бо є об'єктивні та суб'єктивні підстави для припинення такої діяльності [3, с. 53]. На нашу думку, терміни «безстроково» та «довічно» не є тотожними, інакше не існувало б, зокрема, можливості звільнення судді у зв'язку із досягненням ним певного віку.

Принцип незмінюваності суддів в Україні закріплений на конституційному рівні: згідно з ч. 5 ст. 126 Конституції України суддя обіймає посаду безстроково [9]. У ст. 53 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка має назву «Незмінюваність судді», суддям гарантується перебування на посаді до досягнення ними шістдесяти п'яти років, крім випадків звільнення суддів з посади або припинення їх повноважень відповідно до Конституції України та цього

Закону. Також суддю не може бути переведено до іншого суду без його згоди, крім переведення: 1) у разі реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду; 2) у порядку дисциплінарного стягнення [1].

Аналіз наведених норм дає змогу виокремити основні положення, які формують зміст принципу незмінюваності суддів. Найперше відзначимо, що суддя відразу призначається на посаду безстроково. Тобто норму про призначення судді на посаду вперше, або 5-річний своєрідний «випробувальний» строк для суддів скасовано. Граничний вік перебування судді на посаді (65 років) закріплений законом. Водночас Конституцією України та законом передбачено дострокове звільнення та припинення повноважень судді. При цьому законодавець змінив підхід до розмежування підстав для звільнення та припинення, однак критерії для виокремлення цих підстав С. Прилуцький не вважає раціональними [7, с. 75], з чим варто погодитися. Так, Конституція України до внесення відповідних змін закріплювала лише одну підставу припинення повноважень судді – його смерть, в усіх інших випадках передбачалося звільнення з посади. Тепер перелік підстав для припинення повноважень суттєво розширений (ч. 7 ст. 126 Конституції України) [9], однак окремі з них викликають зауваження, наприклад, набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді, на нашу думку, має бути підставою для звільнення. І навпаки, серед підстав для звільнення з посади судді (ч. 6 ст. 126 Конституції України) [9] є такі, що більше стосуються припинення повноважень, зокрема, неспроможність виконувати повноваження за станом здоров'я. Наприклад, аналогічну підставу саме для дострокового припинення повноважень Президента України закріплює п. 2 ч. 2 ст. 108 Конституції України [9].

Принцип незмінюваності суддів, за словами С. Прилуцького, не мириться з виборним порядком формування суддівського корпусу [7, с. 74]. Дійсно, виборність передбачає періодичне оновлення виборного органу, що несумісне із принципом незмінюваності. Саме тому ст. 128 Конституції України передбачає, що призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом. Призначення на посаду судді здійснюється за конкурсом, крім випадків, визначених законом [9]. Такий порядок призначення на посаду судді істотно спрощеним і наближеним до європейських стандартів визнає Ю. С. Шемшученко [3, с. 50]. Зі свого боку, В. С. Сердинський вважає етап призначення судді Президентом України достатньо формальним, оскільки глава держави призначає суддів на посаду на підставі та в межах подання Вищої ради правосуддя, не перевіряючи додержання встановлених законом вимог до кандидатів на посаду судді та порядку проведення добору чи кваліфікаційного оцінювання кандидатів [10, с. 153]. На нашу

думку, повноваження Президента України щодо призначення суддів скоріше можна назвати не формальним, а церемоніальним.

Підсумовуючи, відзначимо, що закріплення на конституційному та законодавчому рівні принципу незмінюваності суддів є не лише однією із гарантій їх незалежності. Стабільне перебування на посаді і виконання своїх обов'язків сприятиме підвищенню професіоналізму суддів, накопиченню ним досвіду з метою здійснення правосуддя відповідно до європейських стандартів.

Література:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 04.10.2021).

2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 04.10.2021).

3. Шемшученко Ю. С. Судова реформа в Україні у світлі європейського досвіду: конституційний аспект. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6(33). С. 47–59.

4. Незалежність, дієвість та роль суддів: Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 13.11.1994 р. № 94(12). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text (дата звернення: 04.10.2021).

5. Європейська хартія щодо закону про статус суддів від 10.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236#Text (дата звернення: 04.10.2021)

6. Рекомендація CM/Res (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text (дата звернення: 04.10.2021).

7. Прилуцький С. Незмінюваність суддів в Україні: конституційно-правове регулювання та проблеми реалізації. *Публічне право*. 2017. № 1(25). С. 73–82.

8. Кравчук В. М., Юхимюк О. М. Статусні принципи правового статусу суддів. *Expert: Paradigm of Legal Sciences and Public Administration*. 2019. № 2019-3(5). Р. 104–120. DOI:10.32689/2617-9660-2019-3(5)-104-120.

9. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.10.2021).

10. Сердинський В. С. Особливості призначення судді на посаду в контексті забезпечення його незалежності (крізь призму європейських рекомендацій) *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Т. 31(70) Ч. 2. № 2. С. 150–154.

ЗАСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Чорна І. В.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

Корнієнко Ю. А.

*студентка факультету менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет*

*Науковий керівник: **Опольська Н. М.***

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри права

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Засоби вчинення злочину розглянуто як предмети та інші явища об'єктивної дійсності, що застосовує особа при вчиненні суспільно небезпечного діяння (дії чи бездіяльності), що визнане злочином, а також як ознака складу злочину. З'ясовано особливості їх юридичного закріплення у статтях закону про кримінальну відповідальність. Запропоновано поділяти засоби вчинення злочину на знаряддя та інші засоби, з'ясовано їх значення для кримінальної відповідальності [1].

У науці кримінального права поняття «засоби вчинення злочину» визначають виходячи з його вузького трактування. Тому найчастіше під засобами вчинення злочину розуміються предмети об'єктивної дійсності, явища та процеси, які особа використовує для вчинення суспільно небезпечного злочинного діяння визначального елемента злочину.

Засоби вчинення злочину – це насамперед певні предмети об'єктивного світу, які особа використовує для цього. До них, перш за все, належать: зброя, загальнонебезпечні предмети, механізми, пристосування, пристрої, різні види загальнонебезпечних речовин (отрута, хімікати та ін.). Вони суттєво посилюють уражаючий ефект діяння, забезпечують його вчинення.

Засоби вчинення злочину – це предмети чи явища, що відокремлені від особи, яка вчиняє злочин. Маючи ті чи інші засоби, особа розміщує їх між собою та об'єктом злочинного посягання і використовуючи їх властивості, застосовує їх при вчиненні злочину. Тому не можна відносити до цих засобів, як інколи стверджують в літературі, ноги, кулаки, зуби, нігті, навіть організм винного (при зараженні венеричними захворюваннями, або вірусом імунодефіциту чи іншою невиліковною інфекційною хворобою) [4]. З викладеного випливає, що під засобами вчинення злочину слід розуміти певні предмети чи інші явища об'єктивного світу, відокремлені від людини, яка лише володіє цими засобами і використовує для вчинення злочину.

Засоби майже завжди перебувають у динамічному стані. Засоби вчинення злочину відносяться до сфери злочинної дії чи бездіяльності і використовуються (застосовуються) для вчинення посягання на об'єкт кримінально-правової охорони та спричинення йому шкоди, зокрема, шляхом здійснення негативного впливу на предмет злочину за допомогою знарядь або інших предметів чи явищ об'єктивної реальності. Використання особою засобів вчинення злочину для вчинення суспільно небезпечного діяння завжди суттєво підвищує ступінь суспільної небезпечності вчинюваного злочину. Якщо ті чи інші предмети або явища не використовуються, а знаходяться в статичному стані, і суспільно небезпечне діяння здійснює на них негативний злочинний вплив, то вони в багатьох випадках виступають предметами злочину. Однак при цьому засоби вчинення злочинів слід відрізняти від предмета злочину, який являє собою предмет матеріального світу, у зв'язку з яким чи з приводу якого вчиняється злочин.

Засоби вчинення злочину застосовуються особою свідомо і вибірково (вона їх може застосовувати чи не застосовувати, або так чи інакше застосовувати певним чином), з урахуванням усієї сукупності об'єктивно-предметних умов злочину: обстановки, місця, умов часу, стану предметів чи елементів, на які чи у зв'язку з якими вчиняється злочин. Тому їх можливо відносити до так званих «змінних» елементів злочинного посягання [3].

Особа усвідомлює, що засоби, які вона застосовує при вчиненні злочину, мають такі властивості: наприклад, зброя, бойові припаси, вибухові речовини та інші знаряддя вчинення злочину, що здатні заподіяти істотну шкоду або особливо тяжку шкоду правоохоронюваним інтересам. Діючи умисно, особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння чи бездіяльності, в тому числі використовуючи засоби для його здійснення, що, зокрема, є фактичною основою для передбачення нею настання суспільно небезпечних наслідків цієї дії (бездіяльності). Вчинюючи злочин з необережності, особа, за загальним

правилом, усвідомлює фактичні ознаки вчиненого діяння, особливо у сфері відносин людина – техніка, в тому числі характер дії (бездіяльності) і, відповідно, властивості засобів для його вчинення. Виходячи з цього, вказане передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків даної дії або бездіяльності, але легковажно розраховує на їх запобігання, або не передбачає настання таких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити [2].

Засоби вчинення злочину слід розглядати як обов'язкову ознаку складу злочину і у разі, коли вони прямо не вказані в законі, але однозначно впливають із його змісту при тлумаченні, зокрема шляхом певного визначення суспільно небезпечного діяння і способів його вчинення у законі (загальнонебезпечний спосіб): п. 5 ч. 2 ст. 115 (Умисне вбивство); ч. 2 ст. 194 (Умисне знищення або пошкодження чужого майна); ч. 4 ст. 240 (Порушення правил охорони або використання надр); ч. 1, ч. 2 ст. 241 (Забруднення атмосферного повітря); ч. 1, ч. 2 ст. 242 (Порушення правил охорони вод); ч. 1, ч. 2 ст. 243 (Забруднення моря); ч. 1, ч. 2 ст. 245 (Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу); ч. 2 ст. 252 (Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду); ч. 1 ст. 258 (Терористичний акт); ч. 2 ст. 393 (Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти); ч. 4 ст. 405 (Погроза або насильство щодо начальника); ч. 2 ст. 411 (Умисне знищення або пошкодження військового майна); ч. 1 ст. 446 (Піратство); ч. 1 ст. 447 (Найманство). Таким чином, засоби вчинення злочину слід визначити як відокремлені від особи певні предмети, явища чи процеси об'єктивного світу, що застосовуються нею при вчиненні суспільно небезпечного діяння в умисних або необережних злочинах, значною мірою підвищують уражаючі властивості, суттєво полегшують їх вчинення та впливають на соціальну сутність злочину – його суспільну небезпечність. Засоби знаходяться в нерозривному зв'язку і взаємозалежності з усіма елементами та ознаками складу злочину.

Література:

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 17: Кримінальне право редкол. : В.Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; НАПрН України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 1064 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додат. і допов.) уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

3. Словник української мови : в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Т. 3. Київ : Наук. думка, 1972. 744 с.

4. Даньшин И. Н. Профессиональная преступность. Збірник наукових праць Харківського Центру вивчення організованої злочинності. Вип. 1. Харків : Харк. Центр вивчення організованої злочинності, 2000.

**ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ІНФОРМАЦІЮ
В ІНТЕРЕСАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ:
АСПЕКТИ ПОЗИЦІЇ ЄСПЛ ЩОДО ЗАКОННОСТІ
МЕТИ ОБМЕЖЕННЯ, НЕОБХІДНОГО
У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Шинкар Т. І.

*кандидат юридичних наук,
суддя*

*Восьмий апеляційний адміністративний суд
м. Львів, Україна*

За усталеною правовою традицією відсутність в європейських країнах обмежень у висловлюваннях вважається мірою та одночасно фундаментом верховенства права, а також одним з найкращих засобів запобігання порушенню прав людини. З іншого боку внаслідок слабкого розвитку інститутів запобігання порушенню прав людини в окремих країнах спостерігається «утаємнення» діяльності представників влади, приховування неефективності, марнотратства громадських грошей, а також корупції.

Загалом, як свідчить узагальнення рішень ЄСПЛ, коли йдеться про цінності пов'язані з гідністю людини або з національною безпекою, свобода слова розглядається як суспільне надбання, яке підлягає детальній регламентації, особливо у питаннях обґрунтування «меж» захисту інформації, що загрожує національній безпеці і правопорядку та «меж» дозволу втручання у відповідну свободу. Останні мають забезпечити «реальний» захист від порушення сутності такої свободи (права на інформацію), що від самого початку залишалось сталою вимогою Конвенції про захист прав людини та основних свобод.

Також у багатьох рішеннях ЄСПЛ свобода висловлювань визнана фундаментом демократії й верховенства права, що «розширює» можливості доступу громадян до засобів комунікації, а також доступу до трактування (коментування) офіційної інформації як основи для можливого оскарження рішень влади.

Відповідно, за позицією ЄСПЛ, свобода обговорення спірних і важких проблем є «найкращим методом для того, щоб урядом приймалися раціональні рішення, які б мали суспільну підтримку», але за відсутності «невідкладної суспільної потреби» (pressing social need), про що згадувалося у німецьких справах щодо відповідності німецького права і практики «Berufsverbot» Конвенції.

Слід враховувати, що практика ЄСПЛ щодо обмеження свободи преси та його «виправдання» в «інтересах національної безпеки» чи «правопорядку» суттєво відрізняється від практики Верховного Суду США щодо умов попередньої заборони владою розповсюдження публікацій чи інтерв'ю з огляду на потребу охорони національної безпеки, а також правових традицій країн колишнього СРСР із забороною того, що не було прямо дозволено (схвалено) владою.

Враховуючи викладене у згаданій та подальшій практиці ЄСПЛ постановляв, що право отримувати інформацію не тягне за собою презумпцію доступу до інформації, яка знаходиться у розпорядженні урядів, хоча обмежена презумпція стосовно інформації, що являє суспільний інтерес, ні в якому разі не відхиляється. Іншим наслідком реалізації такої правової позиції є заклик до країн, які підписали Конвенцію, визнати її.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у здійсненні порівняльного аналізу умов, які повинні бути виконані, перш ніж буде застосовано обмеження до джерела інформації та засобів її розповсюдження. Окремим напрямком дослідження вбачається визначення позиції ЄСПЛ щодо обмеження доступу до засобів обробки інформації та каналів зв'язку у межах інформаційного протиборства, зокрема у відкритому кіберпросторі.

Література:

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Леандер против Швеции (Leander v. Sweden). URL: https://mmdc.ru/praktika_evropejskogo_suda/praktika_po_st_8_evropejskoj_konvencii/europ_eight_practice3/

3. Рекомендація № R (81) 19 Про доступ до інформації, що знаходиться у розпорядженні державних органів. URL: <https://cedem.org.ua/library/rekomendatsiya-r-81-19-pro-dostup-do-informatsiyi-shho-znahodytsya-u-rozporyadzhenni-derzhavnyh-organiv/>

4. Справа «Класс та інші проти Німеччини» : Рішення *Європейського суду з прав людини* від 06.09.1978. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_093#Text

5. Фогт (VOGT) против Германии. URL: https://european-court.ru/uploads/ECHR_Vogt_v_Germany_26_09_1995.pdf

6. Энгель и другие против Нидерландов. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO2825>

7. Свобода висловлювань і захист інформації, що загрожує національній безпеці і правопорядку, у рішеннях органів Конвенції про захист прав людини та основних свобод. URL: <http://khp.org/968017272>

8. Рішення Європейського суду з прав людини щодо доступу до інформації. 2014. 200 с. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168044e84d>

НАПРЯМ 2. МЕНЕДЖМЕНТ. ЕКОНОМІКА. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИЗМ

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ УПРАВЛІННЯ В ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМТВА

Автенюк Д. О.

аспірант спеціальності 072 «Менеджмент»

факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

За останні кілька десятиліть як глобальна торгівля, так і прями іноземні інвестиції різко зросли. З одного боку, глобальна торгівля зростала швидше, ніж глобальна економічна продукція протягом більшої частини останніх 50 років, і світ виробляв більше продукції та надсилав все більшу її частку за національні кордони. З іншого боку, Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД 2013) повідомила, що за останні 5 років вперше країни, що розвиваються, поглинули більше продукції, ніж розвинені країни. Все це вказує на зростання глобального поширення виробництва. [2, с. 37] Фактично, враховуючи, що виробництво є одним з найбільших типів прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у більшості країн, можна сміливо сказати, що тенденція світового виробництва обов'язково збережеться, виживе та зростатиме, однак з корективами, які нам диктує сучасний світ в період COVID 19.

У цьому контексті промисловим компаніям необхідно розповсюджувати свої заводи по всьому світу. Відповідно, роль виробничих фірм змінилася від постачання продукції на внутрішні ринки, через постачання міжнародних ринків через експорт, до постачання міжнародних ринків через місцеве виробництво.

У світовій практиці менеджмент як практична діяльність, наука та навчальна дисципліна існує понад 100 років. За цей час він набув широкого поширення, особливо в країнах з розвинутою ринковою економікою. Міжнародне управління та управління зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД) відбулося значно пізніше, приблизно у 60-ті роки ХХ століття, під впливом швидкого розвитку міжнародного бізнесу та транснаціональних корпорацій (ТНК), поглиблення

міжнародного поділу праці, розвитку міжнародної економічної інтеграції [1, с. 68].

Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства значною мірою залежить від умов, які будуть створені в країні для розвитку його діяльності у зовнішній сфері, залежить від ролі уряду в регулюванні та підтримці розвитку ЗЕД на рівні держави.

Найважливіше питання, яке поставлене до визначення сучасних напрямків управління в зовнішньоекономічній діяльності промислих підприємств – це можливість засвоїти нові навички та прийоми менеджменту, враховуючи мінливість ринку та практику іноземних бізнес-партнерів. Ці питання, які потребують бути вирішеними, відображають рівень складності промислових підприємств, проектування гібридних або інноваційних виробничих систем, необхідність застосування виробничих стратегій та філософії компанії (місія підприємства), розробку продукції, управління змінами та сильну систему обліку [5, с. 149].

Практика успішних іноземних підприємств демонструє, що задля забезпечення успішних показників виробництва та підвищення зовнішньо-економічної діяльності, управління має діяти керуючись системним аналізом [4, с. 91]. Будь-яке підприємство в сучасних умовах має взаємодіяти з навколишнім середовищем та враховувати рушійні соціальні та економічні тенденції. Будь-яка інвестиційно -фінансова система у контексті управління не може існувати без інноваційної діяльності, спрямованої на збільшення обороту.

Такий підхід визначає можливості оцінки інноваційного розвитку на основі показників, що враховують систематичність інвестиційної та зовнішньо-економічної діяльності промислових підприємств [3, с. 18]. Аналізуючи практику іноземних виробничих підприємств, ми маємо змогу спостерігати тенденцію щодо обов'язкового забезпечення постійного аналізу інноваційних процесів конкретного підприємства шляхом розподілу матеріального та нематеріального ресурсного потенціалу.

Концепція виробничої стратегії є природним продовженням концепції корпоративної стратегії у системі управління підприємством, яке займається зовнішньо-економічною діяльністю, хоча остання не обов'язково має бути настільки раціональною та явною, як зазвичай вимагають теоретики менеджменту.

Оскільки у роботі використовується цей термін, менеджмент в контексті корпоративної стратегії просто передбачає послідовність, з часом, у вподобаннях компанії та упередженнях щодо певних управлінських виборів, як показано у Додатку 1.

У даному прикладі використовується термін компанія для позначення бізнес -одиниці, яка має відносно однорідну лінійку виробництва продуктів та значну автономність.

Додаток 1

Фактори компаній, що впливають на стратегічні переваги у ЗЕД

Домінуюча орієнтація	Візерунок диверсифікації	Корпоративне ставлення у межах зростання	Конкурентні пріоритети
Маркет	Продукт	Зростання прагне пояснення	Незалежність
Продукт або матеріал Технологія	Маркет (географія груп споживачів)	Зростання розуміється як продукт вдалого процесу управління та «ядро» бізнесу	Ціна
Технологія	Процес (вертикальна інтеграція)		Гнучкий продукт
	Конгломерат (не пов'язана горизонталь)		Якість
			Гнучкість об'єму

Прогнозування та планування розвитку бізнесу на основі глибокого стратегічного аналізу глобального бізнес-середовища та з урахуванням вищезазначених факторів, є пріоритетною задачею у сучасному напрямку управління задля зростання прибутку та розвитку компанії в умовах ринкової конкуренції.

Трансформація міжнародних корпорацій у більш гнучкі і менш централізовані об'єднання, зростання значення малих і середніх транснаціональних корпорацій (ТНК) – має послужити ядром у побудові менеджменту підприємства.

У подальшому, дослідження тематики побудови якісної системи управління та формування ефективного менеджменту у зовнішньоекономічній діяльності, буде визначатися через детальне розкриття наступних пунктів:

- пошук нових підходів до створення міжнародних зв'язків між компаніями та їх закордонних партнерів;
- активізація глобальної діяльності через використання новітніх інформаційних технологій;
- розроблення та втілення нових методів стимулювання інноваційності корпорацій.

Малий та середній бізнес багатьох країн світу все більше глобалізується, що виражається у зростанні зовнішньоекономічної активності, широкому використанні глобальних інформаційних технологій, уніфікації форм і ділових стандартів підприємницької діяльності. Тому для виявлення характеру впливу сучасних процесів побудови ефективного менеджменту у світовій економіці на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, необхідно детально вивчати та імплементувати не тільки національні, а й фактори іноземних компаній.

Література:

1. Бутенко Н. В. Диверсифікація виробництва: цілі та стратегії реалізації. Н.В. Бутенко. Економіка АПК. 2003. № 7. С. 68.
2. Дроздова, Х.М. «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства», Навчальний посібник, ЦУЛ, К. Україна. 2002. С. 37.
3. Кириченко, О.А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Міжнародний бізнес-менеджмент, навчальний посібник. Знання-Прес, К. Україна. 2002 р. С. 18.
4. Нагорна І. Транскордонне співробітництво як напрямок євроінтеграційних процесів в Україні . І. Нагорна. Теоретичні та прикладні питання державотворення. К., 2007. Вип. 2. С. 91.
5. Стеченко, Д.М. (2003), Державне регулювання економіки, Навчальний посібник, Вікар, Київ, Україна. С. 149.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСАХ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Горбаньова В. А.

*викладач кафедри менеджменту,
аспірант спеціальності 072 «Менеджмент»
факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Вплив інформаційної економіки на систему менеджменту підприємств виражається, в першу чергу, в різко збільшеному інформаційному потоці і потреби приймати управлінські рішення в прискореному режимі в умовах конкурентного середовища.

Удосконалення управлінських технологій тісно пов'язане з формуванням, використанням і застосуванням засобів управління, що представляють собою комплекс інструментальних, організаційних і методичних заходів. У ролі засобів такого роду виступають інформаційно-комунікаційні технології, які забезпечують управління інформаційними ресурсами, які постійно збільшуються, в головних видах управлінської діяльності підприємства, такими як: стратегічне планування, маркетинг, якість продукції та послуг, управління, антикризове управління, фінансовий облік і т.д. [1].

У такому разі зміни наздоганяють не тільки обсягів, форм і місця розташування інформації, а й її змісту з огляду на трансформації функцій і завдань управління організацією в умовах сучасної економіки.

Основне завдання управління – це збільшення ефективності систем управління за допомогою компетенції менеджерів компанії, збільшення швидкості прийняття стратегічних рішень, впевненості в здійсненні нестандартних процесів управління. В умовах інформаційної економіки роль інформаційно-комунікаційних технологій істотно зростає. Називаючись елементом інфраструктури, інформаційно-комунікаційні технології стають основним засобом ведення електронного бізнесу.

У традиційних моделях ведення інформаційної діяльності інформаційно-комунікаційні технології є інфраструктурою, спільно з адміністративним забезпеченням (юридичні послуги, кадри), фінансовим обліком і т.д. [4].

Основою процесу створення і вдосконалення системи інформаційно-комунікаційних технологій управління організацією є взаємини об'єкта і суб'єкта.

Об'єкт управління – це система інформаційно-комунікаційних технологій, яка використовується для задоволення зовнішніх і внутрішніх потреб в інформаційному обслуговуванні, враховуючи змінюються фактори внутрішнього і зовнішнього середовища організації. Суб'єкт управління – система управління організацією в особі президента компанії (виконавчого директора) по інформаційних ресурсів, іншими словами, інформаційного менеджера. Об'єкт управління необхідно проаналізувати в певному аспекті, який обумовлений обов'язковим застосуванням методологічного підходу, для теоретичного пізнання системи в цілому. Методологічним підходом називається спосіб бачення дійсності через призму наукових категорій, який може бути представлений у вигляді сукупності наукових методів.

Сучасна наука широко використовує такі підходи як:

- Системний підхід;
- Інформаційний підхід;
- Стратегічний підхід;
- Діяльнісний підхід;
- Ймовірно-статистичний підхід;
- Кібернетичний підхід;
- Дескриптивний-нормативний підхід [3].

Об'єкт дійсності, який взято в одному з аспектів, формує предмет вивчення. Фахівці, застосовуючи методологічний підхід, виявляють істотні і приховані закономірності, які властиві певному предмету. У разі, коли застосовується один методологічний підхід і розгляд об'єкта здійснюється в одному аспекті, виникають приватні результати дослідження. У зворотному випадку, об'єкт розглядають багатоаспектне.

Формування та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій повинні ґрунтуватися на об'єктно-орієнтованому, стратегічному, інформаційному і системному підходах.

Створення та модернізація інформаційних ресурсів компанії реалізується за такими напрямками, як: визначення проблем та інформації, яка необхідна для їх вирішення; збір, обробка та аналіз наданої інформації, яка необхідна для вирішення знайдених проблем; формування та оцінка альтернатив для співробітника, що приймає рішення.

Безпека організації – це ключове питання для впровадження сучасних ІТ-технологій.

Для реалізації інформаційного управління пропонуємо впровадження в компаніях системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM-система, скорочення від англ. Customer Relationship Management) – прикладне програмне забезпечення для організацій, призначене для автоматизації стратегій взаємодії з замовниками (клієнтами), зокрема для підвищення рівня продажів, оптимізації

маркетингу і поліпшення обслуговування клієнтів шляхом збереження інформації про клієнтів і історію взаємин з ними, встановлення і поліпшення бізнес-процесів подальшого аналізу результатів.

CRM – модель взаємодії, заснована на теорії, що центром всієї філософії бізнесу є клієнт, а головними напрямками діяльності компанії є заходи щодо забезпечення ефективного маркетингу, продажів і обслуговування клієнтів. Підтримка цих бізнес-цілей включає збір, зберігання і аналіз інформації про споживачів, постачальників, партнерів, а також про внутрішні процеси компанії. Функції для підтримки цих бізнес-цілей включають продаж, маркетинг, підтримку споживачів [2, с. 23].

Стратегічні цілі програми впровадження CRM:

1. Підвищення ефективності діяльності і зростання доходів – зростання середнього числа пропонованих послуг і продуктів на одного клієнта.
2. Удосконалення крос-процесного взаємодії при обслуговуванні та продажах.
3. Орієнтація на клієнтів, а також підвищення рівня задоволеності клієнта.
4. Посилення продуктивності праці – виконання бізнес-процес в цілісній системі.

Завдання програми впровадження CRM:

1. Формування цілісного уявлення про клієнта, продуктах, їм придбаних, історії взаємодії зі підприємством.
2. Автоматизованості діяльності співробітників Контактного центру Підприємства.
3. Підтримка планування роботи взаємодії з клієнтами та продажу у внутрішніх структурних підрозділах.
4. Впровадження засобів для підвищення обсягів крос-продажів і повторних продажів продуктів.
5. Об'єднання системи з автоматизованими системами Підприємства.

Головними критеріями вдосконалення організаційної структури підприємства на базі інформаційно-комунікаційних технологій є наступні характеристики: рішучість, здатність до швидкої інтеграції, надійність, складність, гнучкість, швидкість прийняття рішень.

Процес оптимізації системи управління організації в цілому на базі інформаційно-комунікаційних технологій можна звести до процесу глобальної інтеграції як внутрішньоорганізаційні мережі, так і в зовнішніх зв'язках. Іншими словами, інформаційно-комунікаційні технології повинні забезпечити перетворення корпоративних структур організації в мережеві.

Література:

1. Гергенов А.С. Информационные технологии в управлении : Учебное пособие. Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ. 2005. 72 с.
2. Жигалкевич Ж.М., Онопко А.С. Інформаційні технології в управлінні підприємством. Сучасні підходи до управління підприємством: Збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. К: Вид-во «Політехніка», 2016. 104 с.
3. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів : навч. посіб. / О.М. Томашевський, Г.Г. Цегелик, М.Б. Вітер, В.І. Дудук. К.: Центр учбової літератури, 2012. 296 с.
4. Клімушин П.С., Орлов О.В., Серенок А.О. Інформаційні системи та технології в економіці : навч. посіб. Х.: Вид-во ХарІ НАДУ «Магістр», 2011. 448 с.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ КЛУБІВ

Сапронов А. О.

*магістр 2 курсу спеціальності 072 «Менеджмент»
факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Лебедева Н. А.**,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Знання основ сучасного менеджменту та вміння застосовувати на практиці його основні методи є необхідною умовою ефективною роботи футбольних клубів, підготовки спортсменів високого класу, підвищення їх активності в спортивній діяльності. Управлінські технології пов'язані не лише з виробництвом якісних товарів або послуг у сфері спорту, але й з необхідністю їх просування на ринок і ефективного реалізацією послуг в умовах ринкової економіки та високої конкуренції [1].

Футбол виявляє прямий і непрямий вплив на економіку і часто його вплив досить значний. На думку експертів ріст фондових ринків країн, що розвиваються, збірні яких виграли світовий чемпіонат, у середньому

перевищує темпи росту фондових ринків країн-невдах приблизно на 10%. У свою чергу, країни, чії збірні програвали у фіналі, отримали збиток і на своєму фондовому ринку – індекси знижувалися на 20-25%. Також проведені маркетингові дослідження вказують на те, що вплив футбольних перемог і поразок на економіку досить суттєвий, що в більшості випадків прискорює темпи росту валового внутрішнього продукту країни-переможниці.

Менеджмент футбольного клубу – це складний процес, метою якого є вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням ефективного існування клубу, організацією і проведенням тренувальної, змагальної діяльності, залученням спонсорів, журналістів, глядачів на основі системного підходу. Питання та проблеми ефективного менеджменту в професійному футболі в своїх працях висвітлювали багато зарубіжних і вітчизняних науковців, але на сьогоднішній день існує чимало проблем, які потребують детального їх аналізу та дослідження за допомогою інструментарію менеджменту, з метою ефективного використання можливостей сучасного ринку в діяльності українських футбольних клубів. Особливої уваги заслуговує питання розвитку іміджу українських футбольних клубів. Адже впровадження та вдосконалення менеджменту, як ефективної системи управління в українських футбольних клубах, надасть їм можливість піднятися на новий рівень розвитку, тобто стати конкурентоспроможними.

Сучасний спорт – це важливий сегмент глобальної економіки, що включає систему міжнародних змагань і сукупність організаційних, економічних, інформаційних та інших факторів впливу різних груп. Не менш важливими ознаками спортивних перемог є фактори інфраструктури, ресурсів, традицій і вдосконалення спортивних проєктів, які у сучасних ринкових умовах мають свою ціну. Навіть окремо взятий об'єкт управління – професійний спортивний клуб. Сьогодні без застосування методів та функцій менеджменту не вдасться залучити спонсорів, забезпечивши бюджет, необхідний для участі в турнірі або оренду спортивних майданчиків. Також не вдасться сформуванати стійкий глядацький інтерес і увагу телебачення, підготувати бізнес-план для інвесторів, раціонально витратити ресурси, надійно захистити свої нематеріальні активи [2].

Характер менеджменту, що впливає з масштабності спортивної галузі в цілому, припускає широку варіативність управлінської діяльності як у частині об'єктів управління, так і у функціональній діяльності. Тому представляється виправданим використання інструментарію SWOT-аналізу, який широко застосовується для систематизації та структуризації в різних сферах діяльності. Його застосування дозволить збалансовано відобразити позитивні сторони

футбольного клубу, його недоліки та потенційні загрози. За допомогою SWOT-аналізу можна одержати об'ємне представлення про футбольний клуб: сильні сторони футбольного клубу, його слабкі сторони, можливості, які відкриваються у зовнішньому середовищі, і, нарешті, погрози зовнішнього середовища [3, 4].

Одним з ефективних інструментів менеджменту, який доцільно використовувати в роботі футбольних клубів є система стратегічного збалансованого управління Balanced Scorecard. Ця менеджмент-система отримала широке застосування в бізнесі, тому що дозволяє наочно контролювати до чого прагне дана компанія та наскільки вона відхилилася від наміченого курсу. На думку експертів, Balanced Scorecard гарна тим, що допомагає представити складні економічні процеси в наочній формі та в такий спосіб полегшити керівництву клубу прийняття рішень. Ефективний менеджмент українських футбольних клубів повинен бути цілеспрямований на успіх, який піддається плануванню, адже у футболі, як і в будь-якому іншому виді бізнесу, необхідно аналізувати всі важливі економічні фактори, планувати їх і управляти ними. Система Balanced Scorecard дозволяє охопити крім економічних факторів, таких як прибуток, фінансові надходження, і такі важливі параметри як роботу з молоддю, кількість членів у клубі, якість послуг для футбольних уболівальників на стадіоні. Звичайно, успіх футбольного клубу в остаточному підсумку вирішує не таблиця з економічними показниками, а показники на табло футбольного стадіону. Але успіх будь-якої компанії залежить від її керівників, а тому українським футбольним клубам вже настав час перейти на професійні методи менеджменту.

Більшість експертів сходяться на універсальності менеджменту: принципи, функції, процеси та практики менеджменту мають відношення до всіх типів і розмірів організацій, і спортивних у тому числі. Так само як і футбольних клубів незліченна кількість, і вони різняться за розмірами, формами власності, цілями існування та іншими аспектами – але до всіх з них підійдуть принципи та функції менеджменту. У цьому зв'язку найважливішою проблемою спортивного менеджменту є залучення його потенціалу на користь суспільству.

Література:

1. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту: підручник. Вид. 2-ге, випр., доп. – К: Академвидав, 2007. – 464 с.

2. Федоренко В.Г. Менеджмент: підручник / Федоренко В.Г., Іткін О.Ф., Анін В.І. та ін.; За наук. ред. докт. екон. наук, проф. В.Г.Федоренко. – К: Алерта, 2008. – 652 с.

3. Дафт Р.Л. Теория организации. – М.: ЮНИТИ, 2006. – 736 с.

4. Осовська Г.В., Осовський О.А. Менеджмент організацій. Навчальний посібник. – Київ: Кондор, 2007. – 676 с.

ПОБУДОВА ПЛАНУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ОСОБЛИВОСТЕЙ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Чебаненко Д. І.

*аспірант кафедри економіки і міжнародних економічних відносин
факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Поступове зростання використання викопного палива, в наслідку розвитку глобальних продуктивних сил, з метою досягнення максимізації економічної вигоди, призвело до появи кліматичної кризи. Як результат, продовження подальшого використання вуглецевих джерел енергії або відмова від зменшення поточного рівня їх споживання, призведе до негативних економічних ефектів, як в рамках національних економік, так і в глобальному масштабі. Таким чином, посилення негативних екологічних та економічних ефектів в поєднанні з розвитком технологій на основі ВДЕ все більше спонукають країни світу для переоцінки внутрішніх енергетичних балансів, а саме їх залежність від використання традиційних паливно-енергетичних ресурсів.

Посилення обсягу використання відновлюваної енергетики спонукає до розгляду таких питань, як встановлення ролі ВДЕ в енергосистемах, виявлення їх економічного змісту і значення для процесу забезпечення економічної безпеки країн і регіонів.

У той же час, країни, що розвиваються, переживають період поступового збільшення рівня індустріалізації своєї економіки, що призводить до потреби збільшення зростаючих обсягів споживання енергії викликаних необхідністю збереження стабільного зростання національного виробництва. Що, в свою чергу, суперечить глобальній політиці подолання кліматичної кризи шляхом кооперації заходів спрямованих на зменшення викидів парникових газів за допомогою скорочення використання вуглеводнів в енергетичних цілях.

Здійснювана таким чином політика зменшення викиду парникових газів призводить до того, що країни які розвиваються, вимушено стикаються з проблемою вибору між продовженням стабільного розвитку за рахунок задоволення зростаючих енергетичних потреб шляхом перевіреного використання наявних в їх розпорядженні технологій отримання енергії на основі викопних джерел. Або скоротити виробництво енергії з традиційних джерел, що веде до збільшення цін на енергію і тим самим до уповільнення економічного зростання країни. Різниця в обсязі капіталу, розвинених країн та країн, що розвиваються,

доступного для використання з метою зниження негативних кліматичних наслідків, а також направлено на безпосередню боротьбу зі зміною клімату призводить до нерівномірної інтенсивності зазначених негативних ефектів [1].

Такий стан речей, призводить до формування потреби в розробці стратегії зменшення викидів парникових газів котра дозволяє продовжити задовольняти зростаючий попит на енергію. Поєднання даних потреб відображено в створеній стратегії економіко-енергетичного розвитку країн на основі отримання переважної кількості енергії з відновлюваних джерел, з подальшим переходом на повну відмову від використання об'єктів традиційної енергетики.

Здійснення подібної стратегії енергетичного переходу, вимагає проведення попередніх досліджень спрямованих не тільки на оцінку доступних для використання в цілях енерговиробництва відновлюваних ресурсів окремо взятих країн, з наступною побудовою на їх основі потенційно можливих обсягів виробництва, а й на розробку плану гармонійного заміщення застосування традиційних паливно-енергетичних ресурсів.

Важливість розробки енергетичної стратегії побудованої на проведенні гармонійного заміщення традиційних паливно-енергетичних ресурсів відновлюваними, на відміну від планів орієнтованих на результат досягнення фіксованого відсотка споживання або вироблення енергії на основі відновлюваних джерел, полягає в потребі збереження стабільності пропозиції енергоресурсів, зокрема, підтримки безперервного виробництва і постачання електроенергії з метою початкового запобігання зростання цін [2].

Питання збереження стабільності економічного зростання країн, що розвиваються під час періоду трансформації енергетичного сектора економіки полягає в безпосередньому зв'язку даного зростання з рівнем енергоємності виробництва і безпосередньо енергоефективності. Дані щодо ВВП і енергоємності виробництва показують, що значні коливання ВВП, зокрема його падіння, призводять до подальшого зниження рівня поліпшення енергоефективності виробництва в майбутньому. При цьому спостерігається період затримки між зменшенням ВВП і відповідного цьому процесу падіння енергоефективності, таким чином, економічні коливання викликані вступом в період енергетичної трансформації країни являють собою особливу проблему [3].

В результаті, при спробі проведення процесу енергетичного переходу країни за відсутнього детального плану гармонійної трансформації ми зустрічаємося з проблемою не тільки нанесення безпосереднього економічного збитку і гальмування рівня розвитку економіки, а й додаткового зниження темпів проведення самої трансформації.

Викликана передбачувана економічна рецесія, не дивлячись на, те, що в своїй суті починається через недостатню пропозицію на енергію, а отже на відміну від звичайної рецесії не пов'язаної з енергетичними причинами повинна виступати в ролі стимулятора для проведення заходів спрямованих на підвищення рівня енергоефективності також призводить до зменшення очікуваних рівнів даного показника і підвищенню рівня енергоємності виробництва в порівнянні з періодом економічної стабільності.

Головним чином, зниження очікуваних рівнів енергоефективності, в даному випадку, буде викликано зменшенням доходів підприємств і домогосподарств. За сумісництвом зі зростаючою невизначеністю щодо отримання даних доходів призводить до зменшення доступних фондів на необхідне інвестування в підвищення енергоефективності. Особливо ця ситуація погіршується при розгляді країн, що розвиваються котрі володіють значно меншими рівнями початкового інвестування в проекти з підвищення енергоефективності в порівнянні з розвиненими країнами.

З огляду на масштаб, витрати і тимчасові рамки, необхідні для проведення детальних досліджень національних економік на предмет встановлення потенційно частки виробництва відновлюваної енергетики котру можливо досягнути при використанні доступних природних, фінансових, інфраструктурних, людських ресурсів, можливо, прийти до висновків про важливість розробки методів здійснення попереднього аналізу країн з метою виявлення шляху гармонійного переходу. Даний аналіз повинен сприяти значному скороченню часу розробки первинних планів переходу і дозволяти визначати пріоритетні напрямки здійснення енергетичної трансформації. Таким чином, дозволяючи мінімізувати економічні збитки, викликані як кліматичною кризою, так і скороченням обсягів споживання енергії на основі вуглеводнів.

В процесі розробки методу попереднього аналізу пропонується спиратися на наступні показники котрі характеризують стан країни напередодні вступу в фазу енергетичної трансформації економіки. При орієнтації на початок або розширення вироблення енергії на основі відновлюваних джерел першочерговим предметом аналізу виступають: розгляд стану доступних національних відновлюваних джерел енергії – визначення ступеню поширеності на території, стабільності генерації енергії; аналіз енергомереж – виявлення ступеню зносу обладнання, децентралізації, сумісності підключення до мережі енергії з відновлюваних джерел, зв'язаність з міжнародними енергомережами; розгляд соціально-економічного впливу; визначення рівню екологічних збитків; розрахунок часу окупності проекту; розгляд способів виведення з експлуатації або переорієнтації об'єктів традиційної енергетики.

Література:

1. Climate change impacts on Developing Countries – EU Accountability // Policy Department. Economic and Scientific Policy URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2007/393511/IPOL-ENVI_ET\(2007\)393511_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2007/393511/IPOL-ENVI_ET(2007)393511_EN.pdf) (дата звернення 12.08.2021).

2. Mapping Renewable Energy Pathways towards 2020 // European Renewable Energy Council URL: http://www.eufores.org/fileadmin/eufores/Projects/REPAP_2020/EREC-roadmap-V4.pdf (дата звернення 11.08.2021).

3. Energy Efficiency 2020 // International Energy Agency URL: https://iea.blob.core.windows.net/assets/59268647-0b70-4e7b-9f78-269e5ee93f26/Energy_Efficiency_2020.pdf (дата звернення 12.08.2021).

НАПРЯМ 3. ФІЛОЛОГІЯ

PANDEMIC EDUCATION

Varlamova A. O.

*Senior Teacher at the Department of Foreign Languages
Odessa Military Academy
Odessa, Ukraine*

Since 2019 all people on the planet have been learning to live and work in new realities. Humanity had to face a terrible monster called the Coronavirus. An outbreak of the virus was first recorded in the Chinese city of Wuhan in December 2019 of the year. The World Health Organization has declared this outbreak a public health emergency of international concern and designated it a pandemic on March 11, 2020 [1, Wikipedia]. The pandemic has collapsed and crippled the health care system and shattered the educational system around the world. Teachers and students were forced to leave their usual classrooms and go to the so-called online zone. According to UNESCO, 99 percents of students worldwide are experiencing a disruption due to the pandemic.

Such slogans as «Go Digital» and «Be Digital» appeared, the first of which was addressed to students, and the second to university professors.

The term «distance learning» itself appeared in 1836 at the University of London, where students could send their written work by mail. Distance education has developed thanks to new technologies, for example, when radio appeared, it became possible to create radio courses, which were first introduced into the educational process at the University of Pennsylvania [2, c. 6].

Probably, the debate about the advantages and disadvantages of online education began long before the pandemic, but now they have become especially relevant. The transition to a new style of work proved to be quite difficult for almost all teachers. What cannot be said about students, the world of digital technologies is a world they are used to, because they «live» in it. Everyone knows such popular social networks as Facebook, Instagram, various blogs and much more. Therefore, students easily switched to a new form of teaching. For the teachers, the most difficult thing seemed the inability to control the entire audience and motivate the student to find many advantages in distance learning.

Many Western researchers believe that the use of the Internet as a teaching tool makes the learning process more interesting, primarily for those who are studying a foreign language. For example, Nadiran Tanyeli draws attention to

the fact that higher education institutions are increasingly involved in the development of online language programs [3, c. 565].

Chartrand R. notes that modern technologies open up unlimited access to educational materials for everyone. This circumstance greatly facilitates the educational process and makes it accessible to a wide range of people [4, c. 2].

Let's still talk about the benefits of distance learning:

1) Many students are shy and do not like to work in a group. And this type of training allows such students to show themselves. Which, in turn, enables the teacher to get to know his students better;

2) Teachers have the opportunity to master new technologies, various interactive platforms for distance work, and also learn to motivate students at a distance.

3) During the lesson, you can use all the opportunities that the Internet provides, for example, quizzes, games, interactive tasks, movies, songs and more;

4) Teachers can be located in any city or country, they do not have to spend time getting to work and, most importantly, they can devote more time to the work itself;

5) All virtual libraries of the world have become available, which allows you to use the most modern textbooks and a variety of teaching materials;

6) Learning remotely, students spend 40-60 percent less time, according to statistics. And they can work at their own pace, what is not less important;

7) With distance learning, students have to pay more attention to independent work. This way they absorb the material better;

Among the disadvantages of online learning are the following:

1) First of all, it is quite difficult for teachers who are accustomed to the traditional form of conducting a lesson to understand and get used to a new one. The pandemic has disrupted daily life.

2) Secondly, with the remote form, it seems impossible to control each student.

3) Whatever the modern technologies, the effectiveness of teaching depends on the talent of the teacher and on his ability to motivate students;

4) Many students who pay for tuition were dissatisfied with the new form of education. In their opinion, the quality of education has deteriorated. For example, British students have signed a petition to cut tuition fees [5, c. 3].

5) And finally, teachers and students are forced to be in front of the computer all the time, which leads to visual impairment. Doctors believe that this worsens the mental and physical condition of both students and teachers, because they are deprived of live communication with their colleagues and peers, which can even lead to depression.

6) It is difficult to carry out modular controls, credits and take exams.

7) And in our country, there may also be such a problem as poor internet or lack of it, which can also affect the motivation of students.

Therefore, as they say, there would be no happiness, but misfortune helped. Because the pandemic helped to see all the weaknesses of our educational system and launched global processes in our educational system. But the most important thing is that she showed the teachers' readiness to work in extreme conditions, their dedication to their work.

Teachers have accomplished the impossible by making a huge leap forward in online learning. Thus, distance learning helped to prioritize, personalize learning, involve various forms and resources, and, most importantly, taught us how to learn with the help of those resources that the digital, technological world presents to us [6, c. 10].

References:

1. Wikipedia-free encyclopedia [https://ru.wikipedia.org/wiki/Pandemic covid-19](https://ru.wikipedia.org/wiki/Pandemic_covid-19)

2. Кувшинова Е.Е. Дистанционное обучение в условиях кризиса 2020. *Современное педагогическое образование*. 2020. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/distantcionnoe-obuchenie-v-usloviyah-krizisa-2020-na-primere-finansovogo-universiteta-pri-pravitelstva-rf>.

3. Nadiran Tanyeli The efficiency of online English language instruction on students reading skills. World Conference on Educational Sciences 2009. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2009

4. Chartrand R. Advantages and Disadvantages of Using Mobile Devices in a University Language Classroom // *Bulletin of the Institute of Foreign Language Education Kurume University*. Vol. 23. R. 1-13. URL: <http://id.nii> 2016.

5. Отмена массовых мероприятий в Москве, закрытие школ по всему миру и больше 1000 больных в США: новости эпидемии COVID-19 [Электронный ресурс]. URL: <http://www.forbes.ru/tehnologii/394723-4491/2019>.

6. Позднякова 2020. URL: <https://vseosvita.ua/library/stata-organizacia-distancionnogo-obucenia-v-prepodavanii-anglijskogo-azyka-dla-mladsih-skolnikov-v-period-karantina-iz-opyta-raboty.2020>

УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМУ АДАПТАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ЕЛЕОНОР ПОРТЕР «ПОЛАННА»

Висоцька І. М.

*магістрант кафедри германських мов та перекладознавства
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область, Україна*

Сьогодні переклад світової літератури загалом і дитячих текстів зокрема користується не меншою популярністю, ніж століття тому, коли традиція українського перекладу лише набирала обертів. Незважаючи на значну кількість перекладених текстів та проведених наукових досліджень у цій галузі, все ще виникає питання окреслення абсолютних критеріїв оцінки адекватності перекладу. Бракує також і рекомендацій щодо його покращення. Якщо зосередити увагу на виключно дитячій літературі, ця невизначеність тільки поглиблюється.

Проблема в тому, що у цій науковій царині немає уніфікованої стратегії перекладу літератури для дітей – такої стратегії, яку можна було б назвати універсальною і яка б уможливила створення переліку рекомендацій стосовно того, як працювати із текстами такого жанру. Окрім цього, це б допомогло зменшити потік критики на перекладачів та визначити чіткі правила роботи.

Дитяча література відіграє невід’ємну роль в емоційному, інтелектуальному та моральному розвитку дитини, що ще раз підкреслює, яку відповідальність несе перекладач такого профілю. Труднощів додає також той факт, що перекладач, будучи водночас і реципієнтом вихідного твору, не може належати до числа цільової аудиторії, а тому його першочергове завдання – ще на етапі доперекладацького аналізу виділити ті чинники, які доведеться взяти до уваги, працюючи над створенням дитячого тексту.

Відмінність мовно-культурного середовища між реципієнтами вихідного тексту та його автором призводить до того, що досягнення еквівалентності перекладу часто відходить на другий план, оскільки такий текст не враховує прагматичні нюанси. Саме в таких випадках перекладачі застосовують прийом прагматичної адаптації і не бояться в разі потреби трансформувати текст. В. Комісаров у своїй праці «Сучасне перекладознавство» виокремлює та характеризує чотири види адаптації, які найчастіше застосовують перекладачі у своїй роботі [1].

Перший вид допомагає забезпечити адекватне розуміння прочитаного. Перекладач повинен пам’ятати, що ті явища, які можуть бути повністю зрозумілими читачам оригінального твору, можуть викликати питання у читачів перекладу, враховуючи розбіжність у фонових знаннях першої та другої груп. У такому разі перекладач

вводить у текст додаткову інформацію задля компенсації відсутніх екстралінгвістичних знань. Наприклад, якщо йдеться про топоніми, вказуємо, що саме носить ту чи іншу назву – гора, ріка, місто, штат, область тощо.

Розглянемо на прикладах, які знаходимо в українських перекладах роману «Поліанна», виконаних **Б. Горою**, **К. Рябовол** та **В. Чайковським**:

- «**Nancy had come from «The Corners»** [5, с. 4] – «Ненсі з родиною жила в міщині, яку називали Корнер» [2, с. 6].

- **Beldingsville, Vermont** [5, с. 6] – штат Вермонт [3, с. 5; 2, с. 8; 4, с. 7] – *усі троє перекладачів вказали, що це штат.*

- «**...in the big house on Pendleton Hill**» [5, с. 67]:

- «...у своєму великому будинку на Пендлтонському пагорбі» [3, с. 67];

- «...у величезному будинку на Пендлтонському пагорбі» [2, с. 87];

- «...у великому будинку на Пендлтон-хілл» [4, с. 65] – *у цьому варіанті дітям буде незрозуміло, де це.*

Проте не слід забувати, що з таким інструментом потрібно поводитись дуже обережно, аби це не призвело до «надперекладу», коли увесь твір наповнений роз'ясненнями. Звичайно, такий вид адаптації допомагає забезпечити максимальне розуміння тексту, але ним краще не зловживати.

Другий вид адаптації допомагає правильно трактувати зміст оригіналу й забезпечити емоційний вплив на реципієнта. Перекладачі вдаються до нього, коли мають за мету зберегти «асоціативний шлейф», який певні речі або ситуації несуть для носіїв як вихідної, так і цільової мов. Саме це прагнення забезпечити правильне прагматичне сприйняття перекладеного тексту зумовлює необхідність використання концептуального відповідника.

Наприклад:

- «**It's as plain as the nose of yer face.**» [5, с. 138]:

- «Ясно, як погожий день!» [3, с. 137]

- «... тут усе ясно як день!» [4, с. 139]

- «... тут усе ясно, як Божий день!» [2, с. 171]

- «**Go on with yer jokin'.**» [5, с. 10]:

- «Пхе! Оце пожартувала!» [3, с. 9]

- «Та годі тобі дурниці молоти.» [4, с. 11] – *у цьому випадку антонімічний переклад забезпечує правильне трактування емоції роздратування.*

- «На жарти потягло?» [2, с. 13] – *читається емоція роздратування.*

- «**My stars and stockings!**» [5, с. 136]:

- «Сили небесні!» [3, с. 136]

- «Божечки!» [4, с. 128]

- «Лиха ти година!» [2, с. 170]

- «**For the land's sake.**» [5, с. 31]:
- «Заради всього святого!» [3, с. 30] – *найкращий переклад, передає переляк.*

- «Їй-богу.» [4, с. 32]
- «Овва!» [2, с. 41]

Третій вид прагматичної адаптації перекладачі використовують тоді, коли вони націлено перекладають, орієнтуючись на дитячу цільову аудиторію, а не на середнього читача. Така адаптація зазвичай супроводжується суттєвими відхиленнями від оригінального тексту. Окремі словосполучення, фрази чи речення перекладаються за допомогою експлікації. Йдеться про ті моменти, коли для повного розуміння тексту маленькими читачами краще передати думку автора не за допомогою опису внутрішніх проявів тієї чи іншої емоції, а даючи пряму вказівку на стан героя. Третій вид адаптації передбачає також використання відмінних від вжитих в оригіналі мовних засобів, які вдаліше передають емоційне навантаження. Наприклад, вживання фразеологізмів в перекладі за їх відсутності у вихідному тексті.

Проаналізуймо:

- «**...sighed Pollyanna, as the wheels began to turn.**» [5, с. 17]:
- «... не вгавала Поліанна, вже коли почали обертатись колеса.» [3, с. 15]
- «...видихнула Поліанна, щойно вони від'їхали від станції.» [4, с. 17] – *не опис зовнішніх проявів, а вказівка на стан.*
- «... не вгавала Поліанна, щойно скіпаж рушив.» [2, с. 22] – *не опис зовнішніх проявів, а вказівка на стан.*
- «**...what a long long way off that rock must be, when back at the window it had looked so near!**» [5, с. 29]:
- «... що до неї як шапкою докинути!» [3, с. 27] – *у перекладі вжито фразеологізм, відсутній в оригіналі.*
- «...буцім до неї рукою подати!» [2, с. 39] – *у перекладі вжито фразеологізм, відсутній в оригіналі.*

Четвертий вид адаптації – це свого роду переспів оригінального тексту і вже вимагає розв'язання «екстраперекладацького надзавдання». Такий вид адаптації часто призводить до викривлення оригіналу. Його використовують лише у виключних випадках.

Висновки. Отже, прийом адаптації є обов'язковим елементом перекладу літератури для дітей, призначення якого – уможливити досягнення мети комунікації, яка, в свою чергу, залежить від типу вихідного тексту. Умови застосування прийому адаптації визначаються складністю вихідного тексту, історичною епохою, орієнтованістю на реципієнтів, їх фонові знання тощо.

Література:

1. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Москва: ЕТС, 2002. 424 с.
2. Портер Е. Поліанна / пер. з англ. Б. Гори. Київ: Час майстрів, 2019. 296 с.
3. Портер Е. Поліанна / пер. з англ. В. Чайковського. Харків: Фоліо, 2019. 236 с.
4. Портер Е. Поліанна / пер. з англ. К. Рябовол. Київ: Знання, 2020. 223 с.
5. Porter Eleanor H. Pollyanna. Kyiv: Znannia, 2018. 238 p.

МЕДІАТЕКСТ ЯК ПРЕДМЕТ ВИВЧЕННЯ МЕДІАЛІНГВІСТИКИ

Дашкова К. В.

*аспірант, викладач кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

В останні роки розробляється новий науковий напрям на перетині декількох наук. Це – медіалінгвістика – наука про мову засобів масової інформації, багато в чому пов'язана з новими тенденціями в сучасній лінгвістиці в цілому і, як здається, має пряме відношення до когнітивних процесів, що відбуваються в мові.

Термін «медіалінгвістика» був запропонований Т.Г. Добросклонською і відображає ті тенденції, які спостерігаються в різнобічних дослідженнях і дозволяють окреслити коло проблем, пов'язаних з цією областю мови.

Т.Г. Добросклонська пропонує «концепцію медіатексту як багатошарового, багаторівневого явища, що реалізується в діалектичній єдності мовних і медійних ознак, і пріоритетний аналіз синтагматики як такого рівня опису, на якому в найбільш повній формі виражені всі основні властивості текстів масової інформації» [2].

Генезис слова «медіа» (від лат. «Media», «medium» – засіб, спосіб, посередник) дозволяє називати медіатекстом будь-який носій інформації, в тому числі традиційні книги, твори мистецтва або сучасні феномени технічного прогресу. Однак в якості узагальнюючого терміна медіатекст закріпився саме за текстами, що функціонують в масовій комунікації. Що ж стосується обсягу поняття «медіатекст», то його також слід обмежити, оскільки все, що медіатизується, втягується в сферу засобів масової інформації, цілком уживається в рамках цього поняття. Разом з тим свою пояснювальну силу термін знаходить при

розумінні медіатексту як сукупного творчого продукту трьох соціальних інститутів: журналістики, PR і реклами. В даний час медіатекст набув статусу базової категорії в нових напрямках лінгвістичної, філософської, журналістської, педагогічної наук – медіалінгвістиці, медіастилістиці, медіакультури, медіакритиці, медіаосвіті тощо [4].

Провідними ознаками медіатекстів можна вважати медійність (детермінація тексту форматними і технічними можливостями каналу), семіотичну інтегративність тексту (об'єднання в єдине комунікативне ціле різних семіотичних кодів), масовість (як в сфері створення, так і в сфері споживання медіапродуктів), відкритість тексту на змістовно-смысловому, композиційно-структурному і знаковому рівнях (масмедійна інтертекстуальність, в широкому розумінні терміну) [4].

Дотримуючись моделей комунікації, в основу виділення типів медіатекстів можна закласти такі категорії:

- канал поширення – преса, радіо, телебачення, Інтернет;
- інституційний тип тексту: журналістський, рекламний, PR-текст;
- типологічні характеристики видань/каналів;
- адресант (автор, виробник тексту) – соціальний/приватний, відповідно до чого в тексті формується авторська модальність (об'єктивне або суб'єктивне ставлення до дійсності);
- адресат (аудиторія) – масовий/спеціалізований;
- поводження (текст) – функціонально-жанрова і стилістична класифікація текстів трьох соціальних інститутів масової комунікації;
- код (мова) – вербальні, невербальні, вербально-невербальні типи текстів;
- тематична домінанта, що формує національний медіаландшафт [3].

Текстами засобів масової інформації є саме дискурс, вони завжди динамічні і сучасні, вони сприймаються учасниками комунікації в контексті подій, що відбуваються. Як відомо, матеріали, що стосуються цього регістру мови, являють собою «сплав» всього спектра функціональних стилів мови, в них функція повідомлення реалізується в тій же мірі, що і функція впливу, для чого використовується весь набір наявних у розпорядженні мови засобів. Саме тому матеріали засобів масової інформації цікаві з точки зору як загальних способів їх організації, так і приватних особливостей, характерних для певних видань. Важливо також осмислити своєрідність текстів засобів масової інформації, їх співвідношення з текстами інших стилів, адже ще недавно вчені відмовлялися надати цьому регістру особливий статус, виділити його характерні риси [1; 217].

Як справедливо зазначають лінгвісти, «мова журналістики є найяскравішим зрізом мови суспільства» [5]. Вона повинна бути яскравою, мати велику силу впливу, у багатьох своїх характеристиках вона близька до розмовної мови. Звичайно ж зрозуміло, що той чи інший

текст виконує певне соціальне замовлення, відображає політичні погляди певних верств суспільства з чіткої позиції і подається інформація [5].

Література:

1. Александрова О.В. Язык средств массовой информации как часть коллективного пространства общества. Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова, Филологический факультет, Учебное пособие для вузов, М., Альма Матер, 2008. С. 210-220.
2. Добросклонская Т.Г. Теория и методы медиалингвистики (на материале английского языка). М., 2000.
3. Добросклонская Т. Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ. М., 2008.
4. Казак М. Ю. Современные медиатексты: проблемы идентификации, делимитации, типологии. Медиалингвистика. 2014. № 1 (4). С. 65-76. URL: <https://medialing.ru/sovremennye-mediateksty-problemy-identifikacii-delimitacii-tipologii/> (дата звернення: 13.10.2021).
5. Малюга Е.Н. Подходы к изучению вопросительных предложений в англо-американской прессе. М., 2001.

ПРЕПАРУЮЧИ «СХИЗМАТРИЦЮ»: 5 ПИТАНЬ ДО ГОЛОВНОГО ТВОРУ БРЮСА СТЕРЛІНГА

Донець П. М.

*викладач кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Ерліхман А. М.**
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Рік тому виповнилося 35 років з дня публікації видатного науково-фантастичного роману Б. Стерлінга «Схизматриця». Тоді ми розглянули його та примикаючи до нього оповідання з позиції трансгуманізму і прийшли до висновку, що твір дійсно можна співвідносити зі згаданою доктриною на основі двох причин: 1) присутності в сюжеті транс-і постлюдей, що розвиваються еволюційним шляхом; 2) прямої згадки і апелювання до ідей трансгуманізму, наукового іморталізму

і сингуляріанства. У той же час відношення самого автора до позицій даної системи поглядів, як з'ясувалося, носить набагато більш складний і суперечливий характер. На користь цього свідчить задіяний їм арсенал зображально-виразних засобів мови (тропів і стилістичних фігур), які несуть в собі експресивно-емоційне забарвлення, тобто містять елемент оцінки, яка, у свою чергу, виявилася досить амбівалентною [1, с. 45].

Сьогодні ми подивимося на цей твір під іншим, більш критичним кутом і доведемо, що «Схизматриця» насправді ще менш однозначна, ніж здається на перший погляд. Третина століття потому багато з передбаченого Стерлінгом в його третьому романі виглядає спірним, нелогічним, або, щонайменше, не до кінця з'ясованим та відрефлексованим. Більш детально ми дослідимо ці протиріччя за допомогою стилістичного аналізу у майбутній статті, а поки позначимо ключові тези, які викликають у нас запитання.

1. А це точно кіберпанк? Не є секретом, що цикл «Схизматриця» вважається *magnum opus* не тільки Стерлінга, а й жанру кіберпанку в цілому – так, принаймні, зазначено в більшості тематичних досліджень, антологій і довідників [8, р. 168]. Нерідко його ставлять в один ряд з «Нейромантом» У. Гібсона, що сформулював канони жанру, і «Лавиною» Н. Стівенсона, який ці основи підсумував [7, р. 44]. «Ці оповідання – і цей роман – найбільш «кіберпанковські» речі, що я коли-небудь напишу», – зізнається письменник в передмові [2, с. 9].

Однак при ближчому розгляді легко помітити, що кіберпанку як такого в романі не так вже й багато, що проявляється як на сюжетному, так і на стилістичному рівні. Репліки рясніють пафосом та гіперболізованими образами-символами, іронія порівняно рідкісна, набагато частіше зустрічаються окличні речення з апелюванням до вічних цінностей і аксіологічних універсалій (*There are more important things than living*), що властиво більш раннім напрямками наукової фантастики. Персонажі розмовляють чи не гаслами, їх мова підкреслено афористична і експресивна (*denying change meant denying life*), текст складається переважно з діалогів на піднесені теми на кшталт долі людства і його місця в світі (*In the name of humanity! And the preservation of human values! We're trying to save the human race*). Ця деталь ріднить «Схизматрицю» швидше з «Академією» А. Азімова, «Містом» К. Сімака чи «Космічною одиссеєю» А. Кларка, ніж з архетипічним кіберпанком, який, навпаки, відомий зниженим стилем, насиченим сленгом, еративами, дісфемізмами і обценною лексикою, що служить висловлюванням протесту проти культурних засад. У. Гібсон, для порівняння, перед написанням «Нейроманта» ретельно вивчав вуличну середу, особливо мову спілкування соціальних низів.

2. У чому антагонізм шейперів і механістів? До кінця не визначено, що робить ці дві фракції настільки непримиренними противникам та що забороняє комбінувати генетику з кіборгізацією, як це робить головний герой, порушуючи тим самим неписані правила. Тим більше що еліти обох конфлікуючих сторін йдуть, по суті, по одному і тому ж шляху, пожинаючи геронтократичні плоди радикального продовження життя: з одного боку висохлі роботоподібні старці (*his plastic eyeballs looked as blank as chips of glass; smiled glassily; dehumanized Mechanist sects; cold persistence of a Mechanist; the cybernetic precision of the Mechanists; cold and soulless creatures; spirits on the wires*), з іншого – впали в інтриганство, шовіністичне безумство і аристократичний фетишизм аристократи (*her face had the blank prettiness of her genetic heritage; studied elegance; anonymous beauty of the Reshaped; slick guile of a Shaper; slick unsettling brilliance of the Reshaped; young and attractive in the trim, anonymous way of the genetically reshaped; false youth; racist supermen; predatory machinations of Shaper fascists; slick as glass; smooth unblemished skin like a perfectly form-fitted paper mask*).

3. У чому постлюдяність? Стерлінг постійно наголошує на розриві постлюдей з людською онтологією, при цьому ведуть і мислять вони цілком по-людськи: плетуть інтриги, вдаються до пристрастей. Так, в одному з оповідань після трансформації в кіборга-омара герой відчуває ревності і спектр аналогічних почуттів, хоча в іншому епізоді підкреслюється, що ці створіння вже навряд чи мають щось спільне зі своїми прабатьками, що акцентується автором стилістично (*they had discarded humanity like a caul; stood ready to abandon humanity entirely; they were alien*).

Дискусійним залишається і ставлення самого письменника до постгуманізму. Хоча дослідники навперербій називають «Схизматрицю» одним з перших транс– або постгуманістичних творів, автор з помітною періодичністю маркує постгуманізм «метафізикою», «релігійними поглядами», «абстракцією», «байками», «вправами в риториці» і їм подібними стилістичними ярликами [5, р. 269].

4. Чим пояснюється кричущий провал в галузі мікробіології? Шейпери, що зводять чистоту і стерильність в культ і здатні перебудовувати організм на свій розсуд, програють бій звичайним бактеріям. Майже всі персонажі страждають від їх впливу при зміні хабітатів. Герої покриті шкірними інфекціями, висипами, виразками, наривами, мокнучими ранами і гнійниками, текст сповнений описів гниття, слизу і цвілі. У цьому, звичайно, можна углядіти розвиток делезіанських інтенцій в руслі нових онтологій, але невже просунутої генетиці шейперів і хай-теку механістів не під силу з цим впоратися?

5. У чому сенс дотримання священної традиції інтердикту? Навіщо вдаватися до надвитратного проекту тераформування, коли поруч є закинута Земля? До речі, не зовсім ясно, що трапилося з людської коліскою, крім танення полярних шапок і навали бур'янів. Персонажі жахаються холодності і порожнечі космосу (*The cosmos has no meaning, and its emptiness is absolute*), мріють про пристосування під свої потреби Марса, Венери і супутників Юпітера, але гребують ступити на поверхню рідної планети, заселеної, за їхніми ж словами, жменькою дикунів.

Якщо для «Схизматриці» світ людяності – синонім смерті, втрат, розбитих надій, первородного гріха; в той час як постлюдяність асоціюється з життям, надією і майбутнім, як вказує слідом за Стерлінгом Х. Елбер, тоді у чому сенс руху презерваціонізму чи неотеничної республіки, що копіює побут колишнього людства, и чому не можна реалізувати його на Землі? [4, р. 5]. Як зазначає К. Карбонелл, наратив роману пронизаний латентною ностальгією за гуманізмом, але розрив з ним декларується майже всіма ключовими персонажами [3, р. 64]. У цьому шизофренічному стані вони перебувають протягом всієї історії.

На ці та інші питання ми постараємося дати відповіді в прийдешньої статті, а поки підсумуємо вищезазначене. «Схизматриця» Б. Стерлінга таїть в собі ще багато неопрацьованих аспектів, смислових колізій і філософських лакун, що чекають на тлумачення. Ключ до цих загадок не в останню чергу захований в багатій стилістиці розглянутого твору.

Література:

1. Донец П. Н. Стилистические средства выражения трансгуманизма в цикле Брюса Стерлинга «Схизматрица». *Slovak international scientific journal*. Bratislava : s. n., 2019. Vol. 29(1). pp. 42–46.
2. Стерлинг, Б. Введение: Околосолнечные забавы. *Схизматрица Плюс*. Москва : АСТ, 2020. С. 5–10.
3. Carbonell C. D. *Dread Trident: Tabletop Role-Playing Games and the Modern Fantastic*. Liverpool : Liverpool University Press, 2019. 250 p.
4. Elber H. *Visions of Humanity between the Posthuman and the Non-Human. Unveiling the Posthuman*. Oxford : Inter-Disciplinary Press, 2012. pp. 3–10.
5. Hollinger V. *Posthumanism and Cyborg Theory. The Routledge Companion to Science Fiction*. London : Routledge, 2009. pp. 267–278.
6. Roden D. *Posthuman Life: Philosophy at the Edge of the Human*. London : Routledge, 2014. 218 p.
7. Sterling B. *Swarm. The Good New Stuff: Adventure in SF in the Grand Tradition*. New York : St. Martin's Griffin, 1999. pp. 42–63.

8. Westfahl G. The Greenwood Encyclopedia of Science Fiction and Fantasy: Themes, Works, and Wonders. Westport : Greenwood Press, 2005. Vol. 1. 455 p.

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЗАБОРОНИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Євтімова Д. І.

аспірант, викладач кафедри германських і східних мов та перекладу

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Савчук Г. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри романо-германської філології

та методики викладання іноземних мов

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

У категорії функціонально-семантичної модальності поле спонукання займає своє певне місце. Як відомо, в лінгвістичній літературі модальне макрополе поділяється на два великі функціонально-семантичні поля: поле дійсності й поле недійсності.

У свою чергу поле недійсності розподіляється на три сфери: потенційно ірреальне мікрополе, мікрополе спонукання і мікрополе припущення [1, с. 152].

Кожне з цих мікрополей має властиву для себе систему засобів вираження. Наприклад, основним засобом вираження поля дійсності є індикативний вид дієслова. Основним засобом вираження потенційно-ірреального поля є кон'юнктив, а саме його форми минулого часу.

Імперативна форма дієслова є доміантною у функціонально-семантичному полі спонукання. У мовознавстві закріплена думка, що особливістю мікрополя припущення є його відсутність домінуючої частини у його структурі і значення припущення здійснюється різними мовними засобами.

Навколо імперативного способу дієслова групуються інші конституенти функціонально-семантичного поля спонукання. Сюди, крім компонентів ядра, входить велика кількість периферійних, тобто далеких, маргінальних засобів вираження.

Ці засоби між собою вступають в багатосторонні синонімічні відносини, доповнюють зміст один одного, уточнюють, у відношенні один до одного висловлюють додаткові відтінки значення. Головні

компоненти поля спонукання можна узагальнити нижче зазначеним чином:

1. Модальні дієслова.
2. Теперішній час дійсного способу дієслова.
3. Наказовий спосіб дієслова.
4. Майбутній час дійсного способу дієслова.
5. Безособові пасивні речення.
6. Односкладні речення.
7. Інфінітивні речення.

У літературі сучасного мовознавства група дієслів під назвою «перформативні дієслова» в дійсності відображають характер спонукання і виводять на перший план зміст дії мови.

Ці дієслова в первинному вигляді є засобами лексики та реалізують різноманітні відтінки значення спонукання. У багатьох роботах з мовознавства [3, с. 164] особливо відзначено, що спонукальна форма дієслова, з'єднавшись з елементами заперечення, безпосередньо висловлює значення заборони.

Елементи заперечення направляють всі відтінки спонукання в протилежне семантичне русло, тобто комунікативне спрямування мови дотримується імперативного значення і змінюється. В поле «заперечення» зібрані найрізноманітніші засоби вираження. Наприклад:

1. Sprich leise, schrei nicht!
2. Hör nicht auf, deinen Großeltern zu helfen.
3. Sage nicht, dass du aufgibst.
4. Erzähle mir nicht, was du nicht gemacht hast, erzähle mir, was du gemacht hast.
5. Sag aber kein Wort darüber.

Аналіз прикладів показує, що з використанням різних негативних компонентів виражаються різні значення і емоційні відтінки заборони.

Загалом, в значенні заборони відзначений психоемоційний стан мовця. Заборона, дозвіл, відкидання чогось обов'язково характеризується певною активністю, емоційним ставленням до об'єкта або до події.

Досліджуючи приклади заборони ми дійшли висновку, що в наказових реченнях в момент вираження значення заборони, елементи заборони не можуть бути використані з такою ж інтенсивністю і виникає безліч обмежень і перешкод.

Мовні факти доводять, що при вираженні значення заборони найбільше використовується конститuent «nicht», який є домікантою, головним способом вираження в полі функціонально-семантичного заперечення і приковує увагу слабкими відтінками значення і широтою функціональності.

Треба відзначити, що і форми вираження, які є функціональними синонімами імперативного виду дієслова, беруть участь у виявленні значень заборони.

1. Ihr geht nicht gerade aus, ihr bleibt hier und macht, was ich euch sage.

2. Sie wird nicht bei uns übernachten, sie wird nach Hause gehen und die Hausaufgabe machen.

3. Nicht lügen, ehrlich sagen, was in der Tatgeschehen ist.

Як бачимо з вищенаведених прикладів, робота функціонального синоніма імперативного виду форми Präsens с запереченням, та маніфестує значення категоричності з особливим відтінком і в порівнянні з наказовою формою має більш високу експресивність.

Про (2) приклад можна сказати те ж саме. Перша форма майбутнього часу як функціональна протилежність спонукальної форми дієслова при взаємозв'язках з компонентами заперечення виводить на перший план в значенні заборони відтінки категоричності та емоційності й виражає значення безумовності, виключення.

В (3) прикладі, під час побудови речення відіграє велику роль форма інфінітива, яка при приєднанні до неї елемента заперечення, надає значенню наказу відтінок наполегливості. Це ще більше збагачує загальний зміст речення, збільшує силу його прагматичного впливу.

Таким чином, домінант мікрополя лексико-граматичного спонування на ряду з наказовою формою, яка є головним засобом вираження, під час взаємодії з іншими функціональними протилежностями розширює можливості синонімів і забезпечує семантичному і емоційному вираженню «спонування» багатосторонність і різноманітність відтінків значень.

Література:

1. Гулыга Е. А. Шендельс Е. И. Грамматико-лексические поле в современном немецком языке. М. : Просвещение, 1969. 184 с.

2. Moskalskaja O. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. М. : Академия, 2004. 352 с.

3. Соломонова М. М. Повелительные наклонение современном немецком языке. М. : АКД, 1953. С. 140-185.

4. Riesel E., Schendels. E. Deutsche Stilistik. М. : Высшая школа, 1975. 171 с.

5. Schendels E. Deutsche Grammatik (Morphologie. Syntax. Text) М. : Высшая школа, 1982. 400 с.

6. Aslanova Sh. V. Means of expression of insistence and prohibition in German. *Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University*. Kyiv, 2012. Pp. 184-188.

ЕМОЦІЙНА КАРТИНА СВІТУ ЯК ОБ'ЄКТ ЕМОТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: КВАЛІФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ

Кольцова О. С.

*аспірант кафедри іноземних мов професійного спілкування
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Перше двадцятиліття ХХІ ст. визначається підвищенням інтересу вчених до емоційної діяльності людини. Таке зацікавлення, на наш погляд, цілком виправдане, оскільки емоційна сфера надзвичайно різноманітна і корелює з іншими сферами людської діяльності – розумовою, фізіологічною, поведінковою, вольовою тощо. Найбільш затребуваними лінгвістичними науками про емоції в ХХІ ст. постають емотивна лінгвоекотологія й емотиологія. На думку В. Шаховського й А. Штеби, емоційний зміст мовних знаків у комунікації нестабільний, і в поле розгляду лінгвіста повинні потрапляти емотивна амбівалентність, полівалентність, реверсія оцінного знака, емотивні збільшення семантики, дискурсивність емоцій і ін. [10, с. 17], що і вивчає емотивна лінгвоекотологія. До кола основних питань емотиології – науки про вербалізацію, вираження та комунікацію емоцій, згідно з мовознавцем, належить поняття ‘емоційної мовної картини світу’ [8, с. 33–34].

Актуальність статті зумовлена необхідністю уточнення термінологійного апарату емотиології, зокрема з опертям на здобутки опрацювання типології картин світу.

Мета дослідження: визначити кваліфікаційні ознаки емоційної картини світу у рамках емотиології.

Одним із найбільш популярних і використовуваних нині у вітчизняній лінгвістиці постає тлумачення початку ХХІ ст. М. Красавського (2001), згідно з яким емоційна мовна картина світу – це «певна чисельність емоційно «опрацьованих» людиною на базі сенсорних, тактильних, загалом – перцептивних образів, що виходять від довкілля, уявлень, сприйняття, відчуттів омовлених понять, які є проекцією нашого внутрішнього, психічного світу» [3, с. 29].

К. Погосова (2006), аналізуючи різновиди картин світу, зазначає, що емоційна картина світу (далі ЕКС) є особливим світобаченням, спроектованим емоційною сферою свідомості, в якій знання комунікативної особистості про об'єктивну реальність існують не в суто інформативному вигляді, а у формі упередженого заломлення через певні почуття.

А. Водяха (2007) акцентує увагу на реалізації емоційного коду в емоційній картині світу та наголошує, що «емотивний код існує в голові людини у вигляді відповідних понять незалежно від контексту, але

тільки контекст часом допомагає встановити, яке значення мається на увазі в цей момент, і саме контекст допомагає встановити особливості функціонування слова в емоційному оточенні» [1, с. 31]. Дослідник видаляє в мові а) слова, лексичне значення яких дорівнює емоційному; б) слова, в лексичному значенні яких ставлення мовця до позначуваного об'єкта (зокрема, емоційно-оцінне) межує з непорожніми денотативним і сигніфікативним шарами; в) слова, які отримують певний емоційний заряд в результаті вживання в певному контексті.

З погляду Н. Коробкіної (2011), ЕКС є емоційним осмисленням і чуттєвим сприйняттям об'єктів довкілля, які через імплікацію послідовних процесів концептуалізації, категоризації та вербалізації відображаються в мові. Маючи безпосереднє співвідношення з такими видами емотивів на вербальному рівні, відповідні поняття-кореляти порізному пов'язані з емоціями, що дає змогу говорити про існування емоційних понять, які в свою чергу фіксуються в ЕКС мовця. На вербальному рівні ці поняття 'упаковуються' в форму лексичних одиниць, які, будучи вербальними корелятами вихідних понять, також викликають у комунікативній особистості певний спектр емоцій, здійснюючи у такий спосіб мовну реалізацію ЕКС мовця. Автор наголошує, що емоційні поняття слід відрізнити від іншого компонента ЕКС – емоційних концептів (специфічна модель значення, що акцентує роль мовного значення в пізнавальних процесах).

Грунтовний аналіз поняття ЕКС здійснює В. Шаховський (2019). Емоційну мовну картину світу емотиолог позиціонує як а) різновид мовної картини світу [9, с. 38] і б) «емоційне осмислення та чуттєве сприйняття об'єктів довкілля, які через імплікацію послідовних процесів концептуалізації, категоризації та вербалізації відображаються в мові» [9, с. 41]. До основних ознак цього різновиду картини світу належать:

1) динамічність (а) «'дихає' разом із духом народу, оновлюється і може бути представлена в певному відрізку часу лише фрагментарно» [9, с. 40]; б) «номени, що зароджуються в гострі психологічні моменти, отримують емоційне осмислення, перетворюються на емотиви і можуть в нових різних психологічних ситуаціях переходити в периферійну зону, потім в маргінальну, пізніше йти в пасив і або зберігатися в людській пам'яті, або губитися в часовому просторі» [9, с. 38]);

2) прагматична виразність («експресія і прагматика взаємодіють, оскільки вони пов'язані з обома боками процесу мовної інтерпретації дійсності – суб'єктом і об'єктом (світом), саме через оцінює ставлення першого до другого. Це взаємовідношення завжди суб'єктивне, особистісне, найчастіше емоційне, і тому воно є елементом людського чинника в мові» [9, с. 42]);

3) культурна опосередкованість («не може бути єдиною, всеохопною через суб'єктивний чинник у мові, за допомогою якого світ картується

словами і словосполученнями. Кожен етнос, кожна культура картують світ по-різному» [9, с. 42]).

У лінгвістиці функціонує також термін ‘емоційно-чуттєва картина світу’. О. Ромашина (2012) вважає, що емоційно-чуттєва картина світу є частиною загальної картини світу, представляє «сукупність знань про чуттєву й емоційну діяльність людини (виникнення, реалізація і сприйняття почуттів і емоцій)» і має об’єктивацію в мові [6, сс. 82–83]. У такому розумінні емоційно-чуттєва картина світу виступає коннектором між загальною картиною світу та мовною картиною світу: 1) відображення світу в свідомості неможливо без участі чуттєвих і емоційних аналізаторів; 2) для фіксації об’єктів реального світу в мові під час створення денотативних і конотативних компонентів значень також необхідний комплекс чуттєвих (зір, слух, дотик, нюх, смак, еквібріоцепція і т.д.) і емоційних віддзеркалень.

На позначення світобачення, що спроектоване емоційною сферою свідомості індивіда, у науковій літературі вживається також термін ‘концептосфера емоцій’, або ‘емоціоконцептосфера’ (див. С. Фесенко [7, с. 65] та О. Малярчук [4, с. 132]).

Отже, аналіз функціонування терміна ‘емоційна картина світу’ у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці дає змогу: 1) позиціонувати ЕКС як об’єкт вивчення емотиології; 2) розглядати ЕКС як а) різновид мовної картини світу або б) коннектор між загальною та мовною картинами світу; 3) інтерпретувати ЕКС як а) множинність емоційно опрацьованих перцептивних образів; б) світобачення, спроектоване емоційною сферою свідомості; в) знання в формі упередженого заломлення через певні почуття; г) емоційне осмислення і чуттєве сприйняття через процеси концептуалізації, категоризації та вербалізації; 4) основними ознаками ЕКС вважати динамічність, прагматичну виразність, культурну опосередкованість; 5) вичленувати складники ЕМС – емоційне поняття та емоційний концепт.

Перспективу дослідження вбачаємо в моделюванні фразеологічного рівня ЕКС англійця.

Література:

1. Водяха А.А. Эмоциональная картина мира: реализация эмоционального кода. *ACTA LINGUISTICA*. 2007. Vol. 1(2). С. 25–32.

2. Коробкина Н.И. Эмоциональная картина мира и ее языковая репрезентация (на примере понятий «Добро» и «Зло»). *Lingua Mobilis*. 2011. № 4 (30). С. 37–42.

3. Красавский Н.А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах. Волгоград : Перемена, 2001. 495 с.

4. Малярчук О.В. Емоційний концепт ЦАСТЯ: етимологічні та структурні характеристики. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. Вип. 2 (74). 2014. С. 132–138.

5. Погосова К.О. Картина мира и ее виды. *Бюллетень Владикавказского института управления*. Владикавказ: Изд-во ВИУ, 2006. № 17. С. 217–230.

6. Ромашина О.Ю. Объективация эмоционально-чувственной картины мира в современном английском языке. *Научные ведомости. Серия Гуманитарные науки*. 2012. № 18 (137). Вып. 15. С. 82–88.

7. Фесенко С.Л. Лингвокультурологическая специфика эмоциональных концептов. *Композиционная семантика* : [материалы третьей междунар. школы-семинара по когнитивной лингвистике, (18-20 сентября 2002 г.)]. Тамбов, 2002. Ч. II. С. 64–67.

8. Шаховский В. Эмоции как объект исследования в лингвистике. *Вопросы психолингвистики*. 2009. № 9. С. 29–42.

9. Шаховский В. Эмоциональная картина мира в вербальной презентации. *Мир русского слова*. 2019. № 1. С. 35–43.

10. Эмотивная лингвоэкология в современном коммуникативном пространстве: кол. моногр / науч. ред. проф. В.И. Шаховский. Волгоград: Изд-во ВГСПУ «Перемена», 2013. 450 с.

ХАРАКТЕРНІ ВІДМІННОСТІ ІМПЛІЦИТНОСТІ ТА ЕКСПЛІЦИТНОСТІ В ЛІНГВІСТИЦІ ТА ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Мороз Є. С.

аспірант кафедри романо-германської філології

та методики викладання іноземних мов

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Ерліхман А. М.***

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри романо-германської філології

та методики викладання іноземних мов

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Для початку необхідно визначити поняття «імпліцитності» і «експліцитності» в лінгвістичному ракурсі. І вже на основі більш детальної характеристики можна буде визначити ключові особливості кожного терміна окремо.

Перейдемо до дослівного перекладу поняття «експлікації» – це роз'яснення (від лат. мови – *explicatio*). Експліцитним є явне твердження, що має своє власне і повне словесне вираження, максимально

виключаюче двозначність і неповноту контексту. Наприклад, експліцитність яскраво виражена в науковому дискурсі, де тексти не містять неточностей або недомовленостей.

Відповідно до прийнятої дефініції, експліцитний вираз має відкритий і зрозумілий зміст, що складається з певної сукупності чітких і зрозумілих мовних знаків, які несуть в собі конкретне значення [4, с. 6].

Що стосується змісту висловлювання, лексикологи поділяють його на дві групи: номінативний і комунікативний. Номінативний зміст висловлювання відноситься більше до експліцитності, в той час як комунікативний прагне до імпліцитності. Однак і той, і інший змістові висловлювання не укладені виключно в рамках експліцитності або ж імпліцитності. Завжди присутній певний підтекст – відповідно, номінативний і комунікативний.

Переходячи до більш глибокого рівня поділу, слід зазначити два пласта експліцитно номінативного змісту: денотативний і десігнативний. У свою чергу, експліцитно комунікативний зміст включає в себе безліч аспектів, зокрема, стиль висловлювання. Всі рівні змісту висловлювання тісно взаємопов'язані і безпосередньо впливають на сприйняття мовної одиниці.

Розглядаючи імпліцитні конструкції (від лат. мови – *implication* – сплетіння), мається на увазі складне висловлювання, яке не виражене експліцитно, а його розуміння впливає з асертивності частини на основі фонових знань. Імплікація детермінується як додатковий смисловий і емоційний зміст тексту [1, с. 27].

Експліцитне і імпліцитне вираження можна зіставити з допомогою «принципу айсберга» Е. Хемінгуей. Письменник використовує цю теорію як прийом використання підтексту, коли велика частина знаходиться поза полем зору, «під водою», як айсберг. Щодо понять «експліцитності» та «імпліцитності» можна провести подібну аналогію. Експліцитне – це «надводний» рівень, а імпліцитне – «підводний».

Вкрай важливим фактором є формат сприйняття адресатом мовної форми. Іншими словами, імпліцитне безпосередньо пов'язано з експліцитним, так як виражається і осягається за допомогою другого. Якщо ж продовжувати описовий аспект імпліцитності, слід додати, що імпліцитний сенс так само реальний, як і експліцитний, з тією відміткою, що перший знаходиться на більш глибокому і не настільки явному для сприйняття рівні. Імпліцитне є опосередкованою формою вираження думки в мові.

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що принцип збалансованого співіснування експліцитності та імпліцитності є важливим в процесі організації комунікативної діяльності. Наявність в текстах або ж мовних одиницях імпліцитного (неявного) сенсу є

наріжним каменем процесу засвоєння і оперування інформацією. Імпліцитність вважається есенціальною смисловою частиною тексту або мови, так як нерозуміння імпліцитного інформаційного фрагмента може призвести до нерозуміння всього висловлювання в цілому [2, с. 30].

Художній дискурс являє собою велике поле для проведення лінгвістичних досліджень, в тому числі є багатовимірною практичною областю для вивчення імпліцитності і експліцитності. Тут же увагу дослідника привертає наявність складних і об'ємних мовних конструкцій, інтерпретація яких вимагає осмислення і деталізації контексту. Якщо ж експліцитна інформація не викликає зазвичай великих труднощів, то імпліцитність потребує певної розшифровки і декодування.

Першою структурною характеристикою і теоретичним обґрунтуванням відмінностей і особливостей експліцитності та імпліцитності в мові стала концепція Ф. де Сосюра. У ній вчений зазначає двоїсту природу мовних одиниць. У художніх текстах найважливішу роль відіграє сприйняття читача і процес осмислення прочитаного. Певна недовомленість і наявність прихованих смислів істотно впливають на внутрішній світ читача, пробуджують інтерес до проведення розумового аналізу і створення асоціативного ряду на основі фонових знань та інтуїтивних концепцій.

Імпліцитна інформація не призначена для стовідсоткового читування, тобто імпліцитність, свого роду, є необов'язковим фактором для відтворення. Звичайно ж, з метою глибокого і цілкового відтворення смислового навантаження тексту, імпліцитна інформація вважається необхідною для читача, адже їй відведена значна роль. Часто також за допомогою імпліцитності автори додають виразності художньому твору і тим самим сприяють зануренню читача в світ роздумів і додаванню естетичного і емоційного заряду тексту.

Варто відзначити, що імпліцитна інформація характеризується більше смисловою ємністю, ніж конкретною змістовною чи фактичною частиною. Фактична частина виражена, по більшій мірі, експліцитно [3, с. 7].

Грунтуючись на тому, що експліцитна та імпліцитна форми інформації тісно пов'язані, висновок визначається наступний: експліцитна інформація сприяє знаходженню імпліцитної, допомагає досягнути невимовне в явній формі і зрозуміти глибокий і прихований сенс висловлювання. Тут відбувається глибокий розумовий аналіз, в процесі якого формулюються певні висновки й умовиводи, які безпосередньо впливають на розуміння задуму автора художнього тексту і адекватну інтерпретацію прочитаного.

Отже, художній текст характеризується як експліцитністю, так і імпліцитністю. Експліцитна інформація відповідає за передачу конкретних даних за допомогою доречно підібраних мовних одиниць, а

від розуміння імпліцитного залежить отримання додаткової інформації для розуміння глибоких смислів і посилів, закладених автором.

Література:

1. Левицкий Ю. А. Проблема типологии текстов. Пермь: Изд-во Пермского университета, 1998. 106с.
2. Борисова Е.Г. ИмPLICITная информация в лексике. *ИмPLICITность в языке и речи. М.: Яз. рус. культуры, 1999. С. 30 – 42.*
3. Просянникова, О.И. Актуализация имPLICITности художественной детали в текстах психологической прозы: автореф. ... канд. филол. наук. Санкт-Петербург-Пушкин, 2004. 174 с.
4. Долинин К.А. Интерпретация текста: французский язык. М.: КомКнига, 2005. 304 с.

ПОНЯТТЯ «ПЕРФОРМАТИВНІСТЬ» В СУЧАСНОМУ ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Мусатова А. С.

*аспірант кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов*

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Савчук Г. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри романо-германської філології

та методики викладання іноземних мов

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Дослідження явища дискурсу безсумнівно дозволяє розширити можливості лінгвістичного аналізу та, відповідно, сприяє розвитку сучасної мовознавчої науки.

Традиційно прийнято виділяти наступні типи дискурсу : персональний (особистісно-орієнтований дискурс), що реалізується в побутовому спілкуванні та інституційний (статусно-орієнтований) – реалізується у межах статусно-рольових відносин [2, с. 278]. Останній, в свою чергу, можна поділити на релігійний, медичний, діловий, політичний, дипломатичний, адміністративний, юридичний, військовий тощо [1, с. 24].

Вивчення юридичного дискурсу набуває в даний час особливої актуальності. Це зумовлюється переліком чинників, серед яких важливе місце займає процес глобалізації, що охоплює всі сторони суспільного життя, в тому числі право. Правове суспільство є велінням часу. В якості основної комунікативної одиниці спілкування представників правового суспільства розглядається юридичний, або правовий дискурс. Спираючись на сучасні дослідження, юридичний дискурс можна віднести до його перформативних видів інституційного дискурсу [3, с. 300].

Перформативність наразі розглядається у найрізноманітніших напрямках науки – лінгвістиці, філософії, соціології тощо. Це сприяє варіативності трактувань даного явища.

Як правило, перформативність прийнято співвідносити з виконанням певного акту шляхом висловлювання, як, наприклад, виконання мовленнєвих дій ритуального та церемоніального характеру. Першим про явище перформативності замислюється британський філософ Дж. Остін. Він вводить термін «перформатив/перформативне висловлювання», підкреслюючи його відмінність від констативного, ще відомого як *твердження*, яке описує реальність та має властивість бути істинним або хибним [4, с. 23]. На відміну від останнього, перформативне висловлювання є таким, що створює цю реальність та використовується для виконання певної дії. Отже, одночано є і висловлюванням, і дією. У цьому сенсі перформатив не може мати характеристик істинності або хибності. Тим не менш, не можна стверджувати відсутність у нього критерію оцінки. За Джоном Остіном перформатив, в залежності від ситуації у якій він вимовляється, може бути «успішним/вдалим» або «неуспішним/невдалим» [4, с. 24].

Промовляючи перформатив певний об'єкт переходить у новий стан [5, с. 440] :

1. *I pronounce you man and wife.* Оголошую вас чоловіком і дружиною.

2. *I swear to tell the truth.* Присягаю говорити правду.

3. *I name this ship «...».* Я іменую цей корабель «...».

4. *You are dismissed.* Вас звільнено.

5. *I challenge you to cite a precedent.* Я заперечую, що ви посилаєтесь на прецедент.

6. *I appoint you Captain.* Я призначаю вас капітаном.

7. *I declare war.* Я оголошую війну.

8. *I bequeath the house to my sister.* Я заповідаю дім моїй сестрі.

Як бачимо, звичайні форми перформативу, являють собою висловлювання, на початку яких знаходиться дієслово активного стану у першій особі однини теперішнього часу дійсного способу або висловлювання, на початку яких знаходиться займенник першої особи,

що супроводжується вже зазначеним вище дієсловом. На письмі є також розповсюдженою форма з використанням дієслова пасивного стану у другій або третій особі теперішнього часу дійсного способу. Однак, всі ці складові не є абсолютно обов'язковими для вираження перформативності висловлювання. Такі просодичні засоби, як інтонація, тон голосу, сила голосу тощо можуть зробити висловлювання, що не відповідає вищенаведеним формулам, перформативним.

Вищезазначене є надзвичайно актуальним для юридичного дискурсу. Наприклад, у судовому дискурсі будь-який доказ повинен бути продемонстрованим, і це наділяє просте висловлювання дієвою силою, що може справляти примусовий ефект відносно прийняття відповідної тези.

Дж. Остін пропонує класифікувати перформативи наступним чином:

- а) вердиктиви (винесення рішень, звинувачень);
- б) екзерситиви (призначення);
- в) комісиви (обіцянки);
- г) біхейбітиви (група реакцій на соціальну поведінку – «дякую», «вибачте» тощо);
- д) експозитиви (акти пояснювального типу «я протестую», «я погоджуюсь» тощо) [6, с. 150].

Як бачимо, усі приведені вище види перформативів можуть мати широке застосування в юридичному дискурсі. Суддями, наприклад, широко використовуються екзерситиви та вердиктиви: *appoint* (призначати), *dismiss-excommunicate* (відстороняти), *order* (наказувати), *sentence* (вносити вирок), *warn* (попереджати), *fine* (штрафувати) та ін.

Отже, дослідження перформативності, як невід'ємної складової юридичного дискурсу продовжує залишатися актуальною темою, оскільки правильна інтерпретація сенсу та значення правових норм є необхідним для їх виконання та дотримання усіма учасниками юридичних процесів різноманітного характеру. Аналіз просодичних особливостей юридичного дискурсу також можна вважати перспективним напрямком для дослідження.

Література:

1. Карасик В. И. Этнокультурные типы институционального дискурса / *Этнокультурная специфика речевой деятельности*. 2000. № 2000. С. 19–32. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/etnokulturnye-tipy-institutsionalnogo-diskursa>. (дата звернення : 13.10.2021).
2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
3. Карасик В. И. Языковые ключи. Москва: Гнозис, 2009. 406 с.

4. Остин Дж. Л. Перформативы – констативы. *Философия языка* / ред.-сост. Дж. Р. Сёрл: пер. с англ. Изд. 2-е. Москва: Едиториал УРСС, 2011. С. 23–34.

5. Почепцов Г. Г. Избранные труды по лингвистике : монография / сост., общ. ред. и вступ. статья Ирины Шевченко .– Винница : Нова Книга, 2013. 560 с.

6. Austin, J. L. *How to Do Things with Words*. Oxford: University Press, 1962. 162 p.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Паук М. М.

кандидат філологічних наук

Відокремлений структурний підрозділ

«Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»

Мукачівського державного університету

м. Мукачево, Україна

Глобальні інтеграційні процеси сучасного світу – об'єктивна тенденція розвитку всіх сфер суспільного життя. Нові стандарти компетентнісної парадигми освіти зумовлюють упровадження інноваційних підходів і технологій до професійної підготовки майбутнього вчителя української мови. Система як соціальних так і економічних відносин змінилася, на перше місце постає індивідуальність, самостійність, неординарність та ініціативність особистості, здатної виховувати майбутнє покоління креативним, мобільним і конкурентоздатним [1, с. 9]. У зв'язку з цим перед вищими навчальними закладами з підготовки фахівців філологічних спеціальностей постає завдання переходу до особистісно-орієнтованої системи професійної підготовки філолога, що передбачає пріоритет розвитку особистості, її здібності до самовдосконалення [1, с. 12]. Орієнтація на особистість філолога, його індивідуально-творчий розвиток має розглядатися як важливий засіб удосконалення професійної підготовки філологічних кадрів у цілому.

Використання інноваційних технологій в освітньому середовищі було предметом досліджень М. Бовтенка, Є. Машбиця, Н. Морзе, П. Сердюкова О. Грищенко та ін. [2, с. 80]. На основі нових інформаційних і

педагогічних технологій стало можливим змінити, причому радикально, роль викладача філологічних дисциплін, визначивши його не лише носієм знань, а й організатором самостійної творчої роботи студента, виробленню в нього критеріїв і способів орієнтації в потоці різноманітної інформації. У сучасних умовах викладання предмету має поєднувати в собі вироблену багаторічною практикою пасивну, активну й інтерактивну моделі навчання. Для впровадження інновацій в систему освіти, зокрема у технологію викладання філологічних дисциплін, застосовують інтерактивні методи навчання. Такі методи включають: метод проблемного викладу, дискусії, кейс-метод (case-study), метод мозкового штурму, ділові ігри, рольові ігри та ін. Останніми роками широкого поширення набув „мозковий штурм-онлайн (online brainstorming)», що використовує інтернеттехнології [3, с. 82]. Він дозволяє майже повністю усунути страх оцінки, оскільки забезпечує анонімність учасників, а також дає можливість вирішити низку проблем традиційного мозкового штурму.

Ефективність інтерактивних й інформаційних технологій пояснюється тим, що їх впровадження в освітній процес забезпечує створення атмосфери доброзичливості; організацію різних форм комунікативної взаємодії; можливість озброїти всіх суб'єктів навчання не лише фаховими знаннями, вміннями й навичками, а й сформувати у них такі особистісні й професійно важливі якості, які нададуть їм змогу реалізувати власний творчий потенціал. Так, застосування інтерактивних технологій в освітньому процесі надає студентам філологічних спеціальностей можливість відчувати власну успішність та інтелектуальну спроможність, навчитися спілкуватися один з одним, критично мислити, приймати виважені рішення [4]. Інформаційно-комунікаційні технології, у свою чергу, забезпечують інтерактивне спілкування всіх суб'єктів навчання не лише в реальному часі, а й в режимі он-лайн [5].

Отже, до інтерактивних педагогічних технологій, котрі ефективно впливають на формування компетенції студентів філологічних спеціальностей, відносимо: технології опрацювання дискусійних питань; технології кооперативного або колективно-групового навчання, проєктні технології та технології ситуаційного моделювання [5]. Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань включають навчальні дискусії, дискусії у стилі телевізійного ток-шоу, метод «Прес», дебати [7, с. 187]. Технології кооперативного або колективно-групового навчання здебільшого розглядають як форму організації навчання студентів, котрі мають спільну навчальну метою, у малих групах та командах. Застосування проєктних технологій у підготовці студентів філологічних спеціальностей уможливило формування у них умінь аналізувати інформацію, критично мислити, працювати в команді, спілкуватися та

взаємодіяти з іншими, знаходити компроміс у прийнятті спільного рішення та відповідально ставитися до результатів командної діяльності. Технології ситуативного моделювання, до яких відносимо ділові ігри, симуляції або імітаційні ігри, дають змогу залучити студентів філологічних спеціальностей до ігрового моделювання явищ, сприяє закріпленню здобутих знань, активізує пізнавальний інтерес тощо [6, с. 62]. Таким чином модернізація філологічної освіти об'єктивно вимагає переведення освітнього процесу на технологічний рівень, активізації пошуку перспективних інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на розвиток і саморозвиток особистості майбутнього філолога, плекання людини як творця і проектувальника свого життя. Такий підхід обумовлює необхідність використання потенціалу філологічної освіти для підвищення технологічної культури і готовності вчителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності.

Література:

1. Антонова О. Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. Сучасні технології в освіті : Ч. 1. Сучасні технології навчання : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. II . НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Філімонова Т. В., Тарнавська С. В., Орищенко І. О. та ін. ; наук. консультант Антонова О. Є. ; наук. ред. Березівська Л. Д.]. Київ, 2015. С. 8–15.

2. Арістова Н. О. Особливості використання інноваційних технологій навчання у підготовці майбутніх філологів. *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie*. 2015. Nr. 4. S. 79–83.

3. Арістова Н. О. Переваги і перспективи впровадження відкритих освітніх електронних ресурсів у процес професійної підготовки майбутніх філологів. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* : дод. 1 до Вип. 36. 2015. Том IV(64) : тематич. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 24–31.

4. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Козяр М. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті : монографія / за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. Львів : Вид-во «СПЛОМ», 2012. 502 с.

5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

6. Паламарчук В. Ф., Барановська О. В. Педагогічні технології навчання в умовах Нової української школи: вектор розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 3. С. 60–66.

7. Прошкін В. Освітні веб-ресурси в професійній підготовці майбутніх учителів. Освітологічний дискурс. 2017. № 1-2 (16-17). С. 183–197.

8. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія. Суми : Мрія-1, 2005. 404 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ

Поліщук М. І.

*аспірантка кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов
факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Стрімкий розвиток інформаційних технологій неодмінно призводить до появи все нових форм комунікації, привертаючи увагу науковців з гуманітарних наук усіх галузей. Великі масиви найрізноманітнішої інформації відтепер доступні широкому загалу, за допомогою інтернет-ресурсів стає можливим знайти будь-яку інформацію, що пояснює затребуваність Інтернет-дискурсу. Чіткого підходу до визначення поняття досі не існує. У науковому світі панують такі поняття як: електронний, комп'ютерний, віртуальний. Ці поняття є синонімічними, нерідко призводять до термінологічної амбівалентності. Однак деякі відмінності все ж існують. «Електронний» вважається більш ширшим аніж «комп'ютерний», адже охоплює парадигму еволюції електричних приладів. Поняття «інтернет-дискурс» відтепер перетворюється на потужну сферу інформатизації суспільства, серед яких не останнє місце займають засоби інтернет реклами.

Рекламні повідомлення мають особисту специфіку у жанровому стилі. Залежно від комунікативно-прагматичних стилів з'являється безліч мовних та мовленнєвих засобів. Рекламні повідомлення сьогодні розглядаються науковцями як процес та результат, метою яких є спонукання адресантів до придбання того чи іншого товару, або послуги. Дослідники, що займаються розглядом саме рекламного дискурсу, наголошують на тому, що у цілях досягнення комунікативно-прагматичної мети, автори текстів мають досягти наступних цілей: надати інформацію про товар, або послугу, нагадати про його існування та виділити его особливість серед інших об'єктів рекламування. Відповідно комунікативним цілям рекламні повідомлення класифікуються на:

– *інформативні*, що ознайомлюють аудиторію з товаром або послугою і створюють первинний попит;

– *персуазивні*, що формують переваги товару(послуги) і створюють вибірковий попит (набувають особливого значення на етапі росту);

– *мнемонічні*, що утримують товар або послугу на ринку, нагадуючи споживачеві та підтримуючі його прихильність до марки (необхідні на етапі «зрілості») [1, с. 365].

Наведена класифікація має в основі маркетинговий критерій, що має на меті проінформувати, не приділяючи увагу психологічним особливостям комуніканта.

Відмінність рекламного дискурсу полягає в апріорно неприйнятті змісту повідомлення, що змушує авторів – рекламистів вишукувати шляхи подолання опору адресата або впливу на нього непрямим способом (імпліцитно, тобто прихована аргументація, навіювання). Тобто рекламний дискурс стає маніпулятивним, та переслідує «корисливу ціль» адресанта.

Особливості рекламного дискурсу багато в чому залежать від типу рекламного носія. Зовнішня реклама та реклама в Інтернеті відрізняється лаконізмом. В рекламі в Інтернеті часто використовуються прямі імперативи. У друкованій рекламі основний упор робиться на імпліцитність – підведення читача до самостійних висновків. Основні характеристики рекламного дискурсу реалізуються в комерційній рекламі.

Залежно від вибору підстави класифікації можна говорити про наступні види рекламного дискурсу:

– по предмету відображення (комерційна реклама, політична реклама, соціальна реклама);

– за типом цільової аудиторії (виборча і масова);

– за способом впливу на аудиторію (інформативна, повідомлююча, порівняльна, підтримуюча);

– за рівнем інформативності (товарна та іміджева);

– за змістом рекламного повідомлення (раціональна і емоційна);

– залежно від джерел фінансування (реклама від імені однієї фірми, спільна реклама);

Найбільш поширеною є класифікація, запропонована Міжнародною рекламною асоціацією, згідно з якою виділяються наступні види реклами:

1. реклама в пресі;

2. друкована реклама;

3. аудіовізуальна реклама, радіо– і телереклама;

4. виставки та ярмарки;

5. рекламні сувеніри;

6. пряма поштова реклама (директмейл);

7. зовнішня реклама;

8. заходи паблік-рілейшнз;

9. комп'ютеризована реклама.

Підставою для запропонованої класифікації послужив спосіб виробництва реклами і канал (засіб) передачі рекламного повідомлення. Реклама – це розповсюджувана в певній формі інформація безособового характеру про товари, послуги або ідеї і починання, призначена для групи осіб (цільової аудиторії) і оплачувана певним спонсором.

Американська Маркетингова Асоціація звертає увагу на те, що спосіб подачі інформації залежить від її характеру і особливостей цільової аудиторії, і трактує поняття реклама наступним чином: «Advertising is any paid form of non-personal representation of the facts about goods, services or ideas to a group of people».

Незалежно від того, до якого саме типу рекламного повідомлення належить рекламний текст, він все одне буде націлений на комунікативно-прагматичну мету, змушуючи споживачів користуватися, або придбати саме певний товар, або послугу.

Література:

1. Kotler Ph. Marketing Management / Ph. Kotler, K. L. Keller. – [14th ed.]. – Prentice Hall, 211. – 816 p.
2. Булах Т. Д. Реклама у видавничій справі / Т. Д. Булах. – Харків, 2011. – 224 с.
3. Кафтанджиев Х. Гармония в рекламной коммуникации / Х. Кафтанджиев. – М. : Эксмо, 2005. – 368 с.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ УСНОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Рябчук О. В.

*викладач кафедри іноземних мов
Поліський національний університет*

Разумна К. А.

*старший викладач кафедри іноземних мов
Поліський національний університет
м. Житомир, Україна*

Сучасна парадигма вищої професійної освіти передбачає високі вимоги до якості освітніх програм та організації навчального процесу. Логічним поясненням цих вимог є загальнокультурні і професійні компетенції здобувачів. Під компетенцією розуміються знання, вміння і навички, якими повинен володіти здобувач. Змістовна характеристика основних освітніх програм визначається запланованими і очікуваними

компетенціями – результатом підготовки випускників відповідно до вимог Держстандарту.

Компетенції включають теоретичні знання в науковій області, практичний досвід застосування знань в конкретних професійних ситуаціях, ціннісні орієнтири особистості. Професійна діяльність усного перекладача характеризується певними особливостями, оскільки перекладачі працюють з декількома мовами одночасно і повинні вміти швидко між ними переключатися, здійснюючи при цьому необхідні трансформації тексту оригіналу. До того ж перекладачам під час усного перекладу часто доводиться тримати в пам'яті відрізки тексту різного обсягу, і у них немає можливості повернутися до тексту оригіналу за необхідності. Діяльність усного перекладача передбачає також спілкування з представниками різних культур. В широкому сенсі під професійною компетенцією перекладача зазвичай розуміється сукупність знань, здібностей, навичок, що дозволяють йому професійно вирішувати свої завдання [2, с. 23]. Виділяють базові та спеціальні (предметні) компетенції, а також технічну та особистісну компетенції перекладача.

До базових компетенцій перекладача відносять:

- теоретичні знання (основних понять перекладознавства і специфіки даних понять в процесі перекладу текстів за фахом) і вміння їх використовувати в процесі виконання перекладу;
- професійні знання (про структуру професійної діяльності перекладача та його професійне середовище) і вміння їх використовувати в процесі виконання перекладу;
- процедурні знання (послідовність і оптимальні способи вирішення професійних завдань, які стоять перед перекладачем текстів за фахом) і вміння їх використовувати в процесі виконання перекладу.

Предметна компетенція перекладача включає в себе:

- академічні знання в галузі науки і техніки та вміння їх використовувати в процесі виконання перекладу текстів за фахом;
- знання історії зародження і розвитку науки і техніки в країні, мова якої вивчається та в Україні;
- знання особливостей подання наукових і технічних понять в країні, мова якої вивчається та в Україні;
- знання про відомих вчених в галузі науки і техніки, про основні напрями розвитку науки і техніки в країні, мова якої вивчається та в Україні;
- вміння аналізувати і зіставляти ці особливості з метою їх адекватного перекладу [1, с. 31].

До технічної (або технологічної) складової відноситься сукупність основних навичок перекладу, що допомагають перекладачеві подолати типові «технічні» складності, які зустрічаються в процесі перекладу, і вирішувати різнопланові завдання. Знання, навички, здібності, необхідні перекладачеві не у всіх випадках, але при виконанні перекладу певної тематики, текстів певних стилістичних жанрів, прийнятні для перекладача способи перекладу можна охарактеризувати як прагматичний компонент перекладацької компетенції [1, с. 96].

Особистісна компетенція перекладача характеризується як проникнення в ціннісні орієнтації і менталітети професійної групи перекладачів, дотримання професійної честі і гідності перекладача, відповідальність за точність і адекватність перекладеної інформації, готовність до самовдосконалення і самонавчання, вміння орієнтуватися в нестандартних професійних ситуаціях, розвинене мислення (практичне, репродуктивне, продуктивне, словесно-логічне, аналітичне / логічне, інтуїтивне), широкий науковий і культурний кругозір, вміння мобілізувати ресурси своєї пам'яті, вміння розподіляти свою увагу, допитливість, зосередженість, спостережливість, самокритичність, такт, скромність і фізична витривалість [1, с. 102].

Для здійснення усного послідовного перекладу професійна компетенція перекладача повинна включати такі компоненти: мовна компетенція (знання мови джерела і перекладу); комунікативна компетенція; перекладацька компетенція (навички перекладу); технічна компетенція (вміння працювати з інформацією); особистісні характеристики (розвиток пам'яті). При цьому перші три компонента властиві всім видам перекладу, а останні два – специфічні для усного послідовного перекладу [4].

Поруч з поняттям професійна компетенція в сучасному перекладознавстві широко застосовується поняття фахової компетенції перекладача, який визначається як здатність актуалізувати накопичені знання й уміння, використовувати їх у процесі реалізації своєї професійної діяльності для досягнення намічених цілей [3].

До фахової компетенції перекладача включають п'ять компетенцій: 1) білінгвальну (знання двох мов, які задіяні в перекладі, та володіння ними у відповідних ситуаціях); 2) екстралінгвістичну (будь-які фонові та предметні знання, необхідні в процесі перекладу); 3) перекладацьку (знання загальних принципів перекладу, навички та уміння його здійснення); 4) особистісну (психофізіологічні особливості, морально-етичні та фахово-соціальні субкомпетенції); 5) стратегічну (координація всіх інших компетенцій в процесі перекладу) [5].

Таким чином, формування і розвиток професійних компетенцій усних перекладачів є на сучасному етапі актуальним завданням вищої

професійної освіти. До складових професійної компетенції фахового перекладача відносять базові компетенції (теоретичні, професійні та процедурні знання), предметні компетенції (знання в галузі, в якій здійснюється переклад), технічні компетенції (вирішення різноманітних перекладацьких завдань) та особистісні компетенції (розвинене мислення, готовність до саморозвитку та навчання, широкий кругозір тощо). Фахова компетентність перекладача – це ширше поняття, яке включає в себе білінгвальну, екстралінгвістичну, перекладацьку, особистісну та стратегічну компетенції.

Література:

1. Вішняускене Д., Лечицька Ж. Концепція формування перекладацької компетенції під час навчання перекладу технічної літератури. *Kauno Technologijos Universitetas*. 2009. № 15. С. 94–103.
2. Латышев Л. К., Провоторов В. И. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе. Москва, 2001. 135 с.
3. Сімкова І. О. Особливості формування фахової компетенції в майбутніх перекладачів. *Наука і освіта*. 2013. № 3. С. 165-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_3_48 (дата звернення 16.09.2021).
4. Цвяк Л. В. Білінгвізм як феноменальне явище сучасного суспільства. *Записки з романо-германської філології*. 2002. Вип. 12. С. 202-211.
5. Черноватий Л. М. Зміст поняття «фахова компетентність перекладача» як складової методики навчання. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 2. С. 84-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_2_18 (дата звернення 28.09.2021).

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЕМОЦІЙНОСТІ НА ФОНОЛОГІЧНОМУ РІВНІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Турська О. А.

магістрантка кафедри англійської філології і перекладу

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

У сучасному науковому просторі однією з найбільш масштабних та впливових тенденцій виступає антропоцентрична, що обумовлює зміщення акцентів наукових досліджень до сфери різноманітних

параметрів людської особистості. В межах антропоцентричного підходу в лінгвістиці актуальності набули дослідження особливостей індивідуального процесу становлення й розвитку мови у свідомості людини та формування комунікативної компетенції мовця з урахуванням психологічної категорії емоційності. Як невід'ємний компонент психіки, емоційний стан людини впливає на її мовленнєву поведінку й відображається у мові через відповідні механізми та засоби, що вивчаються окремим лінгвістичним напрямком – етимологією – наукою про вербалізацію, вираження та комунікацію емоцій [8]. Емотивність виступає лінгвістичним аспектом емоційності та реалізується за допомогою емотивного коду – лінгвістичної універсалії, що природно формується у кожній мові на основі певного набору засобів, серед яких є емотиви всіх рівнів [9].

Англійська мова володіє потужним потенціалом фонологічних емотивів, що представлені засобами звукозображувальної системи мови. До них відносять специфічні звуки та звукосполюки, явище звуконаслідування, параномасію, різні типи звукових повторів, інтонацію, темп, тембр голосу, наголос, паузи.

Голосні й приголосні звуки в структурі морфем, слів та речень здатні породжувати конотації, тобто брати участь у створенні позитивного або негативного враження від спілкування [4]. Так, слова з м'якими приголосними звуками, довгими голосними або дифтонгами, спокійним ритмом вважаються приємними на відміну від слів з твердими приголосними звуками, короткими голосними та різким ритмом [1]. Окремі звуки або звукосполюки можуть викликати відповідне коло асоціацій і нести головним чином інформацію сенсорно-емотивного характеру. Наприклад: [r] – щось швидке, енергійне; [l] – рівне, блискуче, гладеньке; [i] – вузике; [a] – велике; [e] – вічне, значне; звуки [u], [d], [r] можуть класифікуватися як страшні; [i] – радісний; [m], [n], [l] – ніжні; звукосполюки [sl] і [kr] передають неприємні асоціації (*slime, slither, slug, sloppy, crash, crack, crunch*) [6].

Фоностилістичний прийом звуконаслідування (ономатопея) представляє собою використання слів, фонетичний склад яких нагадує предмети/явища, що названі в цих словах – звуки природи; крик тварин; рухи, що супроводжені шумом; звуки, якими людина виражає свій настрій, волю і т. д.: *bubble* – журчання; *splash* – плеск; *rustle* – шорох; *buzz* – жужжати; *pur* – мурликати; *flop* – падіння; *babble* – базікання; *giggle* – хіхікання; *whistle* – свист [3]. Також, ономатопея імітує засобами мови різні позамовні звукові явища. Часто цей прийом вживається для досягнення акустичного ефекту при зображенні певних явищ, які з цими звуками не мають прямого зв'язку і лише віддалено нагадують їх (*bang! buzz!*). Деякі науковці відносять до особливої фонетичної організації

мовлення явище паронимії – близькості звучання контекстуально пов'язаних слів, що створює додатковий емоційний ефект (*raven i never*) [3].

Потужним фонетичним засобом створення особливої емоційної тональності та образності виступає звуковий повтор – основний принцип художньої, переважно поетичної, фоніки, зумовлений евфонічною природою мови та вимогами культури поетичного мовлення [7]. Виділяють різні типи повторів: алітерацію, асонанс, дисонанс, консонанс, анафору, епіфору, рефрен, риму.

Алітерацією називають повтор приголосних або голосних звуків на початку близько розташованих наголошених складів (*Doom is dark and deeper than any sea dingle* [3]), а асонансом – повтор наголошених голосних в середині рядка/фрази або вкінці у вигляді неповної рими (*Nine for Mortal Men doomed to die, One for the Dark Lord on his dark throne, In the Land of Mordor where the Shadows lie* [2]) [3]. Алітерація та асонанс підвищують експресивну виразність висловлювання, емоційно поглиблюють його смислові зв'язки. Через неодноразову повторення однакових чи акустично подібних звуків та звукосполук дані фонетичні прийоми створюють надзвичайно реальну звукову характеристику різних предметів і явищ [5].

Рима – особливий вид регулярного звукового повтору більш-менш подібних звукосполук у кінці рядків або в інших частинах вірша, що розміщені симетрично. Слова, включені в риму, привертають до себе увагу, чим увиразнюють емоційне звучання вірша, музикальність його мови. Приблизні щодо звучання рими поділяються на: 1) асонанси (при однакових голосних приголосні різні): *advice – compromise*; 2) консонанси (співпадають приголосні, що передують різним наголошеним голосним): *wind – land*; 3) дисонанси (співпадають наголошені голосні, а ненаголошені не співпадають): *devil – evil*.

Індивідуальне авторське мовлення збагачується різними емоційними відтінками шляхом використання таких фоностилістичних прийомів як анафора (звукові повтори на початку віршованих рядків, строф: *One Ring to rule them all, One Ring to find them, One Ring to bring them all and in the darkness bind them* [2]) та епіфора (звукові повтори наприкінці віршованих рядків, строф: *Until it joins some larger way, Where many paths and errands meet. And whither then? I cannot say* [2]).

Особливим засобом створення емоційності на фонетичному мовному рівні вважається ритм – будь-яке рівномірне чергування (прискорення та уповільнення) наголошених і ненаголошених складів, що базується на різних віршованих рівнях [3].

Отже, емоційність як складна психологічна категорія виявляє свій вплив на мову та мовленнєву поведінку людини та відображається в них.

Мовне відображення емоцій та експресивності їх вираження здійснюється на різних рівнях через лінгвістичну категорію емотивності. До емотивів фонологічного рівня англійської мови відносять специфічні звукосполюки, ономапопею, параномасію, різні типи звукових повторів та різноманітні аспекти людського голосу.

Література:

1. Crystal D. *Little Book of Language*. Yale University Press, 2010. 260 p.
2. Tolkien J. R. R. *The Lord of the Rings*. Parts 1-3. N. Y.: Harper Collins Publishers, 2005. 1150 p.
3. Арнольд И. В. *Стилистика. Современный английский язык: учебник для вузов*. Изд. 5-е, испр. и доп. Москва : Флинта: Наука, 2002. 384 с.
4. Гливінська Л. Звукосимволізм: «за» і «проти». *Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2008. № 19. С. 37-42.
5. Кузенко Г. М. Емотивність на різних мовних рівнях. *Наукові записки. Том 18, Філологічні науки / Національний університет «Києво-Могилянська академія»*: Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2000. С. 76-28.
6. Кухаренко В. А. *Інтерпретація тексту*. Вінниця : Нова Книга, 2004. 272 с.
7. *Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.* Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
8. Шаховский В. И. К теоретической и прикладной лингвистике эмоций. *Филология. Philologia*. Изд-во Кубанского гос. ун-та, 1995. № 7. С. 49–52.
9. Шаховский В. И. Эмотивный компонент значения и методы его описания. Волгоград : ВГПИ, 1983. 94 с.

CONSTITUTIONAL FEATURES OF THE VALUE PICTURE OF THE WORLD IN MODERN LINGUISTICS

Khodzhaieva O. O.

*Graduate student at the Department of Foreign Languages
of Professional Communication
International Humanities University
Odesa, Ukraine*

In the modern scientific paradigm language is considered as a cognitive tool for understanding the world, storing and representing the cultural experience and values of the people (Yu. Apresian, A. Wierzbicka, G. Lakoff, A. Leont'yev, etc.), reflecting the picture of the world of a given nation.

Linguistic research of the XXI century are characterized by increasing attention to values that invariably touch upon the problems of forming a value picture of the world as a whole.

The relevance of the article is motivated by the need to clarify the concept of the value picture of the world.

The purpose of the study: to determine the constitutive features of the value picture of the world.

The works on the study of individual values that are significant for a particular culture that have appeared over the past 20 years make a great contribution to the understanding of the main features of the value picture of the world (VPW).

One of the most cited today in domestic linguistics is the definition of V. Karasik (1996), according to which the value picture of the world is a system of moral values, ethical norms and rules of conduct, reconstructed as interrelated evaluative judgments, correlated with legal, religious, moral codes, common judgments of common sense, typical folklore and well-known literary plots [4, p. 5]. The basic features of the VPW in accordance with the views of the linguist are:

1) the value picture of the world in language is formed by universal and specific components, the latter is reduced to various nominative density of objects, evaluative qualification of objects, combinatorics of values;

2) there are relations of inclusion and associative intersection between evaluative judgments, as a result of which it is possible to establish value paradigms of the corresponding culture;

3) the value picture of the world is characterized by the most essential for a particular culture meanings, value dominants, the totality of which forms a certain type of culture preserved in language;

4) the value picture of the world within one language culture appears heterogeneous, because different social groups may have different values;

5) the value picture of the world exists in both the collective and individual consciousness.

At the beginning of the XXI century the role of evaluative categorization increases in the formation of the VPW. Thus, N. Boldyrev (2002) emphasizes that in the human mind the structured world is reflected by a system of axiological categories of 'good' and 'bad'. We are talking about the evaluative categorization of the world – grouping objects and phenomena by the nature of their evaluation into classes and categories, that is the system of evaluation categories (static aspect), or mental correlation of object or phenomenon with a certain evaluation category (dynamic aspect) [2]. During the evaluation categorization the leading role is played by a person with an individual vision and subjective evaluation of objects. Each member of the language community is a unique, inimitable personality, endowed with the ability to

assess the environment adequately to their own worldview. This reveals the subjective nature of the evaluative categorization. E. Gavrilova (2005) notes that the dynamic process of evaluative categorization is based on comparison with the best sample of the corresponding categories. Human compares himself with reliance on a universal system of values [3, p. 104]. Universal or collective values are reflected in social norms, standards of behavior, cultural traditions, and so on. Thus, the nature of evaluation categories is determined by individual and collective value systems.

E. Babayeva (2002) also interprets values (components of the VPW) in terms of the category of evaluation – the act of human consciousness, which consists in comparing objects, comparing their properties, determining the role in the life of the subject, its results fixed in consciousness and language as positive, negative or neutral attitude, and norms – a state corresponding to a positive assessment of society and the subject of assessment provided by its representatives [1]. According to E. Babayeva, including objects in their own activities, a person tries to get information not only about their objective qualities and properties, but also feels a subjective value attitude towards them. Being objects of value, objects are considered as carriers of value, and the result of evaluative attitude to the object is evaluation. On the basis of estimates there is a norm. Repeated evaluation forms an evaluation stereotype – a certain stable reaction (approval, condemnation or indifference) to the same situations.

N. Fedosyutkina (2005) positions the VPW as «a set of interacting basic features behind the words-values» (love, friendship, family, happiness, health, peace, money, work) [7, p. 6], and words-values – as «means of access to the «nodes» of the value picture of the world» [7, p. 5]. The author clarifies that the term «word-value» in a psycholinguistic experiment acquires a different methodological meaning: these are the linguistic ways in which informants directly express their values, it is a kind of word-symbol of the value picture of the world, and because it is «alive», may well become a «means of influencing the public consciousness». Each word has its own unique experience, so, according to N. Fedosyutkina, getting rid of «synonymy» in the list of basic values can be justified only by a detailed analysis of the content of words-values and by establishing the relative proximity of what is behind them, and not only at the level of system-wide significance, but also at the level of subjective interpretations, associative connections and value load (significance) [7, p. 9–10].

I. Solodilova and V. Perevalov (2018) interpret the VPW as knowledge that is structured in the human mind in the form of concepts and is a set of them. The authors define the concept of the VPW «as knowledge in the value perspective and, accordingly, as a set of concepts that represent in terms of content knowledge of values and anti-values» [6, p. 180]. The description of

the VPW, according to linguists, requires reference to the category of values, which are analyzed in terms of philosophical anthropology, sociology, culturology and are considered as a subject, ideal and attitude.

Zh. Krasnobaieva-Chorna (2019) considers the VPW within the framework of linguo-phrasal axiology and interprets it as «understanding of the human world, its fragments and the status of the human personality in this world through the evaluative categorization in opposition of values and non-values» [5, p. 126]. The main source that determines the categorization of values in the VPW and reveals deep ethnocultural strata, the researcher rightly calls associates – markers of cultural codes: somatisms – somatic / bodily code of culture, zoosemisms and phytocomponents – biomorphic / substantial code of culture, meteorological components – natural code of culture, colorants – colorative code of culture, numerical components – quantitative code of culture, names of food and dishes – gastronomic code of culture, onyms – onyms code of culture, tokens with temporal semantics – temporal code of culture, tokens with spatial semantics – spatial code of culture, etc. The author considers the initial information about the VPW:

1) the exclusive role of evaluative categorization – the formation of values as a result of evaluative understanding of environmental objects;

2) the level structure: values in the value picture of the world are arranged in tiers (social, vital, material, ethical, legal, aesthetic), the basis of which are the typological parameters of universal values (power, money, friendship, law, life, health, beauty, love, peace, respect, freedom, family, justice, success, honesty, etc.);

3) the oppositional nature of the components of the value picture of the world.

Analysis of the functioning of the term ‘value picture of the world’ in the scientific linguistic literature allows: 1) to consider the value picture of the world as an object of study of linguoaxiology; 2) interpret the value picture of the world as knowledge of values and invaluable (anti-values); 3) to position the value picture of the world as a result of evaluative categorization; 4) the main features of the value picture of the world to consider the universal and specific nature, collective and individual character; 5) to isolate the components of the value picture of the world – value, word-value, value concept; 6) to establish the correlation of the value picture of the world with the concepts of ‘code’, ‘norm’, ‘rule’, ‘standard’, ‘stereotype’, ‘tradition’.

We see the prospect of the work in the study of the structure of the value picture of the world, in particular its phraseological level.

References:

1. Бабаева Е.В. Отражение ценностей культуры в языке. *Язык, коммуникация и социальная среда*. Воронеж, 2002. Вып. 2. С. 25–34.

2. Болдырев Н.Н. Языковые механизмы оценочной категоризации. *Реальность, язык и сознание*. Тамбов, 2002. Вып. 2. С. 360–369.

3. Гаврилова Е.Д. Оценочные категории «good» и «bad» в современном английском языке: дисс. к. филол. н.: спец. 10.02.04 – германские языки, 10.02.19 – теория языка. Тамбов, 2005. 172 с.

4. Карасик В.И. Культурные доминанты в языке. *Языковая личность: культурные концепты*. Волгоград-Архангельск, 1996. С. 3–16.

5. Краснобаева-Чорна Ж.В. Кваліфікація ціннісної картини світу в лінгвістичній парадигмі. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2017–2018 рр. (16–17 травня 2019 р.)*: У двох томах: [зб. наук. праць]. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. Т. 1. С. 126–127.

6. Солодилова И.А., Перевалов В.В. Ценностная картина мира как объект лингвистического изучения. *Филология. Серия: Гуманитарные науки*. 2018. № 3. С. 180–183.

7. Федосюткина Н.С. Слова-ценности как средство доступа к ценностной картине мира: Экспериментальное исследование: автореф. дисс. к. филол. н.: спец. 10.02.19 – теория языка. Курск, 2005. 23 с.

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНОГО АФОРИЗМУ НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ

Чорна А. О.

студентка магістратури

факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Невід'ємною частиною життя сучасного світу є інститут влади. Оскільки політики є лідерами країни вони використовують мову і мовні засоби не тільки на побутовому рівні, але і в процесі виконання покладених на них посадових обов'язків. У сучасному світі політична діяльність визначає долю держави народу. У світлі зазначених особливостей у лінгвістиці в останні роки зростає тенденція дослідження мовних характеристик промов політиків. Однією з таких є надмірне використання афоризмів, які є предметом дослідження

вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте, їхні лінгвокогнітивні характеристики, виражені у політичних промовах, не були достатньо досліджені, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Частина вчених відносить афоризми до авторських висловлювань [2, с. 9], інша – до народних, іншими словами, до фразеологічних або пареміологічних (стійка фразеологічна одиниця, що представляє собою цілісне речення дидактичного змісту: прислів'я, приказка і т.д.) одиниць, які входять в єдину лексико-фразеологічну систему мови [1, с. 10]. У тезах афоризм буде розглянуто як логічну одиницю (судження), яка в яскравій формі відображає знання про світ, світогляд або культурну специфіку адресанта і характеризується одночасно стислістю форми і складністю змісту. Причому афористичне висловлення відрізняється від афоризму тільки тим, що в тексті воно представлено кількома реченнями.

Будучи результатом мисленнєво-комунікативної діяльності людини, афоризм виконує ряд лінгвокогнітивних функцій. В їх основі лежить фіксація адресантом нової інформації або знань про світ, що суперечать її реципієнту. У зв'язку з тим, що ми розглядаємо афористичні висловлювання в політичному контексті, варто приділити особливу увагу таким функціям: сугестивній, директивній і агональній [3, с. 8]. Сугестивна функція виражає припущення з метою впливу на підсвідомість реципієнта і його емоційно-психологічний стан. Директивна, навпаки, орієнтована на спонукання адресата до політичних дій, а також на провокування його розумової діяльності. Обидві ці функції можна назвати маніпулятивними [1, с. 8]. Агональна функція афоризму, на відміну від попередніх, – це функція боротьби за владу, що реалізується одним з трьох способів.

Говорячи про лінгвокогнітивні характеристики англомовних афоризмів, варто зазначити, що вони тісно пов'язані з реалізацією прагматичних установок висловленого, адже саме лінгвокогнітивні особливості афоризмів формують їх концептосферу. Значимо, що афоризм має розгорнуту концептосферу, яка утворена вербалізованими і невербалізованими концептами. Проаналізувавши ряд промов американських політиків різних років, було визначено, що концептосфера вживаних афоризмів формується за допомогою різноманітних концептів, найуживанішими серед яких є: POLITICS, PHILOSOPHY OF LIFE, EQUALITY. Розглянемо їх детальніше.

Найпоширенішим концептом афоризмів у промовах американських політиків є POLITICS, що є зрозумілим, адже вони працюють у сфері політики, що є їхнім прямим обов'язком. Наприклад, відомий афоризм Франкліна Рузвельта, 32-го президента США, описує політичний процес інфляції у досить незвичний спосіб: « *Little Inflation Is Like Being a Little Bit Pregnant* » [5]. – «Невеличка інфляція – все одно що невеличка

вагітність» [4]. Концепт POLITICS вербалізується за допомогою порівняння, де поняття інфляція ототожнюється з поняттям вагітність. Прагматичний потенціал сказаного полягає у тому, що Франклін Рузвельт хотів донести до народу, що інфляція – це процес короткостроковий, але важкий, хоча пізніше він переросте у плідний результат.

Ще один приклад афоризму з концептом POLITICS знаходимо у промові 38-го президента США Джеральда Форда: «*A government big enough to give you everything you want is a government big enough to take from you everything you have*» [5]. – «*Якщо уряд достатньо могутній, щоб дати вам бажане, він досить могутній, щоб забрати все, що у вас є*» [4]. Прагматичний потенціал афоризму спрямований на опис сили та потужності уряду, який здатний як дати так і забрати все бажане у народу. Концепт POLITICS вербалізується за допомогою паралельних конструкцій, що надає вислову більшого емоційного навантаження.

Концепт PHILOSOPHY OF LIFE простежуємо у вже згаданій промові Франкліна Рузвельта: «*It's hard to fail, but it's worse to never try to succeed*» [5]. – «*Важко потерпіти невдачу, але гірше ніколи не намагатися добитися успіху*» [4]. Прагматичний потенціал наведеного афоризму виражається у тому, що варто намагатися добитися висот і не боятися невдач, саме з таким настроєм Франклін Рузвельт досяг успіхів, тому він доносить таку ж думку американському народу. Концепт PHILOSOPHY OF LIFE вербалізується за допомогою паралельних конструкцій, які передають когніцію афоризму.

Досить часто американські політики використовують афоризми з концептом EQUALITY, адже США завжди позиціонує себе як демократична країна з рівними правами для всіх жителів. Наприклад, Барак Обама, 44-й президент США, в одній із своїх перших промов перед американським народом стверджує: «*There is not a Black America and a White America and Latino America and Asian America – there's the United States of America*» [5]. – «*Не існує Америки для чорних чи білих, Америки для латиноамериканців чи азіатів – існують Сполучені Штати Америки*» [4]. У наведеному прикладі прагматичний потенціал афоризму вербалізується за допомогою стилістичного засобу метонімії, називаючи расові меншини, які проживають на території США, стверджуючи що вони всі мають рівні права у цій країні, таким чином прагматичний потенціал концепту EQUALITY повною мірою розкривається.

Жінка-політик Гіллари Клінтон також часто звертається до вищенаведеного концепту рівності. Вона, на відміну від Барака Обама, пропагує рівність між жінкою та чоловіком. Наведемо приклад такого афоризму: «*I suppose I could have stayed home and baked cookies and had teas*» [5]. – «*Всім би хотілося, щоб я залишалася вдома, пекла оладки і*

подавала чай» [4]. У наведеному афоризмі, який прозвучав у промові Гіллари в процесі передвиборчої кампанії, концепт EQUALITY вербалізується за допомогою засобу іронії, адже в суспільстві існує думка, що жінки – це домогосподарки, що іронічно описує Гіллари Клінтон у промові, висміюючи таку думку, що є прагматичним посилом афоризму.

Отже, аналіз афоризмів дозволяє нам отримати уявлення про особливості картини світу того чи іншого етносу і виявити як універсальні, так і специфічні ознаки картин світу щодо тих чи інших явищ. Афористичні висловлювання в політичному контексті виконують наступні функції: сугестивну, директивну й агональну. Концептосфера афоризмів використаних у промовах американських політиків формується за допомогою різноманітних концептів, найуживанішими серед яких є: POLITICS, PHILOSOPHY OF LIFE, EQUALITY. Наведені концепти вербалізуються в афоризмах за допомогою ряду стилістичних засобів: паралельних констукцій, метонімії, порівняння, іронії.

Література:

1. Ваганова Е.Ю. Афоризм как тип текста в аспекте интертекстуальности: автореф. дис. ... канд. филол. наук. СПб, 2002. 16 с.
2. Еленевская М. Н. Структура и функции афоризма (на материале англ. языка) : автореф. дис. канд. филол. наук : 10.02.04. Л., 1983. 19 с.
3. Наличникова И. А. Афоризм как жанр, малоформатный текст и универсальное высказывание. Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов. Грамота. 2016. № 4. С. 121–123.
4. Промови Архів. Посольство США в Україні. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/category/speeches-uk/>
5. Speeches Archives. USA Embassy in Ukraine. URL: <https://ua.usembassy.gov/category/speeches/>

НАПРЯМ 4. СТОМАТОЛОГІЯ ТА ФАРМАЦІЯ. МЕДИЦИНА ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

АДАПТАЦІЙНІ РЕАКЦІЇ СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ПРОТЕЗНОГО ЛОЖА ДО КОМБІНОВАНИХ ЧАСТКОВИХ ЗНІМНИХ ПРОТЕЗІВ У ПАЦІЄНТІВ З ДЕФЕКТАМИ ЗУБНИХ РЯДІВ

Антощук М. М.

аспірант факультету стоматології та фармації

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Шутурмінський В. Г.

доктор медичних наук, доцент,

доцент кафедри загальної стоматології

факультету стоматології та фармації

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Якість протезування пацієнтів комбінованими частковими знімними пластинковими протезами виражається у відсутності при користуванні ними больових явищ, психологічна (відсутності сприйняття даної конструкції як чужого органа (стороннього тіла), рухова (новий стереотип жування) та фонетична адаптація.

На позитивний перебіг реабілітації пацієнта впливають вікові, соціальні та психосоматичні фактори . Також варто враховувати індивідуальні особливості пацієнта з захворюваннями зубощелепної системи в процесі ортопедичного лікування . Лікаря-ортопеду-стоматологу важливо враховувати кількість супутніх захворювань пацієнта, адже встановлено, що в процесі розвитку патологічних станів організму людини зростає адаптаційно-компенсаційний запит до системи органів зубо-щелепної системи.

Існує взаємозв'язок між віком пацієнтів, об'ємом конструкцій та часом адаптації необхідних для відновлення органів зубо-щелепної системи. Ієрархія рівнів ураження органів зубо-щелепної системи виглядає наступним чином: 1 – дефекти зубів; 2 – дефекти зубних рядів; 3 – вторинні зміни прикусу; 4 – порушення регуляторних механізмів. Тому успіх реабілітації пацієнтів у клініці ортопедичної стоматології є результатом адекватної взаємодії на всі компоненти патологічних процесів у щелепно-лицевій ділянці і соматичні порушення.

Цінну лікувально-профілактичну функцію виконують знімні пластинкові протези, так як відновлюють анатомо-функціональні особливості зубів і 25 зубних рядів при дефектах зубного ряду, створюючи артикуляційну рівновагу та мобілізуючи резервні сили зубо-щелепної системи.

Опрацьовані літературні джерела дозволяють стверджувати, що акрилові пластмаси, які використовують при виготовленні комбінованих знімних протезів, містять ряд компонентів, що діють у ротовій порожнині як алергенигаптени. Проникаючи в організм через слизову оболонку, вони здатні викликати її зміни внаслідок подразнення залишковим мономером і компонентами, які входять до складу часткового пластинкового протезу.

Явища запалення слизової оболонки протезного ложа описані більш, ніж в 40 % пацієнтів, які користуються знімними протезами. Інші автори описують різноманітні патологічні зміни слизової оболонки порожнини рота у 66,7 % осіб з протезами із акрилових пластмас. В опрацьованій літературі описані випадки зменшення об'єму слизової оболонки протезного ложа, яка зумовлена не тільки віком, а й дією протезів, що призводило до погіршення трофіки епітелію. Аналіз даних дозволяє стверджувати, що найбільш тривалим подразником слизової оболонки протезного ложа і рецепторного апарату є механічний чинник.

Травмувальна дія базису протеза підсилюється внаслідок поганої фіксації під час акту жування. Для визначення ділянок запалення слизової оболонки протезного ложа після фіксації часткових знімних протезів запропонована низка методик, використання яких дозволило виявити зони перевантаження в ранні терміни і своєчасно їх усувати, що сприяло попередженню можливих пошкоджень дотичних тканин слизової оболонки протезного ложа. Для визначення ступеня атрофії альвеолярного паростка верхньої щелепи і альвеолярної частини нижньої щелепи до та після протезування знімними протезами дослідниками використовувався метод вивчення діаг- 26 ностичних моделей за допомогою паралелометра, враховуючи ділянки щелеп, які були найменш ушкоджені процесом атрофії.

Проведені дослідження свідчать, що пластинкові протези з жорстким базисом можуть викликати травматичні стоматити. Внаслідок своєї структури вони порушують процеси терморегуляції в слизовій оболонці порожнини рота і зниження температури слизової оболонки при відкриванні рота, а також акумуляції тепла в закритому положенні. Цей чинник сприяє розрихленню, мацерації слизової оболонки порожнини рота, збільшує проникність судинної стінки, що, у свою чергу, створює умови для проникнення залишкового мономера в кров'яне русло.

У літературі трапляється інформація про більші зміни слизової оболонки протезного ложа в осіб, які цілодобово користуються протезом і мають незадовільну гігієну ротової порожнини та протезів . Погана гігієна ротової порожнини, протезів сприяє якісним і кількісним змінам мікробіоти ротової порожнини та появи нових, не властивих їй, мікроорганізмів (патогенний стафілокок – від 10 до 22 %, кишкова паличка – від 10 % до 63 %, ентерокок – до 22 %) . Здорові тканини знаходяться в динамічній рівновазі зі збалансованими біохімічними процесами, які зберігають структуру тканин та підтримують її функцію . Чужорідний матеріал порушує цю рівновагу, викликаючи в живих тканинах патологічні реакції.

Ортопедичні конструкції в порожнині рота в деяких випадках викликають розвиток дисбактеріозу з виникненням патологічних процесів на слизовій оболонці язика, шік, губ у вигляді ерозій, гіперплазії та гіперкератозу . Нормальна мікробна флора, виконує функцію біологічного бар'єра і постійного стимулятора локального імунітету, тобто позитивно впливає на гомеостаз ротової порожнини.

Механічна травма слизової оболонки протезного ложа елементами конструкції змінює кількісно-якісні властивості мікробіоти сприяючи зростанню патогенної мікрофлори, яка може викликати захворювання слизової оболонки порожнини рота . Основою травматичного впливу є інконгурентність між базисом протезу і рельєфом слизової оболонки порожнини рота, яка виникає в процесі усадки пластмаси базису протеза – до 0,4-0,55 % . Петришин С. В. описує, що нерівності у вигляді пор різної величини, шпиль, гострих гребнів, трапляються у 25 % пластинкових протезів. Також до недоліків пластмаси, які сприяють травмам тканин протезного ложа належить внутрішнє напруження, через яке з'являються тріщини . Шорсткість поверхні пластмас, полімеризованих у воді, в середньому складає $1,01 \pm 0,047$ мкм, а полімерів, які тверднуть у сухому середовищі з попередніми висушеними гіпсовими формами – $0,83 \pm 0,26$ мкм.

При розвитку запальних реакцій протезного ложа звертають увагу на механізм фіксації протеза в порожнині рота, вказують на тиск і зсуви протезу під час акту жування. Протез перебуває в мікродинаміці, викликаючи ішемію та пошкоджуючи слизову оболонку, роблячи її вразливою до залишкового мономера базису та ферментів ротової рідини. Запальні явища в порожнині рота мають різну локалізацію – беззубий альвеолярний паросток, поверхня язика (23 %), тверде піднебіння (16 %) та щоки (13 %). Механічна дія знімних протезів викликає злущення епітелію слизової оболонки, зниження факторів місцевого захисту і сприяє розвитку протезних стоматитів. Знімні протези травмують слизову оболонку протезного ложа, тому при

діагностиці причин порушення адаптації зубо-щелепної системи до часткових знімних пластинкових протезів цей чинник потрібно виключити першим.

Однією з перших спроб класифікувати вплив протезів на слизову оболонку протезного ложа була класифікація Василенко З.С.: 1) вогнищеве (обмежене) гостре і хронічне запалення. 2) дифузне гостре та хронічне запалення. 3) порушення чутливості слизової оболонки порожнини рота без зовнішніх проявів. Етамі рекомендує 28 виділяти безсимптомні стоматити в окремий вид стоматитів, так як вони, не викликаючи суб'єктивних скарг у хворих, викликають значні зміни багатьох тканин зубо-щелепної системи.

ІНТЕНСИВНІСТЬ КАРІЕСУ У ПАЦІЄНТІВ, ЯКІ ПЕРЕХВОРИЛИ COVID-19

Ком М. І.

*аспірант кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Терешина Т. П.**
доктор медичних наук, професор,
професор кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Як відомо, карієс зубів є серйозною медичною і соціальною проблемою. Згідно із спостереженнями карієс зубів чинить негативний вплив на якість життя і відбивається в цілому на соціо-демографічних і соціо-економічних показниках, клінічних і поведінкових факторах [1, с. 4-5; 2, с. 94-98].

Прийнято вважати, що основною причиною каріозної демінералізації є мікроорганізми [3, с. 26-28; 4, р. 1324-1329]. Однак поглиблення сприяє порушення мінерального обміну в порожнині рота і, в першу чергу, через недостатнє надходження мінералів природним шляхом, із слини [5, р. 225-230; 6, р. 2-6].

Зі зменшенням виділення слини зменшується кількість мінеральних компонентів і, як наслідок, різко порушується баланс: мінералізація / демінералізація зубів в сторону посилення останньої [7, с. 6-10;

8, с. 142-149], що призводить до розвитку карієсу [9, с. 59-62; 10, с. 26-31; 11, с. 118-119].

Раніше проведені нами дослідження показали, що у людей, які перехворіли на Covid-19, спостерігається порушення функціональної активності слинних залоз, що проявляється в недостатньому надходженні її в ротову порожнину [12, с. 36-38].

Мета цього дослідження: вивчити вплив зниження функціональної активності слинних залоз на інтенсивність каріозного процесу в осіб, які перенесли Covid-19.

Матеріали і методи дослідження. У дослідженнях взяли участь 27 пацієнтів у віці 18-32 років (середній вік 28 років), 17 з них перехворіли Covid-19, 11 – 13 місяців тому. Серед них були пацієнти, які перенесли хворобу легко, а також були з середньою і важким ступенем хвороби. Для порівняння результатів була обрана група осіб в такому ж віковому діапазоні, не хворіли Covid-19 (група порівняння; $n = 10$) У всіх вивчали швидкість саливації та інтенсивність і поширеність карієсу. Крім того, на всіх етапах дослідження визначали індекс гігієни порожнини рота (ІГ) Грін-Вермільйона [13, с. 83-84].

В обох групах не застосовувалися спеціальні методи профілактики карієсу. Було рекомендовано лише проведення ретельної гігієни порожнини рота.

До досліджень залучалися пацієнти без супутньої патології, що впливає на функцію слинних залоз (специфічні захворювання, наприклад, хвороба Шегрена; ендокринні порушення; депресія, не пов'язана з Covid-19 та ін.).

При оцінці функціональної активності слинних залоз була прийнята норма швидкості саливації від 0,5 до 1 мл / хв. [14, с. 45]. Інтенсивність і поширеність карієсу вивчали відразу після одужання, через 6-7 місяців і через 1 рік після одужання.

Результати досліджень показали, що у пацієнтів, які перехворіли на Covid-19, відразу після одужання спостерігалася виражена гіпосаливація ($0,27 \pm 0,04$ мл / хв). При порівнянні з показниками осіб, які не хворіли на Covid-19– ($0,44 \pm 0,05$ мл / хв) рівень слиновиділення був нижче на 38%; через 6 місяців і 1 рік цей показник істотно не змінився, хоча в ряді випадків спостерігалася тенденція до збільшення саливації.

Інтенсивність карієсу ($9,8 \pm 0,6$ умовн.од.) при початковому огляді не відрізнялася від такого у осіб групи порівняння ($P > 0,05$). Через 6 місяців показник КПУ дещо збільшився по відношенню до вихідного рівня, проте не до рівня достовірності відмінностей; через 1 рік інтенсивність карієсу в осіб, які перехворіли на Covid-19, збільшилася на 35% (зафіксовано 40,8 нових каріозних порожнин на групу). При цьому тільки у 2-х осіб з зазначеної групи протягом 1 року не з'явилися нові каріозні порожнини). У групі порівняння тільки у двох осіб було зафіксовано по 1 новій каріозній порожнині – збільшення склало 2%.

При цьому достовірність відмінностей у осіб основної групи спостерігалася як по відношенню до вихідного рівня, так і показниками, зафіксованих в групі порівняння через 1 рік.

Середній показник індексу гігієни порожнини рота Гріна-Вермільйона спочатку у осіб обох груп був на середньому рівні і не мав відмінностей на всіх етапах досліджень ($P > 0,05$). Однак, як в основній групі, так і групі порівняння були присутні особи як з хорошою гігієною порожнини рота (0,7– 0,9 балів -45%), так і з незадовільною гігієною порожнини (2-3 бали 12%). Проте, ми порахували, що мікробний фактор, що сприяє кислотному розчиненню емалі, в даному випадку, не грав домінуючу роль в розвитку демінералізації емалі.

У зв'язку з зазначеним був зроблений висновок, що збільшення інтенсивності карієсу сприяв фактор гіпосалівації, в зв'язку з чим в емаль зуба недостатньо надходило мінералів, що призвело до зміщення балансу: мінералізація і демінералізація в сторону останньої. Відомо, що позитивний баланс (мінералізація) реалізовується при достатньому вмісті в ротовій порожнині основних мінералів: Са і Р.

Висновок. 1. У пацієнтів, які перенесли Covid-19, збільшується ризик розвитку каріозного процесу через недостатню природню мінералізацію в зв'язку зі зменшенням кількості виділеної слини – головного джерела надходження мінералів в емаль зуба. 2. Фактор мікробної кантамінації демінералізованої емалі, що посилює процес, також не виключається. Однак при гарній гігієні порожнини рота роль цього фактора значно знижується. 3. Особи, які перенесли Covid-19, потребують диспансерного спостереження у лікаря-стоматолога, а також проведення лікувально-профілактичних заходів, що знижують ризик розвитку каріозного процесу.

Література:

1. Тишков Д.С. Влияние кариеса зубов на качество жизни пациентов / Д.С. Тишков // Региональный вестник. 2020. № 12. С.4-5.
2. Самедова С.И. Показатели качества жизни у пациентов с кариесом и заболеваниями пародонта различной степени интенсивности и тяжести / С.И. Самедова // Клиническая стоматология. 2020. № 1. С. 94-98.
3. Хашумов А.А. Микрофлора полости рта у больных кариесом А.А. Хашумов // Молодой ученый. 2018. № 32. С. 26-28.
4. Microbiome of Saliva and Plaque in Children According to Age and Dental Caries Experience / Eungyung Lee, Suhyun Park, Sunwoo Um [et al.] // Diagnostics (Basel). – 2021. Vol. 11, № 8. P. 1324-1329.
5. Genes involved in the enamel development are associated with calcium and phosphorous level in saliva / Erika Calvano Kuchler, Giovana Daniela Pecharki, Myrella Lescio Castro [et al.] // Caries Res. – 2017. Vol. 51, 33. P. 225–230.

6. Saliva as a biomarker for dental caries: A systematic review / Mithra N. Hegde, Shruthi H. Attavar, Nireeksha Shetty [et al] // J. Conserv. Dent. – 2019.-Vol. 22, № P. 2–6.

7. Метелица К.И. ксеростомия и ее осложнения в полости рта / Метелица К.И., Манак Т.Н. // Современная стоматология. 2021. № 2. С. 6-10 // Современная стоматология. 2021. № 2. С. 6-10.

8. Новицкая И.К. Состояние ротовой полости у лиц с заболеваниями слюнных желез / И.К. Новицкая // Modern Science – Moderni Veda. 2014. Т. 2. С. 142-149.

9. Милехина С.А. Состояние фосфорно-кальциевого обмена у детей с кариесом / С.А. Милехина, Т.Н. Климкина // Тихоокеанский медицинский журнал. – 2014. – № 3. – С. 59-62.

10. Исследования процессов деминерализации твердых тканей зуба в результате развития кариеса эмали / Середин П.В., Голощاپов Д.Л., Леньшин А.С., Аль Зубайди А.А. // Биотехносфера. 2014. № 4. С. 26-31.

11. Лихорад Е. В. Слюна: значение для органов и тканей в полости рта в норме и при патологии / Е. В. Лихорад, Н. В. Шаковец // Военная медицина. – Минск : Красико-Принт, 2013. № 2. С. 118-119.

12. Терешина Т.П. Влияние Covid-19 на функциональную активность слюнных желез (предварительное исследование) / Т.П. Терешина, М.И. Кот // Вестник стоматологии. 2020. № 4. С. 36-38.

13. Косенко К.Н. Профилактическая гигиена полости рта / К.Н. Косенко, Т.П. Терешина. – Одесса: КП ОГТ. – 2003. – 296 с.

14. Вавилова Т.П., Янушевич О.О., Островская И.Г. Слюна. Аналитические возможности и перспективы / Т.П. Вавилова, О.О. Янушевич, И.Г. Островская. – М.: Изд-во БИНОМ, 2014. – 312 с.

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ЗАСТОСУВАННЯ МІОРЕЛАКСАНТІВ ПРИ БОЛЮ У ПОПЕРЕКУ СПЕЦІАЛІСТАМИ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ МЕДИЦИНИ

Пицула Н. М.

*викладач першої кваліфікаційної категорії
Чернівецький медичний фаховий коледж
м. Чернівці, Україна*

Згідно з сучасними статистичними даними, больовий синдром у поперековій ділянці являється причиною 2,4% звернень до відділень невідкладної медичної допомоги на території США, що призводить до 2,6 млн відвідувань за рік. Через тиждень після виписування з відділення

70% пацієнтів повідомляють про розвиток стійких функціональних порушень, які пов'язані з болем у спині та 69% пацієнтів повідомляють про часте використання знеболюючих препаратів протягом останніх 24 годин. Виходячи з сучасних методів досліджень, біль у поперековій ділянці хребта залишається актуальною проблемою сучасної медицини, яка потребує постійного дослідження та удосконалення ведення пацієнтів з даною патологією.

На основі детального аналізу сучасної науково-медичної літератури, клінічних настанов, рекомендацій та актів узагальнити дані з приводу больового синдрому у поперековій ділянці, сучасних принципів ведення пацієнтів та профілактики розвитку захворювання.

Аналіз науково-медичної літератури, сучасних міжнародних та вітчизняних протоколів ведення пацієнтів з больовим синдромом у поперековому відділі хребта.

У відповідності з сучасними міжнародними клінічними рекомендаціями болі у спині поділяються на неспецифічні (скелетно-м'язові), болі, пов'язані з «серйозною патологією» (пухлини, травми, інфекції), болі, пов'язані з компресійною радикулопатією. Виділяють гострі (до 12 тижнів) та хронічні болі (понад 12 тижнів), важливо зазначити, що у генезі розвитку больового синдрому у попереку відіграють психологічні фактори. Найбільш часто (у 85% випадків) у клінічній практиці лікарів-невропатологів, сімейних лікарів зустрічається неспецифічний (скелетно-м'язовий, механічний) біль. Корінцева компресія відзначається у 4-7%, синдром кінського хвоста – у 0,04%, інші причини, у тому числі пухлинні ураження, травми, інфекції, ревматичні ураження, сумарно складають близько 7% випадків.

Традиційно проблему больового синдрому у спині дослідники розглядають у рамках дегенеративно-дистрофічних змін міжхребцевих дисків. За сучасними даними, дискогенна патологія являє собою найбільш часту причину болю у попереку (у 15-42%).

Найпоширеніший неврологічний синдром – патологічно підвищений тонус скелетних м'язів, який позначається як «спастичність». Причиною даного патологічного стану являються зміни та травми, які торкаються α -мотонейронів передніх рогів спинного мозку, центральних мотонейронів кори головного мозку, пірамідних або екстрапірамідних шляхів та підкіркових центрів, які регулюють тонус скелетної мускулатури.

Міжнародна асоціація з вивчення болю (IASP) представила класифікацію хронічного больового синдрому для МКХ-11. Згідно з даною класифікацією представлені кілька додаткових типових станів: периферичний нейропатичний біль: невралгія трійчастого нерву, ушкодження периферичного нерву, хвороблива полінейропатія,

постгерпетична невралгія, хвороблива радикулопатія; центральний невропатичний біль: біль, викликаний пошкодженням спинного або головного мозку, постінсультний біль, біль, пов'язаний з розсіяним склерозом.

Станом на 2021 рік, найчастішими причинами дорсалгій являються остеоартрит відросткових (фасеточних) суглобів хребта (хронічне прогресуюче дегенеративно дистрофічне захворювання суглобів) та міофасціальний больовий синдром. Медичним працівникам різних галузей надання медичної допомоги необхідно володіти знаннями проведення диференційної діагностики причин виникнення больового синдрому у спині. Отже, одним з патогенетичних механізмів формування даної патології являється стиснення, нозологічними чинниками якого виявляються грижі міжхребцевих дисків, остеофіти (кісткові шпори), остеоартрит, стеноз хребтового каналу, спондилолітез. Клінічні критерії больового синдрому у даному випадку – корінцевий біль у попереку з або без чутливих та рухових порушень у зоні іннервації ураженого нервового корінця; досить частий симптом – м'язовий спазм у ділянці нирок, що являється важливим диференційно-діагностичним критерієм у практиці сімейного лікаря для диференціювання терапевтичної патології та неврологічної.

Наступним механізмом виникнення болю у спині являється розтягування зв'язок, нозологічними причинами якого відзначаються хлестова травма. Клінічні критерії – корінцевий характер болю, травма в анамнезі (виявляється при опитуванні пацієнта). Окрім вище представлених механізмів виникнення болю у попереку, причинами виникнення даної патології визначається ішемія на фоні цукрового діабету. Клінічні особливості: швидкий розвиток симптомів захворювання, у тому числі корінцевого болю, при опитування не виявляються травми в анамнезі, досить важке проведення диференційної діагностики з компресійною радикулопатією, у зв'язку з чим необхідне проведення додаткового спектру обстеження пацієнта для виставлення остаточного діагнозу та визначення причини болю у поперековій ділянці.

Науковці визначають «червоні прапорці» при больовому синдромі у спині: при наявності синдрому кінського хвоста можливий розвиток порушення функціональної діяльності тазових органів, анестезії промежини, нижнього парапарезу; інфекції супроводжуються розвитком лихоманки та імуносупресії; у випадку поєднання інфекційного процесу з травмами в анамнезі визначається необхідність тривалого використання кортикостероїдів. Пухлинний процес можна запідозрити у разі наявності у пацієнта немотивованого зниження маси тіла, при цьому вік пацієнта – понад 50 років, наявність онкологічного захворювання. Будь-яка причина больового синдрому у попереку може виявлятися при немеханічному

характері болю, наростанні або відсутності покращення стану пацієнта протягом 6 тижнів від початку лікування.

У сучасних рекомендаціях ведення пацієнтів з больовим синдромом у спині наведений принцип проведення мультимодальної анальгезії. У перехресному дослідженні на території США виявлено, що у період з 2005 по 2016 рік кількість призначених міорелаксантів збільшилася у два рази, що було пов'язано зі збільшенням кількості візитів до лікарів, під час яких відбувалося подовження тривалості прийому даних препаратів. Що стосується кількості нових призначень міорелаксантів, то вона залишається стабільною.

Важливо розуміти, що м'язовий біль досить важко піддається лікуванню та часто вимагає специфічної, орієнтованої на причину виникнення патологічного стану, з активними інгредієнтами, які змінюють м'язовий тонус. У Німеччині на даний час у якості препарату першої лінії доступний Метокарбамол для тривалого перорального використання у пацієнтів з м'язовим больовим синдромом у попереку або спині.

Згідно з науковими спостереженнями, міорелаксанти являються спірною альтернативою, яка володіє ефективністю при неспецифічному болі у спині, але при цьому має ризик виникнення побічних явищ та високої вартості лікування. Незважаючи на те, що дані препарати не рекомендуються у якості основної терапії, все ж таки 35% пацієнтів використовують міорелаксанти при неспецифічному больовому синдромі у спині, а 18,5% отримують початкову терапію саме міорелаксантами. Медичні спеціалісти часто використовують дану групу препаратів з метою лікування. Виділяють дві групи міорелаксантів: антиспастичну та спазмолітичну. Необхідно зазначити, що дані дві групи препаратів мають різні показання, механізми дії та профілі побічних ефектів, у зв'язку з чим саме розуміння даних відмінностей покращує вибір з метою оптимізації терапії кожного конкретного пацієнта.

Сьогоднішня медицина пропонує використання для комбінації з фізіотерапією при веденні пацієнтів з гострим скелетно-м'язовим болем міорелаксанту центральної дії – Метокарбамолу, який на території України представлений препаратом Дорсум. Клінічними ефектами від застосування Дорсуму: полегшення больового синдрому, зниження інтенсивності спазму м'язів, підвищення рухливості ураженого м'язу.

На основі проведеного аналізу даних науково-медичної літератури, клінічних рекомендацій та актів з приводу больового синдрому у поперековій ділянці можна зробити висновок, що можливими причинами виникнення клінічної симптоматики даного захворювання являються фізичні, анатомічні та психологічні фактори, гіпокінезія,

порушення харчування, диференційна діагностика яких націлена на виключення прогностично несприятливих факторів та у якості міорелаксанту рекомендується застосування Дорсуму як патогенетичної терапії болю у спині.

Література:

1. Исайкин, А. И., Иванова, М. А., Кавелина, А. В., & Черненко, О. А. (2016). Дискогенная боль в пояснице. *Неврология, нейропсихиатрия, психосоматика*, 8(3).

2. Исайкин, А. И., Черненко, О. А., Иванова, М. А., & Стищенко, А. Н. (2015). Боль в пояснице, обусловленная патологией межпозвоночных дисков. *Consilium medicum*, 17(2).

3. Ахмадеева, Л. Р., & Раянова, Г. Ш. (2016). Острые неспецифические боли в пояснице как медико-социальная проблема. *Современные проблемы науки и образования*, (3), 113.

БАГАТОКОМПОНЕНТНИЙ ПІДХІД ДО ВЕДЕННЯ ПАЦІЄНТІВ З АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПЕРТЕНЗІЄЮ У КОНКРЕТНОМУ ВИПАДКУ

Собко О. Т.

*викладач першої кваліфікаційної категорії
Чернівецький медичний фаховий коледж*

Мигалатюк А. М.

*викладач другої кваліфікаційної категорії
Чернівецький медичний фаховий коледж
м. Чернівці, Україна*

Артеріальна гіпертензія до сьогоднішнього дня являє собою найбільш важливий фактор ризику розвитку серцево-судинних ускладнень, що потребує повноцінного та адекватного органопротективного ведення пацієнтів. Сучасні матеріали ВООЗ переконливо свідчать про те, що серцево-судинна патологія домінує серед причин смертності та інвалідизації осіб у всіх розвинутих країнах світу, тому підходи до лікування та профілактики захворювання являють собою актуальну, першочергову проблему на даний момент, яка потребує подальшого вивчення та удосконалення.

На основі детального аналізу сучасної науково-медичної літератури, даних досліджень, міжнародних та вітчизняних клінічних рекомендацій,

актів та протоколів ведення пацієнтів з артеріальною гіпертензією, узагальнити стан сучасних принципів діагностики, ведення пацієнтів з факторами ризику розвитку ускладнень перебігу даного захворювання.

Аналіз сучасної науково-медичної літератури, статистичних даних, клінічних протоколів, актів та рекомендацій з приводу артеріальної гіпертензії.

Ріст захворюваності, ранній дебют, зростання важкості перебігу, пізня діагностика і, як наслідок, несвоєчасна терапія являються найбільш важливими та актуальними проблемами артеріальної гіпертензії. Згідно з офіційними даними статистичних досліджень, у пацієнтів з даною патологією підвищений індекс поліморбідності у порівнянні з пацієнтами без артеріальної гіпертензії на 16,8%, підвищення частоти коморбідних станів системи кровообігу (у віковій групі 16-39 років у чоловіків – на 46%, у жінок – на 42,8%), ендокринної системи, порушення харчування та обміну речовин (у чоловіків – на 19,35, у жінок – 45,2%), кістково-м'язової системи, сечостатевої системи (у чоловіків) та новоутворень (у жінок) у порівнянні з пацієнтами без артеріальної гіпертензії.

Нами було проаналізовані сучасні практичні рекомендації з антигіпертензивної терапії пацієнтів – 2021 Рекомендації Європейської Асоціації Кардіологів з Профілактики Кардіоваскулярних Хвороб в Клінічній практиці (2021 ESC Guidelines on cardiovascular disease prevention in clinical practice). Результати нашого аналізу ми об'єднали у ключові моменти з принципів ведення пацієнтів з артеріальною гіпертензією.

Отже, до ключових моментів № 1 віднесено: першочерговою метою лікування артеріальної гіпертензії являється досягнення рівня артеріального тиску менше 140/90 мм рт ст, при цьому необхідно враховувати, що цілі терапії артеріальної гіпертензії повинні бути пристосовані до віку пацієнта та його специфічних супутніх захворювань; у пацієнтів, які лікуються у віці від 18 до 69 років рекомендується опускання рівня систолічного артеріального тиску до 120-130 мм рт ст, при терапії артеріальної гіпертензії у віці понад 70 років необхідно орієнтуватися на систолічний артеріальний тиск менше 140 мм рт ст та до рівня 130 мм рт ст у разі хорошої переносимості призначеного лікування. Що стосується діастолічного артеріального тиску, то цільовим рівнем даного показника являється менше 80 мм рт ст. Терапію рекомендується розпочинати з призначення комбінації двох препаратів, при цьому доречно в одній таблетці. Винятком являється ведення пацієнтів похилого та старечого віку та з низьким ризиком гіпертонії I ступеню (особливо при SBP < 150 мм рт ст).

Важливим показником при терапії гіпертензії являється комплаєнтність, тобто прихильність до лікування, ступінь відповідності

між поведінкою пацієнта та рекомендаціями, які отримані від лікуючого лікаря. Згідно з даними спостережень, 2 з 3 пацієнтів з артеріальною гіпертензією припиняють прийом препаратів протягом першого року після початку лікування; 43% продовжують прийом медикаментів через 6 місяців після початку терапії та 35% пацієнтів відновлюють лікування через 12 міс, кожний 3 пацієнт призначену терапію з дворазовим режимом приймає тільки 1 раз на добу. Дослідники порівняли комплаєнтність в залежності від кратності прийому медикаментозних препаратів та виявилось, що при дворазовому режимі прихильність становить 73%, при цьому прихильність при одноразовому прийомі медикаментів становить 94%, що у подальшому виливається в ефективності терапії артеріальної гіпертензії.

Компонентність антигіпертензивної терапії згідно з останніми клінічними рекомендаціями включає сингл піл / поліпіл стратегія, яка дозволяє підвищити її компонентність без зміни умов добового прийому для пацієнта. Дана стратегія передбачає комплексного медикаментозного засобу, який включає сартан, антагоніст кальцію та тіазидовий діуретик.

Ключ № 2 у нашому аналізі – врахування модифікованих факторів ризику у стратегії та тактиці «Судинний вік», адже, наприклад, у програміста 40 років артерії можуть бути на 70 років, а у чоловіка 70 років стан артерій може відповідати 40 річному віку, що у першу чергу залежить від способу життя пацієнта. Отже, ESC 2021 рекомендує скоротити час сидіння та легку активність протягом дня з метою зменшення рівня смертності від серцево-судинних захворювань; дотримуватися середземноморської або близької до неї дієти з метою зниження ризику ускладнень (вживання жирної риби хоча б один раз на тиждень та обмежити м'ясні вироби. Пацієнти з психічними розладами потребують посиленої уваги та підтримки з метою покращення прихильності до змін способу життя та проведення медикаментозної терапії.

Надзвичайно важливим фактором у веденні пацієнтів з артеріальною гіпертензією являється вік пацієнта. Згідно зі зведеними відомостями, у пацієнтів до 40 років необхідно обов'язково виключити наявність вторинної (симптоматичної) гіпертензії, вік 40-60 років характеризується з фізіологічної точки зору метаболічною нейтральністю, а пацієнти – високим рівнем комплаєнтності, ведення пацієнтів необхідно проводити з урахуванням «судинного віку», для вікової категорії 60-80 років характерно, що ефективність антигіпертензивної терапії залежить від коморбідної патології, а також для даних пацієнтів характерна медикаментозна взаємодія, що пов'язано з віковими особливостями, а що стосується можливості застосування антигіпертензивної терапії у віці понад 80 років (frail patients), то необхідно враховувати органопротекторні особливості препаратів.

Ключ № 3 у нашому аналізі – розвиток гіпертензивної нефропатії як ускладнення артеріальної гіпертензії. Даний патологічний стан часто супроводжується протеїнурією, яку необхідно коректувати за допомогою сартанів у максимально можливому дозуванні в індивідуальному випадку (наприклад, при використанні сартану у дозі 160 мг середнє зниження питомої екскреції альбуміну становить 25%, 320 мг – 57%, 640 мг – на 66%).

Рекомендації ESC 2021 узагальнили стратегію та тактику ведення пацієнтів з артеріальною гіпертензією з урахуванням їх індивідуальних особливостей. З метою зниження ризику серцево-судинних подій необхідно проводити вторинну профілактику з метою оптимальної тромбопрофілактики за допомогою ацетилсаліцилової кислоти та рівароксібану 2,5 мг 2 рази на добу; статинотерапія у максимально можливих дозах: розувастатин 20 мг. Антигіпертензивна терапія полягає у призначенні комбінованого препарату з сартаном та антагоністом кальцію. Для досягнення цільового артеріального тиску рекомендується перехід на трикомпонентну терапію, з урахуванням коморбідних станів. Максимальним рівнем органопротекції згідно з дослідженнями володіють препарати групи сартанів.

На основі детального аналізу сучасних досягнень у медичній галузі з приводу артеріальної гіпертензії, результатів науково-медичних досліджень, міжнародних рекомендацій ESC 2021, можна зробити висновок, що оптимізація багатокомпонентної терапії повинна базуватися на урахуванні індивідуальних особливостей та факторів ризику, наявності коморбідної патології та патогенетичної моделі ураження тропних органів; ключовими підходами та стратегіями підбору багатокомпонентної терапії являються максимальний органопротективний ефект, метаболічна нейтральність, урахування супутньої патології та відсутність метаболічної взаємодії; застосування сингл-пілл / полі-пілл терапії дозволяє покращити комплаєнтність та прихильність до терапії та оптимізувати багатокомпонентну терапію.

Література:

1. Кобалава, Ж. Д., Конради, А. О., Недогада, С. В., Шляхто, Е. В., Аругюнов, Г. П., Баранова, Е. И., ... & Янишевский, С. Н. (2020). Артериальная гипертензия у взрослых. Клинические рекомендации 2020. *Российский кардиологический журнал*, (3).
2. Жмуров, Д. В., Парфентева, М. А., & Семенова, Ю. В. (2020). Артериальная гипертензия. In *Colloquium-journal* (No. 30 (82)). Голопристанський міськрайонний центр зайнятості.
3. Ларионов, П. М. (2020). Психосоматические отношения при артериальной гипертензии. *Российский кардиологический журнал*, (3).

ВПЛИВ ОЛІЇ АМАРАНТУ НА ДЕСТРУКТИВНІ ЗМІНИ В ОПІКОВІЙ РАНИ У ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ТВАРИН

Чулак О. Л.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет*

Шумивода Ю. А.

*аспірант
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Одним з негативних ускладнень термічної травми вважають формування грубих рубцевих змін, які не тільки створюють естетичні незручності, але і ускладнюють або порушують можливість функціонування відповідної частини тіла.

Загоєння опікової рани, комплекс місцевих і системних біохімічних реакцій направлених на загоєння ранового дефекту. Процес загоєння супроводжується багатьма атиповими реакціями: запаленням, міграцією і проліферацією клітин сполучної тканини, синтезом неспецифічних білків, ремоделюванням сполучнотканинних утворень, ущільненням новоствореної тканини.

Процес циклічний і розділяється на ряд етапів.

Слід зазначити, що на всіх етапах загоєння термічного пошкодження організмом активно використовується фібрин, білки і поліпептиди міжклітинної речовини власної шкіри. Ці сполуки створюють грануляційну тканину. На кордоні етапів грануляції і ремоделювання сполучної тканини виникають умови для формування опікового рубця. Стан і активність протеолітичної системи в цей період ранового процесу має велике значення, тому вона на ряду з системами енергозабезпечення та білкового синтезу визначає якість і кількість волокнистих і проміжних компонентів сполучної тканини і впливає на організацію її структури.

Для запобігання формування грубих рубців використовуються фармакологічні і природні препарати, що покращують перебіг обмінних процесів в сполучній тканині, антиоксидантні та протизапальні засоби для захисту клітинних мембран і підтримки постійної гемодинаміки. Серед цих препаратів природного походження, останнім часом, увагу дослідників привертає масло Амаранта, що володіє широким спектром дій. У зв'язку з вищесказаним, метою роботи була оцінка впливу масла

Амаранта на активність фібринолітичної системи в організмі щурів з термічною травмою.

Матеріалом цього дослідження послужили результати, отримані при дослідженні 70 білих щурів лінії Вістар, кутобредного розведення масою тіла 180-200 г. Утримання тварин у віварії і робота з ними здійснювалися відповідно з Директивою 2010 року (63 / EU Європейського парламенту і Ради від 22.09.2010 м Про захист тварин, що використовуються для медичних дослідження і науки, молоді та спорту України NQ 249 від 01.03.2012 р

Відповідно до завдань роботи тварини були ранжовані на 3 групи:

1. група-8 тварин, які не піддавалися ніяким впливом, результати, отримані при роботі з ними служили контролем.

2. група-32 щура, яким під легким ефірним наркозом наносили термічний опік на бічну поверхню тіла, з видаленим волоссяним покривом.

3. група-32 тварин, яким на тлі опікової травми проводили аплікації її маслом Амаранта.

Опікову травму наносили прикладанням до бічної поверхні тіла монети наміалом 10 копійок розігрітій не менше, ніж до 200 градусів Цельсія. Тривалість експерименту складала 3, 7, 10 діб після опіку.

При виведенні щурів з експерименту у них забирали 5 мл крові. У виділеній крові з використанням набору реактивів визначали вміст плазміну, плазміногену та загальну фібринолітичну активність крові.

Динаміку стану рани, оцінювали візуальним, щоденним спостереженнями і за результатами гістологічних досліджень матеріалу взятого з крайової зони рани і дна рани. Для проведення гістологічних досліджень при виведенні тварин з досвіду, у них забирали ділянку шкіри, що включає прикордонний валик і дно рани. Матеріал фіксували в 4% розчині параформальдегіду, проводили через спирти зростаючої концентрації і заливали в целоїдін. З отриманих блоків виготовляли середовища товщиною 7-9 мкм, які фарбували гематоксилин– еозином і досліджували за допомогою світлового мікроскопа.

Мікроскопічні та макроскопічні дослідження перебігу ранового процесу у випадках корекції його аплікаціями масла Амаранта і у випадках нативного розвитку виявили ряд відмінностей. Перш за все, мало місце зміна струпа з некротизованих тканин зони опіку на струп, утворений з білків крові. Прикордонний валик, що формується навколо зони некрозу у випадках застосування амарантового масла блідніший і не такий високий, як при не корегуючому перебігу опіку. У тварин з корекцією опікового процесу, на відміну від нативного опіку не спостерігалось нагноєння рани під струпом. Якщо при не корегуючому опіку в дні рани, на ранніх етапах його розвитку визначається досить широкий шар гомогенної речовини, що включає залишки волокон і міоцитів, під яким розташовуються набряклі і дезінтегровані пучки

фіброзних волокон, бліді розрізнені міоцити і поодинокі шкірні придатки, то у випадках застосування аплікацій амарантового масла, шар гомогенної речовини в дні рани, візуально, тонкий і більш однорідний. Шар змінених фіброзних волокон і міоцитів менш набряклий, в ньому менше лімфоїдних елементів і більше дрібних судин. Аналогічні відмінності мають місце в прикордонній зоні термічного впливу. До моменту закінчення експерименту розміри опікового дефекту при не корегуючому перебігу становила до 1,0 см, то при застосуванні Амаранта 0,5-0,7 см. В обох варіантах залишки струпа легко відділялися від рани, в випадках не корегуючого опіку до рани сіре, нерівне, іноді з білявими відкладеннями. У випадках застосування Амаранта дно рани белесовато-рожеве і на ньому виступають окремі крапельки крові. Мікроскопічні дослідження дна рани, у випадках застосування Амаранта, показало: краще сформовану судинну мережу, є ділянки упорядкованого розміщення пучків фіброзних волокон і зберігання міоцитів, збережені придатки шкіри, за зовнішнім виглядом близькі до даних контролю. Крім того, в цих випадках, а так само в дні рани і прикордонній зоні практично не визначаються лімфоїдні елементи. Крім того, у всіх термінах в дні рани і прикордонній зоні у випадках корекції раневого процесу аплікаціями масла Амаранта, відзначається менша кількість проміжної речовини і для нього характерно темно-рожеве забарвлення або забарвлення ближче до помаранчевої. При не корегуючому набряку забарвлення проміжної тканини темно-червона, соковита. Крім того визначається різна кількість дрібних кровоносних судин.

У випадках застосування масла Амаранта вона залишається близькою контролю на всьому протязі експерименту. Можна вважати, що зміни забарвлення проміжної речовини при не корегуючому набряку пов'язане з утворенням некондиційних білків, які слід піддати лізісу, чим і пояснюється початковий ріст фібринолітичної активності. Однак тривалий час такий стан справ досить нагрузочно для цієї системи, що призводить до її виснаження і відповідно до зниження значення цього препарату. У разі застосування масла Амаранта, накопичення таких некондиційних з'єднань не відбувається.

Література:

1. Спиридонова Т.Г. Консервативное лечение ожоговых ран. *Российский медицинский журнал*. 2013 Т. 9 № 23-14. С. 370-563.
2. Белогрудов В.В. Комплексное лечение ожоговой травмы у собак. Москва: *Ветеринарный консультант*. № 8. 2004, с. 21.
3. Тимофеев С.В. Принципы консервативного лечения ожоговых ран (текст) СВ. Тимофеев, Белогрудов В.В., Сапожникова А.Н. *Ветеринарная медицина*. 2005. № 2. С. 21-23.

НАПРЯМ 5. ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАУКИ. ПЕДАГОГІКА. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

ДИДАКТИЧНІ ЗАКОНИ, ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНІ ВЕКТОРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ

Алексєєв О. О.

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри спорту і спортивних ігор

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна*

З метою окреслення педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями враховується той факт, що процес навчання у вищій школі заснований на певних законах, закономірностях та принципах. Вони визначають порядок досягнення цілей і завдань навчання, сприяють ефективному управлінню навчальною діяльністю, надають можливість передбачати результати освітньої роботи, науково обґрунтувати й оптимізувати зміст, методи і форми навчання студентів на сучасному етапі формування національної системи освіти.

Дидактичні закони дають змогу з'ясувати сутність навчального процесу, віддзеркалюють його об'єктивні, внутрішні, суттєві та відносно стійкі зв'язки. Перші спроби сформулювати закони знаходимо в античних учіннях *Платона, Арістотеля, Квінтіліана*, які узагальнювали практику навчання у вигляді зведених рекомендацій. Я. Коменський намагався презентувати педагогіку як систему правил, практичних вказівок до дії, які у «Великій дидактиці» згруповано за тематичною ознакою: «Основні правила легкості навчання й учіння», «Основні правила природного учіння і навчання». Численні правила та настанови К. Ушинського можна назвати основними закономірностями дидактики [1].

Загалом, процес реалізації педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями ґрунтується на таких законах, які сьогодні діють у вітчизняній дидактиці:

– закон соціальної зумовленості цілей, змісту і методів навчання, що виявляє об'єктивний процес визначального впливу суспільних відносин, соціального устрою на формування основних компонентів навчального процесу;

– закон виховного і розвального навчання, який розкриває співвідношення знань, умінь, навичок і всебічного розвитку особистості студента, тобто передбачає наявність значного виховного впливу будь-якого навчального заходу, і навпаки – надання процесові опанування знань, умінь навичок виховного змісту;

– закон зумовленості навчання характером діяльності студентів, що з'ясовує співвідношення між педагогічним керуванням і розвитком особистої активності студентів як суб'єктів учіння, між способами організації дидактичного процесу та його результатами, тобто, власне характер навчально-пізнавальної діяльності студентів, має формувати зміст навчання та визначити основні напрями їхнього професійного становлення й удосконалення;

– закон цілісності та єдності дидактичного процесу, який виявляє співвідношення частини та цілого в дидактичному процесі, необхідність гармонійної єдності всіх його компонентів;

– закон взаємозв'язку теорії та практики навчання, що розкриває співвідношення між змістом і методами навчання та майбутньою професійною діяльністю студентів, залежністю дидактики від сучасної практики. У зв'язку з цим більшість занять мають бути фундаментально і професійно спрямованими й здійснюватися за допомогою практичних методів і форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Закономірності – це суттєві, стійкі, повторювані зв'язки між складовими частинами процесу навчання; вираження дії законів у конкретних умовах. Особливість поняття «закономірність» у дидактиці полягає в тому, що зв'язки, залежності між структурними ланками процесу навчання мають переважно імовірісно-статистичний характер. Частина з них діє завжди, постійно, незалежно від дії учасників і умов процесу, наприклад: мета і зміст навчання залежать від вимог суспільства до рівня освіти особистості. Водночас, більшість закономірностей проявляються як тенденція, тобто не в кожному конкретному випадку, а в статистичному ряді, в деякій множині випадків.

Закономірності поділяють на об'єктивні та суб'єктивні. Їхня специфіка полягає в тому, що вони відображають стійкі залежності між усіма елементами навчання – діяльністю педагога, діяльністю студента та об'єктом засвоєння, тобто змістом навчання. Закономірності навчання є об'єктивними, властивими процесу навчання за його суттю, і суб'єктивними, залежними від особистісних рис учасників

педагогічного процесу та їх діяльності. Так, Я. Ягупов до загальних закономірностей навчання відносить:

- закономірність мети (залежить від рівнів і темпів розвитку суспільства, його потреб і можливостей, рівня розвитку педагогічної науки та практики);

- закономірність змісту (залежить від цілей навчання, темпів науково-технічного прогресу, матеріально-технічних і економічних можливостей закладів освіти);

- закономірність якості (залежить від продуктивності попереднього етапу і досягнутих на ньому результатів, характеру та обсягу матеріалу, що вивчається, організаційно-педагогічного впливу суб'єктів викладання, здібностей до навчання суб'єктів учіння);

- закономірність методів (залежить від знань і навичок у застосуванні методів, мети і змісту навчання, віку суб'єктів учіння, здібностей студентів);

- закономірність управління (залежить від інтенсивності зворотних зв'язків у системі учіння, обґрунтованості коригувальних впливів);

- закономірність стимулювання (залежить від мотивів навчання, суспільних, економічних і педагогічних стимулів) [2].

У дослідженні професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями і визначення оптимальних та ефективних педагогічних умов було враховано також і *дидактичні принципи*, що впливають із закономірностей та на яких базуються педагогічні умови:

- філософські (загальнонаукові) – принципи цілеспрямованості та науковості; принцип єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання у вищій школі;

- психологічні – принцип активності і творчої самостійності студентів та їх відповідальності за результати навчально-пізнавальної діяльності; гуманізації навчання;

- безпосередньо дидактичні – принцип систематичності та послідовності у процесі навчальної діяльності викладача і самостійної роботи студента; міцності знань, умінь і навичок, розвитку розумових здібностей студентів (принцип ґрунтовності).

Отже, в контексті нашого дослідження під педагогічними умовами професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями розуміємо сукупність зовнішніх і внутрішніх взаємозалежних чинників освітнього середовища, від ефективної реалізації яких залежить рівень підготовки студентів до використання індивідуалізованих та диференційованих форм фізичного виховання школярів.

Література:

1. Ушинський К. Д. Психологические и логические основы обучения. Избр. пед. соч. в 2-х т. М., 1954. Т. 2. 483 с.
2. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. К. : Либідь, 2002. 560 с.

ОБГРУНТУВАННЯ ЛЕГІТИМНОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АНДРАГОГІЧНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дакус А. С.

*магістрантка кафедри технологічної та професійної освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

*Науковий керівник: **Артемьєва І. С.***

*кандидат педагогічних наук,
викладачка кафедри технологічної та професійної освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

У сучасних соціально-економічних умовах, які характеризуються потужним розвитком ринкових відносин, ускладненням соціальних процесів і розбудовою нових напрямів у науці та соціальній практиці, освіта стає провідним фактором прогресу, а освічена людина – пріоритетною цінністю суспільства, яке розвивається.

В останні роки різко підвищилася роль освіти в житті кожної окремої людини та всього людства в цілому. Навчання протягом всього життя виступає необхідною умовою ефективної діяльності людини в усіх сферах суспільного та особистісного буття, а також відіграє суттєву роль у розвитку людського суспільства в цілому.

У контексті неперервності освіти проблеми андрагогіки останнім часом все більше привертають увагу вітчизняних і закордонних учених.

Андрагогіка – відносно новий напрям у системі наук про освіту, актуальність якого набирає темпи як в усьому світі, так і в Україні. Проблема освіти дорослих отримала особливе звучання на рубежі століть, коли під час переходу в нове століття прийшло розуміння необхідності усвідомлення своїх дій, прогнозування їх результату.

У науково-педагогічній літературі *андрагогіка* визначається як галузь педагогіки, яка займається навчанням дорослих, обґрунтовує

діяльність тих, хто навчається та навчає, з організації та реалізації процесу навчання (за Б. Мандель [5, с. 13]).

Т. Василькова [1], С. Змейов [3], С. Ізбаш [4], О. Огієнко [6], О. Семенова [7] наголошують на необхідності застосування в процесі навчання осіб юнацького віку андрагогічної моделі навчання, яка, за визначенням С. Змейова, характеризується тим, що провідна роль в організації процесу навчання належить особі, яка навчається, як рівноправному суб'єкту процесу навчання [2]. Як відзначає І. Змейов, застосування андрагогічної організації процесу навчання в закладах вищої освіти надає особі, яка навчається, можливості активно та реально приймати участь у плануванні, реалізації, оцінюванні та корекції процесу навчання та дійсно впливати на зміст, форми і методи навчання, контролювати організацію навчання, адаптувати навчання до своїх індивідуальних потреб і особливостей, тобто стає можливим зробити навчання строго індивідуалізованим, адресним, чітким і функціональним. Також, андрагогічне навчання зумовлює розвиток у того, хто навчається, самостійного, творчого і відповідального підходу до свого навчання, набуття ним навичок і вмій організації найголовнішого виду людської діяльності – діяльності вчення, сприяє залученню особи, яка навчається, в процес постійного самовдосконалення та вироблення його навичок, відіграє важливу роль для розвитку особистісних якостей та ціннісних орієнтацій тих, хто навчається, забезпечує якість вищої професійної освіти [3].

Проте, виникло питання щодо правомірності використання основ андрагогічного навчання в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Для розв'язання цього питання ми звернулися до наукових напрацювань С. Змейова. Відтак, він зазначає, що специфіка організації будь-якого навчання обумовлюється особливостями контингенту, який навчається, а також цілями, змістом і умовами навчання. За цими параметрами навчання в закладах вищої освіти має свою яскраво виражену специфіку. Період навчання в сучасному закладі вищої освіти охоплює як останні роки етапу недорослості (етап недорослості приблизно до 20 років), так і перші роки етапу дорослості людини (етап дорослості – 20-65 років). Кожен період життя людини має свої досить глибоко вивчені психофізіологічні, соціально-психологічні, професійні особливості. Саме ці особливості в першу чергу визначають специфіку організації освітнього процесу. Саме цей «перехідний період» багато в чому зумовлює особливу специфіку навчання.

С. Змейов, спираючись на висновки Б. Ананьєва, вказує на те, що у віці від 18 до 22 років завершується формування основних фізіологічних і психічних функцій людини. Деякі з них або взагалі досягають піку свого розвитку, або знаходяться в стадії стабілізації. В той же час у

період з 18 до 22 років розпочинається так звана «криза ранньої дорослості», тобто період зміни основних життєвих компонентів молодшої людини, коли вона прощається з дитинством і пробує зробити деякі попередні кроки на шляху реального самовизначення.

У цей період молода особа починає набувати основні характеристики дорослої людини – особи, яка виконує соціально значущі продуктивні ролі (громадянина, працівника, члена сім'ї), яка володіє фізіологічною, психологічною, соціальною, моральною зрілістю, відносно економічною незалежністю, життєвим досвідом і рівнем самосвідомості, достатніми для відповідальної самоврядної поведінки. Найголовніше – людина в означеному віці починає усвідомлювати себе все більш незалежною, самостійною, самокерованою особистістю і в процесі навчання. В її житті з'являються конкретні життєво важливі цілі, які пов'язані з оволодінням певними соціальними ролями, досягненням певного соціального, професійного, сімейно-побутового статусу. Досягнувши певного рівня розвитку психофізіологічних функцій, індивід опановує новими ціннісними орієнтаціями та особистісними якостями, які дозволяють йому дедалі більшою мірою відповідально поводити себе в громадському житті. При цьому людина спирається на все більший обсяг життєвого (побутового, соціального, професійного) досвіду, який вона набуває в процесі своєї життєдіяльності, зокрема навчання в закладі вищої освіти. На підставі вище зазначеного С. Змеїов стверджує, що особи, які навчаються в закладах вищої освіти, в повній мірі володіють окресленими вище соціально-психологічними характеристиками дорослої людини, тому, як вважає науковець, з метою підвищення якості та ефективності вищої освіти процес навчання здобувачів вищої освіти слід організовувати не на суто педагогічних основах, а із застосуванням андрагогічних засад [3, с. 8].

Таким чином, результати вивчення наукової літератури довели коректність запровадження в освітній процес закладів вищої освіти основ андрагогічного навчання.

Література:

1. Василькова Т. А. Основы андрагогики: учебное пособие. Москва: КНОРУС, 2009. 256 с.

2. Змеёв С. И. Основы андрагогики: учебное пособие для вузов. [2-е изд., стер.]. Москва: Флинта, 2013. 149, [1] с.

3. Змеёв С. И. Применение андрагогических принципов обучения в подготовке и повышении квалификации специалистов. *Человек и образование*. 2014. № 1(38). С. 8-14.

4. Ізбаш С. Проблема андрагогічної підготовки педагогічного персоналу як викладачів для освіти дорослих. *Наукові записки*

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. Тернопіль, 2017. № 1. С. 80-85.

5. Мандель Б. Р. Андрагогика: история и современность, теория и практика: учебное пособие для обучающихся в магистратуре. Москва; Берлин: Директ-Медиа, 2017. 412 с.

6. Огієнко О. І. Підготовка викладача вищої школи в умовах магистратури: андрагогічний підхід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 6 (50). С. 336-341.

7. Семенова О. Андрагогічна компетентність як необхідний складник професіоналізму науково-педагогічного персоналу закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 33. Т. 2. С. 307-312.

ОБРАЗ ПСИХОЛОГА-ПРОФЕСІОНАЛА У СУЧАСНОМУ КІНЕМАТОГРАФІ

Дерев'янюк С. П.

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології
Національний університет*

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Дрань Б. М.

*студентка IV курсу спеціальності «Психологія»
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

У сучасному техногенному світі особливої цінності для самозбереження, самовідновлення особистості набувають мистецтво у цілому та кіномистецтво зокрема. Проблема образу психолога у сучасному кінематографі тісно пов'язана з потребою будь-якої людини мати «ідеального» наставника щодо вирішення повсякденних життєвих проблем і, поряд із тим, ця проблема межує з хибним сприйманням суспільством психолога-практика в реальному житті. Вважаємо, що конкретизація образу психолога, який презентується сучасними кінематографістами, буде: по-перше, сприяти уточненню уявлень пересічної людини про психолога-професіонала; по-друге, забезпечувати більш сприятливі умови для формування професійної

ідентичності осіб, які вивчають психологію і прагнуть самі стати практичним психологом.

У сучасній літературі наявні дослідження стосовно проблематики формування образу психолога-практика у сучасному кіно [1; 2], поряд із тим подібні досліди майже відсутні у вітчизняних україномовних джерелах.

Мета даної роботи – дослідити образ психолога-професіонала, презентований у вітчизняному художньому кінематографі на початку століття (2000 – 2014 рр.) та в останні роки (2015 – 2020 рр.).

Для емпіричного дослідження нами були підібрані кінофільми вітчизняного виробництва, в яких представлений образ практикуючого психолога. У проведеному дослідженні нами були використані: (1) метод контент-аналізу, спрямований на вивчення кінематографічної продукції, в якій представлений кінематографічний образ психолога; (2) елементи компаративного аналізу з метою порівняння образів психолога у різноманітних кінострічках.

Загальна процедура емпіричного дослідження включала такі складові: (1) підбір (методом випадкового вибору) кінофільмів, в яких максимально яскраво представлений кінематографічний образ психолога; (2) контент-аналіз кінофільмів за параметрами вивчення первинної інформації (жанр фільму, рольова позиція психолога, демографічні характеристики психолога, особливості зовнішності психолога, імідж психолога, напрямок / сфера діяльності психолога); (3) контент-аналіз кінофільмів за параметрами вивчення професійно-важливих якостей кінематографічних персонажів-психологів (спостережливість, толерантність, креативність, комунікативні здібності, емпатія, впевненість); (4) порівняльний аналіз образів психологів у кінострічках раннього періоду (до 2014 року) і сучасних кінострічках (з 2015 по 2020 рр.).

Перелік кінострічок, який був підданий контент-аналізу: «Вирішення проблем» (2005), «Зрозуміти, вибачити» (2006), «Служба довіри» (2007), «Голоси» (2010), «Шлях до себе» (2010), «Неадекватні люди» (2010), «Група щастя» (2011), «Без свідків» (2012), «Метод Фрейда» (2013), «Одиночка» (2016), «Чиста психологія» (2019), «Нове життя» (2020), «Смерть за сценарієм» (2020), «Псих» (2020), «Неадекватні люди – 2» (2020).

Контент-аналіз зазначених кінофільмів показав, що рольова позиція психолога в сюжеті фільму – переважно «детектив» (у 23 % випадків) або «науковий діяч», який займається дослідницькою діяльністю (15 % всіх кінокартин).

За віковими характеристиками – у кінематографічних персонажів-психологів переважає середній вік (40-45 років у 61 % всіх кінокартин).

За статевою ознакою – переважає жіноча стать (54 %), тобто у ролі практикуючого психолога показано більше жінок, ніж чоловіків (46 %).

Аналіз професійно-важливих якостей головних персонажів-психологів надав можливість зрозуміти, що у кінофільмах переважно демонструється образ впевненого, спостережливого, з гарно розвиненими комунікативними здібностями психолога, який може виражати співчуття до своїх клієнтів та креативно підходити до вирішення їх проблем, але для цього психологу доводиться нехтувати деякими правилами толерантності, щоб захистити себе від нахабних клієнтів, які дозволяють собі некоректну поведінку по відношенню до психолога.

У ситуаціях професійної взаємодії у головних героїв присутні як негативні, так і позитивні риси. За аналізом особливостей професійної взаємодії «психолог – клієнт» можна відзначити, що головні герої більш пізніх фільмів (2015 – 2020 рр.), – як емоційно підтримують клієнтів, так і занадто втручаються в їх особисте життя з недостатньо доречними порадами; головні герої більш ранніх кінострічок (2000 – 2014 рр.) дозволяють собі приймати рішення замість своїх клієнтів, не дуже розбираються у своїх взаєминах с близькими людьми та можуть нехтувати етичними нормами у ході своєї дослідницької діяльності, але незважаючи на це все вони намагаються надати своїм клієнтам можливість переоцінити життєві цінності та самостійно знайти вихід зі складної життєвої ситуації.

Отже, контент-аналіз змісту вітчизняних фільмів, в яких представлений образ психолога-практика, дозволив нам уточнити деякі загальні характеристики психолога-професіонала, які презентуються засобом кінематографічного мистецтва: це особа середнього віку (40-45 років), переважно жінка, з достатнім життєвим досвідом вирішення власних проблем. При цьому «психолог» володіє високим рівнем спостережливості, він впевнений у своїх висновках та діях, має достатній рівень комунікаційних здібностей для взаємодії з клієнтами, може їм співчувати та креативно підходити до вирішення проблем своїх клієнтів.

Якщо порівнювати кінематографічні образи психологів, представлених в кінофільмах на початку століття і в останні роки, можна констатувати наступні відмінності: у «ранніх» кінофільмах (до 2015 р.) образ психолога представлений дуже скуто (кінофільми «Неадекватні люди», «Служба довіри», «Зрозуміти, вибачити»), з наявністю надприродних здібностей – передбачати майбутнє (кінофільм «Шлях до себе»), екстрасенсорною чутливістю (кінофільм «Голоси»). Кінофільми останніх років презентують більш реалістичний образ психолога-практика, акцентуючи на здатності психологів до емпатії, їх розвинутих комунікативних здібностях, та на природній спостережливості (кінофільми «Чиста психологія», «Нове життя»).

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у порівнянні сприймання кінематографічного образу психолога-практика різними віковими і професійними групами з метою визначення векторів формування більш адекватного образу психолога-професіонала у студентів-майбутніх психологів.

Література:

1. Белобрыкина О. А. Роль искусства в формировании образа профессионала (на примере профессии «психолог»). *Вестник Нижегородского университета*. Серия: Социальные науки. 2014. № 4 (36). С. 202 – 210.

2. Дремова К. Е. Образ психолога в современном зарубежном кинематографе. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2016. Т. 11. С. 481 – 485.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: НАУКОВИЙ ДИСКУРС ЩОДО ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ

Запольська Ю. А.

*аспірант кафедри освіти дорослих,
викладач кафедри іноземних мов природничих факультетів
Навчально-наукового інституту неперервної освіти
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*

Слабко В. М.

*доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри освіти дорослих
Навчально-наукового інституту неперервної освіти
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах вища освіта продовжує зазнавати істотних змін, що стосуються, передусім, підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Нині загальновизнаним вважається твердження про те, що конкурентоздатні фахівці будь-якого професійного спрямування повинні володіти хорошими знаннями іноземної мови. Найчастіше мова йде про англійську мову як про міжнародну робочу мову всіх конференцій, симпозіумів, семінарів, проєктів, змагань, бізнесу тощо.

В основі всіх цих форм людської взаємодії лежить комунікація іноземною мовою. Комунікативна спрямованість нині є основоположним принципом навчання іноземної мови у вищій школі і передбачає розвиток професійної іншомовної компетентності.

Комплексне вирішення проблеми формування професійної іншомовної компетентності студентів природничих спеціальностей передбачає структурування категоріально-понятійного апарату, який охоплює сукупність понять, термінів, категорій, дефініцій. Понятійний апарат в дослідженні має особливу значущість, оскільки теоретичні розвідки завжди пов'язані з удосконаленням та розвитком понятійного апарату науки та спрямовані на всебічне пізнання об'єктивної реальності в її істотних зв'язках і закономірностях [2, с. 87].

Формування професійної іншомовної компетентності студентів природничих спеціальностей з урахуванням викликів сучасності потребує аналізу категорії «іншомовна підготовка», виявлення і вивчення умов підвищення ефективності цього процесу.

Розглядаючи тенденції розвитку іншомовної освіти в Україні в європейському вимірі, С. Бобир концептуально трактує термін «іншомовна освіта» через пізнання навколишньої дійсності за допомогою стимулювання власної пізнавальної діяльності, розвитку практичних умінь і навичок говоріння на рівні, достатньому для реалізації спілкування у всіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо); виховання творчої ініціативи особистості, визначення власного ставлення до нової культури в процесі оволодіння нею; навчання засобами іноземної мови [1, с. 22]. Тобто з позиції автора іншомовна освіта є частиною загальної освіти, а результат її впровадження виражений крізь пізнання, розвиток, виховання і навчання засобами іноземної мови.

Досліджуючи проблематику перспектив іншомовної освіти у вищих навчальних закладах в євроінтеграційному вимірі, О. Кузнецова дає тлумачення поняття «іншомовна освіта» як цілеспрямованого систематичного навчання і виховання студентів у закладах вищої освіти (ЗВО) засобами іноземної мови, результатом якого є формування іншомовної комунікативної і загальнокультурної компетентності студентів [3, с. 77].

Таким чином, іншомовна освіта передбачає:

1) оволодіння іншомовною професійною комунікативною компетентністю, практичними навичками говоріння, читання, аудіювання та письма в межах побутової і професійної тематики;

2) виховання особистості студентів природничих спеціальностей в дусі поваги рідних країв та інших культур для здійснення міжкультурної комунікації в широкому діапазоні ситуацій спілкування;

3) розвиток пізнавальної діяльності студентів природничих спеціальностей в навчальній та професійній сферах, що створює основу для подальшої самоосвіти і саморозвитку протягом усього життя.

Проаналізувавши існуючі дефініції поняття «іншомовна освіта», вважаємо за доцільне в межах дослідження розглядати іншомовну освіту студентів природничих спеціальностей як цілеспрямований систематичний процес формування професійної іншомовної компетентності, розвитку практичних навичок і умінь говоріння на рівні, достатньому для реалізації міжкультурного спілкування у всіх видах мовленнєвої діяльності; виховання особистості, здатної застосовувати іноземну мову для саморозвитку в різних сферах знання, зокрема й професійного.

Відтак, здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури і наукових досліджень засвідчив, що до вдосконалення іншомовної підготовки студентів природничих спеціальностей застосовуються різні підходи [4, с. 67]. Це, з одного боку, актуалізує реальну педагогічну проблему, вирішення якої є нагальним практичним завданням, з іншого боку – різнобічність поглядів і підходів вказують на недостатній рівень ефективності цього процесу на сучасному етапі.

Іншомовна підготовка студентів природничих спеціальностей зазвичай здійснюється в межах дисципліни «Іноземна мова». Деякі ЗВО України додатково залучили в навчальний план дисципліну «Професійна підготовка іноземною мовою». З одного боку, вивчення мови професійного спілкування підпорядковується загальним закономірностям, сформульованим науковцями в сфері лінгводидактики. З іншого – коли мова йде про навчання студентів нелінгвістичних спеціальностей, не можна не брати до уваги специфіку майбутньої професійної діяльності випускників ЗВО.

Оскільки поняття «професійна іншомовна компетентність» є збірним, видається важливим проаналізувати його значення, спробувати розкрити специфіку і визначити змістові характеристики.

У межах дослідження професійну іншомовну компетентність студентів природничих спеціальностей розглядаємо як інтегральну здатність студентів використовувати англійську мову в професійно і науково зорієнтованій діяльності, володіти нормами комунікативної етики в умовах міжкультурної комунікації в професійному і науковому контекстах в науково-природничій діяльності. Тоді як формування професійної іншомовної компетентності студентів природничих спеціальностей розглядаємо як спеціально організований процес навчання, в межах якого забезпечується об'єднання предметного змісту іншомовної підготовки та профільних дисциплін; поєднання підходів, методів і форм роботи; одночасний взаємозалежний розвиток окреслених компетенцій; досягнення результату, яким є формування

комплексного новоутворення суб'єкта природничо-наукової діяльності – іншомовної професійної компетентності.

Таким чином, відповідно до сучасних тенденцій розвитку освіти, окрім професійної компетентності студентам природничих спеціальностей потрібне вільне володіння англійською мовою для здійснення ефективної іншомовної діяльності в науковій та професійній сферах. З огляду на це, головною метою навчання в межах дисципліни «Англійська мова» стає формування професійної іншомовної компетентності, що сприяє розвитку особистості студентів шляхом збагачення професійного та наукового світогляду в сфері природничих наук. Досягнення поставленої мети навчання вбачаємо можливим за допомогою організації освітнього процесу з використанням дистанційних освітніх технологій і сучасних педагогічних технологій / прийомів.

Література:

1. Бобир С. Л. Тенденції розвитку іншомовної освіти в Україні в європейському вимірі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 156. С. 20–24.

2. Костенко Н. І. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. Вип. 5. С. 86–89.

3. Кузнецова О. Ю. Перспективи іншомовної освіти у вищих навчальних закладах в євроінтеграційному вимірі. *Вісник Житомирського державного університету: Педагогічні науки*. 2013. Вип. 6 (72). С. 76–81.

4. Модестова Т. В. Тенденції розвитку іншомовної освіти вищої школи в контексті інтеграції до світової спільноти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2015. Вип. 5 (68). С. 66–76.

ВПЛИВ РОЛЬОВИХ ПОЗИЦІЙ ВИКЛАДАЧА НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Касьянова О. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки, філософії та мовної підготовки
Харківська медична академія післядипломної освіти*

Разумна А. Г.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, філософії та мовної підготовки
Харківська медична академія післядипломної освіти
м. Харків, Україна*

В освітньому процесі вищої школи разом із набуттям студентами фахових компетентностей відбувається формування особистісно-професійної (метапрофесійної), професійної (фахової) та навчально-професійної ідентичності. *Професійна ідентичність* майбутнього фахівця поєднує його самоусвідомлення як професіонала, прийняття ним професійної діяльності як особистісно значущої справи, оволодіння професійними цінностями як особистісними (що стають для нього автентичними), суб'єктивну атрибуцію власної приналежності до професійної спільноти, що об'єктивно виявляється у професійному (навчально-професійному) спілкуванні та професійно спрямованому функціонуванні, а також ментально структурується у ідеальному фаховому Я-образі як цільового орієнтиру в опануванні медичної освіти та професії [1; 2].

Формування професійної ідентичності майбутнього фахівця сфери охорони здоров'я відбувається у ході ідентифікаційних процесів, які актуалізуються у студентів під час рефлексивного самовизначення та актуалізації взаємодії з учасниками освітньо-професійного процесу, де найважливішу роль відіграє спілкування із педагогом. Формування професійної ідентичності студента відбувається у взаємодії з викладачем, який обирає значущі для такого впливу рольові позиції: «постає» перед студентом як «зріла особистість», «кваліфікований фахівець» в галузі, що викладає, як коуч, що демонструє дії «ефективного студента», окреслюючи ефективні способи опанування відповідного навчально-професійного змісту.

Дослідниками та методологами в сфері педагогіки та педагогічної психології розроблено низку концепцій педагогічного спілкування й

відповідних класифікацій комунікативних ролей педагога. В системі вищої освіти разом із сталими педагогічними ролями «лектора» (професора) та «асистента», періодично вводяться в практику закладів освіти ролі «ментора» та «тьютора», що виконують студентоцентровану організаційно-забезпечувальну функцію в оптимізації взаємодії в системі «викладач-студент» [3].

Рольову позицію педагога у закладі вищої освіти ми розуміємо як характеристику, що визначає його диспозиційне ставлення та характер побудови взаємодії з відповідними учасниками освітнього процесу. Так, рольова позиція «викладача» передбачає наявність відповідної рольової позиції «студента», рольова позиція «фахівця» – позицію «клієнта (споживача послуг або продукту, що надає фахівець)», рольова позиція «керівника» – позицію «підлеглого» тощо. Поняття «рольової позиції викладача в системі вищої медичної освіти» ще не є остаточно розробленим, є багатовекторним та має складну поліконтекстну структуру. Аналіз науково-педагогічних досліджень свідчить про недостатнє висвітлення проблеми взаємозв'язку педагогічної позиції викладача та формування професійної ідентичності студентів (для побудови теорії рольового впливу викладача на професійну самоідентичність студентів).

У педагогічній взаємодії із студентами викладач реалізує рольові позиції на *загально-особистісному, фаховому та навчально-коучинговому* рівнях.

На *«особистісному* рівні рольової взаємодії» викладач постає як особистість з відповідними цінностями, життєвими позиціями, ставленням до світу, людей та себе у різноманітті самовиявлення. Самопрезентація викладачем цієї рольової позиції проявляється у демонстрації власного ставлення до тих аспектів реальності, які є важливими для студента. В процесі такої взаємодії у студента відбуваються ідентифікаційні процеси – ідентифікація викладача за власними цінностями та самоідентифікація (визначення себе) за значущими характеристиками викладача. Ідентифікація викладача здійснюється студентом за найбільш важливими ціннісними критеріями. При високій оцінці викладача студентом педагог набуває для майбутнього фахівця суб'єктивного статусу референтної особистості. При референтності викладача як особистості, майбутній фахівець «самоідентифікує» способи практичного виявлення зрілої особистості. Підтримка відтворених особистісних диспозицій студента викладачем в процесі взаємодії фасилітує їх прийняття студентом як власні орієнтири. Якщо викладач висловлює впевненість, що студент має потенціал бути в перспективі розвинутою особистістю і реалізовувати відповідні цінності, то це спонукає до автентизації відповідних цінностей. При

цьому викладач демонструє поважне ставлення до студентів як особистостей.

Важливою щодо професійної спрямованості є особистісно-професійна позиція викладача, що впливає на становлення метапрофесійної ідентичності майбутнього фахівця. На метапрофесійному рівні ми визначили наступні найважливіші контексти: «місце професії у самовизначенні особистості» та «ставлення особистості до представництва власної професії та професійної спільноти у суспільстві». Аналіз «місця професії у особистісному самовизначенні» показав наявність двох основних тенденцій – перша, згідно якої професія виконує системостворюючу функцію для особистості, друга, відповідно до якої професія являє собою інструмент реалізації інших позапрофесійних цінностей особистості.

На «*фаховому* рівні рольової взаємодії» згідно із «презентаційним феноменом» викладач постає як фахівець із відповідним рівнем професійної майстерності, кваліфікації, професійного ставлення до якості своєї діяльності. Така *презентація* викладачем його професіоналізму супроводжується *самоідентифікацією* студента, який опановує на візуально-чуттєвому рівні спосіб виконання професійної діяльності. На цьому рівні рольової взаємодії демонстрація викладачем своєї професійної майстерності актуалізує процес фахової практичної самоідентифікації студентів. Забезпечення відкритості для спостереження професійного процесу, що здійснюється викладачем-фахівцем дає можливість його чуттєвого наочного опанування. Фасилітаційна підтримка виконання студентами фахових дій виявляється у визнанні у них пропедевтичної відповідності фаховим вимогам та компетентностям.

На «*навчально-професійному* рівні рольової взаємодії» ідентифікаційний процес забезпечується при актуалізації викладачем ролі коуча, що демонструє способи опанування професії «ефективним студентом». Відсутність демонстрації «ефективного студента» як зразка виконання навчально-професійних дій, відсутність рекомендацій щодо прийомів опанування навчальним змістом та формування відповідних компетенцій утруднює навчально-професійну ідентифікацію студентів. Фасилітаційною підтримкою студента в його навчально-професійній діяльності є інформування про тотожність навчально-пізнавальних труднощів, які долав сам викладач при опануванні професією в минулому та демонстрація їх можливостей в опануванні необхідним матеріалом. Педагогічною помилкою щодо актуалізації навчально-професійної ідентичності студента є відсутність артикуляції позитивних очікувань від студентів з боку викладача щодо їх можливості впоратись з навчальними завданнями, та зосередження на нищівній критиці

процесу професійного оволодіння. У студента формується «навчена безпорадність» щодо професійного опанування.

Рольова позиція «зрілої особистості» реалізується в парадигмі особистісного підходу до формування фахівців і через відповідну актуалізацію та фасилітаційну підтримку сприяє формуванню метапрофесійної ідентичності, рольова позиція «кваліфікованого фахівця» реалізується в парадигмі компетентнісного підходу до формування фахівців і через відповідну актуалізацію та фасилітаційну підтримку сприяє формуванню фахової ідентичності, а рольова позиція «ефективного студента» реалізується в парадигмі студентоцентрованого підходу до формування фахівців і через відповідну актуалізації та фасилітаційну підтримку сприяє формуванню навчально-професійної ідентичності студентів.

Література:

1. Андрушко Я.С. Професійна ідентичність особистості як психологічний феномен. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 19. С. 104-110.
2. Разумна А.Г. Педагогічні чинники формування професійної ідентичності майбутнього медичного фахівця в умовах вишу. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Щоквартальний науково-практичний журнал. 2019. № 1. С. 16–28.
3. Яковенко Ю.Л., Корзюк, О.В. Нові ролі та функції викладача вищої школи в сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 23. Т. 2. С. 139-143.

ГОЛОД 1946-1947 РОКІВ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ПРИЧИНИ

Кириченко В. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри політології та права
Національний університет «Запорізька політехніка»*

Соколенко Ю. М.

*старший викладач кафедри політології та права
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

Дослідження зазначеної теми набуває сьогодні особливої актуальності, адже в цьому році виповнюється 75-роковина початку жакливих і

трагічних подій в новітній історії українського народу – голод 1946-1947 рр., який за висловлюванням І. Г. Шульги, сховався «в історичному літописі за 1933м, 1941-1945 роками. Але в пам'яті народній вони ще й нині озиваються болем» [1, с. 179]. При цьому, для ґрунтовного висвітлювання та наукового узагальнення цієї проблематики, необхідно зазначені питання перевести з політичної в історичну площину, яку останнім часом зводять до ідеології, а також обґрунтувати причини виникнення та поширення голоду 1946-1947 рр. в Україні.

Отже ми вважаємо, що основними причинами виникнення та поширення голоду 1946-1947 рр. в Україні є як об'єктивні обставини, так і суб'єктивні чинники, а саме:

По-перше, втрати, які були завдані Україні за роки німецької окупації, насамперед сільському господарству, яке було найбільш вагомим серед усіх галузей економіки держави. За офіційними даними окупанти «зруйнували та пограбували в Україні 27910 колгоспів, 872 радгоспа, 1300 МТС» [2, с. 430], вилучили 3442 тис. голів великої рогатої худоби, 3750 тис. свиней, 4781 тис. овець і кіз, 2692 тис. коней, 4415 тис. тонн зерна та борошна, 1310 тис. тонн картоплі [3, с. 19], а також величезних збитків зазнали і особисті підсобні господарства селян. Проте, найбільш трагічними були втрати населення України, яке в наслідок проведення масових насильницьких «трудових мобілізацій» до Німеччини та застосування окупантами надзвичайних заходів (розстрілів) зменшилось відповідно на 2503 тис. [4, с. 97] і 4500 тис. чоловік [5, с. 28-29]. У результаті цього на початок 1945 р. населення республіки у порівнянні з відповідним періодом 1941 р. зменшилось більш як на 7,4 млн. чоловік, або на 27,2%, при цьому 73,6% вибулого населення складала особи чоловічої статі [2, с. 190]. Особливо помітним було скорочення працездатного насамперед чоловічої частини населення, що не тільки ускладнювало відтворення населення, але і створювало напруженість у забезпеченні сільського господарства трудовими ресурсами.

Таким чином, станом на 1946 р. в Україні практично нанівець було зведено матеріально-технічну базу колгоспів і радгоспів, а статевовікова структура сільського населення характеризувалось критичними показниками, що значно погіршало матеріальне становище трудівників села порівняно з довоєнним періодом.

По-друге, негативний вплив сильної посухи 1946 р. на врожайність, що охопила майже всі зернові райони півдня та сходу України. Як свідчить інформація Голови Ради Міністрів УРСР М. С. Хрущова Голові Ради Міністрів СРСР Й. В. Сталіну: «посуха, що мала місце в Україні в цьому році (1946 р. – авт.), знизила врожайність хлібів наполовину проти первісних оцінок» [6, с. 54]. У ряді областей України посуха виявилась і

в наступному, 1947 р. Усе це призвело до того, що в колгоспах і радгоспах лише в 1946 р. загинуло майже 350 тис. га посівів зернових культур, а валовий збір зерна зменшився проти первісних видових оцінок на 310 млн. пудів [6, с. 8, 95], а проти 1940 р. – у 3,5 рази. Водночас, наслідки посухи посилювалися діями центральних союзних органів, які, не рахуючись з таким становищем і можливостями, здійснювали жорсткий тиск на місцеві органи влади, колгоспи та радгоспи, вимагаючи будь-якою ціною виконати обов'язкові плани поставок сільськогосподарської продукції

Таким чином, у перший повоєнний рік рутинна недосконала колгоспно-радгоспина система не змогла протистояти стихійному лихові, яким була посуха. Але, як зазначила О. М. Веселова, в голоді, що охопив Україну (адже можна було перерозподілити сільгоспродукцію і його уникнути), винною була не природа, а політика, яку в той період проводила верхівка тоталітарної держави на чолі з Й. В. Сталіним [7, с. 327]. Тобто, посуха 1946 р. не була головною причиною голоду, а виступала лише його приводом.

По-третє, проведення жорсткої податкової політики держави стосовно селянства. У 1945 р. у країні були відновлені довоєнні ставки податку, які починаючи з 1946 р. постійно збільшувались, з одночасним зменшенням податкових пільг. Наприклад, у 1946 р. кожен селянський двір мав здати державі 40 кг м'яса, 200 літрів молока (і це в той час, коли 43% колгоспників не мали корів), 90 яєць і 5-10 карбованців за фруктове дерево, а з березня місяця ці поставки збільшилися до 260 літрів молока з кожної корови колгоспника та 300 літрів – з одноосібника [8, с. 46]. Усе це призводило до того, що селяни фізично не справлялися з колосальною кількістю покладених на них податків.

Таким чином, реалізація державної політики обкладання непосильними податками сільських жителів не сприяла економічному підйому аграрного виробництва, не забезпечувала оптимального співвідношення особистого і громадського господарства, а також не стимулювала його раціонального ведення.

По-четверте, неефективна діяльність партійних і державних органів влади всіх рівнів щодо продовольчої допомоги тим регіонам України, населення яких голодувало, та проведення зовнішньої політики СРСР щодо експорту зерна за кордон. Центральні державні органи влади постійно вимагали беззаперечного виконання нереальних для республіки планів держпоставок хліба, що ще більше посилювало голодоморну ситуацію в Україні, і як результат розгортався масовий голод, пік якого припав на зиму 1946-1947 рр. і весну та літо 1947 р. За офіційними даними, лише в центральній, східній та південній Україні голодувало близько 3 млн. селян [9, с. 111]. Враховуючи, що голодні

хлібороби не зможуть працювати та необхідність своєчасного проведення комплексу весняних сільськогосподарських робіт 1947 р. і підтримки гостропотребуючого працюючого голодуючого населення Уряд СРСР виділив 140 млн. карбованців для організації сільських їдальнь з одноразовим гарячим харчуванням та 60 тис. тонн хліба для харчування 3 млн. 400 тис. селян під час проведення польових робіт [10, с. 21]. Однак така підтримка з боку держави була насамперед виявом цинічного ставлення до реальних проблем селянства, яка водночас у зростаючих масштабах експортувати зерно, за цінами, що були нижчі від світових і переважно в кредит, країнам із табору «народної демократії» і тим самим не допустити голоду в Болгарії, Угорщині, Польщі, Чехословаччині, яких теж охопила посуха.

Таким чином, продовольча допомога селянам, які страждали та помирили голодної смертю, була несвоєчасною та недостатньою. Дуже часто всі звернення до партійних і державних органів влади і навіть безпосередньо до «вождя народів» – Й. В. Сталіна, закінчувались, наприклад, такою відповіддю: «Становище колгоспників колгоспу ім. В. Куйбишева (Василівського району Запорізької області – авт.) не гірше, аніж в інших районах» [11, с. 85].

Висновки. Отже, голод 1946-1947 рр. в Україні став результатом як об'єктивних так і суб'єктивних чинників. Але серед зазначених причин визначальною є сталінська політика хлібозаготівель, яка в основі своєї була антинародна та антигуманна, а також репресивна система вилучення вирощеного зерна та інших сільгоспродуктів незалежно від врожайності. Тобто, в умовах голоду державна влада виявилася неспроможною регулювати сільськогосподарські процеси і тому не змогла скорегувати пріоритети в аграрній політиці, а навпаки посилила діяльність репресивно-карального механізму проти населення під час реалізації економічних завдань, що свідчить про штучний та керований характер голоду 1946-1947 рр. в Україні.

Література:

1. Шульга І. Г. Людомор на Поділлі: монографія, Київ, 1993.
2. Восстановление народного хозяйства освобожденных и прифронтовых районов СССР. Сб. статей. Москва: Наука, 1983.
3. Сборник сообщений Чрезвычайной Государственной Комиссии по расследованию злодеяний немецко-фашистских оккупантов на временно оккупированной территории СССР. Москва, 1945.
4. Коваль М. В. Історія пам'ятає. Київ: Політвидав України, 1965.
5. Коваль М. В. Борьба населения Украины против фашистского рабства. Киев: Наукова думка, 1979.

6. Голод в Україні 1946-1947: документи і матеріали / відп. ред. В. А. Смолій, упоряд. О. М. Веселова (гол. упоряд.), Т.Т. Гриценко та ін. Київ – Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 1996. 367 с.

7. Веселова О. До питання історіографії голоду 1946-1947 рр. в Україні. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук.праць. 2007. Вип. 16 (1). С. 316-336.

8. Даниленко В. М. Передумови голоду 1946-1947 рр. в Україні. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Зб. наук. статей. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2008, Вип. 13. С. 42-50.

9. Веселова О. М. Післявоєнна трагедія: голод 1946-1947 рр. в Україні. *Український історичний журнал*. Київ, 2006, № 6. С. 98-124.

10. Перковський А. А., Пирожков С. І. Демографічні втрати народонаселення Української РСР в 40-х роках. *Український історичний журнал*. Київ, 1990. № 2.

11. Кириченко В. М. Українське село і тоталітарна держава в умовах голодомору 1946-1947 років. дис. ...канд. істор. наук. Запоріжжя, 1996. 215 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Кмін А. О.

ад'юнкт

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна*

У 2015 році була прийнята Стратегія національної безпеки України [1], яка визначила актуальні загрози, які стосувались суспільно-політичної, економічної, інформаційної, екологічної стабільностей, тощо. У Стратегії в основу більшості загроз національної безпеки була покладена агресія Росії проти України, насамперед слід виокремити наступні:

- тимчасова окупація Кримського півострову та військова агресія на Донецькій та Луганських областях;
- інформаційно-психологічна війна, приниження української мови і культури, фальшування української історії;
- активізація міграційних процесів унаслідок бойових дій;
- інформаційна війна проти України.

Так на думку В. Антонова [2], який у 2015 році досліджував формування нормативно-правової бази національної безпеки України, в Стратегії відсутня сфера гуманітарного спрямування. Автор зазначає важливість зазначеної сфери: «... в результаті гуманітарної агресії Росії проти України певна частина населення Криму та південно-східних регіонів української держави перетворились на об'єкт бомбування кремлівської пропаганди та сприяла зародженню їхньої відчуженості від решти території України». А й справді, прикладом слугує показник ситуації в Криму під час анексії, тільки 29,6% офіцерів і солдатів Збройних Сил України не зрадили свою державу [3]. Так, у Стратегії відсутні загрози із гуманітарної сфери, як окремої складової національної безпеки.

Повертаючись до виокремлених загроз, хотілось би звернути увагу на інформаційно-психологічну війну. У посібнику «Психологія бою», який був виданий викладачами кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ НАСВ, виокремлюються основні форми інформаційного впливу: друкована, усна, теле– радіопробанди, а також інтернет [4, с. 70-71]. Виокремлення даних форм, можливо пояснити як необхідність впливу пропагандистів на різні верстви населення як України так і Росії. Коли мова заходить за пробанду, в першу чергу, на думку приходить телевізійне соціально-політичне ток-шоу «60 хвилин» із доволі відомими пробандистами Ольгою Скабеевою та Євгеном Поповим. Починаючи з 2014 року вони невпинно обговорюють українську владу (неспроможність та некомпетентність верхівки нашої держави керувати Україною), Збройні Сили України (створення образу військового, як особи, яка вживає алкогольні напої та наркотичні речовини, а також систематично несе загрозу для населення Донецької та Луганської областей), а також показ Російської Федерації, як рятівників російськомовного населення України від «бандерівців», «українського талібану» тощо. Окрім цього, хочеться звернути увагу не тільки на пряму пробанду «руського мира» у верстви населення, але й на продуману лінгвістичну агресію з боку російської держави. Мова йдеться не тільки про постійні лозунги, щодо російської мови (необхідності визнання її другою державною), а про використання граматичної форми «на Україні». Починаючи із 2013 року, президентом Російської федерації, використовується неправильна граматична форма «на Україні». Довідома, прийменник «на» не використовується до незалежних держав. Тобто, використання такого граматичного звернення російськими чиновниками, а також засобами масової інформації, показує на невизнання України як незалежної держави із чітко визначеними державними кордонами.

Отже, наводячи приклади інформаційно-пропагандистського впливу, хотілось би уточнити, що інформаційно-пропагандистські методи є не менш впливовими чим військові, підтвердженням чого є досвід здобутий у локальних війнах та збройних конфліктах ХХ-ХХІ століття, такі як «Союзницька сила», «Буря в пустелі» та інші, які й показали, наскільки важливим є підтримання морального стану військ і населення, а також ефективність виконання психологічних операцій спрямованих на ворожі війська.

Література:

1. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про стратегію національної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>
2. Антонов В. Проблема формування нової нормативно-правової бази Національної безпеки України на тлі нових викликів та загроз. Конституційне право та конституційний процес в Україні. Часопис Київського університету права, 2015. № 3, с. 70-73
3. Як ми втрачали Крим. Свідчення перших осіб України. URL: https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/2017/04/jak_my_vtrachaly_krym_svidchennja_pershyh_osib_ukrainy/ (дата звернення: 15.08.2021)
4. Психологія бою: посібник. / відп. ред. Романишина А.М., Львів: Видавництво «Асторолія», 2017. 352 с.

DIGITAL-МАНЕКЕНИ ЯК ТРЕНД СУЧАСНОСТІ

Лю Пейвей

*аспірант кафедри дизайну тканин і одягу
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
Науковий керівник: Лагода О. М.
доктор мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри дизайну тканин і одягу
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна*

У розумінні нових меж наукового дискурсу в інформаційному суспільстві ключовими концептами постали, зокрема, візуальність, нові медіа, інтерактивна комунікація. Так, візуальність розглядається як домінуючий формат існування культури сучасності та один із

універсальних принципів структурування її форм. А.Л. Бойлен наголошує, що причиною цього є те, що «візуальна культура не буває нейтральною, а отже, завжди має певну цінність» [1, с. 18]. Своєю чергою, аксіологічний аспект візуального обумовлює формування матеріального як раціонального та суспільно значимого, зокрема, в дизайні.

Згадані концепти, переважно, обумовлені цифровими і технологічними перетвореннями в контексті Sustainability – стійкого розвитку, особливо, в індустрії моди. Завдяки цьому «...утворюються спеціалізовані канали інформаційного впливу, продукти і когнітивні технології, які реалізують вплив на суспільство в цілому і кожному окрему людину... можна говорити про утворення специфічних віртуальних форматів репрезентацій дизайну..., які стали наслідком поєднання давно існуючих – традиційних практик між собою та з новими медіа або цифровими технологіями» [2, с. 363]. Розвиток медіа і цифрової культури став підґрунтям віртуального поля візуальності, в якому досить часто стираються межі між виробниками і споживачами, оскільки і перші, і другі є користувачами віртуальної реальності. У вкрай оригінальний спосіб це знайшло відображення в такій специфічній сфері, як дизайн експозиційного обладнання, до якої ми відносимо дизайн манекенів. Так, однією з ключових тенденцій у цій царині стало створення цифрових моделей або аватарів, digital-моделей чи-то віртуальних манекенів.

Першою digital-моделью вважається Ліл Мікела (Lil Miquela). Її було створено Тревором МакФедрісом і Сарою Деку як персонаж до арт-проєкту – профілю в Instagram. З 2016 року віртуальна дівчина через власну сторінку в соціальній мережі бере участь у благодійних заходах, привертаючи увагу реальних користувачів до різних соціальних проблем. Щоб бути більш привабливою та популярною, дівчина-модель у модному одязі з'являлася на сторінках британського та американського Vogue, у рекламі Prada. Віртуальну Мікелу, як репрезентанта модного вбрання, надзвичайно складно визначити як один із видів манекенів [3]. Ще проблематичніше назвати її спеціальним «експозиційним обладнанням», хоча саме функції останнього цей людиноподібний digital-манекен успішно реалізовує.

У 2018 році Balmain представили спеціально розроблених «нових супермоделей», які є продуктом цифрових технологій. На переконання Олів'є Рустена, креативного директора бренду, віртуальні Шуду (Shudu), Марго (Margo) і Джи (Gee) є уособленням міксу краси, рок-стилю та впевненості в собі – якостей, які позиціонує через свою продукцію на ринку моди відомий бренд. Створені британським фотографом Камероном-Джеймсом Уілсоном за допомогою 3D-графіки digital-моделі гіперреальні. Цікаво, що темношкіра Шуду була

розроблена ще у 2013 році та вже була задіяна у фотосесіях для Women's Wear Daily і Cosmopolitan, у кампанії для Fenty Beauty. Усі три віртуальні манекени мають типово модельну зовнішність та зразково ідеальні пропорції віртуальних тіл. Однак, Джи має зовнішність азіатки, а Марго – європейки. Вони створені та функціонують як еталонні зразки сучасного моделінгу. Втім, їх функція – це демонстрація одягу та реклама бренду [4].

Ефект від використання таких специфічних манекенів в індустрії моди сприяв розробці їх нових оригінальних зразків. Так, наприкінці 2018 року норвезький бренд деніму Carlings випустив свою першу колекцію віртуального одягу, яка існує виключно он-лайн. Для його демонстрації та реклами було використано віртуальну модель з Японії на ім'я Перл (Perl).

Інша відома японська digital-модель Імма (Imma) вважається одним з найкращих IT-проектів сучасності. Цей продукт IT-студії 3D Modeling Cafe, яка займається розробкою спец ефектів для кінематографу та графіки в он-лайн відеоіграх, є збираним образом нового покоління молодих людей. Ідеальні форми та красива зовнішність фотомоделі з виразними східними рисами обличчя, «нереальність» рожевого волосся, чарівність віртуального манекену мають за мету популяризувати та зберігати японську культуру через синтез авторського одягу з вуличним стилем [5].

У 2020 році компанією Malivar була створена Альона Пол (Aliona Pole), у якої дуже індивідуальна зовнішність. Як цифровий аватар, digital-модель вважається активом компанії як будь-який цифровий рекламний канал. Для неї придумують різні історії з життя, по-різному виявляють та формують її характер. Однак, за потреби, переодягають як звичайний манекен [3].

Особливістю всіх описаних моделей є їх максимальна подібність до живих істот. Тому, подібно до натуралістичних манекенів, їх часом складно відрізнити від реальних моделей. Натомість, за час пандемії сформувалася нова тенденція щодо digital-моделей, в межах якої цифрові об'єкти виглядають саме як популярні стилізовані манекени або й герої мультиплікації. Ключовим у дизайні digital-манекенів залишається «нешаблонність» їх зовнішнього вигляду. Наприклад, арт-директор агенції Orium Effect Йорг Зубер створив популярного фешн-блогера та віртуальну аніме-модель Ньюнорі (Nyounori). Цей IT-продукт значно відрізняється від описаних вище digital-моделей, оскільки має лялькову зовнішність героя мультфільму або відеогри [5]. Це демонструє одну з найактуальніших тенденцій розвитку галузі – гейміфікацію цифрових дизайн-продуктів. Однак, реалізують воно ті самі функції, які повинні виконувати манекени як експозиційне обладнання.

Отже, індустрія моди активно опановує цифровий світ. Digital fashion набуває все більш вагомого значення як екологічна альтернатива масовому споживанню та «швидкій» моді. В digital-просторі можливо реалізовувати самі неймовірні проекти, як за змістом, так і за техніко-технологічною складністю щодо формоутворення та перетворення матеріалів, фактур і текстур, оздоблення тощо. Віртуальна реальність ніби нівелює усі існуючі в реальному світі обмеження. Доказом цього можна вважати ще одну вагому тенденцію, таку як створення віртуальних манекенів-фантомів для демонстрації одягу, статично і в русі, коли костюм рухається ніби самостійно. В дефіле фантома фігура digital-моделі невидима, але одяг на ній передає всі нюанси посадки, руху, взаємодії з віртуальним тілом, що створює неймовірний ефект сприйняття. Створити щось подібне – це справжнє мистецтво, в основі творів якого традиційні перформативні практики мистецтва і хеппенінг.

Прискорена цифровізація в індустрії моди призвела до того, що все більше процесів, пов'язаних із створенням та презентацією дизайн-продукту, переходить у digital-формат: фільми про створення колекцій, відеореклама, віртуальні покази й т.п. Однак, не всі виробники, як і не всі споживачі, готові відмовитися від звичних демонстрацій одягу або його реклами. Через що виникла потреба в інструментах, які б дозволили, зберігаючи відчуття людського контакту і дотику до «унікальних історій колекцій» дизайнерів, транслювати звичні процеси в цифрове середовище. Завдяки цьому сьогодні активно обговорюється новий тренд, який аналітики визначили як «phygital». У самому примітивному розумінні – це сукупність (або синтез) фізичного і цифрового, як новий унікальний досвід взаємодії брендів та їх клієнтів. Ще декілька років тому застосування phygital сприймалося як дещо інноваційне і тому досить складне. Сьогодні застосування phygital-технологій вже вважається нормою, яка ґрунтується на віртуальній та доповненій реальності, на застосуванні web-технологій [6].

Таким чином, окреслено ряд важливих тенденцій та підходів, які здатні кардинально змінити процеси проектування манекенів, способи їх функціонування як digital-продуктів дизайну в умовах сучасності. Актуальність і потенціал окреслених тенденцій вказують на необхідність їх детального розгляду та наукового осмислення.

Література:

1. Алексіс Л. Бойлен. Візуальна культура / пер. з англ. Г. Лелів. Київ : ArtHuss, 2021. 208 с.
2. Лагода О.М. Репрезентативні практики дизайну костюма в контексті еволюції художньо-проектної культури : дис... д-ра

мистецтвознавства : 17.00.07 / Київський нац. ун-т технологій та дизайну. Київ, 2020. 593 с.

3. Fashion tech и digital кутюр: веб-сайт URL: <https://vc.ru/future/142900-fashion-tech-i-digital-kutyur> (дата звернення: 27.09.2021)

4. Как настоящие: смогут ли виртуальные супермодели потеснить живых манекенщиц: веб-сайт. URL : <http://woman.forumdaily.com/kak-nastoyashhie-smogut-li-virtualnye-supermodeli-potesnit-zhivyx-manekenshhic-foto/> (дата звернення: 27.09.2021)

5. Виртуальные модели: инфлюенсеры готовят революцию: веб-сайт. URL: <https://indiastyle.ru/blog/style-and-moda/virtualnye-modeli> (дата звернення: 02.10.2021)

6. Phygital как тренд в fashion: что это и зачем это нужно: веб-сайт. URL: <https://medium.com/phygitalism/phygital-fashion-58a492963bf8> (дата звернення: 07.10.2021)

ЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ І ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Лях Т. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Гречин І. М.

*старший викладач
кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Вивчення української мови як іноземної насамперед полягає у спрямованості на комунікацію і містить такі складові змісту навчання, як мовленнєві навички, досвід творчої діяльності, які розвиваються насамперед завдяки лінгвістичному компоненту. Лінгвістичний компонент – сукупність мовних знань, завдяки яким студенти можуть правильно користуватися мовою в залежності від комунікативної ситуації, що сприяє швидкій адаптації студентів-іноземців в

інакомовному середовищі. Лінгвістична компетенція – це здатність вибудовувати граматично правильні форми і синтаксичні структури, а також розуміти змістові відрізки мови та правильно використовувати їх. Лінгвістична компетенція є основним компонентом комунікативної компетенції [2, с. 281]. Мета викладача української мови – навчити іноземних студентів мовленнєвій діяльності з метою забезпечення комунікативних потреб, зокрема і в соціально-культурній сфері. Як слушно відзначає Л. Овчаренко, «соціолінгвістичний компонент іноземної комунікативної компетентності – це здатність і готовність студента до спілкування, бажання й уміння вступати в контакт із іншими людьми; чинниками тут виступають потреби, мотиви, ставлення до інших комунікантів» [3, с. 106].

Дослідники методики навчання української мови як іноземної відводять лінгвістичному компоненту першорядне місце. Так, на думку Л. Селівестрової, актуальним є визначення лінгвістичної і психологічної основи навчання української мови як іноземної на початковому етапі вищої школи [4, с. 8]. Дослідниця наголошує на взаємодії лінгвістичного та психологічного компонентів, їхній спільній виховній меті: «сам предмет навчання стає засобом засвоєння фахових предметів, пізнання нового середовища, нової культури, нових традицій і в той же час формує нову особистість» [4, с. 8].

Мовленнєвій спрямованості навчання української мови як іноземної першорядну роль відводить М. Тишковець, на думку котрої комунікативний процес «виявляється у практичному користуванні мовою у ситуаціях, максимально наближених до ситуацій реального спілкування» [5, с. 41]. З. Мацюк, досліджуючи лінгвістичні основи методики викладання граматики української мови як іноземної, дійшла висновку, що «слухачі мають уміти <...> творити та розуміти висловлювання, оперувати мовленнєвими актами, які є основою мовної комунікації, а вміння послуговатися мовою мають набути характеру, що відповідає автентичному вживанню мови» [1, с. 38].

Попри увагу дослідників до лінгвістичного компоненту у навчанні української мови (як іноземної), важливо простежити його реалізацію у контексті новітньої методики викладання української мови, яка «залучає лінгвістичні основи для прискорення розуміння мовної системи, для виділення достатнього й необхідного оптимального навчального матеріалу, для пізнання й засвоєння структури рівнів мови» [4, с. 11]. Отже, мета дослідження – розглянути основні поняття лінгвістичного компоненту в методиці викладання української мови як іноземної, а також його роль у формуванні соціокультурної мовленнєвої компетентності іноземних студентів на заняттях української мови, представити завдання для засвоєння студентами комунікативних умінь, які сприятимуть соціокультурній адаптації в Україні.

Розвиток мовлення іноземних студентів відбувається з використанням матеріалу, який здебільшого забезпечують носії мови, а також формування відповідної «ситуативної» організації процесу навчання. Навчання студентів, спрямоване на вдосконалення навиків мовлення, передбачає засвоєння лексики, що стосується відповідної сфери спілкування. Відтворюючи на занятті певну комунікативну ситуацію, слід провести підготовчий етап для засвоєння певної лексики з теми. Завдання викладача – створення словника та ознайомлення з ним студентів, робота над вимовою поданих слів, тлумачення їхнього лексичного і граматичного значення тощо. Так, до діалогу спочатку дається лексичний мінімум, а вже потім вправи комунікативно-ситуаційного характеру.

Лінгвістичний компонент і формування соціально-комунікативної компетентності стали базовими для навчально-методичних матеріалів із дисципліни «Українська мова» для англomовних іноземних студентів [6]. Матеріали і завдання посібника підібрані з метою удосконалення навиків читання, збагачення лексичного запасу, формування мовленнєвої компетенції тощо, що загалом допоможе набути необхідних знань, умінь і навичок, які сприятимуть соціокультурній адаптації іноземних студентів в Україні. Тобто, першорядним тут є принцип мовленнєвої спрямованості навчального процесу, що виявляється у практичному користуванні мовою у ситуаціях, максимально наближених до ситуацій реального спілкування [5, с. 41]. Приклад завдання:

Продовжіть речення відповідно до тексту «Я і моя сім'я».

✓ Мене звати ... . Мені ... років. Я з ... Я народився в ... . Зараз навчаюся на ... курсі. Я живу ... Я люблю... Я буду...

✓ Мого батька звать ..., йому ... років. Він працює ... у ... Мій батько ...

✓ Мою маму звати ... . Їй ... роки. Вона на ... роки молодша (старша) від ... . Вона ... . Моя матір дуже ... жінка . Мама любить ...

✓ Джіоті – це моя ... . Їй ... років. Її професія – ... Її чоловік – ... .

✓ Рагул – мій ... . Йому ... . Він – ... . Брат хоче стати ... .

✓ Мій дідусь ... та бабуся ... – ... . Вони ... за містом. Вони мають... Там ростуть... Ми часто ... із дідусем і бабусею [6, с. 44].

Важливо враховувати спосіб подачі граматичного матеріалу. Лінгвістичний компонент передбачає навчання граматики через процес спілкування, через «запам'ятовування слів, виразів, а вже потім накладання наявних знань на їх граматичну основу» [5, с. 42]. Л. Селівестрова щодо цього зазначає, що «оволодіння мовою можливе тільки тоді, коли засвоєння мовленнєвого матеріалу веде до формування в іноземця системи мови, коли він може будувати фрази відповідно до

правил граматичного оформлення і слововживання в акті спілкування» [4, с. 10].

Приклад вправи, що формує в іноземних студентів граматичну компетенцію у зв'язку з навиками спілкування:

Дієслова у дужках напишіть у відповідній особовій формі теперішнього часу.

1. Я ..... (жити) в місті Джайпур. 2. Малі ..... (жити) в місті Джайпур. 3. Я ..... (не вчитися) в Індії. 4. Брат ..... (вчитися) в Індії. 5. Я ..... (любити) грати крикет. 6. Мама ..... (любити) купувати нові речі в магазині. 7. Мій дідусь ..... (не працювати). 8. Бабуся і дідусь – пенсіонери, тому вони ..... (не працювати). 9. Ми ..... (жити) у місті. 10. Дідусь і бабуся ..... (жити) за містом [6, с. 44].

Як бачимо, навчання іноземних студентів граматиці української мови більш ефективне, якщо спиратися на функції мовних структур у певних комунікативних ситуаціях.

Отже, лінгвістичний компонент відіграє важливу роль у процесі формування комунікативної компетентності іноземних студентів, зокрема і в соціокультурній сфері. Лінгвістична компетенція передбачає вміння студентів висловлювати та аргументувати власну думку засобами української мови.

Література:

1. Мацюк З. Лінгвістичні основи методики викладання граматики української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип. 2. С. 31-39.

2. Новіцька О. Лінгвістичні та психологічні компоненти вивчення української мови як іноземної студентами-іноземцями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 36. Т. 2. С. 279-280.

3. Овчаренко Л. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2016. Вип. 11. С. 104-110.

4. Селівестрова Л. Лінгвістична та психологічна основа навчання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип. 2. С. 8-13.

5. Тишковець М. Використання комунікативного методу вивчення української мови як іноземної у медичному ВНЗ. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2013. Вип. 8. С. 40-48.

6. Читаємо і розмовляємо українською: змістовий блок «Я, моя сім'я і друзі»: навчально-методичні матеріали із дисципліни «Українська мова» для англомовних іноземних студентів / упоряд. О.А. Бойчук, Н.Б. Малець, І.М. Гречин. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. 77 с.

ФРОНТАЛЬНО-ПЛОЩИНА ШРИФТОВА КОМПОЗИЦІЯ В ДИЗАЙНІ СЕРЕДОВИЩА

Мартинюк Т. О.

аспірант 4 курсу

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

*Науковий керівник: **Бондаренко І. В.***

кандидат архітектури, доцент,

професор кафедри «Дизайн інтер'єру»

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

м. Харків, Україна

Гармонія в композиційному плані є узгодженість, співмірність частин (елементів) і цілого. Це пошук і є вираз того загального характеру форми, якій обумовлює досягнення найбільш цілісного і глибокого від неї враження. Узгоджена в частинах, гармонійна форма переконає, виглядає досконалою, зібраною, красивою. Гармонійність – найважливіше, що не залежить від смаку ознака виразної композиції [1, с. 17].

Інтер'єр – це організація внутрішнього простору будівлі, що являє собою оглядово обмежене, штучно створене середовище, яке забезпечує нормальні умови життєдіяльності людини. Специфіка інтер'єрів полягає в розмаїтті функцій тих чи інших об'єктів [3, с. 78]. Це житлові і громадські будівлі, й для кожного з них визначаються особливості формування їх інтер'єру.

Проектування інтер'єрів здійснюється за допомогою архітектурних і будівельних креслень, найважливіші з яких наступні: план, горизонтальний розріз будівель з вказівкою стін і перегородок, обладнання і меблів, проекція стін зі світильниками тощо; розгортка фасаду кожної стіни та умовне зображення загального виду інтер'єру.

Спираючись на досягнення будівельної науки для внутрішньої обробки приміщень, широко використовуються як традиційні матеріали (камінь, дерево, скло, кераміку), так і сучасні матеріали. Вибираючи той чи інший матеріал, необхідно прагнути створити композицію.

Композиція (від лат. compositio складування, зв'язок), побудова художнього твору, надаючи єдності і цілісності обумовленого його змістом, характером і призначенням. Розрізняють три основні види композиції: фронтальну, об'ємну, глибинно-просторову. Такий розподіл в якійсь мірі умовний, так як на практиці ми маємо справу з поєднанням різних видів композиції.

На основі розглянутих загальних правил композиції, інтегруємо їх в розгляд шрифтових композицій у середовищному дизайні та розглянемо приклади.

Найпростішим різновидом шрифтової фронтальної композиції є площинна композиція. Характерною ознакою площинної композиції (рис. 1) є розподіл в одній площині елементів форми в двох напрямках по відношенню до глядача: вертикальному і горизонтальному, наприклад, інформаційні стенди, тканини, килими, шпалери, картини, розписи на стінах, фасади будівель і т. д. Фронтальна шрифтова композиція відрізняється невеликою глибиною і переважно фронтальним розташуванням літер [2, с. 142]. Сприймається спереду. Таким чином, вона наближається по своєму пластичному характеру до площинної композиції. Але на відміну від неї складається не просто з фактурних або рельєфних площин, а з глибинних або розділених в плані елементів. Ці елементи відокремлюються від задньої фронтальній площині, висуваються вперед, розташовуючись на відстані один від одного. Вони розглядаються вже не як рельєфні, а як просторові форми. В архітектурній композиції цим формам надається значення обсягів, звернених своєю головною фронтальною площиною до глядача (рис. 2). При побудові фронтально-просторової шрифтової композиції в середовищному дизайні слід враховувати ряд важливих умов.

Перше – конфігурація форм. Вона виражається в зіставленні різних за формою і розміром шрифтів і їх розташуванню. Чим чіткіші це зіставлення, тим характер фронтально-просторової композиції виразніше.

Друга важлива умова – ритмічна побудова шрифтової композиції. Специфічним тут є використання в якості композиційного засоби порядку зміщення просторово-площинних шрифтів відносно один одного і утворення декількох ритмічних груп. З них і складається проста або складна фронтально просторова композиція.

Третє – графічно-пластичне моделювання елементів. Ґрунтується ця умова на виразній грі силуетів, фактур, рельєфів і різної графіки – написів, знаків, кольорових площин тощо. Близьке розташування елементів один до одного зумовлює цілісність фронтально-просторової композиції. Однак воно ж часом є причиною проявів в ній монотонності [2, с. 151]. В цілях усунення останньої потрібно досягти в шрифтовій композиції пластичної різноманітності форм. При надмірній ж їх різноманітності фронтально-просторова композиція руйнується. Таким чином, головним завданням в її побудові стає встановлення відмінності між елементами при досягненні їх єдності.

Рис. 1. Вестибюль фітнес центру, Нью-Йорк

Рис. 2. Фронтально-площина композиція в приватному інтер'єрі

Література:

1. Взаимоотношения формы. Классификация шрифтовых композиций. – [Электронный ресурс]: – Режим доступа – http://life-prog.ru/1_1291_harakteristiki-kompozitsii-shriftovoy-grafiki.html
2. Искусство шрифта. Работы московских художников книги 1959 – 1974 гг. М.: Книга, 1977.
3. Лебедева Е.В., Черных Р.М. Искусство художника-оформителя. М.: Советский художник, 1981

«100 РОКІВ САМОТНОСТІ!» ХУДОЖНИКІВ-РЕАЛІСТІВ У ЛЬВІВСЬКОМУ ПАЛАЦІ МИСТЕЦТВ

Момот А. С.

*магістр кафедри культури і мистецтва
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: Дядюх-Богатько Н. Й.
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри соціокультурної діяльності
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

1 жовтня 2021 року відбувалась виставка абстрактного живопису «100 років самотності!» у Львівському палаці мистецтв [6]. Частково перед цим вона була експонована у м. Івано-Франківську в палаці Потоцьких 25 вересня 2021 року [7].

Реалізм прийнято розглядати як початок розвитку сучасного мистецтва. Простим визначенням «реалізм» – художній стиль, який правдиво і об'єктивно відтворює дійсність у всіх її подробицях [1]. Він почав свій рух у XIX столітті стиль реалістичного живопису XIX століття поширився майже на всі жанри: портрети, пейзажі, натюрморти. Улюблені тематики художників-реалістів: картини з жанровими сценами сільській і міського життя робітничого класу, селян, сцени вуличного життя, кафе і нічних клубів. Реалісти прагнули передати мить життя в динаміці, максимально правдоподібно підкреслюючи особливості зовнішності дійових осіб, їх переживання і почуття. Художники цієї епохи зображували реальних людей, а не ідеалізованих типів, вільно передавали реальні ситуації на полотнах, позбавлені звичної естетики та загальнолюдських істин [5].

Друга половина XX століття для реалістичного мистецтва ознаменувалася появою фото– та гіперреалізму. Зростанню їх популярності значною мірою сприяв розвиток нових революційних технологій комп'ютерної та фотографічної техніки. Але традиційний реалізм залишається затребуваним серед широкої громадськості до наших днів [2].

Реалізм не згасає упродовж вже 200 років. Він так само залишається затребуваним для багатьох художників, які до нього не є небайдужими. Найчастіше така реалістична манера написання картин використовується художниками в побутовому, історичному та портретному жанрах [4].

Можна сказати, що з філософської точки зору реалізм підхопив прогресивні цілі модернізму, прагнучі до нових горизонтів через перегляд та спростування традиційних систем цінностей і вірувань [1].

Палітра художників-реалістів тяжіла до темних, землистим відтінкам, що йшло врозріз з ідеалами краси високого мистецтва [1].

Організатором та куратором такої виставки був Тарас Табака, який є членом асоціації діячів мистецтва України та західнонімецької спілки РКВ. У живописі митець не обмежує себе рамками певного стилю чи напрямку. Пише полотна як в реалістичній, так і в модерній манері. Його роботам притаманна виважена кольорова гама, вдала передача світла та тіні, цікава побудова композиційних рішень [3]. Твори ж самого художника також були серед представлених на стінах палацу під назвами «Перевал», «Ніч на двох» та «Книжкова полиця».

Ця виставка вже проходила в Івано-Франківську, проте була задіяна тільки її частина. Картини зайняли свої місця у Франківському палаці Потоцьких, тема гармонії стоїцизму «За місцевим часом». Митець Тарас Табака розповів про назву проекту та його зв'язку із Франківськом, що в кожному місті час плине за своїми законами.

Виставки у містах подібні, проте різниця є. У місті Лева автори змінилися, хтось додався, а загалом у Львові виставка збільшилась на 60-70% діями мистецтва цієї концепції. В експозиції було представлено 120 робіт, зокрема, графіка, скульптура, живопис двадцяти шести художників із Закарпатської та Львівської областей, м. Київ [6]. Захід був присвячений тому, що автори розуміють який сенс закладений в їх картини. Кожна назва несе в собі те, що заклали в свій твір художники.

За період локдауну художники втомилися проводити інтернет івенти та виставки, тому було вирішено провести цей захід оффлайн. Адже, інтернет несе суто інформаційну функцію і не несе виховної та понятійної функції. Тому метою виставки було: вийти із зони самотності та закритості. Об'єднатися задля спільної цілі – зібрати та збагатити людей.

На виставці було представлено три генерації:

1. Старша генерація – та, що формувалася на відчутті змін, наприкінці 80-х років. Ті, нескорені, які хотіли змін.

2. Друга генерація– та, що зайшла на ранніх етапах незалежності, коли почали мінятися навчальні процеси.

3. Наймолодші. Та генерація, яка не пам'ятає того часу, а живе та творить сьогодні.

Запитавши в організатора виставки, Тараса Табаки, як створюються шедеври, він впевнено відповів: «Перед тим як доторкнутися до пензля, потрібно спочатку подивитися на полотно та уявити, як буде виглядати майбутня назва картини і тільки потім братися до роботи».

Не мале враження особисто на мене склали такі картини: «Самотність на користь» автор Емма Тремба та «Перевал» Тарас Табака. Перший витвір одразу привернув мою увагу, як тільки я зайшла в хол. Це була найдовша картина, яка, на мою думку, виглядала як панорама, що охоплює все коло горизонту. Друга картина зацікавила своєю загадковістю, глибиною та грою темно-сірих кольорів.

На питання, як доставляються картини до місця їх показу, організатор пояснив, що полотна пересилаються Новою поштою та користуються послугами перевізників.

За кожною виставкою стоїть величезна праця: організаторська робота, контроль, відношення до робіт відбувається педантично та береться до уваги правильна подача витвору. Мистецтво – культура сприйняття.

Цікавий факт: порядок виставлених картин був обраний випадково, адже автори не знали, де саме буде знаходитися їхній витвір мистецтва, проте в кінцевому результаті виявилось, що картини між собою представляли взаємозв'язок.

Література:

1. Реалізм/Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Реалізм>

2. Українська література Електронна бібліотека – Все для вивчення Укр. літ. URL: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/teoriya-literaturi/2782-realizm-viznachennya>

3. ТАБАКА ТАРАС – Арт-простір Закарпаття URL: <https://zakarpat.brovdi.art/khudozhnyky/myttsi-zakarpatia/taras-tabaka#parentHorizontalTab1>

4. Арт-журнал/ Блог /Реалізм – искусство правдивого изображения жизни во всех ее проявлениях URL: <https://veryimportantlot.com/ru/news/blog/realizm-v-zhivopisi-otkaz-ot-idealov-v-polzu-obydennosti>

5. Уроки живописи / Основные стили в живописи / Реализм как стиль в живописи URL: <https://artrecept.com/zhivopis/stili/realizm>

6. Facebook. Львівський палац мистецтв / Lviv Art Palace URL: <https://www.facebook.com/lvivartpalace/>

7. Facebook. Палац Потоцьких «Простір Інноваційних Креацій «Палац» URL: <https://www.facebook.com/PotockiPalace.if.ua/>

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРОПОРЦІЙ В РУКОТВОРНОМУ ГРАФІЧНОМУ НАПИСІ

Пандирєва Є. А.

*аспірантка кафедри теорії та історії мистецтв
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна*

Пропорції важливі в усіх видах мистецтва: архітектурі, скульптурі, живописі, графіці тощо. Проте, як зазначає дослідник А. Капр: «Мистецтво шрифту – це, насамперед, мистецтво пропорцій» [1]. Пропорції рукотворного графічного напису не є визначенням. Для дослідження теми було обрано рисований шрифт, графіті та каліграфіті.

Мета роботи – обґрунтувати доцільність використання пропорцій у рукотворному графічному написі.

Тези побудовано на основі системно-аналітичного підходу. У дослідженні застосовано загальнонаукові (теоретичні та емпіричні) і спеціальні мистецтвознавчі методи наукового пізнання. Комплексне використання загальнонаукових теоретичних та емпіричних методів наукового пізнання дало змогу проаналізувати позитивні та негативні приклади пропорцій рукотворних графічних написів у візуальному середовищі міста.

Пропорції в шрифті – це співвідношення ширини до висоти літери, а також співвідношення основних і з'єднувальних штрихів у літері. Пропорції важливі через те, що при створенні рукотворних графічних написів у середовищі міста використовуються не окремі літери, а слова, словосполучення, фрази тощо, які з позиції графіки шрифту є одним цілим з загальними пропорціями всіх літер у написі.

Фахівці що створюють рукотворні графічні написи у візуальному середовищі міста, зазвичай, акцентують увагу на виразність напису, підкоряючи задуму автора малюнок окремо взятої літери. В цьому і полягає головна особливість рукотворного графічного напису, кожна написана літера впливає на графіку сусідньої літери. Через це, створення двох однакових літер може різнитися, але відповідати основній ідеї напису.

Також ступінь розбіжності пропорційних співвідношень літер при виконанні рукотворних графічних шрифтів в межах одного напису є незначною, щоб не порушити цілісності напису. Ця цілісність ґрунтується як на близьких пропорціях подібних груп літер, так і на спільному для них співвідношенні основних і з'єднувальних штрихів.

За співвідношенням літери до її ширини шрифти бувають:

- Нормальні;
- Широкі;
- Вузькі.

Важливим елементом пропорції літер є середня лінія шрифту, що умовно ділить літеру на дві частини – верхню та нижню. У теорії шрифтів є поняття геометричної та оптичної середньої лінії. Оптична лінія проходить трохи вище геометричної (це одна з оптичних ілюзій у шрифті). Якщо ми будь-яку вертикальну лінію, нанесену на папір, розділимо на око, то верхній відрізок буде трохи менший за нижній.

В літерах Б, В, Е, Є, Ж, З, К, Н, Х з'єднувальний штрих розташовується частіше за все трохи вище оптичної середньої лінії шрифту, а в літерах А, Р, У, Ч, Я – нижче неї. Існує певна залежність між співвідношеннями висоти й ширини літери та розташуванням середньої літери. У більш витягнутих по вертикалі шрифтів (наприклад, художня форма готичної каліграфії) по вертикалі шрифтів (4x2), середня лінія зазвичай розташована вище, ніж у шрифтів із пропорціями 4x3 [2].

Навмисне завищення або заниження середньої лінії в окремих літерах впливає на їхню виразність. Наприклад, дослідник Фаворський П. у своїх авторських експериментах полюбляв завищувати середню лінію в літері «К» (він називав це «високою талією»), щоб зробити більш виразним нижній елемент літери. Також в літері «Е» занижував середню лінію, вважаючи, що такий спосіб увиразнює «язичок» (середню горизонтальну лінію літери), особливо якщо виконував її у вигляді хвилеподібного штриха.

Розглядаючи оптичну лінію шрифту можна також помітити, що для різних «шрифтових сімей» ця літера буває іноді різною. Наприклад:

- середня (оптична) лінія – для латинських чи кириличних шрифтів;
- верхня лінія – для індійського шрифту,
- нижня лінія – для арабського;
- вертикальна вісь – для японських ієрогліфів [3].

Розглядаючи доцільність використання пропорцій в контексті рукотворних графічних написів, можна зауважити, що для рисованого шрифту, графіті та каліграфії вони всі різні. Щодо рисованого шрифту, то за співвідношенням літери до ширини, вони можуть бути всіх трьох типів, щодо середньої оптичної лінії, вона також може дуже різною (рис. 1).

Розглядаючи графіті написи, можна помітити навмисне порушення правил шрифтових пропорцій, це пов'язано в першу чергу з конструкцією самої літерної форми. Головний принцип створення графіті літер, є деформація самого «скелету» літери, тому середня оптична лінія, співвідношення літери до ширини можуть мати дуже широкий діапазон (рис. 2).

Літери художньої форми каліграфії (в даному випадку розглядається європейське), в основному базуються на класичних готичних алфавітах, тому в своїй основі мають витягнуту конструкцію літер. Співвідношення літери до ширини – нормальне, це пов'язано з тим, що написи каліграфії виконуються «вуличними» маркерами, валиками чи швабрами, а також

технічний аспект написання літер. Щодо середньої оптичної лінії, то вона проходить трохи вище геометричної (рис. 3).

Рис. 1. Benjamin Johnston. «Stay Golden».
Фестиваль паблік-арт в Нью-Мексико, США. 2018

Рис. 2 Does. «DOES». Болонья, Італія

Рис. 3 Shoe. «Shoe». Маямі, штат Флорида, США

Висновки. Обґрунтовано доцільність використання пропорцій у рукотворному графічному написі. Виявлено відмінність пропорційних співвідношень між рисованим шрифтом, графіті та каліграфіті.

Література:

1. Капр А. Эстетика искусства шрифта. М.: Книга. 1979. 124 с.
2. Мітченко В. Естетика українського рукописного шрифту. К.: Грамота. 2007. 208 с.
3. Мітченко В. Каліграфія. Взаємопливи шрифтів. Теорія і практика. Кирилиця і латиниця. Історія і сучасність. Київ: Laurus. 2018. 288 с.

МЕДИЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Селіверстова Г. С.

*кандидат філософських наук,
викладач кафедри загальної і клінічної фармакології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Одна з суттєвих особливостей сучасного розвитку суспільства полягає в тому, що зараз триває процес різкого зростання швидкості інформаційних процесів у будь-якої сфері життя, і особливо в освіті. Наприклад, зменшився проміжок часу між науковим відкриттям, особливо що стосується технології, і його впровадження у сферу

практичної діяльності, у систему освіти, у соціальну практику тощо. Поза тим скоротився також час між впровадженням знання і потребою у більш новому знанні. Тобто у суспільстві триває процес постійної інновації і трансформації знання, що стало вже певною ознакою сучасного суспільства. Це положення є справедливим і для медичної освіти в Україні, яка знаходиться у тривалому процесі оновлення, реформування і інноваційних трансформацій.

Ускладнює цей процес ті нові умови, що утворились внаслідок виникнення і розвитку глобальної пандемії COVID-19, які виявили необхідність переходу від аудиторної форми навчання до дистанційної. Тобто сьогодні суттєво зросла роль інформаційних технологій навчання, які крім того потрібно було впроваджувати досить широко і у короткий час. Якщо підвести підсумок всім цим процесам, то можна говорити про певну хаотизацію системи освіти, зокрема медичної освіти, яка відбувається у останні два роки з моменту пандемії.

Тому метою цього дослідження є аналіз процесів хаотизації у медичній освіті, які тривають сьогодні в Україні.

Входження понять «хаос» і «хаотизація» в освітню сферу вже відбувається протягом певного проміжку часу, оскільки вони відображають процеси, що пов'язані з загальною соціальною хаотизацією, яка притаманна сучасному етапу розвитку суспільства як в Україні, так і у світі в цілому [3]. Тому що система вищої освіти є суттєво складовою соціального буття, і суспільство може розглядатися як «соціально-інформаційне макросередовище», яке безпосередньо впливає на особистість та її внутрішньо психічний світ, а також на її подальшу самореалізацію і буття [1, с. 156].

Тому можна сказати, що «незважаючи на те, що освітній процес за своєю суттю виглядає досить простим: якщо є той, хто вчить та ті, хто потребує вчення, то треба лише надати належні умови для навчання, і процес буде тривати. То насправді у сучасному суспільстві освітній процес видається набагато складнішим і хаотичним, а також й досить ймовірним. За сучасних умов його можна порівняти з відомим «ефектом метелика», відкритим К. Лоренцом щодо передбачення погодних умов» [4]. Дійсно ці слова виглядають сьогодні ще більш актуальними, оскільки в умовах дистанційного навчання, яке має як певні переваги, так і певні недоліки, треба досягати цілей і завдань навчання, що були запроваджені в зовсім інших умовах. Тому в умовах пандемії навантаження на студента-медика, як зазначається у дослідженні І.В. Єршової-Бабенко, Г. Пеклиної та інших, значно посилюється: «як показали наші дослідження у період Coronavirus наявним є особливий характер навчального процесу, що змінився під впливом зміни соціально-психологічних умов навчання» [5, р. 14]. Зазначені автори пропонують

звернення до психосинергетичного підходу, який може стати доречним у трьох аспектах: 1) аспект, що пов'язаний з дистанційною формою навчання; 2) аспект, що стосується нових форм соціальної комунікації; 3) аспект, який пов'язаний з внутрішньопсихичним світом студента, який потребує особливої уваги і корекції [5, р. 14].

У своїй праці «Втрачена парадигма. Природа людини» Е. Морен, аналізуючи роль освіти як важливого чинника у суспільстві, пише, що «сучасна людина має дві полярності: розум та божевілля. Сучасний світ – це світ божевілля, коли співвідношення розуму і пристрастей є взаємно проникаючим та взаємодоповнюючим. Завдання сучасної освіти – створити правильний вектор акумуляції пристрастей» [2, с. 90]. Реалізацію цього завдання філософ вбачає в усвідомленні пріоритетних трендів сучасної освіти. Серед яких можна назвати такі: сприяти адаптації психіки людини до умов багатовимірного, мінливого світу; створити нові стратегії щодо збереження психічного здоров'я людини; шукати нові психологічні механізми впливу на поведінку та стилі мислення сучасної людини. Всі ці положення випливають з психосинергетики як нової галузі дослідження психіки людини з позицій складності, хаотизації і нелінійності.

Література:

1. Ершова-Бабенко И.В., Корниенко С. (2020). Психосинергетические основания концептуально-стратегической модели высшего образования/ Психосинергетика: методологический статус, теория и практика. Юбилейный сборник научных трудов профессора И.В. Ершовой-Бабенко. Под ред. В.Б. Ханжи, Н.В. Кривцовой. Одеса: Фенікс, с. 156-161.

2. Морен, Е. (1995). Втрачена парадигма. Природа людини. К.: Кармен-Сінто, 196с.

3. Селіверстова Г.С. (2019) .Входження постнекласичного гуманітарного поняття «хаос» в освітню сферу: соціально-філософський аспект проблеми соціалізації особистості // Освітній дискурс: збірник наукових праць. № 12(4). С. 36-44.

4. Swickard M. (2017). The chaos theory of education // <https://nmpolitics.net/index/2017/05/the-chaos-theory-of-education/>

5. Yershova-Babenco I.V., Peklina G., Kozodrodova D., Seliverstova A. (2020). Psychosynergetic Foundations of the Educational Process in the New Social Conditions of Preparation of English-Speaking Medical Students // International Journal of Arts and Social Science. Vol.3. Issue 4 (July, 2020), pp. 8-14.

ВПЛИВ ПРОДУКТИВНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стефюк К. М.

*магістрант кафедри права і психології
Дніпровський гуманітарний університет*

Науковий керівник: Деркач Л. М.

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри права та психології
Дніпровський гуманітарний університет
м. Дніпро, Україна*

Основним завданням в процесі становлення дитини як особистості є використання різних форм, методів й засобів, включаючи продуктивну діяльність, яка є специфічним пізнанням дійсності і як будь-яка пізнавальна діяльність відіграє значну роль у розумовому вихованні дітей. Поступове поповнення знань на основі уявлень про різноманітність форм й просторового розміщення об'єктів оточуючої дійсності, має велике значення для розвитку когнітивної сфери у старшому дошкільному віці. Метою вихователів та психологів в цьому напрямі є створення ситуації, яка стимулює активність дітей, що підштовхує їх до розвитку продуктивної діяльності й творчих здібностей. Велика кількість наукових досліджень доводить, що продуктивна діяльність є найважливішою у старших групах закладу дошкільної освіти, оскільки завдяки їй створюються сприятливі умови для педагогів, в тому разі й майбутніх вчителів, які будуть навчати дітей у молодших класах, адже продуктивна діяльність дітей старшого дошкільного віку, що поєднується з грою, відіграє дуже важливу у підготовці дитячої психіки до навчання в закладі загальної середньої освіти.

В процесі продуктивної діяльності діти старшого дошкільного віку отримують можливість задовольнити свою допитливість, відчутти себе дослідниками, вченими. Досліди, експерименти з різними предметами й матеріалами надають їм можливості самостійно знаходити відповіді на головні питання, які є характерними для цього вікового періоду. У дітей випрацьовуються вміння звертати увагу на відносини й зв'язки, яких вони відчувають, а також на причини, які їх породжують, що буде становити основу для розвитку в дітей повноцінних знань про подальше навчання у закладі загальної середньої освіти.

Сутність інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку, як дуального процесу, полягає в тому, що, з одного боку, це форма

оволодіння дітьми способами самореалізації, а з іншого – результат зусиль вихователя, спрямованих на організацію продуктивної діяльності дітей. В якості найважливішої умови розвитку когнітивної сфери дітей 5-6 років виступає в даному випадку цілеспрямований, поступовий підхід й передбачає психолого-педагогічний вплив на цей процес. Розвиток інтелектуальних можливостей, специфіка цього процесу полягає в тому, що це полімотивована діяльність, яка одночасно відповідає внутрішнім пізнавальним й зовнішнім соціальним мотивам діяльності дитини.

Орієнтація на розвиток інтелектуальних можливостей дошкільників потребує від вихователів усвідомленого розуміння того, на які психологічні закономірності розвитку дітей дошкільного віку і їх когнітивні особливості вони мають спиратися при проектуванні моделі дидактичної діяльності, організації навчально-виховного процесу, що забезпечує розвиток когнітивної сфери дітей у старшому дошкільному віці.

Головним завданням вихователя в процесі організації продуктивної діяльності вважається підтримка й розвиток у дітей інтересу до відкриттів, досліджень; формування для цього потрібних умов, надання допомоги дітям у спробах встановлення закономірностей; звернення уваги на об'єктивні відносини, зв'язки й причини оточуючої дійсності.

Продуктивна діяльність, моделюючи предмети оточуючого середовища, призводить до створення реального продукту, в якому уявлення про об'єкт, явище або процес, набувають матеріальної форми.

О.Дронова, Г.Сухорукова акцентують увагу на тому, що в процесі виховання дітей дошкільного віку, великого значення для них набувають художні види діяльності (образотворча, хореографічна, театралізована), що базуються на різних видах мистецтва. Синтез мистецтв і принципи інтегрованого підходу – підхід який цими вченими відстоюється, тобто взаємозумовленість як об'єктів [2, с. 140].

У дітей дошкільного віку дуже яскраво проявляється інтерес до експериментування художніми матеріалами, а також опанування способами створення образу та засобами художньої виразності, внаслідок чого дошкільники в інтегрованому творчому процесі створюють емоційно-виразні образи, на заняттях з образотворчого мистецтва часто самостійно інтегрують види образотворчої діяльності [1, с. 2].

Нами проведено експериментальне дослідження, метою якого було виявлення ефективності застосування продуктивних видів діяльності для розвитку когнітивної сфери у старшому дошкільному віці. Участь в експериментальному дослідженні взяли 16 дітей у віці 5-6 років (8 дівчат і 8 хлопців). Нами було застосовано відповідні методики дослідження («Тест прогресивних матриць Равена», методика «Коробка форм», методика «Сонце в кімнаті», анкетування й спостереження).

Діагностика інтелектуальних можливостей дітей старшого дошкільного віку дозволяє виявити рівень розвитку вміння аналізувати, порівнювати предмети (знаходити розбіжності), цілісно сприймати зображення, групувати предмети за кольором, формою, призначенням.

Для діагностики інтелектуальних можливостей нами було застосовано «Тест прогресивних матриць Равена». Ефективність застосування продуктивних видів діяльності для розвитку інтелектуальних можливостей дітей 5-6 років було перевірено на контрольному етапі експериментальної роботи, метою проведення якого було – виявити зміни, які відбулися в групі дітей під час проведення формувального експерименту, пов'язаного з розвитком когнітивної сфери у старшому дошкільному віці.

Так, на рівні «Супер-інтелектуал» знаходиться 25 % дітей, що на 10 % більше у порівнянні з результатами, отриманими на констатувальному етапі експериментальної роботи; на рівні «Інтелектуальні можливості явно вище середнього» опинилися 40% учасників, що на 15% більше, аніж на констатувальному етапі експерименту; на рівні «Середній інтелект» знаходиться 35% дітей, що на 5 % менше у порівнянні з результатами, отриманими під час констатувального етапу експерименту і відсутнім є відсоток дітей, які мають інтелектуальні можливості явно нижче середнього. Дітей з істотним зниженням інтелекту в групі не виявлено.

Таким чином, на основі отриманих результатів, нами було зроблено висновок про те, що продуктивні види діяльності є значущими для старшого дошкільного віку, вони сприяють інтелектуальному розвитку особистості, розвитку пізнавальних процесів (уяви, мислення, пам'яті, сприйняття), розкривають творчий потенціал особистості.

Література:

1. Масол Л. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. Мистецтво та освіта. 2001. № 1. С. 2–5.
2. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник / за заг. ред. Г. В. Сухорукової. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.

БІНАРНА ЛЕКЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЇ

Чухрій К. С.

*магістрантка кафедри технологічної та професійної освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

*Науковий керівник: **Артемьєва І. С.***

кандидат педагогічних наук,

*викладачка кафедри технологічної та професійної освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 24 від 14 січня 2004 р., передбачає уведення освітньої галузі «Технології», основною метою якої є формування технічно та технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, набуття школярами життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства й сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури учнів, забезпечення умов для їх професійного самовизначення, вироблення в них навичок творчої діяльності, виховання культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки за їх бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей [5].

Якісна технологічна освіта учнівської молоді потребує вчителів технології, здатних на високому рівні виконувати свою професійну діяльність. Необхідною передумовою компетентної реалізації професійної діяльності вчителями технології виступає їхня професійна підготовка [3].

Згідно наукової позиції Л. В. Божко [2], для здійснення на високому рівні вчителями технології професійної діяльності їхня професійна підготовка має реалізовуватися на основі компетентнісного підходу, що гарантує якість цього процесу, результатом якого має виступити сформована в них професійна компетентність.

Вивченню змісту поняття «професійна компетентність» щодо майбутніх учителів технології присвятили свої наукові праці Л. В. Божко, В. М. Бойчук, А. Н. Сергєєв та ін.

Узагальнюючи надані в науково-педагогічній літературі визначення, під професійною компетентністю майбутнього вчителя технології ми розуміємо складову результату його професійної підготовки, яка являє собою інтегративну якість його особистості, що визначає готовність і здатність учителя технології до здійснення професійної діяльності з технологічної підготовки учнівської молоді на високому рівні відповідно до вимог щодо якості технологічної освіти, які висуваються суспільством і державою.

Одним із найважливіших засобів формування професійної компетентності майбутніх фахівців, зокрема майбутніх учителів, виступають міжпредметні зв'язки (І. М. Зирянової, Є. Є. Семченко, А. Н. Сергєєва, І. Н. Смірної та ін.).

У різного рівня дослідженнях автори (О. М. Бандура, Т. М. Бугеря, І. В. Гайденко, Ш. І. Ганелін, О. І. Глобін, С. У. Гончаренко, Є. С. Дубінчук, Н. І. Думченко, Т. М. Задорожня, І. Д. Зверев, П. Г. Кулагін, М. М. Левіна, В. Н. Максимова, Є. А. Морозова, Н. М. Очеретяна, Н. М. Самарук, Б. Л. Тєвлін, А. В. Усова, М. М. Фіцула, Г. Ф. Федорец, В. Н. Фьодорова та ін.) здійснювали спробу надати трактування поняттю «міжпредметні зв'язки», кожен автор намагався надати своє розуміння сутності цього терміну, що визначалося світоглядом педагогів-науковців, їхніми соціальними поглядами, рівнем розвитку суспільних відносин, соціальним замовленням суспільства, які висуваються до педагогіки. Проте дотепер не існує єдиного, науково обґрунтованого визначення цього поняття.

У контексті нашого дослідження міжпредметні зв'язки ми розглядаємо як систему відносин між знаннями, вміннями та навичками, які формуються в результаті послідовного відображення в засобах, методах і змісті навчальних дисциплін, які вивчаються, тих об'єктивних зв'язків, які існують в реальному світі (за В. Є. Пешковою [6, с. 164]).

Встановлено, що дієвим засобом реалізації міжпредметних зв'язків у процесі навчання виступає інтегрований урок (заняття) (Т. С. Крохмалова, Л. В. Леснікова, Д. О. Нуркетаєв, В. А. Овчаренко, Н. Г. Усачьова, М. М. Шлапакова).

Інтегрований урок (заняття) – це особливий вид уроку (заняття), на якому певна тема, питання, проблема розглядаються засобами двох або більше навчальних дисциплін. Інтегрований урок (заняття) може проводити один педагог, але може його проводити декілька педагогів, такий урок (заняття) має назву бінарного, який є найбільш розповсюдженою в освітній практиці формою інтеграції [4].

Виходячи з того, що лекція є одною із основних системоутворюючих форм організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, в якості інструменту реалізації міжпредметних зв'язків у процесі навчання в

зкладах вищої освіти нами розглядається бінарна лекція («лекція вдвох»), яка являє собою лекцію, що побудована в формі діалогу (полілогу) двох викладачів, які є представниками двох різних навчальних дисциплін, забезпечуючи тим самим міжпредметний зв'язок [1].

Відтак, встановлено, що проведення бінарних лекцій в процесі професійної підготовки майбутніх учителів технології є одним з інструментів формування в них професійної компетентності, що в перспективі потребує розробки дирекціону для викладачів закладів вищої освіти щодо організації та проведення бінарних лекцій в процесі професійної підготовки майбутніх учителів технології.

Література:

1. Бекузарова Н. В. Бинарное взаимодействие в системе вузовского образования. *Известия Дагестанского государственного педагогического университета*. 2011. № 1(14). С. 27-31.
2. Божко Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів технологій і креслення у контексті компетентнісного підходу. *Наукові записки. Серія: педагогіка*. 2016. № 2. С. 125-132. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6902/1/BOZHKO.pdf>
3. Борисенко Н. Професійна підготовка майбутніх учителів технологій в умовах сучасного освітнього простору. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. Вип. 4. Ч. 2. С. 295-301.
4. Вавилова Л. Н. Интегрированный урок: особенности, подготовка, проведение. *Образование. Карьера. Общество*. 2017. № 3 (54). С. 46-51.
5. Коберник О. М. Технологічна освіта учнів в Україні у XXI столітті. URL: http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Pedagogica/66067.doc.htm
6. Пешкова В. Е. Педагогика: курс лекций: учебное пособие. Ч. 5: Педагогические технологии в начальном образовании. Майкоп: АГУ, 2010. 288 с.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Шетеля Н. І.

кандидат психологічних наук, доцент,

директор інституту

КЗВО «Ужгородський інститут культури і мистецтв»

м. Ужгород, Україна

Аналіз матеріалів, що присвячені феномену освітнього розвивального середовища, доводить складність, багатогранність, евристичний й методичний потенціал такого середовища в освітній практиці. Своєю чергою, це зумовлює особливий інтерес до освітнього розвивального середовища як до засобу освітньої діяльності у процесі професійної підготовки, зокрема майбутніх фахівців у галузі культури і мистецтв.

Водночас, з метою здійснення максимально теоретично й методологічно обґрунтованого практичного проєктування розвивального середовища у процесі професійної підготовки вважаємо доречним приділити спеціальну увагу відповідному зарубіжному досвіду. Це тим більше доречно, якщо зважити на наявність у різних педагогічних практиках певних традицій у змістовому, процесуальному, особистісному, комунікативному, матеріально-технічному аспектах формування освітнього розвивального середовища у процесі професійної підготовки.

З іншого боку, проєктування освітнього розвивального середовища попри використання у цьому процесі спільних законів, закономірностей, принципів та підходів, має завжди специфічний, штучний, в чомусь унікальний характер. Американський дослідник і фахівець з проєктного навчання Джозеф Мачадо вказує на те, що нині немає єдиної правильної відповіді щодо того, як здійснювати проєктування освітнього середовища XXI століття, втім очевидно, що ефективне навчальне середовище не обмежується часом або простором, а включає різноманітні системи підтримки, які враховують способи найкращого навчання, а також унікальні навчальні потреби кожного здобувача освіти [1]. Отож розглянемо результати досліджень, що типово репрезентують наявний досвід пошуку способів найкращої освіти шляхом проєктування освітнього розвивального середовища у практиці вищої школи.

Зокрема, заслуговує на увагу праця української дослідниці Олени Гриценчук, яка обрала предметом свого дослідження інформаційно-освітнє середовище для розвитку громадянської компетентності

вчителів. При цьому, у процесі проектування відповідного освітнього розвивального середовища Гриценчук використовувала досвід нідерландських педагогів. Дослідниця наголошує, що важливим етапом є визначення мети проектування інформаційно-освітнього середовища. Так, досвід Нідерландів показує, що до цільового блоку, як правило, включають мету, завдання та визначення соціального запиту суспільства (у даному випадку – формування компетентного вчителя, який здійснює професійну діяльність у галузі громадянської освіти). Своєю чергою, організаційно-змістовний блок в нідерландській освітній практиці включає: 1) наукові підходи (компетентнісний, особистісно орієнтований, андрагогічний, міжпредметний, синергетичний), 2) принципи (науковості, системності, технологічності, саморозвитку, інформаційної безпеки, мобільності, інтерактивності), 3) рамкові основи (застосовуються міжнародні рамкові орієнтири, наприклад Рамка компетентностей для культури демократії (Рада Європи, 2018 р.)), методичні рекомендації, форми та методи (інтерактивні методи навчання для очної і заочної форм навчання), змістові лінії (гуманістичного й демократичного спрямування) і складові (громадянської компетентності і громадянські цінності). Нарешті, технологічний блок інформаційно-освітнього середовища для розвитку громадянської компетентності вчителів складається матеріально-технічних ресурсів, що забезпечують досягнення означених освітніх результатів [2, с. 189-191]. Показово, що вивчення нідерландського досвіду проектування й реалізації інформаційно-освітнього середовища для розвитку громадянської компетентності вчителів наочного доводить спільність для педагогічної практики різних країн освітніх парадигм, наукових підходів і принципів, що застосовуються при вирішенні відповідних освітніх завдань.

Російська дослідниця Наталія Ходякова вказує на неподільність й взаємозалежність змістовно-процесуальних компонентів освітнього розвивального середовища й відповідних освітніх завдань. Зважаючи це, дослідниця наголошує, що проектування освітнього розвивального середовища, його змістовних і процесуальних компонент має здійснюватися одночасно за двома взаємно доповнюючими лініями: а) як послідовності предметних середовищ, побудованих за принципом поглиблення пізнавальних інтересів і забезпечення профілізації здобувача освіти (спеціальні компетенції); б) як послідовності комунікативних середовищ, побудованих за принципом розширення комунікативних можливостей, що забезпечує поступальну соціалізацію здобувача освіти у процесі її отримання (ключові міждисциплінарні компетенції) [3, с. 10-11]. Відзначимо, що Наталія Ходякова значну увагу зосереджує на особі здобувача освіти, його суб'єктності в освітньому просторі, його

особистого пізнавального потенціалу й потенціалу активності і фактичній мірі їхньої реалізації. З цього походить необхідність постійно моніторити функціонування освітнього середовища на предмет досягнення бажаних освітніх результатів – сформованості певних якостей здобувача освіти (особистісних і/або професійних). Логіку вказаної процедура проєктування освітнього розвивального середовища вважаємо за необхідне врахувати у процесі проєктування аксіорозвивального середовища, яке ми розглядаємо принципово важливим засобом ефективного здійснення процесу професійної підготовки, зокрема майбутніх фахівців у галузі культури і мистецтв.

Прикметно, що схожий підхід до організації освітнього розвивального середовища демонструє канадський педагог, фахівець з питань дистанційної освіти Тоні Бейтс. Фундаментальною позицією для науковця є визнання інтересів здобувача освіти пріоритетними, а вибір методів організації освітнього процесу Бейтс прямо пов'язує із необхідністю володіння інформацією про здобувача (-чів) освіти, їхні освітні преференції, прагнення й переваги. Дослідник формулює такі основні інформаційні передумови проєктування освітнього середовища: 1) знати своїх студентів (визначити ключові характеристики студентів, яких ви будете навчати чи могли б навчати, і як це повинно вплинути на ваші методи навчання); 2) знати, чого ви намагаєтесь досягти (у будь-якому конкретному курсі чи програмі, знати які є найважливіші напрями змісту, і зокрема конкретні навички чи результати навчання, яких студенти повинні досягти в результаті вашого викладання? Який найкращий спосіб досягти та оцінити ці бажані результати?); 3) знати, як навчаються студенти (що рухає навчанням ваших вихованців? Як ви залучаєте чи мотивуєте студентів? Як ви можете найкраще підтримати це навчання?); 4) знати, як впровадити ці знання (яка модель освітнього процесу (середовища) найкраще підійде для вас? Яке середовище навчання потрібно створити для підтримки навчання учнів?); 5) знати, як використовувати освітні технології для підтримки свого викладання. Наявність такої інформації сприятиме підвищенню якості проєктування освітнього розвивального середовища й сприятиме досягненню бажаних освітніх результатів [4].

Між тим американський дослідник і фахівець з проєктного навчання Джозеф Мачадо також акцентує увагу на пріоритеті комунікаційних технологій у процесі проєктування освітнього розвиваючого середовища. «Навчальне середовище сьогодні повинно охоплювати різноманітні місця, ідеї та людей, яких вимагає сучасний світ, і відображати гнучкість простору, часу, особистостей та технологій...Розширення нашого уявлення про середовище навчання, яке охоплює більше, ніж фізичний простір, дозволяє нам надати

студентам більше можливостей для змістовного навчання» [1]. При цьому дослідник не забуває наголосити на можливостях сучасних інформаційних технологій, те що ми раніше назвали діджиталізацією освітнього процесу. Новітні технології розширюють простір освітнього середовища, доступ до сторонніх експертів та безлічі інформації в Інтернет-спільноті. Головне, вважає Джозеф Мачадо, заохочувати здобувачів освіти – учнів, студентів, генерувати нові ідеї й стимулювати інноваційне мислення, спонукати стати інтелектуальними особами, що готові до ризиків сучасності й здатні творчо вирішувати різні проблеми. Ці концептуальні ідеї нині в основі проектування освітнього розвивального простору.

На сам кінець зауважимо, що наведені нами приклади проектування освітнього розвивального середовища фахівцями різних країн не вичерпують відповідної теми, втім дозволили виокремити корисні у методологічному плані як спільні, так і відмінні підходи до вирішення означеного науково-практичного педагогічного завдання. Ми побачили специфіку проектування освітнього розвивального середовища, його основні закономірності й методологічні принципи й підходи.

На сам кінець відзначимо наявну множинність підходів у справі проектування освітнього розвивального середовища, що дозволяє з певним ступенем методологічної свободи підійти до процедури проектування аксіорозвивального середовища, яке, як відзначалося, ми розглядаємо важливим елементом процесу професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі культури і мистецтв.

Література:

1. Machado J. Develop 21st Century Learning Environments. *Creative educator*. URL: https://creativeeducator.tech4learning.com/v09/articles/Developing_21st_Century_Learning_Environments (доступ 12.07.2021).
2. Гриценчук О. Інформаційно-освітнє середовище як засіб розвитку громадянської компетентності вчителів у Нідерландах 13.00.10 : дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.10. Київ, 2020. 328 с.
3. Ходякова Н. В. Ситуаційно-середовий підхід к проектуванню личностно развивающих образовательных систем: автореф. ... док. пед. наук. 13.00.01. Волгоград, 2013. 42 с.
4. Bates T. Learning environments: a critical component of the design of online teaching. *Online Learning and Distance Education Resources*. 2014. URL: <https://www.tonybates.ca/2014/08/17/learning-environments-a-critical-component-of-the-design-of-online-teaching/> (доступ 12.07.2021).

МАТЕРІАЛИ
VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ
ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ

«ГУМАНІТАРНИЙ І ІННОВАЦІЙНИЙ РАКУРС
ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ:
ПОШУКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ»

м. Одеса, 19 листопада 2021 р.

Підписано до друку 11.11.2021. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 16,74. Тираж 150. Замовлення № 1121-291.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видання та друк – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон: +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.